

TC.

**GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**TOLUMSAL CİNSİYET ODAKLI DİJİTAL ŞİDDET:
KADIN GAZETECİLERİN TWİTTER HESAPLARI ÜZERİNDEN BİR
İNCELEME**

**GENDER-BASED DIGITAL VIOLENCE: A RESEARCH ON TWITTER
ACCOUNTS OF WOMEN JOURNALISTS**

Doktora Tezi

Merve Sarışın

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Günseli Bayraktutan**

Giresun-2022

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 03.11.2022 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Merve SARIŞIN'ın “**Toplumsal Cinsiyet Odaklı Dijital Şiddet: Kadın Gazetecilerin Twitter Hesapları Üzerinden Bir İnceleme**” başlıklı tezini incelemiş olup aday 25.11.2022 tarihinde, saat 14.00'te jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oy birliği ile Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Safiye KIRLAR AKSU	
Üye	Prof. Dr. Günseli BAYRAKTUTAN (Danışman)	
Üye	Prof. Dr. Serpil KARLIDAĞ	
Üye	Prof. Dr. Bahar YALIN	
Üye	Doç. Dr. Barış YETKİN	

ONAY

...../...../202..

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Toplumsal Cinsiyet Odaklı Dijital Şiddet: Kadın Gazetecilerin Twitter Hesapları Üzerinden Bir İnceleme**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../...

Merve SARIŞIN

ÖN SÖZ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kendini belirgin bir şekilde hissettirdiği en sorunlu alanlardan biri şüphesiz ki kadına yönelik şiddettir. Yeni iletişim teknolojilerinin devreye girmesiyle şiddet kendisine yeni bir alan daha bularak dijital şiddet formunda görülmeye başlamış, dolayısıyla kadına yönelik şiddet türlerine bir yenisi daha eklenmiştir. Bu durum geleneksel medyada olduğu gibi yeni medyada da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sanal uzamda sürekli dolaşımında tutulmasına ve dijital şiddetin her geçen gün büyüyen bir risk halini almasına yol açmıştır.

Dijital şiddetin görünür olmaması mağdurları ve konunun taraflarınca bilinmemesi veya görmezden gelinmesi ataerkil yapının teknoloji üzerindeki hakimiyetini de perçinlemektedir. “Toplumsal Cinsiyet Odaklı Dijital Şiddet: Kadın Gazetecilerin Twitter Hesapları Üzerinden Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma ile kadına yönelik şiddetin sanal uzamdaki yansıması olan dijital şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten ve giderek büyüyen bir risk olduğuna dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddeti mağdurlar düzleminde ele alıp görünür kılmak; politikacılar, sivil toplum kuruluşları, medya, hizmet sağlayıcılar ve uygulama geliştiricileri üzerinde farkındalık oluşturmaya katkı sağlamak bu çalışmanın esas amacıdır.

Tez yolculuğunda yoluma ışık tutan, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, akademik birikimi ve tevazusu ile beni kendine hayran bırakan sevgili danışmanım Prof. Dr. Günseli Bayraktutan’a; tez konusuna olan heyecanını sürekli hissettiren ve beni yüreklendiren değerli hocam Prof. Dr. Bahar Yalın’a ve kıymetli hocam Prof. Dr. Serpil Karlıdağ’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca yaşamım boyunca desteklerini üzerimden bir an bile eksik etmeyen, başaracağıma dair inançlarını mütemadiyen yineleyen, tez sürecindeki yoğunluğumu ve karmaşamı anlayışla karşılayan annem Yasemin Sarışın’a ve babam Kazım Sarışın’a, kardeşlerime ve biricik yeğenlerime her daim yanımda oldukları için, ayrıca bana katmış oldukları tüm değerler için teşekkür ederim.

*Bu çalışma,
2019 yılında canice katledilerek
hayalleri ve umutları yok edilen sevgili öğrencimiz
Ceren Özdemir'e
ve
hayatı zalimlerin kirli elinde son bulan
tüm şiddet mağduru kadınlara
ithaf edilmiştir.*

ÖZET

“Toplumsal Cinsiyet Odaklı Dijital Şiddet: Kadın Gazetecilerin Twitter Hesapları Üzerinden Bir İnceleme” isimli bu doktora tezi, kadına yönelik şiddetin yeni bir biçimi olan ve çevrimiçi ortamlardan beslenerek büyüyen dijital şiddeti toplumsal cinsiyet düzleminde ele almaktadır. Gündelik yaşam pratikleri üzerinde büyük ölçüde kolaylık sağlayan yeni medya kullanıcıların kötüye kullanım araçları haline gelebilmekte, dolayısıyla olumsuzlukların yeniden inşasına aracılık edebilmektedir. Bu bağlamda her geçen gün büyüyen bir risk halini alan dijital şiddet, üzerine politika geliştirilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda bu çalışma, kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddeti görünür kılmayı, bununla birlikte hem dijital şiddeti deneyimleyenler üzerinde hem de politika yapıcılar, sivil toplum kuruluşları, medya, hizmet sağlayıcıları ve uygulama geliştiricileri üzerinde farkındalık oluşturmaya amaçlamaktadır.

Bu çalışmada, kadın gazetecilerin dijital şiddet mağduriyetleri Twitter platformundaki kullanıcı yorumları beraberinde içerik analizi ile incelenmiştir. Kullanıcı yorumlarının analizi sonrasında kadın gazetecilerin en sık mağduriyet yaşadığı dijital şiddet davranışlarının taciz, hakaret, itham, itibarsızlaştırma, özel hayata dair bilgilerin manipülasyonu ve nefret söylemi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte etkileşim oranı fazla olan kadın gazeteciler dijital şiddeti daha sık deneyimlemiştir. Yapılan bu çalışma ile teknolojinin de eril bir yapıya sahip olduğu, dolayısıyla dijital şiddetin de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten ve çevrimdışı şiddete dönüşmesi olası olan bir şiddet türü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dijital şiddetin de ataerkil düzenin, cinsiyet rollerinin ve kadının üzerindeki hakimiyetin sürdürülmesi isteğine aracılık ettiği düşüncesinden hareketle kadınların çevrimdışı alanlarda olduğu kadar dijital alanlarda da güvenli bir ortama ihtiyaçları olduğu bir gerçektir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet, Dijital Şiddet, Kadın Gazeteciler, Yeni Medya

ABSTRACT

This doctoral thesis, titled “Gender-Based Digital Violence: A Research on Twitter Accounts of Women Journalists”, deals with digital violence, which is a new form of violence against women and grows by being fed from online environments, on a gender level. New media, which provides a great deal of convenience in daily life practices, can also become tools of abuse of users, thus mediating the reconstruction of negativities. Therefore, digital violence, which has become a growing risk day by day, emerges as a phenomenon that requires policy development. In this context, this study aims to make digital violence visible, as a form of violence against women that has not yet been discussed and no policy has been developed, and to raise awareness both among those who experience digital violence and among policymakers, non-governmental organizations, media, service providers and application developers.

In this study, the victimization of digital violence by women journalists was examined with content analysis along with user comments on the Twitter platform. After the analysis of user comments, it was seen that the most common victimization of digital violence by women journalists are harassment, insults, accusations, discrediting, manipulation of private life information, and hate speech. However, women journalists with a high rate of interaction experienced digital violence more frequently. With this study, it has been concluded that technology has a masculine structure and therefore digital violence is a type of violence that reproduces gender inequality and is likely to turn into offline violence. Considering that digital violence also mediates the patriarchal order, gender roles, and the desire to maintain the dominance of women, it is a fact that women need a safe environment in digital areas as well as offline areas.

Keywords: Gender, Violence Against Women, Digital Violence, Women Journalists, New Media

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
GÖRSELLER DİZİNİ.....	IX
GRAFİKLER DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XI
TABLolar DİZİNİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET, TOPLUMSAL CİNSİYET ve KADIN

1.1. Şiddete Etimolojik ve Kavramsal Bir Bakış.....	18
1.2. Şiddetin Görülme Biçimleri	22
1.2.1. Fiziksel Şiddet.....	22
1.2.2. Psikolojik (Duygusal Şiddet)	23
1.2.3. Cinsel Şiddet	24
1.2.4. Ekonomik Şiddet.....	25
1.2.5. Dijital Şiddet	26
1.3.1. Medyada Şiddetin Etkilerine Yönelik Kuramlar	36
1.3.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	36
1.3.1.2. Uyarma Kuramı.....	37
1.3.1.3. Katharsis Kuramı	37
1.3.1.4. Duyarsızlaştırma Kuramı	37
1.3.1.5. Yetiştirme Kuramı.....	38
1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet	39

1.4.1. Feminizm ve Kadın Hareketinin Tarihi Arka Planı.....	39
1.4.2. Kadına Yönelik Şiddeti Feminist Teori Düzleminde Ele Almak	49
1.4.2.1. Liberal Feminizm	50
1.4.2.2. Marksist Feminizm	52
1.4.2.3. Radikal Feminizm	53
1.4.3. Cinsiyetin Ötesinde Toplumsal Cinsiyet Olgusu.....	59
1.4.3.1. Toplumsallaşma ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini	62
1.4.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Göstereni Olarak Kadına Yönelik Şiddet	70
1.4.4.1. Küresel Bir Salgın Olan Kadına Yönelik Şiddet ve Görülme Biçimleri.....	77
1.4.4.2. Dünyada ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet İstatistikleri	85
1.4.5. Türkiye’deki Kadın Hareketi Temelinde Kadınların Hak Arama Mücadeleleri ve Kazanımları.....	89
1.4.6. Toplumsal Cinsiyet ve Medya İlişkisi Çerçevesinde Kadının Medyadaki Temsil Biçimleri	91

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA VE DİJİTAL ŞİDDET

2.1. Yeni Medyaya Kavramsal Bir Bakış	98
2.1.1. Yeni Medya ve Geleneksel Medya Ayrımında Yeni Medyanın Getirdikleri	99
2.1.1.1. Dijitallik	101
2.1.1.2. Etkileşimsellik.....	102
2.1.1.3. Hipermetinsellik.....	103
2.1.1.4. Multimedya Biçimselliği ve Kullanıcı Türevli İçerik	103
2.1.1.5. Yayılım ve Sanallık.....	105
2.1.2. Etkileşimsellik Temelinde İnternetin Gelişimi ve Sosyal Medya	105
2.1.2.1. Sosyal Medya.....	112
2.1.3. Riskler ve Olanaklar	116
2.2. Teknolojinin Kolaylaştırdığı Dijital Şiddet.....	121
2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Çerçevesinde Dijital Şiddeti Okumak ...	128
2.2.2. Kadınların Dijital Mağduriyetleri	134
2.2.2.1. Israrlı Takibin Dijitale Yansıması “Siber Takip”.....	134

2.2.2.2. Kullanıcıların Sanal Mağduriyeti “Siber Taciz”	135
2.2.2.3. Çevrimiçi İfşa Sorunsalı “Siber Sömürü/İntikam Pornosu”	135
2.2.3. Kadına Yönelik Dijital Şiddet ile Mücadele Kapsamında Uluslararası ve Ulusal Alanda Atılan Adımlar ve Politika Metinleri	142
2.2.4. Covid-19 Salgını Dijital Şiddeti Nasıl Etkiledi?.....	153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET ODAKLI DİJİTAL ŞİDDETİN KADIN GAZETECİLERİN TWİTTER HESAPLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi	159
3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	161
3.3. Araştırmanın Örneklemi.....	161
3.3.1. Kadın Gazetecilerin Biyografileri.....	162
3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması.....	164
3.5. Araştırma Verilerinin Analizi.....	165
3.6. Araştırmanın Bulguları.....	168
3.6.1.1. Ece Temelkuran’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	170
3.6.1.2. Banu Güven’in Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	174
3.6.1.3. Nevşin Mengü’nün Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	178
3.6.1.4. Şirin Payzın’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	183
3.6.1.5. Sedef Kabaş’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	188
3.6.1.6. Ezgi Başaran’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	192
3.6.1.7. Banu Avar’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri .	195
3.6.1.8. Hilal Kaplan’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri	200
3.6.1.9. Nihal Bengisu Karaca’nın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri.....	204

3.6.2. Kadın Gazetecilerin Paylaşımlarına Yapılan Kullanıcı Yorumlarındaki Dijital Şiddet Davranışlarının Analizi	211
3.6.2.1. İtham Etme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları.....	211
3.6.2.2. Nefret Dili Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları	219
3.6.2.3. Hakaret Etme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları.....	228
3.6.2.4. Alay Etme/Aşağılama/ Küçümseme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları	236
3.6.2.5. İsim Takma Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları.....	242
3.6.2.6. Küfür Etme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları.....	245
3.6.2.7. Tehdit Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları	247
3.6.2.8. Taciz Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları.....	249
3.6.2.9. Hedef Gösterme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları	251
3.6.2.10. Kaba Hitap Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları	253
3.6.2.11. Cinsiyetçi İfadeler Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları	254
3.6.2.12. Uyarı Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları.....	254
3.6.3. Bulguların Genel Değerlendirmesi	254
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	259
KAYNAKÇA	265

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1: We Are Social 2021 Ocak Ayı Türkiye Raporu.....	123
Görsel 2: Ece Temelkuran'ın tweet içerikleri.....	173
Görsel 3: Banu Güven'in tweet içerikleri	176
Görsel 4: Nevşin Mengü'nün tweet içerikleri.....	180
Görsel 5: Şirin Payzın'ın tweet içerikleri	186
Görsel 6: Sedef Kabaş'ın tweet içerikleri	190
Görsel 7: Ezgi Başaran'ın tweet içeriği.....	193
Görsel 8: Banu Avar'ın tweet içerikleri.....	198
Görsel 9: Hilal Kaplan'ın tweet içerikleri.....	202
Görsel 10: Nihal Bengisu Karaca'nın tweet içerikleri	207

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	172
Grafik 2: Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı	172
Grafik 3: Banu Güven'in paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	175
Grafik 4: Banu Güven'in paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı	176
Grafik 5: Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	179
Grafik 6: Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı	180
Grafik 7: Şirin Payzın'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	185
Grafik 8: Şirin Payzın'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı	185
Grafik 9: Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	189
Grafik 10: Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı	189
Grafik 11: Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	193
Grafik 12: Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı ...	194
Grafik 13: Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı.	197
Grafik 14: Banu Avar'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı.....	197
Grafik 15: Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	201
Grafik 16: Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı....	202
Grafik 17: Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı	206
Grafik 18: Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı	206

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu...	174
Şekil 2: Banu Güven'in paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu	177
Şekil 3: Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu...	183
Şekil 4: Şirin Payzın'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu.....	187
Şekil 5: Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu	192
Şekil 6: Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu	195
Şekil 7: Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu.....	199
Şekil 8: Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu.....	204
Şekil 9: Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu	210

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Ünsal Artun'un Fransız Araştırmacı Jean-Claude Chesnais'nin şiddet türleri sınıflamasından yararlanarak oluşturduğu tipoloji taslağı	27
Tablo 2: Türkiye İstatistik Kurumu Ocak 2020 İşgücü İstatistikleri	69
Tablo 3: Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu 2020	74
Tablo 4: Küresel Ekonomik Forum Raporu'nda Türkiye'nin Yıllara Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sıralaması	75
Tablo 5: Kadına Yönelik Şiddet Sınıflandırması	80
Tablo 6: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Aile İçi Şiddet Araştırması, Türkiye'deki Fiziksel Şiddetin Bölgelere göre Yüzdesi	81
Tablo 7: Kadına Yönelik Şiddetin Küresel ve Bölgesel Tahminleri: Samimi eş ya da partner tarafından gerçekleştirilen şiddet ve cinsel şiddet grafiği	85
Tablo 8: Web 2.0 Web Site Türleri.	110
Tablo 9: Yeni Medya Ortamında Olanaklar ve Riskler.	117
Tablo 10: Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel Göstergeler	124
Tablo 11: İsrarlı takibe maruz kalan kadınların ısrarlı takibi yapan kişi ve ısrarlı takip biçimlerine göre yüzdesi	132
Tablo 12: Dijital Şiddet Biçimleri.....	136
Tablo 13: Teknolojinin Kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet.....	137
Tablo 14: Araştırmaya dahil edilen kadın gazetecilerin listesi	162
Tablo 15: Kadın gazetecilerin paylaşımlarına yapılan yorumlardaki dijital şiddet içerikli kategoriler, alt kategoriler ve kod örneklerinden oluşan kodlama cetveli ...	166

GİRİŞ

Matbaanın icadıyla birlikte basımcılığın yaygınlaşmaya başlaması ve beraberinde ticaretin yerelden ulusala taşınması, günümüz küresel iletişiminin de temellerini oluşturmuştur. Devam eden süreçte iletişim teknolojilerinde gerçekleşen devrimler, getirdiği pek çok yenilik ile birlikte hiç şüphesiz ki iletişimin genel karakterini değişime uğratmıştır. Önce karasal olarak başlayıp sonrasında su altı kablolar vasıtasıyla varlığını sürdüren küresel iletişimin şimdilerde elektronik dalgalar aracılığıyla gerçekleşir hale gelmesi bu sürecin genel çerçevesini tanımlamaktadır. Medyanın gelişimi ile de yüz yüze olma özelliğinin ötesine geçen iletişim, geleneksel karakterinden kopmadan mekansal bağlamda dönüşüme uğramış, bir anlamda yer değiştirmiştir. Yeni medya ise bu sürece oldukça farklı bir boyut kazandırmış, gelinen noktada iletişim aynı zaman ve mekanı paylaşmanın zorunlu olmadığı dolayimli bir etkileşim halini almıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile tam anlamıyla küresel boyuta ulaşan iletişim, internetin doğuşu ve Web 2.0 teknolojisinin gelişimi ile coğrafik sınırların olmadığı, bilgiye anında erişimin sağlandığı, dünyanın diğer ucundaki insanlarla anında bağlantı kurulabildiği sayısal bir uzamda gerçekleşmektedir. İnsanların gündelik yaşam pratikleri üzerinde büyük ölçüde kolaylık sağlayan yeni medya ne yazık ki kullanıcıların kötüye kullanım araçları haline de gelebilmekte, olumsuzlukların yeniden inşasına aracılık etmektedir.

Yukarıda sözü edilen kötüye kullanım bağlamında yeni medyanın risklerinden biri olarak ele alacağımız, çalışmamızın da temel sorunsalını oluşturan ana kavram “dijital şiddet”tir. Şiddet, insanlık tarihi kadar eski olan, hiçbir coğrafya ya da kültüre özgü olmayan ve temelinde güç bulundurma potansiyelinin olduğu, kişi ya da grupları baskı altında tutmayı hedefleyen davranış kalıplarının tümüdür. Özel ya da kolektif olarak gerçekleştirilebilen şiddet; fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ya da sembolik olabilmekte ve hiçbir şekilde ortam ayırt etmemektedir. Şüphesiz ki yeni medyanın gelişimiyle birlikte şiddet kendine sanal uzamda da yer bulmuştur. Dijital şiddet olarak adlandırılan bu şiddet türü gün geçtikçe etkinliğini artırmaya devam etmektedir.

Dijital şiddet, temelde yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar dolayısıyla gerçekleştirilen ve söz konusu imkanlar yoluyla viral hale gelen bir risk

olarak tanımlanabilir. Özelde ise bireyin sahip olduğu telefon, bilgisayar, tablet gibi etkileşim kurabileceğı donanımlar ve sosyal medya, bloglar ya da dijital oyunlar gibi etkileşime girebileceğı pek çok çevrimiçi ortam yolu ile bir kişiye yahut gruba karşı gerçekleştirilen tehdit, taciz, şantaj ve ötekileştirici söylemlerin tümünü ifade etmektedir.

Yeni medyanın kullanıcı türevli içerik üretimi özelliğı, kullanıcılarına özgür bir ortam sağlasa da bu özgürlük nefret söylemi ile başlayıp nefret suçuna dönüşme ihtimalini her zaman taşıyan bir şiddet halini alabilmektedir. Hoşgörüsüzlük ve önyargılardan beslenen nefret söylemi toplumun, grup ya da bireyler tarafından “öteki” kalıbına sığdırılan birey ya da gruplara yönelik gerçekleştirilen söylemlerin tümüdür. Etnik gruplara, siyasi farklılıklara, dini ayrılıklara, cinsel yönelimlere karşı geliştirilen nefret söylemi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten bir biçimde kadınlara yönelik olarak da gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda yeni medya ortamında kadına yönelik gerçekleştirilen nefret söylemi de dijital şiddetin görülme biçimlerinden birini oluşturmakta ve kadınların yeni medya ortamında da sıklıkla nefret söylemine maruz kaldığı görülmektedir.

Bu noktada antrparantez açmak gerekir ki yeni medya, kadınlara fikirlerini özgürce ifade edebilecekleri ve kamusalda görünür olabilecekleri pek çok kapıyı da aralamıştır. Konuya dijital aktivizm bağlamında yaklaşıldığında, ayrıca yeni medyanın yayılım özelliğı de göz önünde bulundurulduğunda kadınların dijital kamusalılık oluşturmada ne denli etkin olabildiğinin altını çizmek gereklidir. Öyle ki 2017 yılında taciz ve cinsel saldırıları ifşa etmek için Amerikan aktris Alyssa Milano tarafından Twitter üzerinde başlatılan #metoo hareketi giderek büyümüş ve 85 ülkeye yayılmıştır. Tacize uğrayan kadınların ortak paydası olan #metoo hareketi mağdur kadınların seslerini duyurabilmelerine imkan tanıyan aynı zamanda dijital aktivizmin küresel boyutunu açıkça ortaya koyan önemli bir örnektir.

Kadına yönelik şiddetin kökleri dünyadaki tüm toplumlarda ve kültürlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayansa da ortaya çıkma biçimi belirli sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bağlam dahilinde gerçekleşmektedir. Kadına yönelik şiddet biçimleri de toplumların geçirdiğı demografik, politik ve ekonomik değişiklikler ya da sosyal ve kültürel değişimlerle ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu

değişimlerden biri bilgi iletişim teknolojilerinin devreye girmesiyle yaşanmış, bu durum da kadına yönelik gerçekleştirilen şiddetin yeni bir alanda görülmesine sebep olmuştur.

Kadına yönelik şiddet, temelde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu ve insan hakları ihlalidir. Kadının ikinci konuma itilmesine karşı bir duruş olan, cinsiyetçiliği ve baskıyı sona erdirmeye çalışan feminist hareket de kadına yönelik gerçekleştirilen her türlü ihlale karşı bir hak mücadelesi olarak ortaya çıkmıştır. Feminist tarihin ilk dalgasında kadınların oy ve mülkiyet haklarını temel alan bu mücadele, ikinci dalgasında kadınların ezilmişliğinin tartışılması, üçüncü dalgasında ise farklılıkların dile getirilmesiyle kendini göstermiştir.

İkinci dalga feminizm ile birlikte akademiye yansıyan feminizm başlangıçta edebiyat, tarih, politika gibi pek çok disiplini etkilemiş, devam eden süreçte ise kadın çalışmaları sosyal bilimler alanındaki disiplinler arasında alt alan olarak ortaya çıkmıştır. Kadın çalışmalarının -son dönemdeki kavramsallaştırmasıyla toplumsal cinsiyet araştırmalarının- yeni bir alan olarak akademide yer almasıyla “yeni bir eğitim ve araştırma konusu olarak mevcut disiplinler ayrımına paralel bir gelişim” oluşmuş; “aile ve kadın”, ‘hukuk ve kadın’, ‘siyaset ve kadın’, ‘devlet ve kadın’, ‘iş gücü ve kadın’ tipi olarak temalanan çalışma alanları ve ‘konu’lar bileşimi haline” gelmiştir. (Sancar, 2003, s. 168).

Kadın çalışmalarının akademide var olmasıyla birlikte pek çok disiplinde olduğu gibi iletişim alanında da akademik çalışmalar başlamış ve ilk araştırmalar medyada kadının temsili ile kendini göstermiştir. Medya ve kadın teması altında başlayan akademik çalışmalar özelde medya metinlerindeki cinsiyetçi yapının incelenmesi, kadının ve erkeğin medya içeriklerini kullanımı, medya sektöründeki kadınların istihdamı ve haber üretimindeki cinsiyetçilik başlıkları altında ele alınmıştır (Şener vd. 2016, s. 19).

Tuchman (2000, s. 167), kadınların medyada temsilini “sembolik imha” kavramı ile açıklayarak kadınların kitle iletişim araçlarında var olan sembolik temsilleri ve klişeleşmiş temalarla sunumunun, onları görünmez kıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda medya, toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve öğretilmesini kapsayan süreçte yer verdiği kadın temsilleri ile toplumsal cinsiyet

eşitsizliğinin ve cinsiyet rollerinin sürdürülmesine, yeniden üretilmesine ve inşa edilmesine aracılık etmektedir.

Var olduğu her dönemde erkeğin ötekisi olarak görülen kadının bu konumu medya ile perçinlenmekte, yeni medyanın gelişimi ile yaygınlaşmakta ve bu sayede kadına yönelik toplumsal önyargılar yeniden inşa döngüsüne girmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sanal uzamda sürekli dolaşıma sokulması kadına yönelik dijital şiddeti de kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla dijital şiddet de ataerkil düzenin, cinsiyet rollerinin ve kadının üzerindeki hakimiyetin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi isteğine aracılık etmektedir.

Ataerkil yapı temelinde büyüyen gelişen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin bir şekilde hissedildiği ve temelde bir insan hakları ihlali olan en sorunlu alanlardan biri şüphesiz ki kadına yönelik şiddettir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2019 yılında yayınlanan “Dünya Sağlık İstatistikleri Raporu”nda 15-49 yaş aralığındaki her 3 kadından 1’inin, yani bu yaş aralığındaki kadınların yüzde 35’lik bir bölümünün yaşamları boyunca fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir¹. Kadına yönelik dijital şiddet Birleşmiş Milletlerin 2030 yılına kadar erişilmesini planladığı cinsiyet eşitliği noktasında çevrimdışı şiddet gibi giderek büyüyen bir risk halini almaktadır. Küresel bir salgın olarak nitelendirilebilecek kadına yönelik şiddet, zaman ve mekanın olmadığı sanal uzamda etkinliğini artırmaya devam etmektedir.

We Are Social 2021 Ocak Raporu’na göre 7,83 milyar dünya nüfusunun yüzde 66,6’sı mobil telefon, yüzde 59,5’i internet ve yüzde 53,6’sı ise sosyal medya kullanıcısıdır². Dünya nüfusunun neredeyse yarısının internet kullanıcısı olması ve bunun giderek büyümeye devam etmesi, kullanıcıların yasadışı ve zararlı içeriğe maruz kalma riskini artırmakta ve bunun kontrol altına alınması neredeyse imkansız hale gelmektedir.

Yukarıdaki veriler göz önünde bulundurulduğunda kadınların, çevrimdışı ortamda maruz kaldıkları şiddetin yeni medya ortamındaki yansıması olan dijital şiddete maruz kalma olasılığı da artmaktadır. Bu durum da yeni medya ve toplumsal

¹ World Health Organization (2019). World Health Statistics 2019: Monitoring Health for the SDGs, Sustainable Development Goals

² We Are Social 2021 Ocak Ayı Raporu <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/>

cinsiyet ilişkisi bağlamında ele alınması gereken bir sorunsal olarak kendini göstermektedir.

Problem Durumu

Dijital şiddete yönelik yapılan alan yazın taraması sonucunda kavramsal düzlemde bir terminoloji çeşitliliğinin olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu çeşitlilik alan yazında yaygın olarak siber zorbalık, sanal zorbalık, siber şiddet, çevrimiçi şiddet, online istismar, çevrimiçi taciz, teknolojinin kolaylaştırdığı şiddet ve siber taciz kavramsallaştırmalarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu çeşitlilik içerisinde en çok kullanılan kavramın ise siber zorbalık olduğu gözlemlenmiştir.

Siber zorbalık kavramı ve bu kavram temelinde gerçekleştirilen çalışmalara geçmeden önce dijital ve siber ayrımına açıklık getirmek, bu çalışmada dijital şiddet kavramsallaştırmasının kullanılma nedenini açıklamaya katkı sağlayacaktır. Yapılan çalışmaların geneline bakıldığında -yukarıda da çeşitlemesinin yapıldığı üzere- çoğunlukla siber ön ekinin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Siber ön ekinin etimolojik izleri sürüldüğünde kökeninin Antik Yunan'a kadar uzanan sibernetik kelimesinden ortaya çıktığı görülmektedir³, sibernetik ise temelde "...çeşitli sistem ve ağların nasıl işlediği üzerinde bir çalışma alanıdır." (Chayko, 2018, s. 45). Bu ifadeden hareketle siber ön ekinin de bilgisayar ağları ve internete ait olan anlamını taşıdığı görüşü temelinde siber ön eki ile kullanılan her kavram da ağ, internet temelli/çevrimiçi dünyaya ait olanı ifade etmektedir. Bu durumda siber zorbalık, siber şiddet veya siber taciz gibi kavramsallaştırmalar da kullanıcıların ağ ortamında karşılaştıkları mağduriyetleri açıklamaktadır.

Öte yandan bu çalışmada kullanılan temel kavram olan dijital şiddet olgusu tanımlanırken yalnızca internete ait olmayan aynı zamanda herhangi bir cep telefonu operatörünün arama ve SMS özelliği vasıtasıyla da gerçekleştirilebildiği üzerinde durulmuştur. Özet bir ifade ile dijital şiddet herhangi bir ağ/internet bağlantısının olmadığı durumlarda operatörlerin sağladığı özellikler ile de gerçekleşebilmektedir. Bu durumda yukarıda kavramsal bağlamda açıklaması yapılan siber ön eki bu özellikler yoluyla da gerçekleştirilebilen şiddeti kapsamamaktadır. Bu çalışmada siber

³ The Vocabularist: How we use the word cyber <https://www.bbc.com/news/magazine-35765276>

yerine dijital teriminin kullanılmasının bir gerekçesi bu iken, temel gerekçesi ise dijital kelimesinin araçsal bağlamda sayısal temelli olanı ifade etmesidir. Dolayısıyla dijital teriminin siber olanı da içerisinde bulunduran bir terim olduğu düşüncesinden hareketle bu çalışmada dijital şiddet kavramsallaştırması kullanılmıştır.

Öte yandan literatürde yaygın olarak kullanılan siber zorbalık kavramını ilk olarak tanımlayan Kanadalı eğitimci Bill Belsey siber zorbalığı başkalarına zarar vermek amacıyla iletişim teknolojilerinin kullanılarak bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı olarak yapılan ve tekrarlanan düşmanca davranışlar olarak tanımlamaktadır (2006).

Daha ayrıntılı bir perspektifle tanımlandığında siber zorbalık; e-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odası, web sitesi veya cep telefonuna gönderilen dijital mesajlar veya görüntüler yoluyla ortaya çıkan (Kowalski ve Limber, 2007), fail tarafından sürekli tekrar edilebilen ve mağdur tarafından birçok kez tecrübe edilen, güç dengesizliğine dayanan -güç dengesizliğinden kastedilen bilgi iletişim teknolojilerini kullanma yetkinliği ve anonimlik- (Slonje vd., 2013), kasıtlı olarak yapılan ve tekrar edilen zarar verici davranışların tümüdür (Patchin ve Hinduja, 2006).

Yukarıdaki tanımlamalar temelinde bir olgu olarak siber zorbalığın - çalışmamızda kullandığımız adıyla dijital şiddetin- hangi durumda gerçekleştiği açık bir şekilde görülmektedir. Aftab'a göre siber zorbalık kavramı çocuk ve ergenler için kullanılan, yetişkinler içinse "siber taciz ya da ısrarlı siber takip" olarak adlandırılması gereken bir kavramdır (2015). Yapılan literatür taramasında da dijital şiddet çoğunlukla ilköğretim ve ortaöğretim kısmen de üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde siber zorbalık kavramı altında ele alınmıştır.

Kanada ve Çin'deki ortaokul öğrencileri üzerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin farklı değişkenlere göre araştırıldığı bir çalışmadan elde edilen sonuçlara göre her 3 öğrenciden 1'i siber mağdur olmuş, her 5 öğrenciden 1'i de siber taciz gerçekleştirmiş ve bu eylemlerin tekrarlandığı ortaya konmuştur (Li, 2007).

Siber zorbalık gerçekleştirme sıklığının araştırıldığı bir çalışmada üniversite öğrencilerinin yüzde 30,6'sının küçük düşürülerek ve tehdit edilerek siber zorbalığa maruz kaldığına, en çok e-posta, sohbet odaları ve sosyal medya yoluyla zorbalığa

uğradıklarına; ayrıca erkeklerin daha çok zorbalık yaptığına, kızların ise daha çok mağdur olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bayram ve Saylı, 2013).

Erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yapmasının nedenini toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde ve “dijital bölünme” bağlamında açıklayan Baştürk Akça (2014), çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre bilgi ve iletişim teknolojilerine daha fazla sahip olduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumun erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yapmasının nedenlerinden biri olabileceğini belirtmiştir.

Öte yandan siber zorbalık kavramsallaştırması ile yetişkinler üzerinde yapılmış çalışmalar sınırlı olsa da mevcuttur. Akademisyenlerin siber zorbalık farkındalığını ölçmeyi amaçlayan bir çalışmada akademisyenlerin siber zorbalık durumunun farkında oldukları ve bununla baş etme yöntemlerinin olduğu sonucuna ulaşılmış, iletişim teknolojilerini ve sosyal ağları kullanan bazı akademisyenlerin kullanım süreleri arttıkça siber zorbalığa maruz kalma durumlarının da arttığı görülmüştür (Dikmen ve Tuncer, 2017).

İş yerinde siber zorbalığın yaygınlığı konusunda yetişkinler üzerine Birleşik Krallık'ta 1.072 işçinin katılımıyla yapılan bir ankette işçilerin yüzde 20'sinin işte e-posta ve yüzde 6'sının kısa mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kaldığı ortaya konulmuştur (aktaran Bauman, 2015).

1960-1980 yılları arasında doğan ve X kuşağı olarak nitelendirilen yaş grubu üzerinde derinlemesine görüşme yöntemi ile yapılan siber zorbalık araştırmasında, katılımcıların hepsinin siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmış, maruz kalma durumlarının ise kişisel bilgilerin istekleri dışında bilgi paylaşımı, çok sayıda e-posta alınması, çevrimiçi oyunlarda taciz edilmek ve kendi adlarına sosyal medya hesabı açılması olduğu belirtilmiştir (Bak ve Eşidir, 2019).

Yetişkinler üzerinde gerçekleştirilen ve bu çalışmanın da temel sorunsalını oluşturan kadına yönelik dijital şiddet düzleminde yapılan araştırmalara bakıldığında ise dijital şiddetin siber zorbalık kavramı beraberinde siber taciz, siber takip, teknolojinin kolaylaştırdığı toplumsal cinsiyet temelli şiddet, siber şiddet, online istismar kavramları ile ele alındığı görülmüştür. Gerçekleştirilen araştırmaların genel

bir değerlendirmesi yapıldığında toplum içerisinde madun konumda bulunan kadınların, nefret söylemi, siber cinsel taciz, siber sömürü ve siber takip gibi dijital şiddet türlerine daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet ve medya ilişkisi söz konusu olduğunda medya, toplumsal cinsiyet ilişkisini yeniden üreten ve ataerkil yapının sürdürülmesini sağlayan bir aracı konumundadır. Aynı durumun toplumsal cinsiyet ve yeni medya ilişkisi içerisinde de varlığını sürdürdüğünün bu noktada altını çizmek gereklidir. Nitekim kadına yönelik gerçekleştirilen dijital şiddet de hem toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelli şiddet biçimi hem de bir insan hakları ihlalidir.

Yeni medyada var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise kendini dijital şiddet formunda siber takip, siber taciz ve siber sömürü biçimleri olarak gösterebilmektedir. Rai'ye göre kadına yönelik şiddetin yeni yüzü olan dijital şiddet siber taciz, rızaya dayalı olmayan internet pornografisi, özel bilgilerin ifşa edilmesi, itibarın zedelenmesi, kimliğe bürünme veya yanlış temsil, evrimii saldırılar şeklinde gerçekleşebilmektedir (2017, s. 961).

İnternet erişiminin ve beraberinde sosyal medya kullanımının giderek yaygın hale gelmesi kadın ve kız çocuklarına karşı gerçekleştirilen dijital şiddetin ortaya çıkmasına ve giderek artmasına sebep olmuştur. Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsüne göre dünyada her 10 kadından 1'inin dijital şiddeti deneyimlediği tahmin edilmektedir⁴.

Dijital şiddetin kadınlar üzerinde fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal etkileri söz konusudur. Kadınların evrimii etkinliklerini azaltması veya sosyal ağlardan çekilmek gibi sosyal sonuçlara sebep olabilen dijital şiddet (Fascendini ve Fialová, 2011, s. 31-32) evrimdışı şiddete sebep olabilmekte, ayrıca mağdurlar üzerinde intihara kadar giden olumsuz etkilere de yol aabilmektedir⁵.

Uluslararası Af rgt tarafından 8 ülkeden 18-55 yaş aralığında sosyal medyayı aktif olarak kullanan 4 bin kadın ile gerçekleştirilen ankette 911 kadın (yüzde

⁴ European Institute for Gender Equality (2017). Cyber violence against women and girls <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls>

⁵ Teknolojinin Kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli şiddet, Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi (ICRW), 2018, https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2018/07/ICRW_TFGBVMarketing_Brief_v8-Web.pdf

23'ü) dijital şiddete maruz kaldığını ve 688 kadın da bunun sosyal medya ortamında yaşandığını belirtmiştir. Dijital şiddete maruz kalan kadınların yüzde 41'i ise en az bir kez, bu çevrimiçi deneyimlerin fiziksel güvenliklerinin tehdit altında olduğunu hissettirdiğini söylemiştir. Bununla birlikte dijital şiddete maruz kalan kadınların yüzde 46'sı şiddetin kadın düşmanı ve cinsiyetçi olduğunu, yüzde 58'i, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi veya transfobiyi içerdiğini söylemiştir.⁶ Yapılan bu araştırma kadınların yaşamış oldukları dijital şiddet deneyimlerinin kadını hedef alan her türlü davranış biçimi şeklinde ortaya çıkabildiğini göstermektedir. Genel itibariyle nefret söylemi başlığı altına toplanabilecek bu davranış biçimleri kadını ötekileştiren her türlü cinsiyetçi tutumu içermektedir.

Öte yandan dijital şiddetin bir biçimi olan siber taciz üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda kadınların çevrimiçi ortamda da cinsel tacize uğrayabildiği ortaya konmuştur. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından kadına yönelik şiddet konusunda 42 bin kadın ile doğrudan görüşme yoluyla yapılan en kapsamlı anket sonuçlarına göre AB'deki 18-29 yaş arası genç kadınların yüzde 20'si siber cinsel tacize maruz kalmıştır⁷.

UNESCO ve Uluslararası Kadın Gazeteciler Merkezinin (ICFJ) 15 ülkeden 900'ü aşkın katılımcı ile yapmış olduğu “Kadın Gazetecilere Yönelik Çevrimiçi Şiddet” araştırmasında kadın gazetecilerin yüzde 73'ünün dijital şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadın gazetecilere yönelik dijital şiddetin görülme sıklığını, kadın gazetecilerin etkilerini ve tepkilerini inceleyen bu araştırmaya göre kadın gazetecilerin,

- Yüzde 25'i fiziksel, yüzde 18'i cinsel şiddet tehdidinden rahatsız olduğunu,
- Yüzde 20'si yaşamış oldukları çevrimiçi şiddet ile bağlantılı bir şekilde çevrimdışı şiddete uğradığını,
- Yüzde 13'ü çevrimiçi şiddete yanıt olarak güvenliklerini artırdığını,

⁶ Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women, [https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20\(55%25\),of%20online%20abuse%20or%20harassment.](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20(55%25),of%20online%20abuse%20or%20harassment.)

⁷ European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: an EU-wide survey, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance_en_0.pdf

- Yüzde 12'si çevrimiçi şiddetin etkilerinden dolayı tıbbi ya da psikolojik yardım aldığını,
- Karşılaşılan çevrimiçi şiddet temasının yüzde 47'sinin cinsiyet, yüzde 44'ünün seçimler ve siyaset, yüzde 31'inin ise insan hakları ve sosyal politika ile ilgili olduğunu,
- En sık karşılaşılan saldırı ve istismar kaynaklarının yüzde 57'sinin anonim, yüzde 37'sinin siyasi aktörlerden oluştuğunu,
- Yüzde 30'u yaşadıkları çevrimiçi şiddete sosyal medyada otosansür uygulayarak cevap verdiklerini ifade etmişlerdir (UNESCO, 2020).

Feminist kampanya yürütücüsü ve aynı zamanda gazeteci olan Caroline Ciriado-Perez'in Twitter hesabına yönelik gerçekleştirilen tacizin ele alındığı bir çalışmada Perez'in nüfuslu kadınların banknotlar üzerindeki temsiline sürdürülmesine yönelik vermiş olduğu dilekçenin sonrasında Twitter hesabı taciz ve cinayet tehditlere maruz kalmıştır (Hardaker ve McGlashan, 2016).

Binns'in 267 gazetecinin katılımı ile yapmış olduğu çevrimiçi taciz deneyimlerini odağına alan araştırmasında, kadınların erkeklere göre daha sık tehdit ya da hakaret aldıklarını bildirme ihtimallerinin daha yüksek olduğu ve karşılaştıkları çevrimiçi istismara karşı daha güçlü duygusal tepkiler verdiği sonucuna ulaşılmıştır (2017).

Kadın teknoloji gazetecilerinin maruz kaldığı cinsiyetçi istismarın deneyimlerini ele alan çalışmanın sonuçları teknoloji üzerine yazan kadın gazetecilerin çoğu zaman istismara maruz kaldığını, bazılarının bu durumdan kaçınmak için kimliklerini gizlediğini, bazılarının da çalışma uygulamalarını değiştirdiğini göstermektedir (Adams, 2018).

Tayvan'da 25 kadın gazeteciyle yapılan derinlemesine görüşmede gazeteciler, çevrimiçi ortamda yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı tacizin ve dijital mecralardaki kabalığın mücadele edilmesi gereken önemli sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca görüşme yapılan kadın gazeteciler çevrimiçi ortamlardaki yorumların nezaketsiz ve taciz edici olduğunu, bazı yorumların kadın gazetecilerin fiziksel özelliklerine odaklandığını, bu durumun da günlük gazetecilik rutinlerini etkilediğini belirtmiştir (Pain ve Chen, 2019).

Amerika’da canlı yayın yapan yerel televizyon çalışanı 19 kadın gazeteci ile yapılan başka bir çalışmada ise kadın gazeteciler Facebook üzerinden ve e-mail aracılığı ile günde birkaç kez istenmeyen cinsel yaklaşımlara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Yaygın bir şekilde müstehcen fotoğraflar ve uygunsuz teklifler aldıklarını belirten kadın gazeteciler bu duruma karşı gelen kutularını kapatma gibi önlemler almıştır (Miller ve Lewis, 2020).

Farklı biçimlerde gerçekleştirilen dijital şiddetin failleri kimlerdir? sorusunun cevabı bazı araştırmalarda mağdurların tanımadığı insanlar olurken bazı araştırmalarda ise eş veya partner olabilmektedir. Türkiye’de ise kadına yönelik şiddet üzerine gerçekleştirilen en kapsamlı çalışmalardan biri olan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” na göre her 10 kadından 3’ü en az bir kere ısrarlı takibe maruz kalmış, en yaygın görülen ısrarlı takip yüzde 19 oranında telefonla arama olmuşken araştırmaya katılan kadınların yüzde 52’si bunun yabancılar tarafından gerçekleştiğini belirtmiştir (HÜNEE, 2014). Uluslararası AF Örgütü tarafından yapılan araştırmada ise kadınların tanımadığı insanlar tarafından dijital şiddete uğrama oranı yüzde 59 olarak istatistiklere yansımıştır⁸.

Kadınlar maruz kaldıkları dijital şiddete karşı unutmaya çalışma, telefon numarası değiştirme, sosyal medya hesaplarını kapatma, profil kaldırma ya da farklı bir şehre taşınma gibi pek çok farklı yol ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Facebook kullanıcısı 550 kadın ile yapılan ankette kadınların maruz kaldığı dijital şiddete verdikleri tepki olayı unutmaya çalışma iken (Temur Şimşekcan, 2018), Avusturalya’da yapılan bir ankette dijital şiddet mağduru bazı kadınlar çareyi telefon numaralarını değiştirmekte bulmuş, bazıları ise failin tehdit ve tacizlerinden kurtulmak için bulundukları eyaletten taşınmıştır (Woodlock, 2017, s. 595).

Yukarıdaki kısa literatür özeti beraberinde toplumsal cinsiyet temelli dijital şiddet üzerine gerçekleştirilen çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu ve bu konudaki alan yazının oldukça kısıtlı olduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda üzerinde yeni

⁸ Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women, [https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20\(55%25\),of%20online%20abuse%20or%20harassment](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20(55%25),of%20online%20abuse%20or%20harassment)

alışılmaya başlanan bu alandaki literatür darlığı problem durumunun gerekesini oluşturmaktadır.

Araştırmanın temel problemini ise gelişen iletişim teknolojileri beraberinde evrimii ortamda etkinliğin artması ile birlikte -gerek araç kullanımı gerekse ağ üzerinde aktif olunmasıyla- yetişkin kullanıcıların, özelde de kadınların ve bu bağlamda kadın gazetecilerin dijital şiddet deneyimleri, dijital şiddete maruz kalma biçimleri ve sıklıkları, dijital şiddetin Twitter ortamında ne şekilde gerçekleştiği oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin gösterenidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ise ataerkil toplum yapısının kadın ve erkeğe yüklediği roller bağlamında erkeğe bahşedilen kamusal alanda yer alabilme ve güçlü olma nitelikleri sonucunda kendini göstermiştir. Ataerkil toplum yapısının temelinde de kamusal ve özel alan ayrımının başlangıcını oluşturduğu düşünölen iş bölümü yatmaktadır. Kadının doğurganlığı nedeniyle başlayan iş bölümü sonucu kadın özel alana hapsolmuş erkek ise kamusalda kendine yeni bir etkinlik alanı oluşturmuştur. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yalın haliyle ataerkil toplum yapısının kodlarında var olan ayrımcı ve ötekileştirici mantalite olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Kamusal ve özel alan ayrımı sonucu kadın ve erkek arasındaki toplumsal farkın açılmasıyla “güç” kavramı da erilleşmiştir. Ataerkil yapının gücü elinde bulundurması da cinsiyetler arasındaki uçurumun en belirgin şekilde göröldüğü bir alanı, kadına yönelik şiddeti ortaya çıkarmıştır. Temelde bir insan hakları ihlali olan şiddetin hedef aldığı cinsiyetin kadın olması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de kaçınılmaz kılmıştır. Bu noktada küresel bir salgın olarak nitelendirebileceğimiz kadına yönelik şiddet pek çok biçimde kendini göstermekte, failler eş, akraba veya bir yabancı olabilmektedir. Fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik biçimleri olan kadına yönelik şiddet, yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte gerek araç kullanımı gerekse ağ tabanlı platformlarda etkin olunması ile kendine yeni bir mekan daha bularak sanal uzamda da görünür olmaya ve etkisini giderek artırmaya başlamıştır.

Dolayısıyla teknolojinin kolaylaştırdığı bu şiddetin ortaya çıkışı ile birlikte şiddet türlerine bir yenisi daha eklenmiştir. Literatürde ortak bir kavram birliğinin olmadığı dijital şiddetin esas problematiği kullanıcılar tarafından sıklıkla deneyimlenmesine rağmen hala görünür olmaması, anlamlandırılmaması ve sorunsallaştırılmamasıdır. Dijital şiddetin görünür olmaması mağdurları ve konunun taraflarınca bilinmemesi veya görmezden gelinmesi ataerkil yapının teknoloji üzerindeki hakimiyetini de perçinlemektedir. Elbette dijital şiddete maruz kalan taraf, cinsiyet bağlamında erkek de olabilmektedir fakat dijital şiddetin de çevrimdışı şiddetin bir uzantısı olduğu ön kabulüyle kadınların dijital şiddet ile daha sık karşılaştığını söylemek mümkündür. Zira erkeklerin cinsiyetlerinden dolayı herhangi bir şiddet türünün öznesi olma ihtimali kadınlara göre azdır. Çevrimdışında fiziksel şiddet, cinsel istismar, taciz, ısrarlı takip ve tehdit gibi pek çok şiddet türünü sıkça tecrübe eden kadınların çevrimiğinde de benzer şiddet türevlerine benzer sıklıkta maruz kaldığı ve kalacağı aşıkardır.

Kadına yönelik gerçekleştirilen geleneksel şiddetin yeni yüzü olan ve çevrimiçi ortamlardan beslenerek büyüyen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten ve çevrimdışı şiddete dönüşmesi olası olan dijital şiddetin hangi şekillerde deneyimlendiğini, bu şiddetin mağdurlarının ne şekilde etkilendiğini, dijital şiddete karşı nasıl direnildiğini ve buna karşı nasıl mücadele edildiğini görünür kılarak dijital şiddete yönelik bir durum analizi tablosu sunmak önem arz etmektedir.

Bu düşünceden hareketle kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddeti görünür kılmak, bununla birlikte gerek politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları gerek medya gerekse hizmet sağlayıcıları üzerinde farkındalık oluşturulmasına katkı sağlamak bu çalışmanın esas amacıdır.

Araştırmanın Kapsamı

Birbiri ile bağlantılı üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde şiddet, toplumsal cinsiyet ve kadın temaları ele alınmıştır. Şiddet olgusu kavramsal tanımlamaları ile ele alınarak şiddetin sadece fiziksel bir güç üstünlüğü olmadığına yönelik açıklamalar beraberinde hangi biçimlerde gerçekleştiğine yer verilmiştir. Bununla birlikte bu bölümde medya ve şiddet üzerine çalışma yapanların da uğrak

sorunlarından biri olan medyanın mı şiddeti ürettiği yoksa şiddet içeriklerine yönelik bir talebin mi olduğu konusu ile birlikte medyada şiddetin temsili televizyon özelinde irdelenmiştir. Ayrıca medyadaki şiddetin izleyici üzerindeki etkisi, şiddetin etkilerine yönelik kuramlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bununla birlikte çalışmanın ana çerçevesini oluşturan toplumsal cinsiyet olgusu ilişkili olduğu kavramlar beraberinde açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet olgusu üzerine söz söyleyebilmek şüphesiz ki feminizm tarihi ve kadın hareketleri üzerine söz söylemekle eş değerdir. Hiçbir olgunun tarihsel ve toplumsal bağlamından bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği ön kabulünden hareketle bu bölümde tarihe üç dalga olarak yayılan feminizm ve kadın hareketlerinin artalanı detaylandırılmıştır. Bununla birlikte temelde ataerkil yapıya karşı bir hak mücadelesi olarak nitelendirilen feminizmin toplumsal yapı içerisindeki tezahürü olan toplumsal cinsiyet olgusu da toplumsallaşma, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği düzleminde ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin göstergelerinden biri olan kadına yönelik şiddet mevcut yapısal eşitsizliklerin yeniden üretildiği ve ataerkil yapının sürdürüldüğü bir alan olarak değerlendirilmiş, yasal olarak kadına yönelik şiddeti önlemede ulusal ve uluslararası mevzuatlara yer verilmiştir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesine aracılık eden medyada kadının hangi şekillerde temsil edildiği de bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar ışığında toplumsal cinsiyet ve medya başlığı altında incelenmiştir.

Yeni medya ve dijital şiddet ana başlığı altında ele alınan ikinci bölümde gelişen iletişim teknolojileri ve beraberinde bir risk haline dönüşen dijital şiddet alt başlıklarıyla birlikte irdelenmiştir. Bu bölümde yeni medyanın kısa tarihçesi ile birlikte yeni medyanın özelliklerine yer verilerek yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği riskler ve olanaklar ele alınmıştır. Öte yandan yeni medyanın risklerinden biri olarak değerlendirilmesi gereken dijital şiddetin kavramsal çerçevesi ve hangi formlarda ortaya çıktığına yer verilerek bu alanda gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası çalışmalar dahilinde dijital şiddetin mevcut durumu ortaya konmuş, beraberinde dijital şiddet toplumsal cinsiyet temelinde değerlendirilmiştir. Dijital şiddet ve toplumsal cinsiyet ilişkisi çerçevesinde ulusal ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar istatistiksel boyutu ile ortaya konmuş ayrıca kadına yönelik gerçekleştirilen

dijital şiddetin hangi biçimlerde ortaya çıkabileceği de ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise kadın gazetecilerin Twitter platformu üzerinde maruz kaldığı dijital şiddet tüm boyutları ile ele alınmıştır. Bununla birlikte araştırma sonrası elde edilen bulguların analizi ve yorumu yapılmış, devamında ise kavramsal ve kuramsal çerçeve ile elde edilen verilerin ışığında genel bir değerlendirme yapılarak sonuç bölümü oluşturulmuştur.

Araştırmanın Önemi

İnternete erişimin hızlı bir şekilde artması doğru orantılı olarak dijital temelli gerçekleşen şiddetin oranını da artırmaktadır. Bu durum ataerkil yapının ötekisi olan kadınların da çevrimdışında olduğu kadar dijital alanlarda da güvenli bir ortama ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Sağladığı avantajların yanı sıra mevcut yapısal eşitsizliklerin de yeniden üretildiği bir alan olan ve yeni medyada varlığını sayısal kodlarla sürdüren şiddete yönelik yapılan çalışmalar ışığında mevcut durum analizinin yapılması, henüz üzerinde yeni çalışılmaya başlanan “dijital şiddet” konusunda yeni bir kapı aralaması bakımından önem arz etmektedir.

Günümüzde insanların sosyal ağları kullanma oranı göz önünde bulundurulduğunda dijital şiddetin de maruz kalan hedef kitlenin büyüklüğü ve çeşitliliği açısından siber zorbalıktan ayrı olarak değerlendirilmesi ve alan yazında başlı başına bir şiddet türü olarak yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda gerek uluslararası gerekse ulusal alan yazında kadın şiddeti ile ilgili pek çok çalışma yapılmış olup kadına yönelik şiddetin dijital boyutu temel alınarak yapılan çalışmaların sayısının sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Geleneksel şiddet olarak nitelendirebileceğimiz şiddet türleri ağırlıklı olarak kadınlar üzerinde gerçekleştirilen çalışmaların konusu olmuşken dijital şiddet ise “siber zorbalık (cyberbullying)” başlığı altında çoğunlukla ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerinin konu edildiği araştırmaların merkezinde yer almıştır. Gerçekleştirilen bu çalışma ile dijital şiddetin kadınlar üzerindeki etkisi araştırılarak literatürdeki eksikliğin giderilmesi noktasında bir adım atılmış olacaktır.

Bu çalışma, kadına yönelik şiddetin yeni bir biçimi olan dijital şiddetin, özelden ise kadın gazetecilere yönelik dijital şiddetin tüm boyutlarıyla araştırılması ve dijital şiddetin toplumsal cinsiyet boyutuyla ele alınarak oluşturulan ilk doktora çalışması özelliğine sahip olması bakımından önem arz etmektedir.

Tanımlar

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan feministlerden biri olan Ann Oakley'e göre (aktaran Marshall, 1998, s. 98) cinsiyet (sex), kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık için kullanılan bir terimken psikolojik ve kültürel bir terim olan toplumsal cinsiyet (gender) ise "erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır" (1985, s. 158).

Kadına Yönelik Şiddet: Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)"ne göre kadına yönelik şiddet "... bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal alanda ister özel alanda meydana gelsin, kadına fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelmektedir" (madde 3a)⁹.

Dijital Şiddet: Dijital şiddet, teknoloji ve buna bağlı olarak elektronik cihazlar ve sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleştirilen bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı ve saldırganlık içeren davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Dijital şiddet kişi ya da grupların ırk, din ve kültürel değerlerine yönelik saldırgan ve rahatsız edici söylemleri de içermektedir.

Siber Zorbalık: Başkalarına zarar vermek amacıyla, iletişim teknolojileri kullanılarak bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı olarak yapılan tekrarlanan ve düşmanca davranışlardır (Belsey, 2006). Siber zorbalık kavramının kullanıldığı

⁹ T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), <https://ailevecalism.gov.tr/uploads/sgb/uploads/pages/uluslararasi-antlasmalar/avrupa-konseyi-anlasmalar-serisi-no210.pdf>

alışmalar incelendiğinde ise söz konusu çalışmaların ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencileri kapsadığı görülmektedir. Aftab da siber zorbalık kavramının çocuk ve ergenler için kullanılması gereken bir kavram olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (2015).

Siber Taciz: Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü tarafından hazırlanan “Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Siber Şiddet” başlıklı çalışmaya göre siber taciz, belirli bir kişiyi hedef alan, kişide duygusal sıkıntı ve korkuya sebep olan, sürekli ve tekrarlanan bir davranış biçimidir. Dijital şiddetin en yaygın yaşanan türlerinden biri olan siber taciz; mağdurun arkadaşları, ailesi veya iş arkadaşları arasında utanç duymasına veya daha kötüye gitmesine neden olmak için çevrimiçi ortamda mağdur hakkında iftira niteliğinde görseller/metinler yayınlanmasıdır. Bu bağlamda siber taciz, siber sömürü ya da intikam pornosu olarak adlandırılan davranış biçimini içermektedir.

Çalışmaya göre siber tacizin aşağıdaki şekillerde görülebileceği belirtilmiştir:

- İstenmeyen cinsel içerikli e-postalar, metinler ya da çevrimiçi mesajlar,
- Sosyal medyada veya sohbet odalarında yaşanan uygunsuz veya saldırgan eylemler,
- Metin mesajları, çevrimiçi mesajlar ya da e-posta yoluyla fiziksel/cinsel şiddet tehdidi,
- Nefret söylemi; kişinin kimliği, cinsel yönelimi ya da engellilik gibi durumlarını hedef alan tehdit edici ve aşağılayıcı söylemler (EIGE, 2017).

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET, TOPLUMSAL CİNSİYET ve KADIN

1.1. Şiddete Etimolojik ve Kavramsal Bir Bakış

İnsanlık tarihinin başlangıcı ile birlikte kendisini var eden şiddet, farklı disiplinlerde tanımları yapılmış bir olgu olsa da temelde aynı anlamları içermektedir. En yalın tanımı ile şiddet, bir kişinin ya da bir grubun başka bir kişi ya da gruba karşı kullandığı fiziksel veya psikolojik bir eylem olarak tanımlanabilir. Ancak şiddet olgusunun bu tanım çerçevesinden dışarı taşan ve tek bir kalıba sığdırılamayacak kadar geniş kapsamlı anlamlarının olduğu yadsınmamalıdır.

TDK Güncel Türkçe Sözlüğü'nde farklı tanımları bulunan “şiddet” sözcüğü bir hareketin bir gücün derecesi, hız, duygu ve davranışta aşırılık, bir hareketten doğan güç, anlamlarını içerirken aynı zamanda karşıt görüşte olan kişilere karşı kaba kuvvet kullanma ve kaba güç olarak tanımlanır¹⁰.

Nişanyan, “*Çağdaş Türkçe Etimolojisi*” adlı çalışmasında şiddet sözcüğünün en eski Türkçe kaynakta yer alış biçiminden başlayarak hangi anlamları taşıdığına dair tarihsel bir açıklama yapmaktadır. Kronolojik olarak incelendiğinde şiddet kelimesi sırasıyla sertlik, sıkıntı ve yasa dışı anlamlarında kullanılmıştır. Şiddetin İngilizce’de “violence” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaya başlanması ise 20. yy olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte şiddet, dilimize Arapça’dan geçen ve “sertlik, katılık, zorluk” anlamını içeren “şiddat” kelimesi ile ilişkilendirilir¹¹.

İngilizce’de de kavramın kullanım alanının çok geniş olduğunu belirten Hobbart (1996, s. 51-52), bu kullanımlar arasında bedene zor uygulayarak bedensel zedelenmeye sebep olma, kişisel özgürlüğü baskı ile kısıtlama, bazı doğal süreçlere ve alışkanlıklara kısıtlamalar getirme, kişisel duygularda sertlik, tutkulu davranışlara ya da dile başvurmak gibi pek çok anlamın yer aldığını belirtir.

Polat (2017, s. 18) şiddeti, insanlarda; kanuna uymama, kişiliğe zarar verme, hakaret etme, onurunu kırma, kişinin hakkını çiğneme, hırpalama, incitme, zor

¹⁰ “Şiddet” sözcüğü tanımı, <https://sozluk.gov.tr/>

¹¹ “Şiddet” sözcüğü tanımı, <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/%C5%9Fiddet>

kullanma, aşırı yıkıcı davranışlarda bulunma, aşırı derecede öfke ifade etme şekillerinde kendisini gösteren bir davranış olarak tanımlar.

Ünsal ise (1996, s. 29-30) “*Geniştirilmiş Bir Şiddet Tipolojisi*” adlı çalışmasında şiddet kelimesini etimolojik yönden irdeleyip sözcüğün dilimize Arapça’dan geçtiğini belirterek şiddeti katı ve sert anlamına gelen “şedid” ile sertlik ve kızgınlığı ile bilinen Yemen hükümdarı “Şeddad” ile ilişkilendirir. Bununla birlikte Fransızca’ya Latince’den geçen “violence” sözcüğünün kişiye güç ve baskı uygulayarak istemediği bir şey yapmak ya da yaptırmak olarak tanımlamaktadır.

Şiddet olgusunun yaygın, karmaşık ve geniş kapsamlı bir yapısı olduğundan hareketle Dünya Sağlık Örgütü söz konusu kavramı fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2012, s. 12).

Şiddeti genel olarak aşırı duygu durumu, bir olgunun yoğunluğu, kaba ve sert davranış olarak tanımlayan Köknel (2000, s. 20), özel anlamda bireye ve topluma zarar verebilecek yakan, yıkan, yok eden davranışlar olarak ifade eder.

Kavramsal olarak farklı tanımlamaları yapılsa da temelde bu tanımların aslında tek bir kavrama gönderme yaptığı açıktır, “güç”. Bununla birlikte şiddet, temelinde güç barındırmasına rağmen genel anlamda gücü aşmaktadır. Bu düşünceden hareketle Ünsal, şiddetin başkasını öldürme, yaralama veya sakat bırakma davranışını içerdiği için gücün eyleme dönüşümü noktasında, güçten ötede bir olgu olduğunu belirtir. İnsana fiziksel ve ruhsal açıdan zarar verebilecek eylemlerin, bununla birlikte başkasının malına verilen zararın da şiddet olduğunu ifade eder:

...şiddet kavramını, yönettiği, insanları ezdiği ve sömürdüğü öne sürülen siyasal sosyal ve ekonomik sistemlerin veya sömürge yönetimlerinin varlığına indirgeyen ve yürürlükteki sistemin ancak karşı sistemle ortadan kalkacağını ve yeni bir düzene geçileceğini savunan Marksist, anarko-sendikalist, köktendinci siyasal eylemcileri ve ulusal kurtuluş savaşçıları da unutmamak gerekir (1996, s. 30).

Ünsal ayrıca şiddeti yücelterek onu meşrulaştıran görüşlerin de olduğunu belirterek buna devletin gücünü artıran ve insanlar arasında kahramanlığı, kendini

başkaları için kurban etmeyi ve dayanışmayı pekiştirici bir araç olarak gören faşizmi örnek verir.

Şiddetin, insanlar arasındaki ilişkisinden önce insanın doğa ile olan ilişkisinde görüldüğünü söyleyerek şiddetin yaygın tanımlarına farklı bir bakış açısı getiren Ünsal Oskay, varlığını sürdürmek için doğa ile etkileşimde bulunan insanın, doğanın kendini yeniden üretme sürecini uzun gözlemler yaparak öğrendiğini ve bu yeniden üretim sürecine müdahale edecek yeterliğe gelinceye dek doğa ile karşıtlık ilişkisi içinde yaşadığını, akıl erdiremediği bir güç karşısında doğaya üstünlük sağlayıncaya kadar onunla dost geçindiğini ifade eder (Oskay,2010, s. 354).

Hiçbir olgu tarihsel bağlamından ve o dönemki toplumsal koşullardan bağımsız olarak ele alınmamalıdır. Bu düşünceden hareketle evrensel bir olgu olan şiddetin de içerisinde bulunduğu toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik yapısı ile birlikte ele alınması gereklidir. Şiddet fenomenini sadece günümüzle sınırlamamak gerektiğine dikkat çeken Michaud (1991, s. 38), tarih boyunca karşılaşılan birçok davranışın da şiddet davranışını içerdiğini ifade eder.

Ayan ise kendini önceleri vahşet ve eziyet şeklinde gösteren şiddetin devletin oluşumu ile dönüşüme uğradığını, uygarlaştığını ve dolaylı yollardan ifade edilmeye başladığını belirterek şiddetin içinde bulunduğu toplum ve dönem içerisinde değerlendirilmesi gerektiği düşüncesini destekler:

...insanın doğayla mücadelesinde tercih etmek zorunda kaldığı bir yöntem olarak karşımıza çıkar. Besleme ve kendini koruma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında beden gücünü doğaya karşı bir silah olarak kullanma düşüncesi zamanla diğerine egemen olma niteliğine bürünerek insanlık tarihinin başlangıcına da vurgu yaparken şiddetin bu dönemde çıplak, her türlü araçtan yoksun ve doğal halde saldırganlık niteliğinde olduğu gözlenir. Bu dönemde açıkça sergilenen ve gücün göstergesi olarak toplumsal anlamda meşru sayılan şiddet gösterilerinin bir dürtü olarak bugüne kadar kat ettiği yolda kazandığı yeni nitelik ilk ortaya çıktığındaki kadar serbest olmamasıdır (2010, s. 9).

Bir olguya şiddet diyebilmek için güç bulundurma/zor potansiyeli ve zorlama/zorbalık olmak üzere iki temel öğenin olması gerektiğini belirten Gümüş ise, (aktaran Ekşi ve Yaman, 2010, s. 11), bunlardan ilkinin potansiyel ikincisinin ise eylem olduğunu ifade ederek üstünlük için yaygın olarak dışlama, yoksun bırakma ve

ayrımcılık gibi birtakım yolların kullanıldığını, bu durumda şiddetin gözle görülür bir biçimde gerçekleşmediğini ve bunun yaygın olarak kullanılan şiddet türüne örnek teşkil ettiğine dikkat çeker. Bu görüşten hareketle şiddetin sadece zor kullanılarak fiziksel bir şekilde gerçekleşmediğini aynı zamanda aşağılama, korkutma gibi çeşitli yollarla insan psikolojisine zarar veren bir eylem olduğunu söylemek mümkündür.

Şiddet üzerine gerçekleştirmiş olduğu çalışmalarıyla bilinen felsefe profesörü Yves Michaud ise şiddeti şu şekilde tanımlamaktadır:

Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı toplu veya dağınık olarak diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır (1991, s. 8-9).

Michaud, bu tanımın, şiddet durumu ile şiddet eylemini kapsayan bir tanım olduğunu söyler. Şöyle ki şiddet eylemi tek seferde, kademeli ya da hissettirmeden yapılabilir. Yani elleriyle öldürmek, açlıktan ölüme terk etmek ya da rakibini çeşitli yasaklar ile toplumsal yaşamdan uzaklaştırmak bir şiddet davranışıdır. Bu bağlamda yukarıda örneklendirildiği gibi şiddetin fiziksel olarak gerçekleştirilmesi şiddet eylemini ifade ederken kişiyi toplumsal yaşamdan uzaklaştırmak ise şiddet durumuna örnek teşkil etmektedir.

Yukarıda bahsi geçen şiddet tanımlarının çoğunun güç bulundurma ve saldırganlık barındıran fiziksel ve psikolojik şiddet biçimlerini ifade ettiği görülmektedir. Şiddeti daha tematik ve spesifik alanlara indirgediğimizde ise görünmeyen, fark edilmeyen fakat toplumsal yaşamın her yerinde var olan bir şiddetin yani “sembolik şiddet”in varlığından söz etmek mümkündür. Bu bağlamda Bourdeu’nun sembolik şiddet ile ilgili düşüncelerine bakıldığında şiddet yaşamın her yerinde olan bir olgu olarak tanımlanırken; kurbanları tarafından fark edilmeyen, görünmez olan “sembolik/simgesel şiddet” kavramsallaştırması ortaya atılmıştır. Ona göre egemen sınıf, bulunduğu konumu güçlendirmek için simgesel şiddet uygulamaktadır. Egemen sınıf ile kastedilen sadece siyasal anlamda iktidar değil, etnik kimlik olarak baskın bir grup, burjuvazi, ataerki ya da heteroseksüellik gibi toplum içerisinde hakim olan kimlikler, söylemler, inanışlar ya da sınıflar olabilmektedir (aktaran Nas, 2015, s. 17).

Bununla birlikte Somersan, şiddet ile iktidarın yakın ilişki içerisinde olduğunu belirtir ve devletin kullandığı şiddetin meşruluğuna dikkat çeker:

Şiddet iktidarın yapışık ikizidir. Gücün koruyucusudur. Kurumların savunmasıdır oysa. Üniversitedeki, kütüphanedeki polisin varlığı, sadece üniforması ile ortada duruşu ya da "sivil" olarak hiçbir şey yapmadan oradaki varlığı bile şiddettir. Şiddeti çağrıştırır (1996, s. 49).

1.2. Şiddetin Görülme Biçimleri

Pek çok disipline konu olan şiddet kavramı psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk gibi sosyal bilimlerde olduğu kadar biyoloji ve genetik bilimi gibi pozitif bilimlerin de araştırma konusu olmuştur. Farklı disiplinlerde farklı tanımlamaları yapılan şiddetin biçimlerinin de farklı alanlarda değişkenlik gösterdiğini söylemek gereklidir. Bu bağlamda yapılan alan yazın taraması sonucunda genel olarak şiddet fiziksel, psikolojik/duygusal, cinsel, ekonomik ve siber/dijital şiddet olarak kategorilendirilmiştir.

1.2.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel güç kullanılarak hırpalamak, dövmek, darp etmek gibi güç üstünlüğüne dayanan eylemler ile kendini gösteren hatta ölümle sonuçlanabilen bir şiddet türüdür. Saldırganın fiziksel şiddet kullanarak karşısındakini kontrol altına almayı amaçlayan bu şiddet türünün en önemli özelliği tekrarlayan, devamlılığı olan kronikleşmiş davranışlardır. Dayak ile başlayan fiziksel şiddet zamanla yıldırma özelliği azaldığında yerini daha yoğun şiddet içeren davranışlara bırakır. Tokatla başlayan dayak süreci etkisini yitirdiğinde tekme, sopa, yakma ve nihayetinde öldürmeye kadar gidebilen sonuçlara yol açabilmektedir (Polat, 2017, s. 46-47).

En yaygın olarak görülen türlerden biri olan fiziksel şiddet kadına, çocuğa, yaşlıya, erkeğe veya hayvana karşı yapılan şiddet olarak yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi farklı değişkenler ile alt kategorilere ayrılır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ve son yıllarda gerek bilimsel alanda gerek kamu ve sivil toplum kuruluşlarının politikalarında gerekse medyada farkındalığı artan kadına yönelik fiziksel şiddet yukarıda bahsettiğimiz alt kategoriler arasında en sık rastlanılan şiddet türlerinden birisidir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2019 yılında yayınlanan

“Dünya Sağlık İstatistikleri Raporu”nda kadınların yaşamış olduğu şiddetin genelde tanıdıkları kişiler ve eşleri tarafından gerçekleştirildiği, dünya çapında 15-49 yaş arasındaki her 3 kadından birinin, yani bu yaş aralığındaki kadınların yüzde 35’lik bir bölümünün, yaşamları boyunca fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir (WHO, 2019).

Ülkemizin de en yaygın toplumsal sorunlarından biri olan kadına yönelik şiddet üzerinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen 2014 yılı Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’na göre ise yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete uğrayan kadınların oranı yüzde 36 olarak açıklanmıştır (HÜNEE, 2014).

Temelde güç üstünlüğünden ortaya çıkan kadına yönelik fiziksel şiddet kadınları kontrol altında tutma veya korkutma amacı ile gerçekleştirilebilen ayrıca en sık karşılaşılan şiddet türlerinin başında gelmektedir.

1.2.2. Psikolojik (Duygusal Şiddet)

Günümüzde en sık karşılaşılan şiddet türü olan psikolojik şiddet; zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, baskı uygulamak gibi duyguların tehdit aracı olarak kullanılması olarak tanımlanır. Duygusal şiddete ilişkin bazı davranışlar; sevgi, şefkat, ilgi gibi duyguların göz ardı edilmesi; dil, din, ırk, kültürel grup veya değer verilen inançların aşağılanması olarak sıralanabilir. Kadına yönelik duygusal şiddet ise onun kimliği, ilişkileri ve duyguları ile ilişkilendirilir. Bu şiddet türü bağırma, aşağılama, duygularını önemsememe, küfür etme ve lakap takma davranışlarını içerebilir. Ayrıca kadının evden çıkmasını veya alışveriş yapmasını kontrol etmek, ailesi ile görüşmesine izin vermemek, giyimine karışmak, görüştüğü kişilere müdahale etmek, çocuğuna ya da ailesine zarar vermekle tehdit etmek, korkutmak, kadının sevdiği eşyalara zarar vermek de kadına yönelik duygusal şiddeti içeren davranış şekilleridir. Sözel şiddeti de içerisinde barındıran ve fiziksel şiddet gibi görünür olmadığından daha az önemsenen bu şiddet türü tek başına görülebildiği gibi fiziksel şiddet öncesinde ya da fiziksel şiddet esnasında da görülebilmektedir (Polat, 2017, s. 54-55).

Şiddet denilince yaygın olarak fiziksel şiddet algılsa da önceleri önemsenmeyen ancak son zamanlarda üzerinde çokça çalışılan bir alan olarak

karşımıza çıkan psikolojik şiddet konusunda, fiziksel olmayan psikolojik şiddetten kaynaklanan etki ve zararlarla ilgili yeni kanıtlar ortaya çıktığını belirten Di Martino'ya göre (2002, s. 5) psikolojik şiddet, mağdur üzerinde yıkıcı etkisi olabilecek tekrarlanan, istenmeyen ve empoze edilen bir eylemden oluşmaktadır.

1.2.3. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, kişinin rızası olmadan birini istemediği yer, zaman ve şekilde cinsel ilişkiye zorlayarak cinsel nitelik içeren eylemlerde bulunmak, cinselliği tehdit unsuru ve kontrol aracı olarak kullanmaktır (KGSM, 2016, s. 5).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre cinsel şiddet, herhangi bir kişi tarafından cinsel tacize maruz kalma, cinsel ilişkiye zorlanma, istenmeyen cinsel sözler duyma veya kişiyi ticari amaçla cinsel olarak kullanmaktır. Ev veya iş yeri gibi herhangi bir mekan sınırlaması olmadan herhangi bir ortamda gerçekleşebilen cinsel şiddet, fiziksel gücün yanı sıra psikolojik tehdit, şantaj ya da başka türlü tehditler içererek doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilebilen eylemler bütünüdür. Farklı durum ve ortamlarda gerçekleşebilen cinsel şiddet eylemlerini Dünya Sağlık Örgütü şu şekilde sıralamıştır: evlilik ilişkilerinde ya da tanınmayan insanlar tarafından tecavüz, çocukların cinsel istismarı, zihinsel ya da fiziksel engeli bulunan kişilerin istismarı, çocuk yaşta evlendirmeler dahil olmak üzere zorla evlendirilmeler, cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı korunmak için önlem alma hakkının reddedilmesi, zorla kürtaj, kadın sünneti, cinsel sömürü amacıyla insanları fuhuş ve insan ticaretine zorlanması vb. (WHO, 2002, s. 147-148).

Kadın ve çocuklara yönelik gerçekleştirilen cinsel şiddet eyleminin erkekler de dahil olmak üzere herkesi kapsadığını belirten Polat (2016, s. 27-31), cinsel saldırı türlerinin eylem, saldırgan tipolojisi ve cinsel saldırıya maruz kalan mağdur grup olmak üzere üç kategoride değerlendirildiğini belirtir. Eylem kategorisinde cinsel taciz, takip suçu, cinsel birleşmenin olduğu ve olmadığı cinsel saldırılar; saldırgan kategorisinde yabancı, tanıdık, flört ve evlilikte saldırgan; mağdur grup kategorisinde ise kadın, çocuk, yaşlılar, engelliler, LGBTİ bireyler yer almaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere cinsel şiddet sadece fiziksel eylemlerden ibaret olmayıp sözlü tacizin de içerisinde bulunduğu yabancı ya da tanıdık insanlar tarafından

herhangi bir cinsiyet ya da yaş grubuna yönelik gerçekleştirilebilen eylemlerin tümünü ifade etmektedir.

1.2.4. Ekonomik Şiddet

Temelde bireyin parası veya herhangi bir ekonomik kaynağı veya faaliyetleri üzerinde tam kontrol sahibi olunması durumu olarak açıklanabilecek ekonomik şiddet, yaygın olarak kadınlar üzerinde görüldüğünden literatürde de kadına yönelik ekonomik şiddet üzerinde gerçekleştirilen çalışmaların sayısı artmıştır.

Fawole (2008, s. 168), ekonomik şiddeti yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaçlar için gereken para kaynaklarının durdurulmasını veya kısıtlanmasını, kadınların parasını almayı, paraya olan erişimin engellenmesini, kadınların finansal karar vermelerinin dışında bırakılmasını ve bunlara zarar verilmesini içeren eylemler olarak tanımlarken Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü tanımlamasına göre ise ekonomik konulardaki kararların tek taraflı olarak alınması, harcamaların kısıtlanması, kadının işten atılmasına sebep olunması, engelli kadının zorla dilendirilmesi ya da kadını cezalandırmak için yapılan eylemlerdir. Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2014 yılında yapılan geniş kapsamlı araştırma sonucuna göre sözü edilen davranışları içeren ekonomik şiddete hayatının bir döneminde maruz kalan kadınların oranı yüzde 30 olarak istatistiklere yansımış, en çok karşılaşılan ekonomik şiddet biçimi ise çalışmaya engel olma ya da bir işten ayrılmaya neden olma davranışdır (KSGM, 2016, s. 5-13).

Ekonomik şiddetin, türleri arasında iki zıt davranışı içinde barındıran bir şiddet biçimi olduğunu söyleyen Polat (2016, s. 33), yukarıda sözü edilen şiddet davranışları içerisinde hem kadının kazancının elinden alınması hem de kadının ekonomik özgürlüğünü kısıtlayarak ona çalışma izninin verilmemesini aynı şiddet türü içerisinde gerçekleşen tezat davranışlar olarak nitelemektedir.

Bununla birlikte ekonomik şiddetin sadece kadınlara yönelik gerçekleştirilen bir şiddet türü olmadığını, yaygın olarak kadınlar üzerinde gerçekleştirildiğinin tekrar altını çizmek gereklidir. Bu düşünceden hareketle şiddet tipolojisi içerisinde ekonomik şiddetin de yer aldığına vurgu yapan Ünsal da söz konusu şiddetin toplumsal boyutuna dikkat çeker:

... kırsal kesimde hasım aileler arasında birbirinin hayvanını vurmak, ekinini ya da samanını yakmak, özellikle kan davaları bağlamında, karşı tarafı korkutmak ve sindirmek amacına dönük olduğu için basit bir mala zarar verme değil, insana yönelik dolaylı bir şiddet türünü de ortaya koyabilir... Bir ülkede çok yüksek oranlarda seyreden enflasyon ve işsizlik düzeyinin, yetersiz sosyal güvenlik olanaklarının da bir çeşit ekonomik şiddet olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çok düşük ücretler, kronik enflasyon insanca yaşamı tehdit eder, üstelik yarımından korku duyan insanları daha sorunlu ve gerilimli yaptığı için olağan şiddete de katalizörlük eder. Sonu kötü biten bir aile veya kahve kavgası ya da bir işçi, öğrenci polis çatışmasının aktörleri üzerindeki bu tür bir ekonomik baskıyı ve dolaylı şiddeti yok sayamayız (1996, s. 33).

1.2.5. Dijital Şiddet

Yukarıda bahsedilen fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik biçimleri olan şiddet türlerine yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte dijital şiddet de eklenmiştir. Alan yazın araştırmalarında çoğunlukla siber zorbalık, sanal zorbalık, siber şiddet, siber taciz, çevrimiçi şiddet, ısrarlı takip gibi farklı adlandırmalarla anılan dijital şiddet eylemleri temelde bilgisayar ve cep telefonları gibi bilişim teknolojileri aracılığı ile gerek sosyal ağlar, bloglar üzerinden gerek dijital oyunlar ile gerekse kısa mesaj ya da e-posta gibi sayısal temelli araçlar ya da uygulamalar dolayısıyla kişilere hakaret etme, tehditte bulunma, aşağılama, taciz etme gibi eylemleri ifade etmektedir.

Patchin ve Hinduja (2010, s. 615), siber zorbalığı bilgisayarların, cep telefonlarının ve diğer elektronik cihazların kullanımından kaynaklanan kasıtlı ve tekrarlanan davranışlar olarak tanımlarken başkasını taciz, tehdit etmek ya da başkasına zarar vermek için iletişim teknolojilerinin kullanıldığını ve siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran en önemli özelliğin elektronik cihazlar yoluyla gerçekleştirilmesi olduğunu belirtmektedir.

Çok yönlü ve geniş kapsamlı olan şiddet olgusunu bazı araştırmacılar farklı şekillerde ele almışlardır. Şiddetin kaynağının ne olduğu sorusu hala araştırılıyor olduğundan tek bir şiddet sınıflandırması yoktur. Bundan dolayı farklı alanlara göre şiddetin çeşitlerinin de farklılaştığı görülmektedir.

Şiddeti dar anlamda fiziksel şiddet ve geniş anlamda ise dolaylı şiddet olarak tanımlayan Ünsal (1996, s. 32), fiziksel şiddeti kendi içinde özel ve kolektif olarak ikiye ayırırken dolaylı şiddetin içerisinde ise ekonomik şiddeti örnek verir. Fransız

araştırmacı Jean-Claude Chesnais'nin yapmış olduğu şiddet türleri sınıflamasından yararlanan Ünsal, “toplumsal beklentilere daha duyarlı” bir tipoloji taslağı oluşturarak şiddet türlerini şu şekilde sınıflandırır:

Tablo 1: Artun Ünsal’ın Fransız Araştırmacı Jean-Claude Chesnais'nin şiddet türleri sınıflamasından yararlanarak oluşturduğu tipoloji taslağı Ünsal (1996, s. 32).

ÖZEL ŞİDDET		KOLLEKTİF ŞİDDET		
<i>Günümüz devletinde şiddet suçu kabul edilen</i>		<i>Günümüz devletinde şiddet suçu kabul edilen</i>		
Cürümsel Şiddet	Cürümsel Olmayan Şiddet	Grup Şiddeti	Devlet şiddeti	Uluslara rası şiddet
Ölümctil: Cinayet, suikast, zehirlenme, idam vb. Bedensel: isteyerek darp ve yaralama Cinsel: ırza geçme (ama aynı anda yol açtığı hem bedensel hem de psikolojik yıkımı unutmayalım)	İntihar (intihar ve intihar teşebbüsü) Kaza (Trafik kazası dahil, ama kişiden kaynaklanan bir kasıt yok)	Grubun bireylere karşı şiddeti: (Terör, medya terörü) Grubun kendi içinde şiddeti: (Aşiret kavgası, toplu intihar, örgüt kavgası) Grubun karşı gruba şiddeti: (Kan davası, aşiretler arası savaş, stadyum ya da taraftar kavgası, mafyalararası hesaplaşma, karşıt gruplar arasında terör, grev, ırk ayrımı) Grubun iktidara karşı şiddeti: terör -siyasal ya da mafya terörü-, başkaldırı, sokak çatışması, iç savaş, genel grev, gerilla savaşı, ihtilal)	İktidamın birey ve gruplara karşı şiddeti -Devlet terörü: insan hakları ihlalleri, baskı, tek yanlı propaganda, soy kırım, ırk ayrımı -Endüstriyel şiddet: iş kazalarının sıklığı, çalışma koşullarının sağlıksızlığı, yetersiz sağlık ve güvenlik koşulları, aşırı gürültü, tehlikeli işyeri-atom santrali, vb.	En son kertede şiddet (Savaş)
<i>Birey ve toplum için tehdit oluşturan ancak henüz şiddet sayılmayan</i>		<i>Birey ve toplum için tehdit oluşturan ancak henüz şiddet sayılmayan</i>		
Trafik korsanlığı (sarhoş, kasıtlı kural ihlali) Mala zarar (sindirmek korkutmak amacıyla)	-----	-----	Kronik enflasyon, pahalılık, işsizlik Doğanın, tarihsel çevrenin tahribi, sağlıksız kentleşme	Ulusların gücünün diğerleri üzerinde şiddete dönüştürmesi (zorla peyk devlet konumuna sokma - Eski Soyvetler Birliği ve komşu sosyalist ülkeler örneği-, ham madde kaynaklarının denetimi, dış ticaret hadlerinde aşırı dengesizlik, askeri müdahale ve geçici işgal (ABD ve Granada).

Toplumbilimci Eric Fromm ise “Sevgi ve Şiddetin Kaynağı” adlı çalışmasında şiddetin tehlikesiz belirtilerinin hastalıklı ve tehlikeli yıkıcılık biçimlerini anlamakta yardımcı olacağını düşünerek şiddetin çeşitli türleri arasındaki ayrımın değişik, bilinçsiz dürtüler arasındaki ayırmadan doğduğunu; çünkü bir davranışın kendisini, kökenini, izleyeceği yolu ve yüklendiği enerjiyi ancak o davranışın bilinçaltı dinamiklerinin açıklanarak anlaşılabilceğini ifade eder ve bu bağlamda şiddeti aşağıdaki kategorilere ayırır (Fromm 1994, s. 20-33) :

a. Oyunda ortaya çıkan şiddet: Şiddetin en normal biçimi olan bu şiddet, nefret ya da yıkıcılıktan doğmayan, yıkım amacı gütmeyen hüner gösterilerinde ortaya çıkar. Söz konusu oyunların hiçbirinde amaç öldürmek değildir; oyun ölümle sonuçlanırsa bu, rakibinin yanlış yerde durmuş olmasından kaynaklanır. Şiddet oyunlarında yok etme isteğinin bulunmadığını söylemek bahsi geçen oyunların ideal biçimleri için geçerlidir. Aslında insan, oyunda yürütülen bu açık mantığın ardında gizlenmiş bilinçsiz saldırganlığı ve yıkıcılığı görebilir.

b. Tepkisel şiddet: Bir insanın kendisinin ve başkasının yaşamını, özgürlüğünü, onurunu ve malını korumak için kullandığı şiddet türüdür. Korkudan doğan bu şiddet en çok rastlanan şiddet biçimi olabilir. Gerçeklikten ya da evhamdan doğan ve bilinçli ya da bilinçsiz olabilen bu korkudan doğan şiddetin amacı yıkım değil korumadır. Bu tür şiddet bir ölçüde akla uygun hesaplardan doğar; bundan dolayı amaç ile araç arasında belli bir dengeyi gösterir.

c. Engellemelerden doğan gerginlikle ortaya çıkan şiddet: Herhangi bir istek ya da gereksinim engellendiği zaman hayvan, çocuk ve ergenlerde saldırgan davranışlar görülür. Bu tür saldırgan davranışlar engellenen amaca şiddet kullanarak ulaşma yolunda çoğu zaman boşa çıkan girişimlerdir. İsteklerin engellenmesi çoğu toplumda bugüne kadar süregeldiğine göre şiddetin ve saldırganlığın sürekli yaratılmasında, sergilenmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

d. Gıpta ve kıskançlıktan doğan düşmanlık: Engellemelerden doğan saldırganlığa bağlı olarak gelişen şiddet türüdür. Gıpta ve kıskançlık bir tür gerginlik yaratan duygulardır. Bunun nedeni A’nın istediği bir nesneye B’nin sahip olması ya da A’nın sevgisini özlediği bir kişinin B’yi sevmesidir.

e. Öç alıcı şiddet: Tepkisel şiddete benzeyen fakat hastalığa daha yakın olan hem ilkel hem de uygar toplumlarda olduğu kadar bireylerde de görülen bir

şiddet türüdür. Öç alma duygusu bir topluluğun veya bireyin güçlülüğü ya da yaratıcılığıyla ters orantılıdır. Güçsüz insanlar, eğer zarar görerek yıkılmışsa kendilerine olan saygılarını onarmak için öç alma yoluna başvururlar. Öte yandan yaratıcı bir şekilde yaşayan bir insan böyle bir gereksinme duymaz. Aşağılanmış da olsa üretici yaşama süreci ona geçmişte yaşamış olduğu zararları unutturur. Ruh çözümleme belgeleri öç alma duygusuna karşı olgun ve üretici bir insanın bağımsız ve dolu yaşamayan, tüm varlığını öç alma isteğine bağlayan nevrozlu kişilerden daha az eğilimli olduğunu gösterir. Ekonomik, kültürel veya duygusal açıdan geride olan topluluklarda söz konusu duygunun çok güçlü olduğu görülür. Bundan dolayı sanayileşmiş toplumların en çok ezilen alt sınıfları aynı zamanda öç alma duygularının da toplandığı sınıflardır. Bu bağlamda ekonomik ya da kültürel yoksunluk ile öç alma duygusu arasında doğru orantının olduğundan söz edilebilir.

f. İnancın yıkılmasından doğan yıkıcılık: Bu şiddet türü de öç alıcı şiddete yakından bağlıdır. Bireyin küçük yaşlardan itibaren anne, baba veya diğer aile üyelerine karşı ya da Tanrı'ya karşı olan inancın yaşanılan farklı durumlardan dolayı inancının yıkılmasına karşı verilen tepkilerdir. Örneğin yaşamına iyilik, sevgi ve adalete inanarak başlayan çocuk babasının annesine yalan söylediğini öğrendiğinde düş kırıklığına uğrar. İleri yaşlarda görülen inanç yıkılmasında ise güvenilen bir dost, öğretmen, dinsel ya da siyasi bir önder insana yüz çevirir. Kimileri bu duruma karşı kendilerini hayal kırıklığına uğratan kişiye olan bağımlılıklarından kurtularak kendilerine inandıkları birilerini bularak tepkide bulunurlar. Bazıları ise inancını getirecek mucizeler bekler ya da kendini güçlü bir yetkenin kollarına atarak inancını yeniden kazanmaya çalışır. Şiddet açısından önemli olan tepki aslında çok daha başka bir tepkidir. Büyük ölçüde aldatılmış ya da düş kırıklığına uğramış bir kişi yaşamdan nefret de edebilir. Yaşama inanan, yaşamı seven ama hayal kırıklığına uğramış olan kişi yıkıcı birisi olup çıkar.

g. Ödünleyici şiddet: Güçsüzlükten doğan bir şiddet türüdür. İnsan kendini yöneten doğal ve toplumsal güçlerin nesnesi de olsa sadece bu koşulların etkisi atında değildir. Elinde dünyayı değiştirebilecek yeti, istenç ve özgürlük vardır. İnsan, yalnızca kendisi dönüştürülmek ve değiştirilmekle yetinmez aynı zamanda edilgenlikten sıyrılıp dünyayı değiştirmek ve dönüştürmek ister. İnsanın kendi güçlerini bu yolda kullanması güçlülüktür. İnsan zayıflık, yetersizlik gibi

farklı sebeplerle eyleme geçemiyorsa güçsüzdür acı çeker. Bu durumda seçilecek yollardan biri güçlü bir kişiye ya da topluluğa boyun eğmektir; kişi başka birinin yaşamına katılarak etkin olduğu yanılsamasına kapılır. Diğer bir yol ise insanın yok etme gücüdür. Yaşam yaratmak güçsüz insanda bulunmayan nitelikler gerektirirken, yaşamı yok etmek içinse şiddete başvurmak yeterlidir. Güçsüz insan tabanca, bıçak veya güçlü bir bileğe sahip olduğu sürece başkalarının ya da kendisinin içindeki yaşamı yok ederek aşabilir onu. Bu durumda kendisini görmezden gelen yaşamdan öç almış olur.

h. Kana susamışlık: Bu şiddet türü tümüyle doğaya bağlı olarak yaşayan insanın kan tutkusu olarak tanımlanır. İlkel insan gelişmekten korktuğundan ondaki bu öldürme tutkusu yaşamı aşmanın bir yoludur. Bireysellik öncesi varoluş durumuna dönerek hayvanlaşıp, aklın getirdiği sorumluluktan kurtularak yaşama bir yanıt bulmaya çalışan insanda kan, yaşamın özü olup çıkar; kişi kan akıtarak kendisini başkalarından üstün olarak görür. İlkel düzeyde öldürmek, en büyük sarhoşluk, en büyük kendini doğrulama yöntemidir. İlkel anlamda yaşamın dengesi öldürebildiğince öldürmek, kana doyduktan sonra da öldürülmeye hazır olmak şeklinde kurulur. Bu anlamda öldürmek, ölüm sevgisi değildir. En düşük ilkelilik düzeyinde yaşamı doğrulamak, yaşamı aşmaktır. Bu tür kana susamışlığı kişilerin hayallerinde, ağır ruh hastalıklarında veya cinayetlerde görebiliriz. Aynı durumu savaşta ya da normal toplumsal yasaklar kalktığında bir azınlık grubunda da gözebiliriz.

1.3. Medya ve Şiddet İlişkisinde Medyanın Etkisi

Toplumsallaşma süreci bireyin doğduğu andan itibaren başlayan ve içerisinde bulunduğu toplumun norm ve değerlerini öğrenmeye başlaması ile yaşam boyu devam eden bir süreç olup söz konusu öğrenme sürecine aile, okul, akraba, arkadaş çevresi gibi grupların yanı sıra kitle iletişim araçları da etki etmektedir. Söz konusu toplumsallaşma araçlarından bir olan medyada şiddetin varlığı ise yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçek beraberinde medyanın mı şiddeti ürettiği yoksa şiddetin toplum tarafından mı talep edildiği sorusu ve medyadaki şiddetin saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi hala tartışma konusudur.

Bu noktada şiddetin medyadan önce de var olduğunu ve tarihinin insanlık kadar eski olduğunun tekrar altını çizmek gerekir. İlk çağlarda kendini duvara çizilen resimlerle gösteren şiddet, sonraları hikaye anlatımında, tiyatro oyunlarında, romanlarda, gazete haberlerinde ve televizyonda görünür olmuş, yeni iletişim teknolojileri ile birlikte de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Önceleri belirgin bir şekilde kendisini gösteren şiddet Michaud'a göre (1991, s. 42), gelişen teknoloji ile birlikte sessiz ve gizli bir şekilde varlığını sürdürmekte ve bu durum şiddeti yok etmemektedir.

Medyada sunulan şiddet üzerine yapılan çalışmalar sessiz sinema filmlerinin çocuklar üzerindeki etkisinin incelenmesi ile başlamış ve bu araştırmalar en çok televizyon örneğinde yapılmıştır. Bununla birlikte medyada şiddet sunumu sinemadan önce hikaye anlatımında, erken tiyatro eserlerinde de var olmuştur (Özer, 2010, s. 11). Halkın şiddete merakını gidermek için 1833 yılında ABD'de basılan gazete olan *The National Police Gazette* ise yayımlanmaya başlamış, bunun yanı sıra fotoğraf makinesinin icadı ile birlikte ortaya çıkan ilk hareketli görüntülerde de şiddet var olmuştur. İlk filmlerin merkezinde şiddetin yer aldığı görüntülere Trend (2007, s. 23-24), Thomas Edison'un 1895'te kinetoskop filmi olan ve kafa kesme sahnesi içeren *The Execution of Mary, Queen of Scots' u* örnek verir.

Günümüzde medyanın kar amacı güden politikaları ve reklamcılara izleyici toplama merakı, medyada en çok ilgi uyandıran şiddetin varlığını kaçınılmaz kılmıştır. Bu durumda iletişim araçlarının varlıklarını sürdürebilmesi için heyecan verici olaylara ihtiyaç duyduğunu söyleyen Michaud'a (1991, s. 43-44) göre şiddet, normal bir duruma kıyasla bir bunalım şekli olduğu için iletişim araçlarının ilgisini çeker ve iletişim araçlarının adeta yaşamsal bir gıdası konumundadır.

Trend (2007) de teknolojide yaşanan yeni gelişmelerin, dijital oyunların ve kar amacı güden medya holdinglerinin şiddeti zorladığını ifade eder. Toplumun şiddet imgelerine duyduğu açlığı, şiddet üretiminin başlıca ögesi haline getirdiğini savunarak şiddetin medya endüstrisi tarafından mı üretildiği yoksa toplumun mu şiddeti talep ettiği tartışmasında, şiddet içerikli programlara halkın talebinin büyük olduğunu öne sürer:

... eğlence endüstrisini şiddet içerikli televizyon yayınları, filmler ve oyunlar üretmekle suçlamaktan çok, bunlara olan talebin neden bu kadar büyük olduğunu düşünmek daha önemlidir. Bunun cevabı şiddetin işe yarıyor olmasıdır. Irkçılık ve cinsellik gibi şiddet içerikli betimlemelere karşı duyulan istek toplumsal bir normdan sapma değildir. Normun ta kendisidir (Trend, 2007, s. 21).

Medyada şiddetin varlığı hem şiddeti gösteren endüstri hem araştırmacılar hem de izleyiciler tarafından kanıksanmış bir durum olması ile birlikte medyada gösterilen şiddetin başka bir boyutu da gerçek ile arasındaki ilişkidir. Öyleyse medyada gösterilen şiddet ile bunun gerçek hayattaki tezahürü arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu konudaki tartışmalar uzun yıllar devam etmiş, farklı araştırma yöntemlerine göre farklı sonuçlar elde edilmiştir. Trend (2007, s. 15), medyada şiddetin film görüntüleri, haber programları ve hipergerçekçi simülasyon oyunlarında kendisini gösterdiğini, bu konu üzerine gerçekleştirilen çalışmaların da akademik bir alt kültür haline geldiğini belirtmektedir.

Çakır da (2007, s. 162-164) geleneksel toplumlarda tarih boyunca tüm kültürlerde temsil edilen ile yaşanan gerçeklik arasında bir etkileşim olduğunu, bu ilişkinin modern toplumlara gelindiğinde kitle iletişim araçları ile dolayımlanmış bir nitelik kazandığını belirtmektedir. Ayrıca modern dönemin egemen temsil biçiminin medya olduğunu söyleyerek medya ile toplumsal gerçeklik arasındaki ilişkinin “gerçek yaşam deneyimleri ile dolayımlanmış ve aracılanmış bir biçim...” olduğunu ifade etmektedir.

Medya ve Modernite adlı eserinde, iletişimin küreselleşmesi ile birlikte medya ürünlerinin uluslararası sahada dolaşıma girerek sadece yerel pazarda değil aynı zamanda küresel pazarda da yer aldığını belirten Thompson (2008, s. 247), az gelişmiş ülkelerde televizyon istasyonlarının kendi içeriğini üretecek mali alt yapıya sahip olmadığından, yayın içeriklerini ABD gibi merkez ülkelerden temin etme yoluna gittiklerini belirtmektedir. Bu durumda iletişimin küreselleşmesi ile birlikte televizyondaki şiddetin de küreselleştiğinden söz etmek olanaklı mıdır? Çalışmalarını televizyonda şiddet ve kültürel göstergeler üzerine yoğunlaştıran George Gerbner da (aktaran Özer 2010, s. 15-16), televizyonda sunulan şiddetin, küresel pazar sisteminin bir parçası olduğunu söylerken program üreticilerinin ürünlerini daha geniş bir alıcı kitlesine satmak için ürünlerin içeriklerinde herhangi bir kültüre uygun olan ya da

herhangi bir dile çevrilmeye gerek olmayan bir bileşen olan şiddetin yer aldığını söylemektedir. Bu durumda şiddetin geleneksel köklerinden kopmadan iletişimin küreselleşmesi ile birlikte yeni iletişim kanalları yoluyla mekan değiştirdiğinden söz etmek mümkündür.

Şiddet, yararlandığı teknolojiler aracılığı ile aynı zamanda toplumsal örgütlenmeye bağlı olarak biçimlenmektedir. Ayrıca şiddet, gelişen teknolojiler ile birlikte kendini kısa zamanda çok geniş kitlelere duyurabilmiştir. Şiddete uluslararası bir nitelik kazandıran, mevcut üretim biçimlerine bağlı olarak ulaştığı teknolojik düzey yani sıklıkla malzeme edildiği kitle iletişim araçları olmaktadır (Ayan, 2010, s. 66).

Medyada şiddet unsurunun kullanımına yönelik araştırmalar kitle iletişim araçları içerisinde en fazla televizyon üzerinde gerçekleştirilmiştir. Medyada şiddet denilince akla ilk gelenin televizyon olduğu ve bunun sadece televizyona indirgenemeyeceğın belirten Özer'e göre (2010, s. 17-18), sorunu televizyon ile sınırlandırmak medyadaki şiddete olan ilginin yetersiz kalmasına sebep olabilir.

Televizyonda sunulan şiddete ilişkin endişelerin televizyonun ilk günlerinden bu yana yoğun bir tartışmaya sebep olduğunu belirten Signorelli vd. (1995, s. 278), Smythe ve Head'in 1954 yılında çocuk programları üzerinde birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarda her ikisinin de söz konusu programlardaki şiddet öğesinin fazla olduğu sonucuna ulaştığını ifade etmektedir.

Giddens ise (2012, s. 657-658), televizyon programlarında şiddet üzerine yapılan çalışmaların 1967'den sonra Gerbner ve arkadaşları tarafından her yıl Amerikan yayım istasyonları ağlarında izlenme oranlarının incelenmesiyle yapılan araştırmalarla yoğunlaşmaya başladığını belirtir. Yapılan araştırmada, televizyon dizilerinin en fazla şiddet içeren program türü olduğu saptanmış, saat başına 7,5 görüntü ile programların yüzde 80'inde şiddete rastlanmıştır. Bununla birlikte Giddens, çocuk programlarının özellikle çizgi filmlerin yüksek derecede şiddet eylemi ve görüntüsü içerdiğini belirtmektedir.

Amerika'da 1980, 1990 ve 2000 yıllarında medyada sunulan şiddet ile gerçek dünya arasındaki şiddetin neden-sonuçlarına yönelik yapılan çalışmalarda, şiddet görüntüleri ile saldırgan davranışlar arasında doğrudan ilişki olduğuna dair ortak bir

akademik fikir birliği söz konusu olduğunu belirten Trend (2008, s. 41-42), bu fikir birliğinin bir uydurma olduğunu ve *Ulusal Televizyon Şiddet Çalışması (NTVS)* ile televizyondaki şiddetin, insanları şiddet davranışlarına yönlendirmekten çok şiddetin normal bir sorun çözme yolu olduğuna ikna etmesinin daha mümkün olabileceği sonucuna varıldığını ifade eder. Bununla birlikte söz konusu çalışma ile medyadaki şiddet, insanları şiddetin her yerde olduğuna ve bundan korkmaları gerektiğine inanmalarına yol açabileceği konusunda uyarmaktadır.

Medyada şiddetin etkilerine yönelik çalışmalar laboratuvar ve saha araştırmaları ile uzun süreli araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Medyadaki şiddet ile saldırgan davranış arasındaki neden sonuç ilişkisini en açık şekilde kanıtlayabilen araştırma kategorisi ise laboratuvar araştırmalarıdır. Medyada şiddet ve saldırganlık arasındaki ilişkilerin incelendiği laboratuvar araştırmalarının en kapsamlı değerlendirmesini yapan Jonathan L. Freedman'a göre incelenen 87 laboratuvar deneyinin yüzde 37'si etki hipotezini desteklediğini yüzde 41'inin söz konusu hipotezi çürüttüğünü, kalan yüzde 22'sinin ise sonuçsuz olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan bu değerlendirme sonucunda saldırganlık oranının yüzde 1 ila 4'lük kısmı medyada şiddete bağlanabildiği ve medyadaki şiddetin saldırganlıkla bir bağıntısı olmadığı anlamına gelmektedir (Trend, 2008, s. 57-58).

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 2018 yılında 15 yaş üzeri 2 bin 600 kişi ile gerçekleştirmiş olduğu Televizyon Eğilimleri Araştırmasına göre (RTÜK, 2018), katılımcıların hafta içi ve hafta sonu televizyon izleme süreleri günde ortalama 3 saat 34 dakika olarak verilere yansımıştır. Yine günlük ortalama televizyon izleme süreleri yıllara göre değerlendirildiğinde, 2006 yılından bu yana televizyon izleme sürelerinde belirgin bir azalmanın olduğu gözlemlenmiştir. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi farklı değerşkenler üzerinden yapılan araştırmanın sonuçlarına göre kadınların erkeklere oranla görece daha fazla televizyon izledikleri, eğitim düzeyi arttıkça televizyon izleme sürelerinin düştüğü, yaş arttıkça televizyon izleme sürelerinin arttığı, gelişen teknoloji ile birlikte 15-24 arası genç grubun da akıllı telefonlar üzerinden televizyon izleme oranlarının yetişkinlere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür.

Söz konusu araştırmada televizyon izleme süresi bir önceki araştırmaya göre azalma göstermiş olsa da izleme süresinin günlük 3 saat 34 dakika olması her geçen

dönem artan şiddetin medyadaki izlerinin de artması ve izler kitlenin büyük oranda şiddet içeriğine maruz kalması anlamına gelmektedir. Ayrıca gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte izler kitlenin medya içeriklerine çevrimiçi ortamlardan ulaşabileceği değişkeni de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda yine Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun 2018 yılına ait “İzleyici Bildirimleri ve Sektörel İstatistikler” raporu incelendiğinde 2018 yılı Nisan ayında toplamda 4 bin 939 izleyici bildirimi iletilmiştir. En çok bildirim alan program türlerinin başında yüzde 35’lik oran ile diziler gelmektedir. Bu oran 2017 yılı izleyici bildirimi raporuna göre belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Dizi filmlere yönelik şikayetlerin artmasının sebebinin şiddet içeriğinin fazla olmasına bağlayan Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna göre en çok şikayet edilen kanal ATV en çok şikayet alan dizi film ise “Sen Anlat Karadeniz” olmuştur. Dizide eşi tarafından şiddet ve işkenceye maruz kalan kadın sahneleri izleyicileri rahatsız etmiş, bu şiddet sahnelerinin kadına yönelik şiddeti meşrulaştırarak şiddete teşvik ettiği belirtilmiş, ayrıca bu görüntülerin çocuk ve gençlerin psikolojik gelişimlerini etkilediğine yönelik geri bildirimler yapılmıştır.

Televizyondaki şiddet yalnızca fiziksel şiddete değil aynı zamanda ırkçı söylemlere ve farklı cinsel yaklaşımlara da sebebiyet veren sembolik şiddet de olabilmektedir. Olaya siyasal açıdan bakıldığında ise televizyon yayınlarını ahlak, disiplinsizlik ve otoriteyi reddetmeye yönlendirdiğini söyleyen merkez sağcılar; ırkçılık, cinsellik ve diğer ülkelere karşı emperyalist tutum aştığını savunan merkezin solundaki çevreler vardır (Turam, 1996, s. 391-392).

Medyadaki şiddetin saldırganlık ile olan ilişkisini temel alan çalışmaların özellikle televizyon özelinde yapıldığı görülmektedir. Şiddetin üretimine ve yeniden üretimine yol açan medyayı sadece televizyon ile sınırlandırmak ve diğer kitle iletişim araçlarını dışarıda bırakarak ya da kısmen dahil ederek araştırma yapmak Özer’in de belirttiği gibi (2010, s. 18) medyada gösterilen şiddete ilginin yetersiz kalmasına sebep olabilir. Bu bağlamda basılı kitle iletişim araçlarından dijitalle kadar birçok etkileşim ortamında da şiddetin her yerdeliği göz önünde bulundurulmalı ve bu yönde gerçekleştirilen araştırmaların sayısı da artırılmalıdır.

1.3.1. Medyada Şiddetin Etkilerine Yönelik Kuramlar

Medyada sunumu yapılan şiddetin etkilerine yönelik olarak hem iletişim alanında hem de psikoloji alanında farklı kuramlar geliştirilmiştir. Fakat iletişim alanında geliştirilen yetiştirme kuramının haricinde başka bir kuram olmayıp söz konusu medyada şiddetin etkilerini açıklamak için birçok psikolojik kuramın varlığından söz edilebilir. Bu kuramlardan bazıları televizyonun öncesinde var olsa da pek çoğu televizyonda yer alan şiddeti açıklamaktadır (Özer, 2010, s. 385).

1.3.1.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Uzun yıllar boyunca medyada sunulan şiddet ile maruz kalınan şiddetin bireyin davranışları üzerindeki etkileri sorgulanmış ve sorgulanmaya devam etmektedir. Davranışçı yaklaşım ya da davranışsal etki kuramı olarak da adlandırılan yaklaşım, gözlemlenebilir ve ölçülebilir insan davranışlarını mercek altına alır. Bu yaklaşım içerisinde konumlanan sosyal öğrenme kuramı da izleme edimi ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır.

Temeli 1960'lı yıllarda atılan ve önde gelen temsilcisi psikolog A. Bandura olan sosyal öğrenme kuramına göre birey çevresinde gözlemlediği davranışlar içerisinde sonucu olumlu olanları taklit eder olumsuz olan davranışları ise taklit etme yoluna gitmez. Bandura'nın yapmış olduğu "Bobo Doll" deneyinde de çocukların televizyonda saldırganın ceza aldığı sahneleri taklit etmediği; saldırganın cezalandırılmadığı sahneleri izleyen çocukların ise saldırganı taklit ettiği görülmüştür (Özer, 2010, s. 387).

Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre, çocuklar televizyonda şiddete başvuran karakteri gördüklerinde, tıpkı anne babası, akrabaları, akran çevresi ve başkalarını gözlemleyerek bilişsel toplumsal becerileri öğrendikleri gibi saldırgan olmayı da öğrenirler (Mutlu, 1999, s. 126).

Televizyonda çocuğun maruz kaldığı şiddet davranışının uygun zaman ve ortamda taklit edileceğini belirten Işık vd. (2010, s. 127-128), şiddetin gerektiğinde başvurulacak bir yol olarak değerlendirilebileceğine dikkat çekerek televizyondaki şiddetin sorun çözme yöntemini olarak sunulduğunu belirtmektedir.

1.3.1.2. Uyarma Kuramı

Televizyonda şiddete maruz kalmanın doğru orantılı olarak saldırganlığı da artırdığını öne süren bu kurama göre temel soru belli bir televizyon içeriğinin izleyiciye aşırı yüklenmesi sonucunda onları nasıl etkileyeceğidir. Uyarma kuramına göre televizyon yayınları çocuklara aşırı şekilde görsel ve işitsel uyarıcılar yüklemekte ve onları saldırgan hale getirmektedir (Mutlu, 1999, s. 125).

1.3.1.3. Katharsis Kuramı

Grekçe kökenli olan katharsis kelimesi arınma, temizlenme anlamı taşımaktadır. İlk olarak Aristo'nun "Poetika" adlı eserinde kullandığı bu kavram ona göre tragedya oyunlarının merkezinde yer almalıdır, çünkü tragedyanın amacı Aristo'ya göre ruhu acıma ve korku duygularından temizlemek, katharsisin amacı ise kötü karakteri iyileştirmektir (Can, 2006, s. 68). Bu kuram temel olarak televizyonda maruz kalınan şiddetin, izleme sonrasında izleyicilerin saldırganlık eğilimlerini azalttığını buna bağlı olarak insanların olası bir şiddet içerikli davranıştan arındırdığını ileri sürmektedir (Mutlu, 1999, s. 127).

Medyadaki şiddet ile saldırganlık arasındaki ilişkiye yönelik yapılan araştırmaların pek çoğu maruz kalınan şiddetin saldırganlığı artıracağı yönündeyken az sayıdaki çalışmalar da izlenilen şiddetin katartik bir etki yaratacağı görüşünde olup şiddetin bireyi saldırgan olabilme potansiyelinden arındıracağını iddia etmektedir.

1.3.1.4. Duyarsızlaştırma Kuramı

Bu kuram, medyada şiddete aşırı derecede maruz kalmanın bireyleri duyarsızlaştırdığını ileri sürmektedir. Mutlu (1999, s. 125), şiddet içerikleriyle sıklıkla karşılaşmanın insanları hiperaktif yapmak yerine onları anestezi etkisiyle tepkisiz hale getirdiğini belirtmektedir. Bununla birlikte yapılan araştırmaların da medya aracılığıyla şiddet görsellerine yoğun bir şekilde maruz kalmanın normal duygusal tepkileri psikolojik donukluğa dönüştürdüğünü saptadığını ifade etmektedir.

Duyarsızlaştırma kuramı kapsamında çalışma yapan araştırmacılar, medyadaki şiddetin çabuk yayılması ve gerçeğe yakın sunumunun duyarsızlaştırmayı artırdığını öne sürmektedir. Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar ise şiddet içeriklerine maruz

kalan çocukların gerçek hayattaki şiddete daha az tepki verdiğini, toplumdaki şiddet olaylarına daha fazla hoşgörü gösterdiklerini ortaya koymuştur (Özer, 2010, s. 393).

1.3.1.5. Yetiştirme Kuramı

1960'larda "Kültürel Göstergeler" projesinin ilk adımını atan Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview" isimli makalesinde televizyonun gelişiminden önce insanlar arasında yüz yüze gerçekleşen hikaye anlatımının artık televizyon dolayımı ile gerçekleştiğini belirterek hikaye anlatımının merkezinde televizyon olduğunu ifade eder (Gerbner, 1998, s. 179).

George Gerbner ve arkadaşları tarafından geliştirilen yetiştirme kuramı televizyonun, izleyicilerin sosyal gerçeklik algıları üzerindeki uzun vadeli etkilerine odaklanır. Televizyon izlemenin, izleyicilerin algılarına ve gündelik yaşamlarına nasıl etki ettiğinin araştırılması ile başlayan yetiştirme kuramına göre çok fazla televizyon izleyen insanlar televizyonda yaratılan dünyanın gerçek olduğuna; televizyonda şiddet içeriklerine çok fazla maruz kalan insanlar da dünyanın kötü ve güvenilmez bir yer olduğuna inanır.

Gerbner'e göre televizyonda sunulan gerçeklik ile televizyonu izleme yoğunluğu arasında doğru orantı söz konusudur (Erdoğan, 1998, s. 154). Yani televizyonu çok fazla seyredenlerin sosyal gerçeklik algısına televizyonun anlattığı gerçeklik egemen olmuştur, bu durumda televizyonu çok fazla seyredenlerin gerçek dünya algıları televizyonda sunulan "gerçek" ile eş değerdir.

Medyayı toplumsallaşma aracı olarak değerlendiren yetiştirme kuramına göre, televizyonun izleyicilerin tutum ve inançları üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bu bağlamda Gerbner, televizyondaki şiddetin saldırganlığa yönlendirmekten ziyade izleyiciye kanun ve toplumsal düzen hakkında simgesel mesajlar ilettiğini belirtmektedir (Yaylagül, 2016, s. 77-78).

Yukarıda açıklanan kuramlar kapsamında medyadaki şiddetin izleyici davranışlarında saldırgan bir etkiye ya da arınma ve duyarsızlaştırma gibi etkilere yol açabileceği görülmektedir. Bununla birlikte çok fazla şiddet içeriklerine maruz kalanlar üzerinde dünyanın güvenilmez bir yer olduğu algısı da oluşmaktadır.

Medya ve şiddet ilişkisi çerçevesinde yapılan pek çok çalışmanın, yoğunlukla televizyon özelinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte kullanıcıların aktif olduğu ve etkileşimselliğin esas olduğu yeni medya ortamında şiddetin üretimi ve yeniden üretiminin üzerine yoğunlukla durulması gereken bir alan olduğu gerçektir.

1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Kadına Yönelik Şiddet

1.4.1. Feminizm ve Kadın Hareketinin Tarihi Arka Planı

Toplumsal cinsiyet üzerine söz söyleyebilmek, şüphesiz ki feminizm tarihi ve kadın hareketleri üzerine söz söylemekle eş değerdir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramının da içinde doğmuş olduğu feminizmin ve kadın hareketinin tarihine değinmek, her toplumda var olan ataerki sorunsalını ve buna bağlı olarak cinsiyetlerin toplumsal ayrışımını daha yakından görmek açısından önem arz etmektedir.

Etimolojik kökeni itibariyle Latince’de kadın anlamına gelen *femine* kelimesinden dilimize geçen ve 18. yüzyılın İngiltere’inde şekillenmeye başlayan feminizm, tarih boyunca erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olmak isteyen kadınların mücadelesini, bununla birlikte ataerki yapıya da bir karşı duruşu ifade etmektedir. Günümüzde de devam eden bu mücadelede feminizmi, kadınların maruz kaldığı baskı ve haksızlıklara karşı direniş ve örgütleniş olarak ifade eden Berktaş (2013, s. 3), bu durumun çıkış noktasının ataerki yapı olduğunu ifade ederek ataerki sistemin sadece kadın emeği üzerinde etkili olmadığını, aynı zamanda kadın bedeni, cinselliği ve doğurganlığı üzerinde de denetim sahibi olunan bir toplumsal düzen olduğunu belirtmektedir.

Feminizmi “...cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket” olarak tanımlayan hooks* (2012, s. 9), feminist hareketin erkek düşmanlığı gibi bir anlam ifade etmediğini, asıl sorunun cinsiyetçi düşünce olduğunu, bu sorunun da “...pratikte cinsiyetçi düşünce ve eylemin tüm biçimlerinde yattığını” ifade etmektedir.

* Asıl ismi Gloria Jean Watkins olan siyahi feminist, sıklıkla “bell hooks” takma adını kullanmaktadır. Dikkatleri isminden fikirlerine çekmek için de takma adının küçük harflerle yazılmasını istemiştir.

Cinsler arasındaki eşitliğin, kadınların haklarının genişletilmesi ile sağlanacağını savunan feminizm (Marshall, 1998, s. 240), tarihe üç dalga halinde yayılmıştır. Feminizmin ilk dalgasına kadınların oy hakkı mücadelesi, ikinci dalgasına kız kardeşlik kavramı ve bilinç yükseltme grupları, post-modern dönem olarak adlandırılan ve temelde ikinci dalga feminizmin eleştirisi olarak ortaya çıkan üçüncü dalgasına ise farklılıkların ele alınması damga vurmuştur.

19. yüzyılın sonlarında başlayan birinci feminist dalga, kadınların oy hakkı, mülkiyet hakları ve eğitim gibi konulardaki sorunlarını temel almıştır. Kadınların yurttaş olarak erkekler ile eşit derecede hak ve özgürlüklere sahip insanlar olduklarını ileri süren feministler, özel hayatın eleştirisini yaparak kadınlara da kamusal alanda var olma özgürlüğünün verilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Taş, 2016, s. 169).

Bu dönemde Mary Wollstonecraft, henüz feminizm kavramının olmadığı bir zamanda, ilk feminist metinlerden biri olarak kabul edilen *Kadın Haklarının Savunusu (Vindication of the Rights of Women)* eserini yayımlayarak kadınların erkekler ile eşit haklara sahip olması gerektiğine ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında toplumsal bir değişimin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Wollstonecraft, kadının bağımlı olmasının sebebinin biyolojiden ya da doğadan değil, toplumdan kaynaklandığını vurgulayarak kadının önündeki engeller (toplumsal, kültürel, eğitimsel) kaldırıldığında onların da özerk bireyler olabileceğini savunmuştur (Berktaş, 2013, s. 4).

Sanayileşme ve modernleşme sürecine denk gelen birinci dalgada, kadın iş gücüne olan talebin artmasıyla birlikte kadınlar kamusal alana çıkabilmiş ve evlilik haricinde ekonomik alternatiflere sahip olmuştur. Modernleşme süreci kadınların feminist bilinç çerçevesinde toplanıp birbirleri ile dayanışma kurmalarının kapılarını aralayan önemli ve olumlu bir süreç olmasına karşın, kadınlara oy hakkı tanınmasında eksik kalmıştır. Kadınlara oy hakkı ancak I. Dünya Savaşı sonrasında, savaşta gösterdikleri fedakarlıklardan dolayı tanınmıştır. Berktaş, kadınlara oy hakkı tanınmasından önceki süreci şu şekilde açıklamaktadır:

Ne var ki, mülksüz erkeklerle oy hakkı tanıyan eril burjuva egemenliği henüz mülk sahibi orta sınıf kadınlarına oy hakkı tanımayarak erkek egemenliğinin bütün ayrıcalıklarından daha derin olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi. Örneğin

Fransa’da 1789,1848,1870 devrimlerine canla başla katılan kadınların payına oy hakkından mahrum kalmak ‘politika yapmaya kalktıkları ve böylece kadınlık erdemlerini unuttukları’ gerekçesiyle giyotine yollanmak ya da ev kadınlığı rolüne geri döndürölmek düştü (Berktaş, 2013, s. 5).

1960-1990 yılları arasındaki süreçte kendini gösteren İkinci Dalga Feminizm’de, bireylerin kadın ve erkek olarak biyolojik özelliklerini ifade eden cinsiyet (sex) kavramı ile kültürlerarası farklılık gösteren ve toplumsallaşma ile öğrenilen bir süreç olan toplumsal cinsiyet ayrımına vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte feminizmin ikinci dalgasında ataerkil toplum yapısı, kapitalizm ve heteronormatif sisteme eleştiri getirilmiştir. Yine bu dönemde toplumsal cinsiyet kavramı yaygınlaşmaya başlamış, tarihten ekonomiye kadar sosyal bilimlerin pek çok alanında kadınların görünürlükleri araştırılmıştır (Uygun Aytemiz, 2016, s. 52).

İkinci Dalga Feminizm’in öncü isimlerinden olan ve yazdığı *İkinci Cins /Second Sex* adlı kitabı ile kadın hareketlerine önemli ölçüde katkı sağlayan ünlü feminist Simone de Beauvoir, kadınların “erkeğin ötekisi” olma durumunu ve buna bağılı olan ezilmenin diğere ezilme biçimleri ile aynı olmadığını söylemektedir. Ona göre, diğere ezilenlerin ötekileştirilme süreci bir tarihsel olay ile başlamaktadır. Örneğin, siyahların ötekileştirilmesi sömürgecilik tarihiyle, Yahudilerin ötekileştirilmesi soykırım tarihi ile, işçilerin öteki konuma düşmesi de Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Fakat kadınların ötekileştirilmesinin hangi dönemde başladığına dair bir tarih söz konusu değildir. Bununla birlikte diğere ezilenler, kendilerini ötekileştirenler ile aynı ortamı paylaşmadığından ezilenler bir araya gelip ezenlerin karşısına “biz” olarak çıkabilmiştir, buna rağmen kadınların hiçbir dönemde erkeklerden ayrı bir yaşamı olmadığı için kendi aralarında “biz” i oluşturamamışlardır (Yazıcı, 2016, s. 71).

Beauvoir, kadının ev içerisinde kendisine verilen rollerin dışına çıkarak kamusal alanda var olması gerektiğinden hareketle kadının, insanlığının ve akıl yeteneklerinin aşkınlık ve özgür özne olmak için öne çıkma çabasını savunmaktadır. (Yazıcı, 2016, s. 72). Ona göre, erkek özne mutlak bir varlıkken, kadın “öteki cins”tir. Erkek neye karar verdiyse kadın da odur. Örneğin, kadın erkeğe göre cinsel yanı ağır basan bir varlık gibi görüldüğünden ona “dişi” sıfatı verilmiştir. “O kendine göre değil, erkeğe göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısında “özsel

olmayan” varlıktır.” (Uygun Aytemiz, 2016, s. 59). Buna göre kadın ve erkek olan iki farklı toplumsal cinsiyet kimliğinde kadının pasif, edilgen ve öteki; erkeğin ise aktif, etken ve özne konumunda olduğunun altını çizmek gereklidir.

İkinci Dalga Feminizm’e damga vuran feministler ile birlikte, değinilmesi gereken bir diğer önemli husus da *kız kardeşlik* kavramı ve o dönemde kadınların örgütlenme şekli olan *bilinç yükseltme gruplarıdır*. Çinli köylü kadınların bir araya geldikleri “speak pains to recall pains (acılarını hatırlamak için anlat)” gruplarından esinlenilerek oluşturulan “bilinç yükseltme grupları”, Chicago’da gerçekleştirilen Birinci Ulusal Kadın Konferansı’nda Kathie Sarachild tarafından tanıtılmıştır. Kadınların duygu ve deneyimlerinin özgür bir alanda paylaşılması gerekliliğinden ortaya çıkan bilinç yükseltme grupları, kadın devriminin gerçekleşebilmesi için oluşturulan, duygu ve deneyimlerin paylaşılmasıyla kitlesel hale gelecek bir örgütlenme yöntemi olarak tasarlanmıştır. Ne var ki sol hareket, bilinç yükseltme gruplarının -diğer ismi ile Kadın Kurtuluş Grupları’nın- yalnızca kadınların deneyimlerinin paylaşıldığı bir terapi grubu olduğunu, politik bir grup olamayacağından dolayı söz konusu kadın devriminin gerçekleşemeyeceği noktasında bilinç yükseltme gruplarını eleştirmiştir. Bilinç yükseltme gruplarına getirilen bu eleştiri, İkinci Dalga Feminizm’in “Kişisel olan politiktir” mottosunun ortaya çıkmasını körüklemiştir. New York Radikal Kadınlar üyesi Carol Hanisch, bilinç yükseltme gruplarına karşı yapılan eleştirilere karşı yazdığı metinde bilinç yükseltme gruplarının kadınların hayatlarını değiştirmek için harekete geçmelerini sağlayan politik gruplar olduğunu ve kişisel sorunların tümünün altında politik sorunların yattığını söylemiştir. Söz konusu metin “Kişisel olan Politiktir” başlığı ile bir dergide yayımlanmasının ardından büyük etki uyandırmış, bununla birlikte özel alana ait olan konuların kamusal alana taşınması ve politikaya dahil edilmesi söz konusu olmuş, bu da bilinç yükseltme gruplarının fikirlerinin yayılması için uygun bir zemin yaratmıştır (Özdemir, 2016, s. 303-306).

Post- modern dönemde ortaya çıkan Üçüncü Dalga Feminizm ise temel itibarı ile kadınlar arasındaki farklılıklara odaklanmıştır. Çünkü feminizmin ikinci dalgasında oluşturulan bilinç yükseltme grupları hem görece daha imtiyazlı sınıf yapısına sahip kadınlardan oluşuyordu hem de kadınların ortak sorunlarını merkeze almıştır. Kadınlarının ezilmişliklerinin ele alındığı bu gruplarda diğer kadınların ırksal, dinsel,

cinsel ve sınıfsal farklılıkları göz ardı edildiğinden bu gruplar siyah feministler tarafından eleştirilmiştir. Feminizmin üçüncü dalgasında da söz konusu dışarıda bırakılma durumuna eleştiri getirilmiş ve farklılıkların önemine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla tek bir “kadın” kavramından söz edilmesi de mümkün olmamıştır.

Siyahi feminist bell hooks, kadın kurtuluş hareketinde, yani bilinç yükseltme gruplarının içinde çoğunluğu beyazlardan oluşan kadınların arasındaki en önemli ayrımın sınıf ayrımı olduğuna dikkat çekerek imtiyazlı sınıfa sahip kadınların en başından beri kendi sorunlarını, odaklanılması gereken asıl sorunlar olarak gördüğünü, ve kitle medyasının ilgisini çeken grubun bu imtiyazlı sınıf olduğunu belirtmektedir (2012, s. 52). hooks, imtiyazlı sınıfa sahip beyaz kadınlar arasındaki siyah kadınların konumunu şu şekilde açıklamaktadır:

Siyah kadınlar, ABD toplumunda kurumsallaşmış olan ırk, cinsiyet ve sınıf temelli toplumsal sistemde, açık biçimde ekonomik hiyerarşinin en alt kısmında yer alıyorlardı. Başlangıçta, işçi sınıfı geçmişine sahip, iyi eğitim görmüş beyaz kadınlar, feminist hareket içinde, her sınıftan siyah kadınlara kıyasla daha görünür idiler. Hareket içinde azınlıktaydılar ama onların sesi, deneyimin sesiydi. Irk, sınıf ve toplumsal cinsiyet tahakkümüne direnç göstermenin bedelini, farklı ırklardan gelen, imtiyazlı sınıf mensubu yoldaşlarından daha iyi biliyorlardı. Bir kişinin ekonomik durumunu düzeltmek için mücadele etmesinin nasıl bir şey olduğunu yaşayarak öğrenmişlerdi (hooks, 2012, s. 55).

Yine bu dönemde feminist hareketin Batı’ya ait bir hareket niteliği taşıdığı izlenimi üçüncü dünya feministleri tarafından eleştirilmiştir. Hindistanlı feminist Uma Narayan, yerel feminizme dikkat çekerek feminizmi kendisinin tanıklık edip deneyimlemiş olduğu ataerkil ilişkiler ile öğrendiğini belirtmekte ve feminizmi Batı’da öğrenmediğini söylemektedir. Bununla birlikte “yerel milliyetçiliklerin yerel ataerkillik sorunlarıyla yüzleşmekten kaçmak için yereldeki feminist eleştirileri güvenilir ve şüpheli kılmak için Batı’dan ithal olarak gösterme eğilimi”ne de eleştiri getirerek bölgesindeki yerel milliyetçiliklerin de yerel feminizmin çeşitliliğini ve farkını görmek istemediklerini ifade etmektedir (Yazıcı, 2016, s. 77).

Feminizmin üçüncü dalgasının farklılıklara odaklanması noktasından hareketle feminizmin sadece ataerkil yapıya karşı bir hak mücadelesi olmadığını, kadınlar arasındaki eşitsizliklerin de ele alınması gerektiği düşüncesinin bu dönemde öne

çıkıldığını söylemek gerekir. Feminist hareketin farklı dönemlerinde beyaz kadının siyah kadına göre daha imtiyazlı olması ve beyaz kadının sorunları üzerinden “ortak” bir ezilmişlik söylemi yaratılmasının ırksal, cinsel ve sınıfsal farklılıkları yok sayarak mümkün olmayacağı savunulmaktadır. Bu bağlamda Berktaş, feminizmin sadece kadın-erkek arasındaki güç ilişkilerine değil, aynı zamanda kadınlar arasındaki iktidar ilişkilerine de öz eleştiri getirmesi gerektiğine vurgu yapmakta ve 19. yüzyılın ünlü feministi Harriet Martineau’nun Doğu’ya yaptığı seyahatte Batılı bir kadının Doğulu bir kadını nasıl ötekileştirdiğine örnek vermektedir. Berktaş’ın bu örneği ikinci dalga hareketinden daha önceki dönemlerde de ırksal bir ayrımın varlığını gözler önüne sermektedir:

... gezisinde girdiği haremelerde gördüğü Doğulu kadınların ‘hiçbirinin yüzünde herhangi bir zeka belirtisi’ne rastlamadığından ve haremde bu kadınların ete indirgenmiş bedenleri tarafından ‘insanlığın tümüyle ve ümitsizce yok edilmiş’ olduğunu ‘saptadığı’ndan, Martineau’nun isteği, Nil nehrinin kabarıp ‘bütün bu rezalaeti’ sular altında bırakmasıdır. Kendisine bir yer açma çabası içinde ‘öteki kadın’ı sadece tarihten değil, yeryüzünden silme isteğinin ne ilk ne de son örneğidir bu (Berktaş, 2010, s. 31-32).

Berktaş’ın vermiş olduğu bu örnek kadınlar arasında var olan eşitsizliklere dikkat çeken ve üçüncü dalga feminizmin temel sorunsalını özetleyen bir aktarım olmasından dolayı önem arz etmektedir.

Yeri gelmişken, kadınların ikinci konuma itilmesi durumu ve cinsiyetçi tutumların var olduğu toplumlar genelde oryantalist bir bakış açısı ile doğu ülkelerine atfedilir, oysa bu algının tamamen yanlış olduğunun bu noktada altını çizmek gereklidir. Çünkü kadının kamusal alanın dışında bırakılması ABD, İngiltere Fransa, Almanya ve Rusya gibi pek çok ülkede de söz konusu olmuştur ve dönemin feminist aktivistleri bunun için mücadele vermiştir. Örneğin, İngiltere’de kadınlar 19. yüzyılın ortalarına doğru babalarının ve kocalarının ortak mülkü olmuş ve uzun bir süre de mülk edinme hakkından yoksun bırakılmıştır. Buna karşın Osmanlı’da da 19. yüzyılın sonlarına doğru kadınlar, hak ve özgürlük taleplerini dile getirmiş ve geliştirdikleri kadın bilinci ile birlik olarak pek çok kadın dergisinin ve kadın derneğinin kurulmasına ön ayak olmuştur.

Bu bağlamda ülkemizde feminist bilincin gelişimindeki tarihsel sürece de değinmek yerinde olacaktır. Batı menşeiili olarak ortaya çıkan feminist bilinç, 19. yüzyıl Osmanlı toplumunda da varlığını göstermiştir. Osmanlı'daki kadın hareketlerine geçmeden önce İslamiyet öncesi Türk toplumundaki kadının konumu için de bir parantez açmak gerekir ki bu dönemde kadının toplumsal yaşamdaki rol ve sorumluluklarının ne olduğunun görülmesi toplumsal cinsiyetin tarihsel döneme ve kültüre göre değişkenlik gösterdiğine de örnek teşkil edecektir.

İslamiyet'in kabulünden önceki Türk toplumunda anne rolünde olan kadın, toplumda saygın bir yere sahipti; doğurganlığı olmayan kadın ise aşağılanır ve küçümsenirdi. Bununla birlikte kadınlar bu dönemde gerek devlet törenlerinde gerek davetlerde erkeklerin yanında yer aldığı gibi savaşlara da onlarla birlikte katılmıştır. Hatta kız çocuklarına da -erkek çocuklarında olduğu gibi- ata binmeyi ve ok atmayı da öğrettikleri bilinmektedir. İslamiyet'in kabulü ile birlikte kimi tarihçiler kadınların bu haklarını kaybettiğini ve Osmanlı'da kadının toplum yaşamının dışına itildiğini söylemektedir. Aynı tarihçiler bu durumun nedenini, İstanbul'un alınmasından sonra Bizans'ın kölecî yapısından etkilenilmesi olarak açıklarken İslam dininin, kadının toplumdan dışlanması gibi bir düşünce yapısına sahip olmadığına dikkat çekmektedir. Bu varsayımla, Osmanlı'da kadının konumuna bakıldığında farklı sınıflara mensup olan kadınların sosyal hayata katılma biçimleri de farklılık göstermektedir. Yönetici sınıfında yer alan kadınlar çalışma hayatında bulunmazken, kırsal kesimde yaşayan kadın hiçbir zaman üretim sürecinin dışında kalmamıştır. Bu bağlamda toprak, sadece erkeklerin değil aynı zamanda kadınların da üretim alanı olmuştur (Sevim, 2005, s. 92-94).

Pek çok etnik kimliği ve dini grubu bünyesinde barındıran Osmanlı dönemine gelindiğinde ise 19. yüzyılda Türk, Rum, Ermeni, Arap, Çerkez ve Kürt kadınların kamusal ve özel alandaki konumlarını değiştirmek için kurdukları dernekler, gerçekleştirdikleri toplantılar ve yazıları aracılığı ile etkin mücadeleler yürüttüğü görülmektedir. Söz konusu mücadelede Hayganuş Mark, Nuriye Ulviye, Zabel Yaseyan ve Nezihe Muhiddin gibi kendini feminist olarak tanımlayan ya da tanımlamayan, fakat kadınların ezilmişlikleri için mücadele eden kadınlar yer almıştır. Bununla birlikte 1864 yılında ilk kadın derneği olan Fukaraperver Kadın Cemiyeti kurulmuş ve Osmanlı'nın ilk kadın dergisi olan *Kipseli* yayımlanmıştır. 1908'de II.

Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte hayatın tüm alanlarında başlayan modernleşme sürecinde kadın hakları gündeme gelmiştir. Bu dönemde kadının hem Batılılar gibi eğitim görmesi, onlar gibi giyinmesi hem de geleneksel yapısından kopmayarak anne ve eş kimliğini gelecek nesillere taşıması gerektiği düşünülmüştür. Yine bu dönemde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması, aile içerisindeki anne ve eş rolleri, sosyal ve siyasal hayattaki talepleri gibi pek çok konu kadın hakları mücadelesinde ön plana çıkmıştır (Özdemir, 2016, s. 291-294).

1839'da Tanzimat'ın ilan edilmesiyle birlikte atılan önemli adımlar kapsamında Arazi Kanunnamesi ile arazi üzerinde kadınların erkeklerle eşit paya sahip olmaları söz konusu olmuştur. Bu kanun, Osmanlı'da kadınlara mülkiyet hakkının verilmesinin Batı'dan önce gerçekleştiğinin de bir göstergesidir. Söz konusu kanun, kadına verilen haklar çerçevesinde olumlu bir gelişme iken hem Tanzimat döneminden önce hem de sonra kadınların sosyal yaşamlarına (giyim kuşamı, gezilecek yerler, mekan ayrımı konularında) sınırlama getirildiği ve bu sınırlamanın yasalarla desteklendiği de görülmektedir. Kadınların mekanlarla sınırlandırıldığı bir dönemden kamusal alana görünür oldukları bir döneme geçilmesi Cumhuriyet ile birlikte mümkün olmuştur (Berktaş, 2003, s. 98-99).

Öte yandan Cumhuriyet ilan edilmesine yakın zamanlarda kadınların siyasal hak arama mücadeleleri devam etmiş ve Nezihe Muhiddin öncülüğünde kadın partisi kurulması için girişimde bulunulmuş, fakat bu istek yönetim tarafından geri çevrilmiştir. Sonrasında kadınlara siyasal haklar verilmesi için 1924'te Türk Kadınlar Birliği kurulmuş, fakat bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu süreçte Nezihe Muhiddin, birlik içerisinde idari usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle yönetimden uzaklaştırılmış ve yönetime hükümet taraftarı kadınlar gelmiştir. Örgüt, 1935 yılında kadınların siyasal haklarını elde etmesinin ardından kendi kendini feshetmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından yeniden kurulan Türk Kadınlar Birliği, kuruluş rotasının amaçları dışında faaliyete geçerek kadının anne, eş, vatandaş kimliğinin pekiştirildiği ve siyasetin dışarıda bırakıldığı bir örgüt halini almıştır (Kılıç, 1998, s. 348-352).

Kadın hakları hususunda daha köklü düzenlemelerin yapıldığı Cumhuriyet döneminde kadınların erkeklerle -görece- eşit haklara sahip olduğu Medeni Kanun'un 1924 yılında kabulü ve kadınların siyasal hak talepleri doğrultusunda seçme seçilme

hakkının verilmesi en önemli gelişmelerdendir. Medeni Kanun tek eşliliği ve boşanma hakkını her iki tarafa vermesi bakımından önem arz etmekteyken, kadınların çalışabilmesi için eşlerinden izin alma zorunluluğunu getirmesi bakımından feministler tarafından eleştirilmiştir.

Modernleşme ile birlikte kadınlara Batılılaşmanın taşıyıcı rolü verilse de bu, erkekler tarafından sınırların çizildiği bir rol olmuştur. Berktaş, Cumhuriyet döneminde “yeni kadın”ın nasıl olacağını belirlemeye girişen ve kendilerini “yeni adam” olarak tanımlayan bu grubun, gelenekselci yapıdan hiç de farklı olmayan bir erkek portresi çizdiğini belirtmektedir. Bu dönemde yaygın görüş kadınların kamusal alana çıkması yönündeyken, kadınlara verilen toplumsal cinsiyet rolleri Cumhuriyet öncesi dönemden hiç de farklı değildir. Çünkü Kemalist erkeklerin tahayyül ettiği “yeni kadın” geçmişte de olduğu gibi -bu dönemde kadın her ne kadar kamusal alana çıkmış olsa da- aile içindeki rollerini sahiplenen, koruyup kollayan dolayısıyla öteden beri kendisine çizilen kalıpların dışına çıkamayan bir varlık olmuştur. Batıcı model kadına özel alandaki fedakarlık ve sorumluluk görevlerini bir de kamusal alanda yüklemiştir. Tüm bunlara rağmen kadınlar Cumhuriyet sonrasında, dinsel ve etnik toplulukların baskısından kurtularak kamusal alana girebilmiş, elde ettikleri eğitim olanakları ile meslek sahibi olabilmış dolayısıyla da kendi ayakları üzerinde durabilmiştir (2003, s. 106-111).

Kadın hareketleri Cumhuriyet döneminde Kemalizm etkisindeyken 70’li yıllardan itibaren ve devam eden 80’li yıllarda sosyalizmin çatısı altında sürdürülmüştür. Bununla birlikte 1975 yılında feminist hareketin ilk defa sistemli bir şekilde örgütsel hale geldiği sosyalist kadınların çoğunu kapsayan İlerici Kadınlar Derneği (İKD), Türkiye Komünist Partisi’nin talimatıyla kurulmuştur. Başlangıçta işçi sınıfı kadın emeğini savunma amaçlı kurulan bu dernek zamanla, içerisinde kadınların ortak sorunlarının konuşulduğu bir örgüt halini almıştır. Türkiye’nin çeşitli illerinde örgütlenen İKD, 33 şube, 35 temsilcilik ve 15 bin üyesi ile 1980’e kadar faaliyet göstermiştir (Özdemir, 2016, s. 299).

Kadın hareketlerinin en önemli evresi olarak görülen 1980 dönemi ise feminist kadınların Yazarlar Kooperatifi (YAZKO) ve bilinç yükseltme gruplarında bir araya gelerek ortak kadınlık durumlarının konuşulduğu, feminist metinlerin çevirilerinin

yapıldığı ve çeşitli sempozyumların düzenlendiği bir dönem olma özelliği taşımaktadır. Tekeli (1998, s. 338), ilk bilinç yükseltme gruplarının 1981 yılında İstanbul’da oluşturulduğunu ve 12 Eylül döneminin baskısına rağmen evlerde bir araya gelinerek tartışma toplantılarının yapıldığını belirtmektedir. 1982 yılında ise YAZKO içerisinde yer alan feminist kadınlar tarafından organize edilen *Kadın Sorunları* sempozyumunda o dönem kamuoyu önünde kullanılmaktan çekinilen *feminizm* sözcüğünün, toplantıya davet edilen üçüncü dünya feministi Gisele Halimi tarafından kamuoyu önünde telaffuz edildiğini söylemektedir.

Türkiye’deki feminist kadınlar, kamusal alanda daha da etkin olmaya başladıkları bu dönemde ve devam eden süreçte gerek kurdukları yayın evleri ve çıkardıkları yayınlar ile gerek oluşturdukları feminist gruplar ve dernekler ile gerekse siyasal hayattaki hak mücadeleleri ve düzenledikleri yürüyüşlerle seslerini duyurmak için pek çok girişimde bulunmuşlardır.

1980 sonrası Türkiye’deki feminist hareketin kronolojisini özetlemek gerekirse,

- 1983 yılında “Kadın Çevresi” yayınevi kurularak pek çok feminist kitabın çevirisi yapıldı ve tartışma toplantıları düzenlendi.
- 1986’da “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)’nin hayata geçirilmesine yönelik imza kampanyası başlatılarak 7 bin imza ile Türkiye Büyük Millet Meclisine verildi.
- 1987’de Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği ve Kadın Dayanışması Derneği kuruldu.
- 1989’da cinsel tacize karşı olarak “Mor İğne”, Sokakları ve Geceleri Geri İstiyoruz” ve “438. Madde” konulu kampanya ve yürüyüşler düzenlendi.
- 1990 yılında hala faaliyetlerini sürdüren Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, devlet bünyesinde ise Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kuruldu.

- 1992’de Medeni Kanun’un 159’uncu maddesi (kadınların çalışması için eşlerinden izin alması gereği) iptal edildi ve buna benzer ayrımcı maddelerin iptal edilmesi gerektiği bildirildi.
- 1993’te Tansu Çiller ilk kadın başbakan oldu.
- 1997’de kadına yönelik şiddet üzerine faaliyet gösteren Kadın Merkezi (KA-MER) kuruldu.
- Kadın hareketlerinin kurumsallaştığı 2000’li yılların başında Amargi Kadın Kooperatifi,
- 2003’te kadınların medya ve sinema alanına katılımını teşvik için Filmmor,
- 2010’da İstanbul Feminist Kolektif (2013 ve 2014’te Ankara ve İzmir’de) kuruldu (Tekeli, 1998 ve Özdemir, 2016).

Bununla birlikte günümüze kadar gelen süreçte pek çok dergi, yayınevi ve yeni medyanın gelişimi ile birlikte web sitesi ve blog faaliyete geçmiştir.

1.4.2. Kadına Yönelik Şiddeti Feminist Teori Düzleminde Ele Almak

Feminist hareketin tarihi izlerinin sürüldüğü bir önceki başlık altında kadınların farklı dönemlerde ötekileştirilmelerine sebep olan durumlar için çeşitli alanlarda mücadeleler verdikleri görülmüştür. Temelinde kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olma mücadelesinin yer aldığı feminizmi, kadının ikincil konumunun farklı yaklaşımlarla ele alındığı feminist teoriler bağlamında ele almak, kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan cinsiyetçi yapının nedenlerini açıklayacaktır. Bu kapsamda eşit hak arayışı bağlamında liberal feminizm, ataerkil yapıya karşı duruş olan radikal feminizm, Freud’un psikanaliz görüşleri temelinde şekillenen psikanalitik feminizm, kadının ezilmişliğinin temelinde sınıf ayrımı olduğu görüşüne sahip olan Marksist feminizm, cinsiyet eşitsizliğinin temelinde dil olduğunu savunan post-modern feminizm ile kültürel değişimi savunarak anaerkil toplum ütopyası kuran kültürel feminizm çerçevesinde temelde aynı şeyi savunan özelde ise eşitsizliğinin farklı nedenlerine vurgu yapan, bunun yanı sıra görece daha tematik alanlarda analizleri olan feminist kuramların var olduğu görülmektedir.

Elbette yukarıda sıralanan feminist teoriler beraberinde bu çalışmada sorunsallaştırılan ana kavramlardan biri olan kadına yönelik şiddetin hangi feminist

teori zemininde ele alınabileceği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Kadına yönelik şiddetin bir feminist teori bağlamında ele alınması, feminizm ve tarihini daha sağlam temellere oturtarak aslında feministlerin ortak sorunsalı olan kadının ikincil konumunun farklı nedenlerine ışık tutulması açısından önem arz etmektedir. Bu düşünceden hareketle bazı feminist teorilere kısaca değinilecek ve kadına yönelik şiddet radikal feminizm sınırları içerisinde değerlendirmeye alınacaktır.

Şiddetin temelde güç bulundurma potansiyeli olan bir eylem şekli olduğu görüşünden yola çıkarak ataerkil yapı ve beraberindeki güçlü erkek profili de göz önünde bulundurulduğunda güç, şiddet ve ataerkinin aynı zemine basan üç ayak olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu kavram doğrusalından ayrılmadan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin göstereni olan ataerkinin de kadına yönelik şiddet ile eş düşünülmesi rastlantı olmayacaktır. Bu noktada kadına yönelik şiddet, ataerki kavramını merkezine alan radikal feminizm çatısı altında değerlendirilerek çalışmanın kuramsal temeli de ortaya konmuş olacaktır.

1.4.2.1. Liberal Feminizm

Klasik liberal teoriden ortaya çıkan ve kadınların da erkeklerin sahip oldukları hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunan liberal feminizm, cinsiyetler arasındaki hiyerarşik yapıya karşı çıkmıştır. Feminizmin ilk dalgasında ortaya çıkan liberal feminizmin ilk savunucularından olan Mary Wollstonecraft 18. yüzyılın sonlarına doğru yazmış olduğu ve ilk feminist metinlerden biri olarak kabul gören *Kadın Haklarının Savunusu (Vindication of the Rights of Women)* eserinde kadınların erkekler ile eşit haklara sahip olması gerektiğine ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında toplumsal bir değişimin gerekli olduğuna vurgu yapmıştır.

Donovan'ın (2014) *Feminist Teori* kitabında ayrıntılı olarak ele aldığı liberal feminizm savunucularının temel düşünceleri akla inanç, her iki cinsiyetin de akılcı yeteneklerinin aynı olduğu inancı ile toplumsal dönüşümün en iyi yolunun eğitimden geçtiğine olan inançtır. Wollstonecraft, erkeğin her zaman kadın ve akıl arasında durduğuna, kadının her şeye puslu mercekler ile bakmasına izin verildiğini belirterek eleştirel aklın ve eğitimin geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Eşit hak arama mücadelesinin temelinde kadınların kamusal yaşama dahil olmaları gerektiği düşüncesi yer alırken, liberal feministlerin önceliği kadınları kamusalda görünür kılacak oy hakkının tanınması yönünde olmuştur. Bununla birlikte liberal feministlerin eğitimde eşitlik, mülkiyet hakları, boşanma yasaları; ilerleyen yıllarda ise iş yasaları, çocuk bakımı, uluslararası kalkınma, yasal kürtaj, ekonomik kaynakların dağılımı (Ackerly, 2001, s. 5500), kadına yönelik aile içi şiddet ve cinsel şiddetin aydınlatılması gibi pek çok sosyal alanda eşit hak arayışları olmuştur.

Yine kamusal-özel ayrımı noktasında Wollstonecraft, kamusal alanı önemli işlerin yapıldığı, özel alanı ise önemsiz hazların olduğu bir alan olarak tanımlamaktadır. Bu noktada cinsiyetler arasındaki rol ayrımına da dikkat çekerek özel alana hapsedilen kadının görevinin erkeği memnun etmek olduğuna vurgu yapmaktadır. Bundan dolayı eğitimin ve eleştirel aklın geliştirilmesi gerektiğine inanmakta, ancak bu sayede kadınların kendi durumları üzerinde daha net düşüncelere sahip olacaklarına ve ruhsal yönden güçleneceklerine dikkat çekmektedir (Donovan, 2014, s. 35). Liberal feminizmin temel mantalitesini ortaya koyan Wollstonecraft'ın bu düşüncesi, kadınların kamusalda görünür olup eşit hak ve özgürlüklerden söz edilebilmesi için eleştirel aklın geliştirilmesinin öncelikli olduğunu göstermektedir.

19. yüzyıla gelindiğinde liberal feminizmin diğer savunucuları da kadınların kamusal alanda bulunmaları gerekliliği görüşü etrafında birleşmişlerdir. Wright, kadınların eşitliği noktasında önemli fikirler geliştirmiş; Grimke, eleştirel akla vurgu yaparak kadınların düşünsel ve ahlaki yönden eşit olduklarını bu yüzden de eşit haklara sahip olmaları gerektiğini öne sürmüştü; Stanton, kadınların birey olarak ayakta kalabilmeleri için eşit haklara sahip olmaları gerektiğine ve bu noktada bireyciliğe dikkat çekmişti; Truth, siyah kadın kölelerin durumu ve haklarının alınması üzerine yazılar yazmıştır. Öte yandan Taylor evlilikle ilgili olan bütün yasaların kaldırılmasını talep etmiş, Mill ise kadınların belirlenmiş özel alanın dışına çıkabilmeleri ve onlara yeni fırsatların verilmesi gerektiğini savunmuştur (Donovan, 2014, s. 40-64).

Liberal feminizm, toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapan ve bu bağlamda kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiği düşüncesini savunan, aynı zamanda feminizmin esas amacını sorunsallaştıran bir feminist teori olması bakımından önem arz etmektedir.

1.4.2.2. Marksist Feminizm

Marksist teori çerçevesinde şekil alan Marksist feminizm, içinden çıktığı teori temelinde kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliğin sebebini sınıflı toplum yapısına bağlamaktadır. Kadınların alt tarafta sıralanmasının sebebini kapitalist üretim tarzına bağlayan Marksist feministler, yalnızca kapitalist üretim tarzının ortadan kaldırılmasının kadınları özgürleştirmeyeceğine de inanmaktadır.

Karl Marx ve Friedrich Engels'in düşünceleri temelinde gelişen Marksizm, kadın sorununu, kadının ekonomi ile olan ilişkisi dahilinde ele almaktadır. Özellikle Marx kadının statüsü ile ilgili bir bakış açısı sunmamış olsa da Engels'in kadın ve erkek eşitsizliğine Marksist perspektiften yaklaştığı *Ailenin Kökeni* adlı çalışması Marksizm'in içerisinde feminist teoriye dair izlerin sürülebildiği bir çalışma olmuştur. Donovan (2014, s. 146), Marx'ın kadına ve kadın statüsüne dair bir değerlendirmesi bulunmasa da Engels'in kadınların ezilmişliği üzerine yapmış olduğu çözümlemelerin Marx'ın *Kapital* adlı eserinde geliştirdiği ekonomik teorilere dayandığını belirtmektedir.

Söz konusu çalışmasında Engels'in temel iddiası tarih öncesi dönemde var olan anaerkil toplum yapısının sonraları nasıl partriarkal/ataerkil bir yapıya dönüştüğüdür. Ona göre bu geçiş, ekonomik gelişmeler temelinde özel mülkiyetin ve kar elde etmek için kullanılan metallerin ortaya çıkmasına bağlıdır. Üretim biçimindeki ataerkillik avlanmak yerine hayvanların evcilleştirilmesiyle ve sürü yetiştirilmesiyle ortaya çıkmış devam eden süreçte bu sürüler özel mülkiyet elde edilen bir meta haline gelmiş ve sonuç olarak erkek zenginleşerek kadından daha üst bir konuma yerleşmiştir (Donovan, 2014, s. 147). Dolayısıyla kadın ve erkek arasında eşitsizliğe sebep olan ilk sınıf ayrımı bu noktada başlamıştır.

Asıl sınıf ayrımının mülk sahibi erkekler ve mülk sahibi olmayan kadınlar arasında olduğunu söyleyen Engels, özel mülkiyete vurgu yaparak erkeğin elinde bulunan özel mülkiyetin koruması ve devamlılığı adına tek eşliliğin kurulduğunu belirtir. Bununla birlikte Engels kadınların ücretli bir işte çalışmak için ataerkil ev alanından ayrıldığında erkeğin aile içerisindeki üstünlüğünün sona ereceğini, dolayısıyla da kadınların kurtuluş yolunun istihdamda olduğunu söylemektedir. Elbette kadınlar istihdama katıldıklarında kapitalizmin sömürsüne maruz

kalacaklardır, fakat ataerkil yapının zayıflatılmasının bir yolu olan bu durum kadınlar arasındaki dayanışmanın artmasına da yarar sağlayacaktır (Di Stefano, 2015).

Hartmann'a göre (2016), Marksist analizlerin birçoğu kadın ve erkek arasındaki ilişkiden ziyade kadın ve ekonomik sistem arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Bununla birlikte Marksist analiz kadın sorununu; kadını işçi sınıfı dahilinde, cinsiyete dayalı iş gücünü yok ettiği düşüncesiyle kapitalizm dahilinde ve ev işinin sermayeyle olan ilişkisi dahilinde ele almaktadır. Ev işi üzerine odaklanan Marksist feministler, feminist mücadeleyi sermaye ile olan mücadele içerisinde dahil etmişlerdir. Özellikle Dalla Costa, kadınların ev içerisinde iş gücünün yeniden ürettiğini ve bu sayede sermayeye hizmet sağladığını belirterek ev işinin önemine dikkat çekmiş ve bu konuda bilinçlenmeyi artırmıştır.

Kadının ikincil konumunun kapitalizm, feodalizm ve kölecilik gibi sınıflı toplum yapısının tüm biçimlerinde görüldüğünü belirten Naiman (1988, s. 14) da cinsiyetçiliğin her dönemde üretim şekline ve egemen sınıfın ihtiyaçlarına göre farklı bir biçim aldığını, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin sona erdirilmesinin sınıflı toplum yapısının ve kapitalizmin ortadan kaldırılmasına bağlı olduğuna vurgu yapmaktadır.

Marksist feministlerin kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebini sınıflı toplum yapısı ve kapitalist düzende görmeleri patriarkanın geri planda kalmasına ve bu noktada eleştirilmelerine sebep olmuştur. Bununla birlikte Marksist feminizm ekonomik indirgemeciliğe dayalı bir analiz yöntemi olmasından, ayrıca siyahi ve üçüncü dünya kadınlarının durumlarını görmezden gelmesinden dolayı eleştirilmiştir.

1.4.2.3. Radikal Feminizm

1.4.2.3.1. Kadına Yönelik Şiddeti Radikal Feminizmle Okumak

Feminist kadın hareketi şüphesiz ki kadının ikincilleştirilmiş konumunu reddederek kadınların ezilmişliğini, sömürsünü ve cinsler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırma amacı taşımakta ve bu amaç düzleminde mücadele vermektedir. Bu noktada devreye giren feminist teoriler de feminist hareketin düşünsel dayanağını oluşturmaktadır. Elbette, temel anlayışı cinsler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak olan feminist hareket etrafında şekil alan tek bir feminist teoriden söz etmek mümkün değildir. Zira kadınlar pek çok değişkenden (sosyo-kültürel yapı, ırk, etnik köken,

sınıflı toplum yapısı) dolayı farklı deneyimlere sahip olabilmektedir. Bu nedenle söz konusu amaca ulaşma yolunda farklı yaklaşımlar (feminist teoriler) geliştirilmiştir. Örneğin radikal feminizm ataerkilliği tam merkezine koyarak cinsler arasındaki eşitsizliği sınıf ayrımına ve kapitalist düzene bağlayan Marksist feminizmden ya da cinsler arasındaki eşitsizliğin sebebini eşit hak ve özgürlüklere sahip olmamakta gören liberal feminizmden net bir biçimde ayrılmaktadır.

Feminist hareket temelinde şekillenen feminist teoriler arasında ataerkilliği sorunsallaştıran radikal feminizm, bu çalışmanın da temel kavramı olan kadına yönelik baskı ve şiddetin temelinde de erkek egemen toplum yapısının olduğunu savunmaktadır. Radikal feminizm, erkeklerin sadece kadınlara değil çocuklara ve savunmasız erkeklere karşı şiddetini (tecavüz, çocuklara yönelik cinsel saldırı, aile içi şiddet, cinsel taciz) de vurgulamaktadır.

Farklı feminist teorilerin ortaya çıktığı ikinci dalga döneminde (1960'lı yılların ortalarına denk gelen zamanda) varlık gösteren radikal feminizm, erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün en belirgin göstergesi olan ataerkilliğin, kadınları kontrol altına almak ve onları ast konumunda tutmak için gerek ideolojik gerekse ekonomik ve fiziksel gücün kullanıldığı erkek merkezli bir sistem olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda, tüm erkeklerin doğalarında kadınları sömürmek ve onları baskı altına almak olduğunu, bu isteğin eyleme dönüştüğü kadına yönelik şiddetin de kadınların kontrol altına alındığı temel araç olduğu görüşündedirler. Bununla birlikte, erkek tahakkümünün sona erdirilmesi için kadınların erkek baskısına karşı birleşip özel gruplar oluşturmaları gerektiğine, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve ataerkil düzeni yıkmak için daha kökten bir toplumsal değişimin olduğuna inanmaktadırlar.

1960'lı yılların sonları ve 1970'li yılların başında ABD'de ortaya çıkan radikal feminizm, yeni sol olarak adlandırılan erkek radikallerin kadınları aşağılayıcı davranışlarına karşı gösterilen tepki ile gelişmeye başlamıştır. Feminizmin ikinci dalgası olarak adlandırılan bu dönem pek çok feminist teorinin oluşumuna zemin hazırlamış olsa da radikal feminist teori itici güç olarak feminizmin ikinci dalgasına damga vurmuştur.

İkinci dalga feminizmin öncü ismi olan Simone de Beauvoir, yazmış olduğu *Second Sex* adlı kitabı ile radikal feminizmin temellerini atmıştır. Kadınların hayatlarının farklı dönemlerindeki deneyimlerini ve ataerkil düzen içerisinde yaşamaya nasıl zorlandığını ele aldığı bu çalışmada Beauvoir, ataerkil sistemde kadının “öteki, başka” erkeğin ise “mutlak varlık, özne” olduğuna ve bunun nasıl sürdürüldüğüne farklı disiplinler üzerinden yaklaşmaktadır. Beauvoir’a göre kadın, ataerkil düzende içkinlik alanında yaşamaya mahkum edilmiş, aşkınlık tarafı ketlenmiş olan bir varlıktır. Ona göre ataerkillik, kadını doğduğu andan itibaren hem zihnen hem de bedenen şekillendirir. Onun itirazı, kadının erkek egemen dünyayı yeniden üreten geleneksel rollerle tanımlanmasıdır (Direk, 2019, s. 9-22).

Erkek gücünün korunmasında şiddetin rolünü ilk olarak vurgulayan radikal feministler aile içi şiddet ve tecavüz gibi sorunların önemli ölçüde tanınmasına ve bunun nedeni olan erkek egemenliği sorununa vurgu yapmışlardır.

Radikal feministlere göre ataerkil bir sistemde gerçek cinsiyet eşitliğinin sağlanması imkansızdır ve sistemin tümünde (gerek baskıcı normlar gerekse kurumlarda) ataerkillik vardır. Bu yüzden gerçek anlamda özgürleştirici bir reform, ancak erkek üstünlüğünün ortadan kaldırıldığı toplumun radikal bir şekilde yeniden düzenlenmesiyle mümkün olacaktır (Tong, 2018, s. 54). Bu bağlamda radikal feministlere göre kadın devriminin amacı sadece ataerkil düzenin ortadan kaldırılması değil, cinsiyetler arasındaki ayrımı yok etmek olmalıdır (Firestone, 1993, s. 22).

Feminizmin ikinci dalgasının başladığı dönemde oluşturulan bilinç yükseltme gruplarında kadınlar deneyimledikleri erkek şiddetini halka açık bir şekilde paylaşarak bu konuda farkındalık oluşturmuşlardır. Kolektif hale gelen bu bilinç ile birlikte erkek şiddetini ataerkil yapının sebebi olarak gören radikal feminist teori de gelişmeye başlamıştır. İkinci dalga sırasında feminist aktivistler diğer feminizmler arasındaki farklardan tam olarak emin değillerdi, bununla birlikte diğer feminizmler (liberal, sosyalist ya da radikal feminizm) ile aralarında pek çok konuda örtüşme olduğuna dikkat çektiler. Erkek şiddetine karşı eylem grupları oluşturanlar sadece radikal feministler değildi (ancak erkek şiddeti ile yaptığı analizlerle en çok katkı sağlayan teorilerden biri radikal feminizmdi), farklı feminist aktivistler kasaba ve şehirlerde sığınak ve tecavüz kriz merkezleri oluşturdular (Mackay, 2015, s. 59-63). Aynı

zamanda kadına yönelik şiddeti ataerkilliğin en belirgin savunucusu olarak gören birçok radikal feminist, ataerkilliğin ve kadına yönelik şiddetin propagandası olarak gördükleri pornografiye karşı tavrı almıştır.

Donovan da radikal feministlerin toplumdaki baskının kökeninin erkek egemenliğinde olduğuna inandıklarını belirtmektedir:

Radikal feminizm aynı zaman ve aynı süreç içinde gelişen diğer tezleri, kişisel olanın politik olduğu, ataerkillik ya da erkek egemenliğinin -kapitalizmin değil- kadınların baskı altına alınmasının kökeninde yer aldığı, kadınların kendilerini bastırılmış bir sınıf ya da kast olarak görmeleri ve enerjilerini, diğer kadınlarla birlikte, kendilerine baskı uygulayanlara -erkeklerle- karşı mücadele eden bir harekete yönelmeleri gerektiği, erkeklerin ve kadınların temelde farklı oldukları, farklı üsluplara ve kültürlere sahip oldukları ve kadınların tarzının gelecekteki herhangi bir toplumun temelini oluşturması gerektiği düşünceleri içerir (2015, s. 266).

Mackay (2015, s. 64), kadına yönelik şiddeti -ataerkilliğin bir belirtisi olarak- erkek üstünlüğünün ve kadının aşağı konumda olmasının hem nedeni hem sonucu olarak tanımlamaktadır. Yani kadına yönelik gerçekleştirilen şiddet ataerkilliğin açık bir belirtisiyken aynı zamanda ataerkilliğe destek veren bir temeldir. Ayrıca kadına yönelik şiddet, erkeğin sosyal bir kontrol biçimi ve erkek egemenliğinin sürdürülmesinde bir araç konumundadır.

Kadına yönelik şiddetin feminist aktivistler tarafından toplumda var olan diğer şiddet biçimlerinden farklı olarak varsayıldığını, bunun da cinsiyetçilik ve erkek üstünlüğü politikalarıyla bağlantılı olduğunu belirten hooks (1984, s. 117-131), ataerkil yapıya dikkat çekerek kadına yönelik şiddetin tahakküm ve kontrolü sürdürmek adına istismarcı güç kullanımının en bariz ifadelerinden biri olduğunun altını çizmektedir.

Jensen'e göre (2021), radikal feminizmin hedefi kadınların ataerkil toplum yapısı içerisindeki durumlarının iyileştirilmesi ya da haklarının genişletilmesi değil, ataerkil düzendeki toplumsal cinsiyet sistemini sona erdirmektir. Bununla birlikte radikal feminizm bu hiyerarşik yapılanmada var olan tahakküm sorununu da kabul eder. Çünkü ataerkil toplum yapısında erkekler, şiddet ve zorlama tehdidini daima ellerinde bulundurmakta, ayrıca kadınların üreme gücüne ve cinselliğine sahip olma veya kontrol etme hakkını talep etmektedir. Bu noktada radikal feminizm erkek ve

kadın bedenleri, erkeklerin üreme ve cinsellik alanlarında kadınları nasıl kullandığı, istismar ettiği ve sömürdüğü hakkında düşünmeye sevk etmektedir.

Radikal feminist kuramın en iyi ifade ediliş şekli olan *Cinsel Politika (Sexual Politics)* adlı yazının sahibi Kate Millett, ataerkil ideolojinin kadınların erkeklerle hizmet etme rolünü kabul etmeye şartlandırıldığı erkek egemenliğinde olan bir ideoloji olduğunu belirterek kadınları zorlama ya da ideolojik şartlanma yoluyla programlanmış olarak görmektedir. Ona göre kadınlara uygulanan bu zorlama; ayak bağlamak, peçeyle kapatmak, klitoris sünneti, sadistik ve pornografiyi içerebilmektedir (Donovan, 2015, s. 274).

Bu bağlamda kadınların ezilmesi tüm baskı biçimlerinde olduğu gibi hem zihnin hem de bedenin nesneleştirilmesini ve sömürülmesini içermektedir. Kadınların kendilerine ait yönleri ve işlevleri olan varlıklar değil, erkeği memnun etmek ve ona hizmet için var olan parçalar topluluğu olduğunu ifade eden Burstow (1992, s. 4-5), kadınların gerçekleştirdiği asıl hizmetin cinsel olarak görünmek olduğunu, kadın bedenlerinin erkeklerin amaçları için tehlikeye atıldığını, sakatlandığını ya da uyarlandığını söylemektedir. Bu noktada Burstow, Çin’de yüzyıllar boyunca erkeklerin küçük ayaklarla tahrik edildiğinin bu yüzden üst sınıf kadınların ayaklarının bağlı ve sakat kaldığının; siyah kadınlara zevklerinin erkeklerinkine engel olmaması adına klitorektomi (kadın sünneti) yapıldığının ya da Batılı kadınların (kendi kültürlerini etnosentrik olarak daha aydınlanmış olarak görseler de), yetişkin erkeklerin erotik standartlarına uyması için yüz germe, burun dikleştirme, tehlikeli göğüs ameliyatı vb. uygulamalardan geçtiklerinin altını çizmektedir.

Kadının ezilmesinin temelinde biyolojik iş bölümünün olduğunu söyleyen bir diğer radikal feminist Shulamith Firestone, radikal feminizmin en önemli eserlerinden biri olan *Cinselliğin Diyalektiği* kitabında kadınların ezilmesinin temelinde ekonominin değil biyolojik iş bölümünün olduğunu savunmaktadır. Ona göre cinsel sınıf “Ekonomik sınıfların tersine biyolojik gereklilikten doğmuştur. Erkekle kadın farklı yaratılmışlardır, eşit değil. De Beauvoir’ın da dediği gibi bu ayrılık kendi başına sınıf sisteminin gelişmesine -bir kesimin ötekine üstün olmasına- yol açmamıştır: sınıflaşmaya bu ayrımın üremedeki işlevleri yol açmıştır.” (Firestone, 1993, s. 19).

Ataerkilliğin var olduğu tüm kurumlara karşı olan radikal feministler, kadınların cinselliğinin kontrol altında tutulduğu ve kadınlara verilen rollerin dışına çıkılmasına izin verilmediğı (çıkıldığında ise kadının şiddetle karşı karşıya kaldığı) aile kurumuna da karşı çıkmakta, kurtuluşun ancak bu şekilde olacağına inanmaktadırlar.

Radikal feministler, çocuk doğurma için rahim dışı yolların geliştirilmesini ve “heteroseksüel seks kurumu”nun yani evliliğin ve ailenin ortadan kaldırılması gerektiğine inanmaktadırlar. Bunun için Firestone, yeniden üretim araçlarına el konulması gerektiğine inanmaktadır. Ona göre teknoloji kullanılarak sadece doğum kontrolü değil, yapay plasenta veya tüp yoluyla döllenme gibi yeni üreme yollarıyla kadınlar biyolojik kaderinden kurtulabilir. Böylece erkekler de çocuk sahibi olabilecek ve doğum yapma ya da çocuk büyötmeye bağı cinsler arasındaki rol ayrımı sona erecektir (Donovan, 2015, s. 278).

Evliliğe ve aile kurumuna karşı bir duruş sergileyen radikal feminizm, içerisinde lezbiyenliğı savunan feministleri de barındırmaktadır. Radikal-liberter feminizm kapsamına dahil edilen lezbiyenlik, mümkün olduğunca erkeklerle az ilişki kurulması gerektiğini savunan ayrılıkçı lezbiyenliktir (Tong, 2018, s. 72). Radikal lezbiyenler kadınları erkeğin güç ya da statü gibi kavramlarla anılan kimliklerinin reddine davet etmekte; kadınların kendi kimliklerinin kendi deneyim ve gereksinimlerine göre şekillenmesi gerektiğini savunmakta; kadının erkeğı dışlayan alternatif bir yaşam biçimi belirlemesi gerektiğine inanmaktadırlar.

Radikal feministler, kadına yönelik şiddete dikkat çeken ve şiddetin erkek egemenliğinin korunmasında ve sürdürölmesinde başvuru olan bir baskı yöntemi olduğunu vurgulayan ilk feminist aktivistlerdir. Kadın hareketinin ilerlemesi ve güçlendirilmesi adına tecavüz, pornografi ve aile içi şiddet gibi kadını baskı altına alan eylemlerin görünür olmasında önemli ölçüde rol oynamışlardır. Bununla birlikte savundukları görüşler temelinde eleştiri de almışlardır:

Radikal feministler boşanmayı ya da ev içi sorumlulukların reddini teşvik ettiklerinden, sosyal ve ekonomik değişiklikleri hesaba katmamakla eleştirilmişlerdir. Öte yandan radikal feministler, kadınların aile içerisindeki sömürüsünü abartmakla eleştirilmiş, çoğı kadının evlilik ilişkisinin sömürü ya da tahakkümden ziyade

karşılıklı sevgi ve saygıya dayandığı savunulmuştur. Anne olmayı kariyer sahibi olmaktan daha az ödüllendirici bulan radikal feministler, aile yaşamını ve anneliği küçümsemekle eleştirilmişlerdir.

Radikal feministler ayrıca tüm kadınların benzer deneyimlere ve benzer çıkarılara sahip olma derecesini abartmakla eleştirilmektedir. Radikal feministler özellikle etnik kökenin görmezden gelinmesi ve ihmal edilmesi noktasında siyahi feministler tarafından etnosentrizmle* suçlanmıştır. Siyah feministler, siyah kadınların hem ırkçılığın hem de cinsiyetçiliğin kurbanları olduğunu savunarak beyaz radikal feministleri tüm kadın deneyimlerini aynı gösterme gerekçesiyle eleştirilmişlerdir. Bununla birlikte radikal feminizm erkeklerden nefret etmekle ve cinsiyetçi bir ayrımı teşvik etmekle suçlanmıştır.

Farklı gerekçelerden dolayı eleştiri alan radikal feminizm, ataerkil düzenin sonucu olarak kadına yönelik şiddeti merkezine alan ve bu hususta çeşitli görüşler öne sürerek kadına yönelik şiddetin görünür olmasını sağlayan ilk feminizm olmasından dolayı dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda çalışmanın kuramsal dayanağını, şiddetin köklerini ataerkil toplum yapısına bağlayan radikal feminizm oluşturmaktadır.

1.4.3. Cinsiyetin Ötesinde Toplumsal Cinsiyet Olgusu

Toplumsal cinsiyet kavramına dair detaylı açıklamalara girmeden önce cinsiyet teriminin neyi ifade ettiğine ve her iki kavram arasındaki temel ayrımın ne olduğuna değinmek önem arz etmektedir. Cinsiyet kavramı temelde kadın ve erkeğin biyolojik ve anatomik özelliklerini açıklarken toplumsal cinsiyet kavramı ise toplum tarafından inşa edilmiş kadın ve erkek kimliklerine gönderme yapmaktadır.

Türk Dil Kurumuna göre cinsiyet kavramı “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiği ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” anlamını ifade etmektedir (TDK, 2020). İngilizce’de ise “sex” olarak tanımlanan kavram biyolojik olarak kadın ve erkek olarak tanımlanmıştır.

* Bireylerin, kendi toplumu haricindeki toplulukları kendi kültürüne göre değerlendirmesi olarak açıklanabileceği gibi kendi kültürünü diğer kültürlerle üstün gören ve diğer kültürleri ötekileştiren bir ifade olarak da tanımlanabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramını ilk kullanan feministlerden biri olan Ann Oakley'e göre (aktaran Marshall, 1998, s. 98) cinsiyet (sex), kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık için kullanılan bir terimken toplumsal cinsiyet (gender) "erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır." Oakley, cinsiyet teriminin biyolojik, toplumsal cinsiyet teriminin ise psikolojik ve kültürel bir terim olduğunu söyleyerek antropologların farklı kültürlerin toplumsal cinsiyeti tanımlama şekillerinin de farklı olduğunu söylediğini belirtmektedir. Ona göre, her toplum biyolojik cinsiyeti, cinsiyetin tanımlaması için kullanır; fakat hiçbir kültür, toplumsal cinsiyet tanımlarının aynı olduğu konusunda anlamaya varamayacaktır (1985, s. 158). Bu görüşü ile Oakley, biyolojik olarak cinsiyetin her toplumda iki cinsi ifade ettiğini, ancak kadın ve erkek olan toplumsal cinsiyet kimliklerine her kültürün farklı roller yüklediğini bu yüzden de genel geçer bir toplumsal cinsiyet kalıbının olmadığına vurgu yapmaktadır.

Cinsiyet kavramının biyolojik, toplumsal cinsiyet kavramının ise tarihsel ve kültürel olduğunu söyleyen Bhasin de (2003, s. 8-9) herkesin dişi ve erkek olarak doğduğunu fakat her kültürün bu iki cinsi değerlendirme yönteminin farklı olduğunu belirtmektedir. Ona göre cinsiyet, doğal ve biyolojiktir, her yerde aynıdır, cinsel organlardaki ve üreme işlevlerindeki farklılıklara işaret eder; toplumsal cinsiyet ise insan icadıdır, eril ve dişi niteliklere işaret eder, kültüre, zamana ve aileye göre değişkenlik gösterir, dolayısıyla toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.

Ünlü feminist tarihçi Joan Wallach Scott (2010, s. 113-116), toplumsal cinsiyet kavramının cinse yönelik ayrımlarının, esasında toplumsal olduğunu savunan Amerikalı feministler tarafından ortaya atılmış olabileceğini belirterek bu terimin kullanılmasında birçok sebebi olduğunu belirtmektedir. Bu sebeplerden birinin kadın araştırmalarının sınırlı bir biçimde sadece kadınlara odaklanıyor olması düşüncesi olduğunu ifade eden Scott, bu kavramın asıl kullanılma nedeninin ise "kadın" sözcüğüne kıyasla "toplumsal cinsiyet" kavramının daha nötr ve tarafsız bir anlam ifade etmesi olduğunu söylemektedir. Ayrıca kadınları erkeklerden yalıtılmış bir bakış açısıyla incelemenin, bir cinse ait olan deneyimin diğeriyle (erkeklerle) ilişkisinin az olduğu ya da hiç olmadığına dair bir algıya sebep olabileceğine vurgu yapmaktadır. Ona göre, toplumsal cinsiyet yalnızca kadını değil, her iki cins arasındaki toplumsal ilişkileri tanımlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik farklılıklardan bağımsız olarak kadın ve erkeğe toplumsal düzen içerisinde atfedilen rol ve sorumluluklara gönderme yapmaktadır. Nitekim ünlü feminist yazar Simone de Beauvoir'ın (2019b, s. 13) “Kadın doğulmaz: Kadın olunur. İnsan dışısının toplum içinde büründüğü biçimi belirleyen hiçbir biyolojik, ruhsal, ekonomik yazgı yoktur; erkek ile hadım edilmiş varlık arasındaki kadınsı diye nitelendirilen bu ürünü yaratan, uygarlığın bütünüdür.” sözleri de kadını öteki yapan şeyin bedensel farklılıklar değil, içerisinde yaşanan toplumsal düzen olduğuna gönderme yapmaktadır. Judith Butler (2019, s. 54), Beauvoir'ın bu sözü ile toplumsal cinsiyetin inşa edilebilir olduğunu ve değişkenlik gösterdiğini, farklı bir toplumsal cinsiyetin de benimsenebileceğini anlattığını ifade etmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar onların doğalarından mı kaynaklanır yoksa yaşadıkları kültürün özellikleri mi onları farklı kılar? Sosyal bilimlerin birçok alanında sorulan bu soruya verilen cevaplar temelde iki yaklaşımı öne çıkarmıştır. Bunlardan ilki biyolojik determinizm de denilen, yani iki cins arasındaki farkı fiziksel üstünlüklere göre açıklayan, doğacı görüş; ikincisi ise biyolojik özellikler ile toplumsal cinsiyet arasında zayıf bir bağın bulunduğunu savunan sosyal inşacı, diğer bir deyişle gelişmeci görüştür. Kadın ve erkek arasındaki farklılıkları biyolojik özelliklere göre açıklayan doğacı görüşe göre, kas yapısı itibarı ile erkekler kadınlara göre daha güçlü olduklarından avcı ya da savaşçı olabilmiş, kadın ise görece daha güçsüz olduğundan ve doğurganlık özelliğinden dolayı ev içinde kalmıştır. Bu yüzden kadının özel alanda erkeğin ise kamusal alanda olması gerektiğine yönelik bir toplumsal iş bölümü ortaya çıkmıştır. Gelişmeci görüşü savunanlar ise biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasında zayıf bir ilişkinin olduğu görüşündedir. Şöyle ki, kadının doğurganlığı onu erkekten ayıran biyolojik bir farklılık olsa da teknolojinin gelişmesi ile birlikte pek çok alanda kas gücüne duyulan ihtiyaç azalmış, biyolojik farklılığın bir önemi kalmamış ve kadınlar da erkeklerin yaptığı çoğu işi yapabilir hale gelmiştir. Gelişmeci görüş olarak adlandırılan sosyal inşa yaklaşımına göre insan davranışları bireyin içinde toplumsallaştığı kültürün bir yansımasıdır. Toplumsallaşma süreci içerisinde her iki cinse doğduğu anda farklı renklerde kıyafet giydirilmesi (pembe-mavi), oyuncak seçimindeki farklılıklar (bebek-araba), çocukların farklı mesleklere yönlendirilmesi (kız çocuklarının edebiyat, oğlan çocuklarının ise mühendisliğe yönlendirilmesi)

bireylerin bu süreçte farklı şekillerde toplumsallaştırdıklarını ortaya koymaktadır. Antropologlar da farklı kültürlerle göre çeşitlilik gösteren toplumsal cinsiyetin aynı toplumun farklı tarihsel dönemlerinde de değişkenlik gösterebileceğini ifade etmektedir (Ecevit, 2011, s. 5). Bu yüzden de kadın ve erkek arasındaki biyolojik farkların, onların toplum içerisindeki farklı rol ve sorumluluklarını açıklamaya yetmediği söylenmektedir.

Scott, toplumsal cinsiyet teriminin kullanılma nedenlerinden bir tanesinin biyolojik açıklamaları reddetmesi olduğunu ifade ederek bir nevi doğacı ve gelişmeci görüş arasındaki ayrımı da vurgulamıştır:

Toplumsal cinsiyetin kullanılışı, biyolojik açıklamaları açıkça reddeder. Kadınların çeşitli tahakküm altına alınma biçimlerinin ortak paydası olarak kadınların doğurma yetisinin olması ve erkeklerin daha fazla kas gücüne sahip olması gibi açıklamaların sunulması, buraya örnek olarak verilebilir. Bunun aksine toplumsal cinsiyet, kadınlara ve erkeklerle ilişkin uygun roller hakkındaki fikirlerin tamamen toplumsal olarak yaratıldığını ifade eden kültürel inşalar"a işaret etmenin bir yoludur. Toplumsal cinsiyet, erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin yalnızca toplumsal kökenlerine işaret etmenin bir yoludur. Bu tanımlamada toplumsal cinsiyet, cinsiyetli bir bedene zorla yüklenen toplumsal bir kategoridir (2010, s. 116).

Beauvoir da (2019, s. 62-64), kadınla erkeğin biyolojik olarak karşılaştırıldığında erkeklerin daha ayrıcalıklı görüldüğünü söylemektedir. Fakat kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılıkların cinsiyetler arasındaki hiyerarşiyi açıklamaya yetmediğini, kadının neden öteki/başka olduğunu açıklamadığını ve sonsuza kadar erkeğin boyunduruğunda kalmaya mahkum etmediğini belirterek kadın ve erkeğin ancak insani bir bakış açısı ile karşılaştırılabileceğini ifade etmektedir.

1.4.3.1. Toplumsallaşma ve Toplumsal Cinsiyet Roller

Tarihsel bağlamına, kültüre ve gruplara göre farklılık gösteren toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma süreci içerisinde kadın ve erkeğe, kız ve oğlan çocuklarına verilen rollerin farklı normlara göre düzenlendiğinin de bir göstergesidir. Toplumsallaşma veya sosyalizasyon denilen süreç, bireyin doğduğu andan itibaren var olduğu toplumsal çevreye göre kişilik kazanması ve o kültürel yapının gereklerini öğrenerek bulunduğu çevreye göre şekillenmesi süreci olarak ifade edilebilir. Bu sürecin en temel etkileyeni öncelikle aile iken zamanla akraba, arkadaş çevresi, okul

ve medya gibi yapılar da söz konusu sürece dahil olarak bireye belirli rolleri, kalıpları ve kuralları öğretmeye devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyetin oluşumunda toplumsallaşma ve iletişim kavramlarının öne çıktığını belirten Uğur Tanrıöver (2003, s. 50-51), sözünü ettiğimiz toplumsallaşmanın tek yönlü olmadığına dikkat çekmektedir. Ona göre toplumsallaşma ve iletişim kavramları toplumsal cinsiyetin oluşumunda ve yeniden üretiminde ön plana çıkan iki kavramdır, bu bağlamda toplumsallığın olduğu yerde iletişim olmak zorundadır ve iletişimin varlığı mutlaka bir toplumsallık yaratır. Bununla birlikte toplumsallaşma kavramını klasik ve etkileşimci yaklaşımlar şeklinde sınıflandırarak toplumsal cinsiyetin oluşumu bakımından etkileşimci toplumsallaşma kavramının benimsenmesinin daha doğru olacağını savunmaktadır. Çünkü toplumsallaşma süreci, sadece çocukları tek yönlü olarak eğitmek, onlara belli davranış kalıplarını öğretmek değil; kişilerarası iletişim bağlamında da bireyler arasında karşılıklı olarak gerçekleşen hem bireyin kendisinin hem de başkasının toplumsallaşmasında rol oynadığı bir süreçtir.

Örneğin yeni doğan bir bebek sadece cinsiyetine göre değil aynı zamanda toplumsal cinsiyetine göre de sınıflandırılmaktadır. Yeni doğan bebeklerin görünüşleri hakkında cinsiyete dayalı yorumlar yapılabilirken bazı hastanelerde kız ve oğlan bebekler için pembe ve mavi battaniye bulundurulmaktadır. Bütün bu davranışlar çocuk için -farkında olmasa da- kritik öneme sahip öğrenme sürecinin başlangıcını işaret etmektedir (Oakley, 1985, s. 173).

Toplumsal cinsiyetin insanların birbirleriyle ve çevreleriyle olan etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan ve sosyal olarak yaratılmış bir kavram olduğunu söyleyen Blackstone (2003, s. 335-338), cinsiyet rollerinin de bireyler arasındaki etkileşimin bir ürünü olduğunu ve hangi cinsiyet rolünün hangi cinsiyete uygun olduğuna dair ipuçları verdiğini ifade etmektedir. Cinsiyet rolleri, kadın ve erkeğin cinsiyetlerine göre gerçekleşmesi beklenen rollerdir. Geleneksel olarak birçok Batılı toplumda -ki bu durum çoğu toplum için de geçerlidir- kadınların erkeklerden daha korumacı, anaç olduğuna inanılır; bundan dolayı kadın kimliğine yüklenen rollerden biri korumacı olması gerektiği yönündedir. Kadının kendisi için öngörülen bu role uygun davranması için de ev içerisinde kalarak çocuklarının bakımından sorumlu olması gerekmektedir.

Kadını ev içerisinde konumlandıran bu geleneksel görüş, erkeğe ise liderlik, aileye ekonomik katkısı olan, aile içerisinde önemli kararlar alan bir aile reisi rolü atfeder. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bu geleneksel bakış açısı çoğu alanda da varlığını hissettirmektedir. Örneğin iş hayatında, kadınının sekreter erkeğin ise yönetici pozisyonunda bulunması tıpkı aile içerisinde olduğu gibi ataerkil yapının yeniden üretildiği alanlardan sadece biridir.

Toplumlar, kadın ve erkeği; farklı özellikleri, davranışları, rolleri, hak ve beklentileri olan kadın ve erkeğe, dişil ve erile dönüştürmektedir. Bu bağlamda kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet kimliği biyolojik cinsiyetten farklı olarak tarihsel, toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiştir. Her toplum bireylerin yaşamlarının ve geleceklerinin neredeyse her durumunu belirleyecek normlar belirlemiştir. Bu normlar kadın ve erkeğin dış görünüşünden sahip olması gereken niteliklere, rol ve sorumluluklarına kadar belirlenmiş durumdadır. Çoğu toplumda kadınlardan nezaket, itaat, ilgi gösterme, besleyip büyütme; erkeklerden ise güçlü, rekabetçi, özgüvenli ve mantıklı olmaları beklenmektedir (Bhasin, 2003, s. 8-12).

Elbette bireylerin toplumsallaşma süreçleri kadın ve erkeğin, kız ve oğlan çocuklarının toplumsal olarak kimliklendirildiği roller ile birinci dereceden ilişkilidir. Örneğin kız ve oğlan çocuklarına alınan oyuncakların artalanında onların yaşam içerisinde sergilemesi olması gereken rollerin ne olması gerektiği yatmaktadır. Oyuncak bebekten mutfak eşyasına, oyuncak arabadan farklı mesleklere yönlendiren araç gereçlere kadar hepsi toplumsal rollerin öğretildiği sürecin bir parçasıdır. Bu durum bireyin toplumsallaştığı yapılardan biri olan okulda da yeniden üretilmeye devam etmektedir. Ders müfredatında yer alan içeriklerde kadının yerinin ev olduğu ve çocuk yetiştirmesi gerektiği, erkeğin ise aileyi geçindirme rolünü üstlenen kişi olduğuna dair görsellerin ve söylemlerin bulunduğunu görmek mümkündür. Yine söz konusu sosyalizasyon sürecinde medyanın da hatırı sayılır bir yeri olduğu ve gerek basında gerek sinema, dizi, çizgi film ve TV programlarında toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirildiğini söylemek yerinde olacaktır.

Peki, geleneksel olarak sonraki nesillere aktarılan, zaman zaman da değişime ve dönüşüme uğrayarak varlığını sürdüren toplumsal cinsiyet rolleri tarihsel olarak nasıl ve ne zaman başlamıştır? Vatandaş (2007, s. 35), pek çok sosyal bilimcinin kadın

ve erkek ayrımcılığının temelini iş bölümü ile başlattığını belirterek metallerin bulunmasından tarla kültürünün gelişimine kadar olan süreçte ortaya çıkan artı değer aile mülkiyetine geçmesi ve beraberinde kadın ve erkek arasındaki eşitliğin bozulması dayanağından hareketle, yeni süreçte kadınların doğum, ev içi işler gibi sebeplerle eve kapandığını, erkeklerin ise gücü elinde bulunduran taraf olarak silahlara ve tutsaklara sahip olduğunu söylemektedir.

Beauvoir, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farkların cinsiyetler arasındaki hiyerarşiyi ve kadının neden “öteki” olduğunu açıklamaya yetmediğini belirterek cinsiyet rollerine gönderme yapmakta ve iki cins arasındaki rol ayrımını ilkel dönemlere kadar götürmektedir. Beauvoir, cinsiyetler arasındaki hiyerarşinin ne şekilde kurulduğunu tarih öncesi dönemin ve etnografyanın verileriyle birlikte varoluşçu felsefe ışığında anlaşılabileceğini söyleyerek ilkel topluluklarda kadın ve erkeğin birlikte hareket ettiğini fakat art arda gelen doğumların kadının zamanını ve gücünü önemli ölçüde tükettiğini belirtmektedir. Bu dönemde kadının doğurganlığının artmasının avcılık, toplayıcılık ve balıkçılıkla geçinen topluluklarda iş gücü açığı yarattığına neden olduğunu söyleyen Beauvoir, üretim ve yeniden üretimin dengesini sağlamanın erkeğe düştüğünü, kadının ise “biyolojik yazgısına edilgen bir biçimde” katlandığını ve annelik yükü ile bağdaşan ev içerisindeki rolüne döndüğünü ifade etmektedir. Aletin icat edilmesiyle de yaşamın devamlılığını sağlanması erkek için etkinlik ve tasarı haline dönüşmüştür. Bu etkinlik yaşama üstün gelerek kadını ve doğayı köleleştirmiştir (2019a, s. 89-93).

Yukarıda anlatılanlar ışığında, kadının doğurganlığının artmasıyla birlikte, yan yana savaşıp müşterek üretim yaptığı erkek ile yolları ayrılmış, erkek yoluna yeni aletler icat edip kendisine yeni bir etkinlik alanı oluşturarak ve beraberinde üstünlük elde ederek devam etmiştir. Kadın ise ev içersine dönerek o dönemden itibaren güçlü bir toplumsal yargı olan ve kendisine atfedilen cinsiyet rollerin başında gelen ev içerisindeki konumunda kalmıştır.

İş bölümünün toplumsal süreç içerisinde geçirdiği dönüşümün cinsiyet rollerini de değişime uğrattığına yönelik yaptığı karşılaştırmalı çalışmasında Kandiyoti, kadının rollerinin farklı ortamlarda farklı bileşimler yarattığını fakat her durumda kadının çocuk doğurma ya da ev içerisindeki rollerinin sabit kaldığını belirtmektedir.

Araştırmasındaki göçebe aşiretteki kadınlar üretime yüksek oranda katkı sağlamakta, aynı zamanda yiyecek hazırlamaktan odun taşıma ve çadır kurup kaldırmaya kadar fiziksel olarak birçok iş yapmaktayken erkekler hayvan bakımı gibi hafif işlerle uğraşmaktadır. Köy hayatında ise ataerkil düzen içerisinde cinsiyet ayrımı keskin bir şekilde fark edilirken kadının sadece kocasına değil aynı zamanda kayın validesine ve -yeni gelinse- eltilerine itaat etmesi beklenmektedir. Tarımın makineleşmesiyle birlikte şehir merkezlerine kitlesel bir şekilde göç başlamış, erkekler makineleri tekellerine alarak kadınlara tavuk yemlemek, inek sağmak gibi basit işleri bırakmış ve bu kırsal değişim kadın ve erkeğin üretkenlik özellikleri arasındaki uçurumu artırmıştır. Metropollere göç edildiğinde ise ailenin geçimini sağlayabilmek için kadın iş gücüne ihtiyaç duyulmuş, okuma yazma bilmeyen kadınların bazıları evlerine çekilirken bazıları hizmet sektöründe ve fabrikalarda çalışmaya başlamıştır (Kandiyoti, 1997, s. 21-48)

Sancar da sanayileşme ve kentleşme ile birlikte toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değiştiğini belirterek kırsal üretim yapısının yerini kentlerde fabrika üretiminin almasıyla yaşanan toplumsal dönüşümün, aile içerisinde kadının konumunu değiştiren temel faktörlerden biri olduğunu ifade etmektedir:

...kentlerde fabrika üretimine dayalı yeni bir toplumsalın gelişimi toprağa dayalı üretimin temel birimi olan 'hane'de önemli dönüşümler meydana getirdi. Toprağa dayalı üretimin 'hane'si ile fabrika işçiliği yapan 'aile' birbirinden farklı toplumsal cinsiyet ilişkilerine dayanıyordu. Üretim faaliyetlerinin 'hane'den ayrılması, kadınların aile içindeki konumunu değiştiren temel faktörlerden biri olmuştur. Sanayileşmenin yoğunlaştığı coğrafyalarda kadın emeği ucuz, kolay sömürülebilen bir işgücü kaynağı olarak piyasaya dahil oldu. ...bir yandan büyük sayılarda sanayi ve hizmet sektöründe çalışmaya başlayan kadın nüfusu, bir yandan kapalı cemaat-aile ilişkilerinin patriarkal denetim alanı dışına çıkarak yeni deneyimler kazanmaya başladılar ...nitelikli işçi konumuna gelen erkek işçiler 'aile ücreti' talebiyle karılarının evde oturmasını ve burjuva aileler gibi çocuk ve ev işleriyle uğraşmalarına olanak sağlanmasını istiyorlardı ...Kadınlar evin mahrem dünyasına kapatıldıkça para kazanan erkeklerin geçim sağlama keyfiyetine bağımlı hale geldiler. Çünkü ev kadınlığı ve annelik dışında bir iş yapmayan kadınlar -ister işçi sınıfından ister burjuva sınıftan olsun- bir erkeğin sağlayacağı geçim dışında kendi ayakları üzerinde durma şansını yitirmişti (2014, s. 29-30).

Üretim tarzındaki değişiklikler Sancar'ın yukarıdaki ifadesiyle “hane” içindeki üretimin “fabrikalara” taşınması kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı keskinleştirirken cinsiyet rollerini de değişime uğratmıştır. Sanayi devrimi öncesinde üretimin büyük bir bölümünün evde gerçekleştiğini, evin hem üretim hem de yeniden üretim alanı olduğunu belirten Bhasin (2003, s. 35-38), kadın ve erkek arasındaki iş birliğinin tamamlayıcılığından, hatta Amerikada'ki kolonilerde “jinosentrik”, yani kadın merkezli bir düzenin varlığından söz eder. Fakat ortaya çıkan sanayileşme ile birlikte kamusal ve özel alan birliği alt üst olur. Zamanla üretimin hane içerisinden fabrikalara taşınması da piyasanın insan yaşamını üzerinde denetimini kaçınılmaz kılar. Kamusal ve özel alanın arasındaki farkın bu denli açılmasıyla erkek evin dışındaki iş yaşamında görünmeye başlarken kadın da ev içinde kalır. Devam eden süreçte piyasaya girmeyen hiçbir emek, iş olarak görülmemiş ve kadınlar da ekonomik olarak önem arz etmeyen evlerinde geleneksel rolleri ile konumlandırılmıştır.

Bu noktada cinsiyet rolleri ekseninden kopmadan özel alanda kalan kadının ev içerisindeki karşılıksız emeğine değinmek yerinde olacaktır. Yaşlı ve çocuk bakımı ile temizlik ve yemek yapmada harcanan emek bağlamında bakım emeği ve ev işleri emeği olarak sınıflandırılabilen “karşılıksız ev emeği”, piyasada karşılığı olmayan bir faaliyet olarak tanımlanır. En belirgin özelliği “görünmeyen emek” olan karşılıksız kadın emeğinin bir ölçülebilirliği yoktur, bununla birlikte zamandan ve mekandan bağımsızdır. Söz konusu emeğin görünmeyen emek olarak nitelendirilmesinin sebebi sadece ölçülebilir olmaması değil aynı zamanda ekonomik olarak bir değer ifade etmemesidir. Aynı zamanda doğanın kadınlara bir rahim sunduğu görüşü ile de kadının çocuk doğurma, büyütme ve ev içerisindeki diğer rolleri doğalarının bir gereği olarak meşrulaştırılmaktadır (Urhan, 2016, s. 127-129).

Kadının görünmeyen emeğini “cinsiyete dayalı iş bölümü ve toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde harcanan bir emek biçimi” olarak tanımlayan Acar-Savran ve Demiryontan, özel alanda kadının yaptığı işlerin doğallaştırıldığını, yaptıkları işlerin doğanın bir parçası olarak algılandığını ve bunun bir emek harcama değil doğal olan bir davranış şekli olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bununla birlikte kadının emeğini görünmez kılan nedenlerden biri ev içinde yapılan işin bir mesaisinin olmamasıdır, bir başka neden ise karşılıksız olmasıdır. Yani kadınlar ister ücretli bir işte çalışsın ister

evlerinde tam zamanlı olarak çalışsın eşleri, çocukları ve eşlerinin yakınları için karşılıksız bir emek harcamaktadır (2016, s. 11).

Elbette kadınlar kendilerine atfedilen cinsiyetçi kalıplar dahilinde özel alana sıkışıp kalmamıştır. Sanayi Devrimi ile kamusal alanda görünür olmaya başlayan kadın iş gücü, II. Dünya Savaşı sonrasında piyasada kalıcı olmaya başlamıştır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki kadının iş gücü piyasasına katılmasıyla aile yapısının bozulduğu ve erkeklerin de ucuz emek karşısında zor durumda kalığı iddia edilmiştir. Bundan dolayı erkek işçiler hem piyasadaki ücretleri düşürdüğü hem de kadının geleneksel rollerine zarar verdiği gerekçesiyle yasal yollardan buna karşı koymuştur. Çünkü kadınlar “iki efendiye iyi hizmet edemezlerdi” (Hartmann, 2016, s. 182).

Sanayi Devrimi’nin ilk zamanlarında kadının emek piyasasındaki varlığına karşı çıkılmış da olsa, kadınlar ilerleyen yıllarda ekonominin çeşitli alanlarında kalıcı şekilde görünür olmaya başlamıştır. Ancak kadının piyasada ücretli emeğe dahil olması onları kamusal alana geleneksel anne ve eş rolü ile katılmaya zorlamıştır. Toplumda kadına ve erkeğe yüklenen bu cinsiyetçi roller çeşitli mekanizmalarla yeniden üretilmektedir. Kadınlarının olması gereken yerin evleri, temel sorumluluklarının ise aile ve ev içi sorumluluklar olduğuna ilişkin güçlü toplumsal yargı onların iş yerlerinden dışlanmalarını ve belirli mesleklerde yoğunlaşmalarını meşrulaştıran önemli bir dayanaktır (Urhan, 2016, s. 123).

Zaman ve mekan bağlamında yaşanan toplumsal dönüşümler (sanayileşme, kentleşme vb.) kadın ve erkeğin rollerinde değişiklik yaratmış, kadını kamusal alana dahil etmiş, söz konusu değişiklikler kadına atfedilen rolleri eskiye nazaran olumlu manada biçimlendirmiş ve giderek daha eşitlikçi rol tanımlamaları yapılmış olsa da bu durum onları önceden olduğu gibi hem özel hem de kamusal alanda patriarkanın cenderesinden kurtarmaya yetmemiştir.

Nitekim toplumsal cinsiyet rollerinin iş gücü piyasasına yansımalarının kadınların kendilerine atfedilen görevlerin uzantısı olduğunu belirten Urhan, bunun aynı zamanda üretim ve yeniden üretimin arasındaki geçişkenliğin bir göstergesi olduğunu ifade etmektedir:

... Ayrışma aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasında görülen karakter farklılıkları ve özelliklerinin biyolojik/doğal olarak kabul edilmesiyle de meşrulaştırılır.

İşlerin/mesleklerin karakterleri ile çalışanların karakterleri arasında bir bağ kurulması ve yetkinliğin bu bağa göre değerlendirilmesi cinsel kimlikler ile mesleki kimliklerin birbirine geçmesine neden olur. Örneğin bir yanda pasif, sabırlı, şefkatli, titiz, detaycı, dakik, narin, duygusal, bağımlı, zayıf gibi doğuştan olduğu iddia edilen ve tam bir vasıf olarak nitelendirilmeyen kadın özellikleri; öte yanda rasyonellik-akıl, sorunlara duygusal olmaktan uzak bir yaklaşım, soyutlama ve planlama için analitik yetiler, görevi başarıyla tamamlayabilme yeteneği, sorun çözme ve karar almada bilişsel bir üstünlük, fiziksel güç, yüksek düzeyde aktif, hırslı, baskın, teknik işlerde yeterlilik, özgüvenli gibi, sonradan edinilen dolayısıyla vasıf olarak tanınan erkek özellikleri... (Urhan, 2016, s. 140).

Kadın ve erkeklerin biyolojik ve fiziksel özellikleri itibari ile belirli işlerde konumlandırılması dikey ayrışmanın varlığının bir göstergesidir. TÜİK 2020 İşgücü İstatistikleri Ocak ayı verilerine bakıldığında toplam istihdamın yüzde 69'unu erkeklerin yüzde 31'ini ise kadınların oluşturduğu görülmektedir. İstihdam edilen meslek grupları istatistiklerinde ise kadın yönetici oranı yüzde 17, erkek yönetici ise yüzde 82 olarak; tesis ve makine operatörlüğü ile montaj işinde çalışan kadın oranı yüzde 11, erkek oranı ise yüzde 88 olarak verilere yansımıştır. Bununla birlikte sanayi sektörünün yüzde 23'ü kadınlar, yüzde 76'sı erkeklerden oluşmaktayken; inşaat sektörü çalışanlarının yüzde 4'ü kadın, yüzde 95'i ise erkektir. Veriler de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dikey ve yatay ayrışma olarak iş gücüne yansıdığını açık olarak göstermektedir.

Tablo 2: Türkiye İstatistik Kurumu Ocak 2020 İşgücü İstatistikleri

	Toplam			Erkek			Kadın		
	2019	2020	Fark	2019	2020	Fark	2019	2020	Fark
Nüfus	61 017	62 015	998	30 152	30 641	489	30 865	31 374	509
İşgücü	31 825	31 629	-196	21 450	21 512	62	10 375	10 117	-258
İstihdam	27 157	27 266	109	18 496	18 794	298	8 661	8 472	-189
Tarım	4 618	4 376	-242	2 698	2 624	-74	1 920	1 752	-168
Sanayi	5 392	5 649	257	4 044	4 299	255	1 347	1 350	3
İnşaat	1 478	1 410	-68	1 400	1 351	-49	78	59	-19
Hizmet	15 670	15 831	161	10 354	10 520	166	5 316	5 311	-5
İşsiz	4 668	4 362	-306	2 954	2 718	-236	1 714	1 645	-69
İşgücüne dahil olmayanlar	29 192	30 386	1 194	8 702	9 129	427	20 490	21 257	767
İşgücüne katılma oranı (%)	52,2	51,0	-1,2	71,1	70,2	-0,9	33,6	32,2	-1,4
İstihdam oranı (%)	44,5	44,0	-0,5	61,3	61,3	0,0	28,1	27,0	-1,1
İşsizlik oranı (%)	14,7	13,8	-0,9	13,8	12,6	-1,2	16,5	16,3	-0,2
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	16,8	15,7	-1,1	15,3	14,0	-1,3	20,0	19,5	-0,5

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33785>

Kadınların iş gücünde yer aldıkları meslek grupları ile toplumsallaşma süreci ve toplumsal cinsiyet rolleri arasında doğrudan bir bağ olduğunun bu noktada altını

çizmek gerekir. Toplumsal cinsiyete göre yapılan sınıflamanın işe alım süreçlerini etkilediğini belirten Ecevit, kadın ve erkeğin işe alımında yetenekli olup olmadıklarına değil, o işe uygun olup olmadıklarına bakıldığını söylemektedir. Ona göre meslekler, teknik yetkinliğe göre değil cinsiyet rollerine göre ayrılmaktadır. Ecevit ayrıca kadınların belirli meslek grupları ile ilişkilendirilmelerinin sadece aileler tarafından değil iş verenler tarafından da gerçekleştiği görüşündedir (1998, s. 277).

Bu bağlamda, profesyonel meslek gruplarının cinsiyete göre ayrıştıklarını söylemek mümkündür. Bu durumun nedenlerinden biri olarak kadın ve erkeğin geleneksel rollerini kamusal alanda da sürdürmesi anlamında aile tarafından meslek seçimi yönlendirmesi yatmaktadır. Örneğin, öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler kadınların rollerinin devamlılığı için uygun görülürken erkekler için daha çok teknik işlerde yeterli olabilecekleri meslek yönlendirmeleri yapılmaktadır. Dolayısıyla erkeklerin bilgi, teknoloji, sermaye gibi alanlarda ataerkil konumunu sürdürecek meslekler; kadınların ise hizmet, bakım gibi alanlarda ev içi konumlarını sürdürecekleri meslekler seçmeleri beklenmektedir.

1.4.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Göstereni Olarak Kadına Yönelik Şiddet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirinden bağımsız olarak düşünülemeyecek birbirine bağlı iki kavramdır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet ile patriarki, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ya da eşitsizliği birbirinden bağımsız olarak düşünülemeyecek, birbirinin nedeni ve sonucu olan, bundan dolayı da birbirine girişken yapıda olan kavramlar zinciridir. Bu yüzden, toplumsal cinsiyet söz konusu olduğunda aynı zamanda ona bağlı olan bütün bu kavramlardan söz etmiş sayılırız, tıpkı toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramında olduğu gibi. Bu bağlamda eşitsizliğe neden olan yapıların neler olduğu üzerine yoğunlaşmak ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bu açıdan tanımlamak önem arz etmektedir.

İlkel dönemlerde kadının doğurganlığı ve çocuk bakımı gibi sebeplerden dolayı ortaya çıkan iş bölümü, her iki cinsin farklı alanlarda konumlandırılmasının başlangıcı olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilk iş bölümünün ortaya çıkışı biyolojik bir nedene dayandırılmaktaysa da kadının ev içinde kalması ve erkeğin keşfettiği aletlerle kendisine yeni bir etkinlik alanı oluşturması patriarkanın, buna bağlı olarak

da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin başlangıcını oluşturmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin de oluşmaya başladığı bu süreçte erkeğin içerde ve dışardaki hakimiyetinin artmasıyla kadın ile arasındaki toplumsal fark açılmış, devam eden süreçte ise toplumlar erkek egemen olarak anılmaya başlamıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi, iş bölümünün ortaya çıkması, aynı zamanda modern toplumların oluşumu, özel ve kamusal alan ayrımını meydana getiren önemli etkenlerdir. Bu iki alan ayrımının toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin keskin bir şekilde kendisini hissettirdiği eşitsiz alanlar olduğunu söylemek gerekir. Nitekim özel alana kapatılan kadının yalnızca ev içi rollerle konumlandırılması, erkeğin ise içerde ve dışardaki karar alma süreçlerinde etkin rol üstlenmesi ve kamusal alanın hakimiyetini elinde bulundurması buna bağlı olarak da kadının insan haklarından eşit derecede yararlanamaması, süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin göstergesidir.

Toplumun sosyal ve kültürel yapısına uygun görülerek verilen cinsiyet rolleri tarihsel ve toplumsal yapı itibariyle değişkenlik gösterse de kadın ve erkeğe verilen hiçbir rol her iki cinsin eşit fırsatlara sahip olmasının önünü açmamıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte kadının kamusal alandaki görünürlüğü artsa da erkekler tarafından asıl görevlerinin ev içi işler, çocuk bakımı ve eş olma gibi roller olduğu ve özel alanlarına dönmeleri yönünde baskılar olmuştur. Süreç içerisinde iş gücüne dahil olan kadının erkekle arasında olan uçurumu kapatmaya başladığı düşünülse de belirli meslek alanlarında istihdam edilmek ve ücret eşitsizliği gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten pek çok sorunla karşılaştığı bilinmektedir. Bununla birlikte kadına karşı eşit olmayan tutum ve politikalar ekonomide olduğu gibi sosyal, kültürel, siyasal ve diğer alanlara da sirayet ederek kadının etkinliğinin azaltıldığı, fırsat eşitliğinin olmadığı, ötekileştirildiği ya da dışlandığı eşitsiz bir toplum yapısının varlığı söz konusu olmuştur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, fırsatları erkekten alıp kadına vermek değil, her iki cinsin arasındaki denkliği sağlamak, hak ve sorumluluklar noktasında kadın ve erkeğe eşit fırsatlar vermek ve bunun için uygun koşullar oluşturmakla ilgilidir. Şüphesiz ki feminist hareketin de temel mantalitesini oluşturan nokta eşitliği sağlama hususundaki hak arayışı ve buna karşı verilen mücadeledir. Feminizmin ilk dalgasına damga vuran kadınların oy hakkı mücadelesi ilerleyen süreçte kadınların kamusal arenada görünür

oldukları bir yapının başlangıcını oluşturmuş, kadınlar endüstrileşmenin sonrasında seslerini daha çok çıkarabilmiştir. Kadınlar çeşitli hak taleplerinde bulunarak pek çok kazanım elde etmişse de bugün gelinen noktada eşitliğin henüz sağlanamadığı ve pek çok iyileştirmenin yapılmasına ihtiyaç olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Bu noktada Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne değinmek yerinde olacaktır. Küresel ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliği bilincini harekete geçirmek adına oluşturulan ve spesifik olarak kadın haklarına odaklanan tek sözleşme niteliğinde olan Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilmiştir. İlk etapta 20 ülkenin imzaladığı (Türkiye tarafından 1985 yılında imzalanan) sözleşme 1981 yılında yürürlüğe girmiş ve hali hazırda dünyadaki ülkelerin yaklaşık yüzde 98'i tarafından onaylanmıştır.

6 bölüm ve 30 maddeden oluşan bu sözleşmenin ilk maddesinde kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı yapılmaktadır: “Kadına karşı ayrımcılık terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı her hangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.” (Resmi Gazete, 14 Ekim 1985, Sayı: 18898).

Kadın hakları bildirgesi niteliğinde olan CEDAW, yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere, kadınlara temel hak ve özgürlüklerinin kayıtsız şartsız verilmesi, bu bağlamda da cinsiyetler arasında yapılacak her türlü ayrımcılığı reddetmesi ve sadece kadını odağına alan bir sözleşme olması bakımından oldukça önemlidir. Sözleşmenin kapsamına bakıldığında kadınların siyasal, ekonomik, sosyal, medeni alandaki haklarından sağlık, eğitim, evlilik ve aile içerisindeki haklarına kadar, kısacası kadının tüm alanlarda erkeklerle eşit fırsatlara sahip olması için gerekli olan bütün başlıklar sözleşmede detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Sözleşmeye taraf olan devletler kadın ve erkek arasında fırsat eşitliği sağlanması ve cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmakla yükümlüdür.

Öte yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusu, CEDAW sözleşmesine ek olarak ulusal ve uluslararası pek çok örgütün gündeminde yer almaktadır. Örneğin eşitlik konusunu uzun süredir gündeminde tutan Birleşmiş Milletlerin kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin amaçlandığı “Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” arasında dünya nüfusunun yüzde 50’sini oluşturan kadınlar ve kız çocuklarına karşı her türlü şiddetin ortadan kaldırılması; sosyal, siyasal ve ekonomik alandaki karar verme süreçlerine kadınların da etkin bir şekilde katılması, bununla birlikte cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesi için yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi gibi pek çok hedef yer almaktadır (United Nations, 2018).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde ülkemizde geçmişte önemli adımlar atılmış, halihazırda atılmaya devam edilmektedir. Türkiye’de kadının fırsat eşitliği elde etmesi konusunun ulusal bir mekanizma olarak devlet çatısı altında örgütlenmesi “1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde, dezavantajlı kesimlerden biri olan kadın konusunda çalışmalar yürütmek üzere ‘Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu’nun” kurulması ile başlamıştır. İlerleyen dönemlerde ise kadının insan haklarının korunması, konumunun güçlendirilmesi ve kadına karşı yapılan her türlü ayrımcılığın önlenmesi amacıyla 1990 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) kurulmuştur (KSGM, 2008). Kadın haklarının korunması için gerek devlet bünyesinde kurulan KSGM gerekse sivil toplum kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çalışmalar yürüten ulusal mekanizmalar olarak öne çıkarken 2009 yılında cinsiyet eşitliğin parlamento ayağının oluşturulması adına Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun kurulmuştur. Aynı zamanda kadın-erkek eşitliği ilkesi, Anayasadaki 2001, 2004 ve 2010 değişikliklerle güçlendirilmiştir. Anayasanın 10. maddesine 2004 yılında yapılan değişiklikle “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmüne, 2010 yılında yapılan değişiklikle “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” hükmü eklenmiştir. Devrim niteliğinde olan bu değişiklik ile Türkiye, Anayasasında bu tür bir hükme yer veren az sayıda ülkeden biri olmuştur” (TBMM, 2010).

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayınlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu da ülkelerin cinsiyet eşitliği, aynı zamanda cinsiyet

eşitsizliğinin hangi düzeyde olduğunun görülmesi açısından önem arz etmektedir. Cinsiyet ayrımının ekonomik katılım ve fırsat, sağlık ve hayatta kalma, eğitime katılım ve politik güçlenme kategorilerinde ele alındığı ve 153 ülkenin sıralamaya dahil edildiği 2020 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'na göre cinsiyet eşitsizliğinin en az görüldüğü ülke İzlanda olup bunu Norveç, Finlandiya, İsveç ve Nikaragua takip ederken en fazla görüldüğü ülke ise Yemen ve beraberinde Irak, Pakistan, Suriye ve Kongo olmuştur.

Tablo 3: Küresel Cinsiyet Eşitliği Raporu 2020

Rank	Country	Score	Rank change		Score change	
		0-1	2018	2018	2006	
1	Iceland	0.877	-	+0.018	+0.095	
2	Norway	0.842	-	+0.007	+0.043	
3	Finland	0.832	1	+0.012	+0.036	
4	Sweden	0.820	-1	-0.002	+0.007	
5	Nicaragua	0.804	-	-0.005	+0.147	
6	New Zealand	0.799	1	-0.002	+0.048	
7	Ireland	0.798	2	+0.002	+0.065	
8	Spain	0.795	21	+0.049	+0.063	
9	Rwanda	0.791	-3	-0.013	n/a	
10	Germany	0.787	4	+0.011	+0.034	
128	Nigeria	0.635	5	+0.015	+0.025	
129	Burkina Faso	0.635	-	+0.006	+0.049	
130	Turkey	0.635	-	+0.007	+0.050	
131	Bhutan	0.635	-9	-0.003	n/a	
143	Morocco	0.605	-6	-0.002	+0.022	
144	Oman	0.602	-5	-0.003	n/a	
145	Lebanon	0.599	-5	+0.004	n/a	
146	Saudi Arabia	0.599	-5	+0.010	+0.075	
147	Chad	0.596	-2	+0.016	+0.071	
148	Iran, Islamic Rep.	0.584	-6	-0.005	+0.004	
149	Congo, Dem. Rep.	0.578	-5	-0.003	n/a	
150	Syria	0.567	-4	-0.001	n/a	
151	Pakistan	0.564	-3	+0.014	+0.020	
152	Iraq	0.530	-5	-0.021	n/a	
153	Yemen	0.494	-4	-0.006	+0.034	

Kaynak: www.weforum.org

Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'nda Türkiye ise bir önceki yılın sıralamasına göre gerileyerek 153 ülke arasında 130'uncu sırada yer almıştır. Kategorilere göre yapılan sıralamalara bakıldığında Türkiye, ekonomik katılım ve fırsat eşitliğinde 136, kadınların eğitime katılımında 113, sağlık ve hayatta kalma kategorisinde 64, politik güçlenme kategorisinde ise 109'uncu sırada bulunmaktadır.

153 ülkenin dahil edildiği sıralamada Türkiye'nin 130'uncu sırada yer almış olması kadın ve erkek arasındaki fırsat eşitliği uçurumunun ne kadar açık olduğunu göstermektedir (WEF, 2020).

Tablo 4: Küresel Ekonomik Forum Raporu'nda Türkiye'nin Yıllara Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sıralaması

TÜRKİYE											
Verilerin Alın Olduğu Yıl	Raporda Yer Alan Ülke Sayısı	Genel		Ekonomik Katılım ve Fırsat		Eğitime Katılım		Sağlık ve Sağ Kalım		Politik Güçlenme	
		Sıra	Derece	Sıra	Derece	Sıra	Derece	Sıra	Derece	Sıra	Derece
2006	115	105	0,585	106	0,434	92	0,885	85	0,969	96	0,052
2017	144	131	0,625	128	0,471	101	0,965	59	0,977	118	0,088
2018	149	130	0,628	131	0,466	106	0,968	67	0,976	113	0,101
2019	153	130	0,635	136	0,478	113	0,961	64	0,976	109	0,124

Kaynak: <http://elb.tmseveti.com>

Bununla birlikte Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'nun yayınlanmaya başladığı 2006 tarihi ve son üç yılın sıralamasının bulunduğu yukarıdaki tabloda Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitsizliği sıralamasında ülkeler arasındaki konumu yer almaktadır. Tabloya bakıldığında Türkiye'nin sıralamaya giren ülkeler arasında oldukça geride kaldığı görülmektedir. Dört temel kategoriye bakıldığında ise Türkiye'de kadınlara ekonomik alanda verilen fırsat eşitliği, eğitime katılım ve parlamentodaki kadın temsili bakımından gerilediği sağlık ve hayatta kalma kategorisinde ise yükselişin olduğu bir grafik söz konusudur.

Cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması noktasında ilerlemenin çok az olduğunun ifade edildiği raporda kadınların gerek siyasi gerek ekonomik gerekse eğitim alanında aynı zamanda teknoloji, mühendislik ve matematik gibi alanlarda yetersiz oranda temsil edildiği belirtilerek bu hızla devam edildiği sürece cinsiyet eşitliği uçurumunun kapanması için 100 yıldan fazla bir sürenin gerekli olduğu vurgulanmaktadır (WEF, 2020).

Bu noktada Veur vd., toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm kurum ve kuruluşlarda sağlanması konusunda “toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması” kavramını öne çıkarmaktadır. Bir kuruluşun gerek politikasında gerekse aktivitelerinde kadın ve erkekler için eşit imkanlar bulunmasını içeren toplumsal cinsiyet anaakımlaştırılması, geleneksel toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını da içine alan bir eşitlik stratejisi

olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihai amacı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve var olan eşitlik politikalarının daha yakından incelenmesi olan toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması “kadın ve erkeklerin kaygılarının ve deneyimlerinin tüm politik, ekonomik ve sosyal alanlardaki politikaların ve programların tasarlanması, uygulanması ve denetlenmesinin temel bir parçası haline getirilmesi için bir stratejidir.” Toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması için hem bireysel hem de kolektif olarak yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır (Veur vd., 2014, s. 84):

Stratejiler ve politikalar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi adına oluşturulacak olan strateji ve politikalar kuruluşun bu hususta yapması gerekenlere yönelik strateji dokümanlarını içermelidir.

Farkındalık artırmak, insanların toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda bilgilerini ve tavırlarını ele alınarak bu hususta farkındalığı artırmak için gösteriler, eğitici dersler, kampanyalar, projeler gerçekleştirilmelidir.

Cinsiyet kotaları, kuruluşların yapılanmasında ya da gerçekleştirilecek aktivitelerde kadın ve erkeğin dengesinin yüzde 50 oranında olması gereklidir. Bu bağlamda bu eşitliğin istihdamda, politikada ve sosyal alanlarda uygulanması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için elzemdir.

Dahil etme, anaakımlaştırma mantalitesinin temelinde toplumsal cinsiyet eşitliği bilincini bir kuruluşun politikalarına, aktivitelerine ve eylemlerine entegre etmek yer almaktadır. Bu durumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında yapılacak çalışmaların kurum ya da kuruluşun içerisindeki tek bir birimin değil tüm birimlerin de dahil olduğu bir yapılanma tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, ancak bu anlayışın yaygınlaştırılması ve bu konuda toplumsal bir bilinç oluşturulması ile mümkündür. Nitekim Birleşmiş Milletlerin 2030 yılına kadar erişilmesini planladığı cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin anaakımlaştırılmasının öncelikli hedefler arasında yer alması gerektiği düşünülmektedir. Bununla birlikte yukarıda paylaşılan raporlarda da açıkça

görülmektedir ki ülkemizde cinsiyet uçurumunun kapanması için kadına tüm alanlarda erkeklerle aynı düzeyde eşit hak ve özgürlüklerin sağlanması son derece gereklidir.

1.4.4.1. Küresel Bir Salgın Olan Kadına Yönelik Şiddet ve Görülme Biçimleri

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının en bariz görüldüğü ve iki cins arasındaki ayrımın kendisini en derin hissettirdiği olgu hiç şüphesiz ki kadına yönelik şiddettir. Kadına yönelik şiddet, temelde bir insan hakları ihlali olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği bir alan ve erkeklerin hakim konumlarını koruyup sürdürmede başvurduğu, kadını ikincil konuma iten her türlü fiziksel, psikolojik, sözel, ekonomik, cinsel ve dijital şiddeti içeren eylemler bütünüdür.

Kadına yönelik şiddet ile toplumsal cinsiyete dayalı şiddet terimleri literatürde sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramı toplum ya da kültürdeki rolü bağlamında, cinsiyetinden dolayı kadına ya da erkeğe yönelik gerçekleştirilen şiddet olarak tanımlanmaktadır (UNWomen, 2013, s. 2).

Kadına yönelik şiddetin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW)’deki tanımına yer vermeden önce kadın haklarının evrensel olarak kabul gördüğü bu sözleşmenin kabul edildiği 1979 tarihinde, kadına yönelik şiddetin özel alan meselesi olduğu gerekçesiyle şiddetin, sözleşme kapsamına alınmadığına dikkat çekmek gereklidir. Söz konusu eksikliğin ortadan kaldırılması için 1992 yılında CEDAW komitesi tarafından kabul edilen 19 No’lu Genel Tavsiye’de kadına yönelik şiddet ilk defa “kadınlara yönelik ayrımcılık” olarak açıklanmış ve kadına yönelik şiddetin tanımı “kadınlara kadın oldukları için yöneltilen ve/veya kadınları orantısız olarak etkileyen şiddet” olarak yapılmıştır. 2017 yılında ise CEDAW komitesi, 19’Nolu Genel Tavsiye’nin güncellendiği 35 No’lu Genel Tavsiye’yi kabul etmiştir. 35 No’lu Genel Tavsiye’de ise kadına yönelik şiddetin “toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet olduğu ve kadınların insan haklarının ihlaline yol açtığı” vurgulanmış aynı zamanda kadına karşı gerçekleştirilen her türlü şiddetin cezasız kaldığına vurgu yapılmıştır. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ifadesinin yer aldığı bu belgede şiddetin kadınların ölümüne yol açtığına, aynı zamanda bu şiddetin “kültürel, ekonomik, ideolojik, teknolojik, dini, sosyal ve

çevresel faktörlerden etkilendiğine ve giderek arttığına” dikkat çekilmiş ve “bu faktörlerin ‘özel alan’ meselesi olarak sayılmasına ve cezasız bırakılmasına izin verilmemesi gerektiği”ne vurgu yapılmıştır.¹²

Kadına yönelik şiddetin 1993 yılında Birleşmiş Milletler Genel Meclisinde kabul edilen “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi”nin 1’inci maddesindeki tanımına göre kadına yönelik şiddet, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar veren ya da bu zararlarla sonuçlanması muhtemel olan; kamusal veya özel alanda gerçekleşebilen, kadınların özgürlüğünün keyfi olarak kısıtlandığı, toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet eylemi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bildirgenin 2’nci maddesine göre kadına yönelik şiddetin kapsamı; ailedeki kız çocuklarının cinsel istismarı, çeyizle ilgili şiddet, evlilik içinde tecavüz, kadın sünneti ve kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, evlilik dışındaki ilişkilerde gerçekleşen şiddet ve istismara yönelik şiddet; tecavüz (iş yerinde, eğitim kurumlarında ve başka yerlerde tecavüz), cinsel istismar, cinsel taciz ve yıldırma, kadın ticareti ve zorunlu fuhuş da dahil olmak üzere toplumda meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet; nerede gerçekleşirse gerçekleşsin devletler tarafından uygulanan ya da desteklenen gelinen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, şeklinde açıklanmakta, fakat kadına yönelik şiddetin sadece bu şiddet davranışları ile sınırlandırılmayacağını da bu bildirmede altı çizilmektedir (UN, 1994).

1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilen BM 4. Dünya Kadın Konferansı ve sonrasında kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda “Kadına yönelik şiddetin, kadınların insan haklarının ihlali olduğu ve kadınların insan haklarından yararlanmalarının önünde büyük bir engel oluşturduğu düşüncesi benimsenmiştir (aktaran Özkan, 2017, s. 553).

Diğer yandan Türkiye’nin de imzacısı olduğu* “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)”ne göre kadına yönelik şiddet “... bir insan hakları ihlali ve

¹² Moroğlu, Nazan, “Birleşmiş Milletlerden Şiddetle Mücadelede Kararlı Bir Adım”, <https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf>

* İstanbul Sözleşmesi, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın imzası ve Resmi Gazete’de yayımlanan karara göre Türkiye Cumhuriyeti tarafından 20 Mart 2021 tarihinde feshedildi.

kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır ve ister kamusal alanda ister özel alanda meydana gelsin, kadına fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelmektedir” (Council of Europe, 2011).

İstanbul Sözleşmesi’nin içeriğine uygun bir şekilde hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da kadına yönelik şiddetin tanımı ise “Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmaktadır.¹³

Kadına yönelik şiddet olgusu çoğunlukla fiziksel şiddet olarak algılanmaktadır. Kadının maruz kaldığı tek şiddet biçimi fiziksel şiddet olmamakla birlikte şiddet algısı kadına yönelik yapılan şiddet çalışmalarına da etkisini göstermiş, bu çerçevede şiddetin cinsel, sözel ve ekonomik boyutları da göz önünde bulundurulmaya başlamıştır (Uluocak vd., 2014, s. 18). Giderek daha geniş kapsamda tanımlanmaya başlanan şiddet kavramı kasten gerçekleştirilen fiziksel zararın yanı sıra kasıt olmadığına bakılmadan “Bir kişi, grup ya da topluluk açısından zarar veya yoksunluğa sebep olması muhtemel, fiziksel, sözlü, psikolojik ve hatta politik ve ekonomik açıdan dezavantaj yaratacak her türlü eylemin şiddet kapsamında kabul edilmesi düşüncesine doğru ilerlenmiştir” (Özkan, 2017, s. 536).

Kapsamı genişleyen şiddet kavramı ile birlikte şiddetin türlerinin de çeşitlendiği görülmektedir. Şiddet türlerinin yukarıdaki tanımlarda da belirtildiği gibi teorik olarak ayrı bir şekilde sınıflandırılmasına karşın bu şiddet türlerinin bir arada görülebildiğinin de altını çizmek gereklidir. Örneğin fiziksel şiddete maruz kalan bir kadın aynı zamanda cinsel şiddete de maruz kalabilmekte, bu bağlamda da birden fazla şiddet türünü eş zamanlı yaşayabilmektedir (Uluocak vd., 2014, s. 19). Bununla birlikte ister fiziksel ister cinsel ister ekonomik şiddet olsun herhangi birine maruz kalan bir kadının aynı zamanda psikolojik şiddete maruz kaldığını veya cinsel şiddete

¹³ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6284.html>

maruz kalan bir kadının aynı anda hem psikolojik hem de fiziksel şiddete maruz kalabildiğini ve aynı anda en az iki şiddet türünün yaşayabildiğini eklemek gerekir. Bu sebepten teoride birbirinden ayırt edilerek sınıflandırmaları yapılan şiddet türleri, uygulama düzleminde keskin bir şekilde sınırlarının çizilemediği şiddet biçimlerini karşımıza çıkarmaktadır.

Tablo 5: Kadına Yönelik Şiddet Sınıflandırması

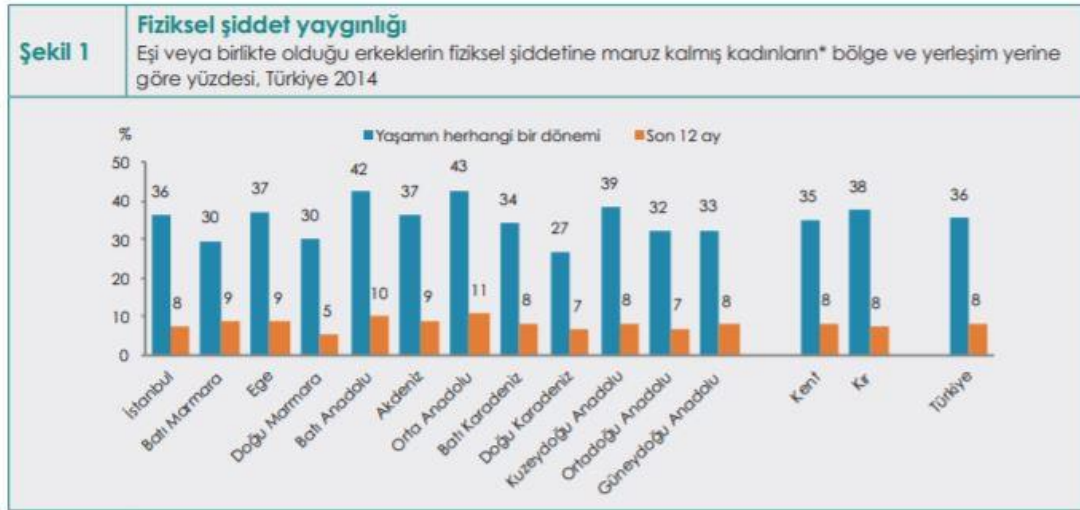
Fiziksel Şiddet	• Tekme, tokat, yumruklama, itme • Bıçak, sopa, balta gibi cisimlerle vurma ya da asit gibi araçlarla saldırma • Boğazını sıkma ya da yakarak zarar verme, öldürme
Cinsel Şiddet	• Cinsel sözler söylemek, cinsel tekliflerde bulunmak • Görsel taciz • Kadını ticari amaçla cinsel olarak kullanma, fuhuş • Kadın sünneti • Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik tecavüz, ensest
Duygusal Şiddet	• Tehdit etmek, aşağılamak, cezalandırmak, küçümsemek • Sevgiden mahrum bırakmak • Din, dil, ırk gibi değerler nedeniyle ötekileştirmek • Kadının ailesi ya da yakın çevresiyle görüşmesini engellemek
Ekonomik Şiddet	• Kadının çalışmasına izin vermemek, çalışıyorsa belirli sebeplerle kısıtlamak • Kadının mülküne ya da kazancına el koymak • Para harcamasını kısıtlamak, ihtiyaçlarını almasına izin vermemek • Kadının çalışma hayatında yükselmesini engellemek
Dijital Şiddet	• Yeni iletişim teknolojileri dolayısıyla kadını taciz, tehdit etmek, zarar vermek • Kısa mesaj, e-posta veya sosyal ağlar üzerinden rahatsız etmek • Nefret söylemi

Kadına yönelik fiziksel şiddet; kadını kontrol altına almak amacıyla erkeğin beden gücünü kullanarak tekme atma, yumruklama, boğazını sıkma, saçını çekme ya da silah, bıçak, sopa, jilet, asit, ip gibi araçlarla gerçekleştirdiği, dışarıdan bakıldığında

kolay fark edilebilen, kadının ruhsal ve bedensel bütünlüğü üzerinde kalıcı hasarlar bırakabilen bununla birlikte ölümle sonuçlanabilen her türlü eylemi içermektedir.

En yaygın görülen şekli eş ya da yakın partner şiddeti olan kadına yönelik fiziksel şiddet, yalnızca bir defa değil, süreç içerisinde etkisini giderek artıran bir kısır döngü içerisinde gerçekleşmeye devam etmektedir. Öyle ki Altınay ve Arat'ın 2008 yılında yaptığı Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması'nda her 100 kadından 4'ü sık sık fiziksel şiddete uğradığını belirtmiştir. Elbette bu oranı, kadınların deneyimledikleri fiziksel şiddeti kabullenmesinin zor olması ya da paylaşmaktan çekinmesi değişkenleri ile birlikte ele almak gereklidir. Nitekim, yapılan araştırmada kadınların yüzde 48,7'sinin yaşadığı şiddetten başkalarına bahsetmediği ortaya konmuştur (Altınay ve Arat, 2008, s. 78-80).

Tablo 6: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Aile İçi Şiddet Araştırması, Türkiye'deki Fiziksel Şiddetin Bölgelere göre Yüzdesi, (2014).

Diğer yandan 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen Aile İçi Şiddet Araştırması'nın sonuçlarına bakıldığında ülke genelinde fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranının yüzde 36 olduğu görülmektedir. Bölgeler arasındaki fiziksel şiddet oranlarının da ortaya konduğu araştırma sonuçlarına göre fiziksel şiddete en sık rastlanılan bölge yüzde 43 oranı ile Orta Anadolu, en az rastlanılan bölge ise yüzde 27 oranı ile Doğu Karadeniz olmuştur.

Cinsel şiddet, kadının rızası olmaksızın onu her türlü cinsel içerikli görsel, sözel ve fiili eyleme maruz bırakan evrensel bir sorundur. Dünyada genelinde kadınlar

eşleri tarafından şiddete maruz kaldıkları gibi aynı zamanda yabancı kişiler tarafından da tecavüz, cinsel taciz, fuhuş için zorla çalıştırılma, namus cinayetleri ve kadın sünneti gibi birçok nedenden dolayı cinsel şiddete maruz kalabilmektedir.

Farklı koşul ve ortamlarda çeşitli cinsel şiddet eylemlerinin gerçekleştiğini belirten Dünya Sağlık Örgütüne göre söz konusu cinsel şiddet şekilleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Evlilik veya flört ilişkilerinde gerçekleşen tecavüz,
- Tanımadık kişiler tarafından gerçekleştirilen tecavüz,
- İstenmeyen cinsel gelişmeler veya cinsel taciz (iyilik karşılığında cinsel birliktelik talep etmek);
- Zihinsel veya fiziksel engelli kişilerin cinsel istismarı,
- Çocukların cinsel istismarı,
- Zorla evlendirme veya çocukların evlendirilmesi,
- Gebelikten ya da cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak için tedbir alma hakkının reddedilmesi,
- Zorla kürtaj yaptırma,
- Kadın sünneti dahil olmak üzere kadınların cinsel bütünlüğüne karşı şiddet içeren eylemler ve bekaret için yapılan zorunlu denetimler,
- Cinsel sömürü amacıyla kadınların fuhuş yapmaya zorlanması (WHO, 2002, s. 149-150).

Cinsel şiddet aynı zamanda toplumun ahlaki yapısı ve dini inançlarından dolayı kadınların paylaşmaktan çekindiği ve genelde gizli kalması tercih edilen şiddet türüdür. Büyük oranda fiziksel şiddet ile birlikte görülebilen cinsel şiddet oranı 2014 yılında gerçekleştirilen Aile İçi Şiddet Araştırması'na göre yüzde 38 olarak istatistiklere yansımıştır (HÜNEE, 2014).

Kadına psikolojik anlamda zarar verebilecek her türlü davranış olarak tanımlanan psikolojik şiddet ise; tehdit, baskı, hakaret, küfür, aşağılama, korkutma ve kısıtlama gibi kadını duygusal anlamda zedeleyen eylemlerdir.

Kadının duygularına, onun kimliğine ve ilişkilerine yönelik gerçekleştirilen psikolojik şiddetin kapsamında; kadının duygularını önemsememek, ailesi ve

yakınları ile görüşmesine izin vermemek, evden dışarı çıkmasını kontrol etmek, giyimine müdahale etmek, çocuğuna ya da ailesine zarar vermekle tehdit etmek, kadının sevdiği eşyalara zarar vermek ve buna benzer davranışlar yer almaktadır. Çoğunlukla fiziksel şiddet öncesi görülebilen duygusal şiddet, fiziksel şiddet esnasında görülebildiği gibi tek başına da görülebilmektedir (Polat,2017, s. 55). Değişen iletişim yöntemleri ile birlikte psikolojik şiddetin yeni biçimlerde ortaya çıktığını belirten Yalın vd. (2018, s. 285-286), sosyal ağlarda karşılaşılan psikolojik şiddetin kendini baskı, tehdit, şantaj ve hakaret davranışları şeklinde gösterdiğini belirtmektedir.

Fiziksel şiddet gibi somut bir iz bırakmadığı için dışarıdan fark edilemeyen fakat en yaygın görülen şiddet türlerinin başında geldiği söylenen psikolojik şiddetin genel düzeyine bakıldığında Türkiye’de hayatlarının herhangi bir döneminde duygusal şiddete maruz kalan evlenmiş kadınların oranı yüzde 44’tür (HÜNEE, 2014).

Ekonomik şiddet, bu şiddeti gerçekleştiren kişinin, mağdurun ekonomik kaynakları ve faaliyetleri üzerinde tam kontrole sahip olması durumudur. Kadına yönelik ekonomik şiddet, erkek tarafından ailenin mali durumunun kontrol altında tutularak paranın nasıl harcanacağına ya da nasıl tasarruf edileceğine karar vermesi, kadınların kişisel ihtiyaçlarını karşılaması için kadına verilen paranın azaltılması ile de ortaya çıkabilir. Buna bağlı olarak kadınların para istemek için yalvarmaya zorlanmalarını da içerebilmektedir (Fawole, 2008, s. 168).

Geniş anlamıyla tanımlandığında ekonomik şiddet, kadını ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırmak, onu yaşlılara ve çocuklara bakmakla yükümlü kılarak emeğinin karşılığını vermemek, kadının kazancına el koymak, çalışmasına izin vermemek, kadını başlık parası karşılığında satmak, mirastan yoksun bırakmak ve boşanma sonrası nafaka ödememek gibi farklı davranış şekillerini içermektedir. Kadınlar yalnızca kişilerarası ve kültürel nedenlerden değil aynı zamanda devlet politikalarındaki eksiklikler nedeniyle de ekonomik şiddete maruz kalabilmektedir. Devlet uygulamalarından kaynaklanan ekonomik şiddet iş gücü, eğitim, siyaset ve karar verme mekanizmalarındaki eşitsizlik; kadınları düşük statülü ve düşük gelirli işlere mahrum bırakmak; kadına sosyal güvence verilmemesi, ayrıca “Çalışan yoksulların önemli bir kısmını oluşturan örneğin ev eksenli çalışma gibi çalışma

türlerinde çalışanlarla ilgilenmemek, onların işçilik haklarını ve sosyal güvenliklerini düzenlememek de ekonomik şiddet kapsamındadır.” (aktaran Gökkaya, 2011, s. 104-105).

Polat (2017, s. 123-124), ekonomik şiddetin aile içi ve ekonomik olmak üzere iki grupta incelendiğini belirtmektedir. Aile içi ekonomik şiddet kadının çalışmasının engellenmesi veya çalışmaya zorlanmasıdır. Bu şiddet kendini, kadını istemediği bir işte çalıştırarak onun maaşına, gelirine ya da mal varlıklarına el koymak olarak gösterebileceği gibi erkeğin çalışmadan kadının parasını kullanması, kadının başlık parası için evlenmeye zorlanması da ekonomik şiddet eylemleri arasında yer almaktadır. Yapısal ekonomik şiddet ise, kamusal alanda görülen yasa, yönetmelik ve genel eğilimlerle var edilen şiddet türüdür. Kadının üst konuma yükselmesini engelleme, eşit işe eşit ücret ödememe, sigortasız bırakma gibi uygulamalar yapısal ekonomik şiddet kapsamındadır.

Aile İçi Şiddet Araştırması'na göre Türkiye'de yaşamının herhangi bir döneminde ekonomik şiddete uğrayan kadınların oranı yüzde 30 olarak verilere yansımıştır (HÜNEE, 2014).

Araştırmamızın da ana eksenini oluşturan dijital şiddetin tanımına bakıldığında ise, gelişen iletişim teknolojileri aracılığı ile kadına zarar vermeyi amaçlayan eylemler bütünü ifade etmektedir. Geleneksel şiddetten farklı olarak bilgisayar ya da cep telefonu aracılığıyla kısa mesaj veya çevrimiçi ortamdaki herhangi bir etkileşim uygulamasıyla gerçekleştirilen dijital şiddet kendini siber takip, siber taciz ve siber sömürü olarak gösterebilmektedir.

Dijital şiddeti uygulayan kişi eski ya da şu anki eş / partner, komşu, iş / okul arkadaşı, bir yakın ya da bir yabancı olabilmektedir. Dijital şiddette, şiddet uygulayan kişi; sosyal ağlar, mesajlaşma uygulamaları, Global Positioning System-Küresel Konumlama Sistemi (GPS) destekli uygulamalar, akıllı telefonlar ve/veya e-mail kullanılarak şiddete maruz kalan kişinin kendi güvenliğinden endişe etmesine neden olmaktadır. Çevrimiçi kötüye kullanım ve cinsiyete dayalı şiddetin büyük bir kısmı adsız hesaplar veya takma adlar veya sahte isimler içeren hesaplar kullanarak gerçekleştirilmektedir ve bu da olayın faillerini belirlenmesini zorlaştırmaktadır (Şener vd. 2019, s. 7).

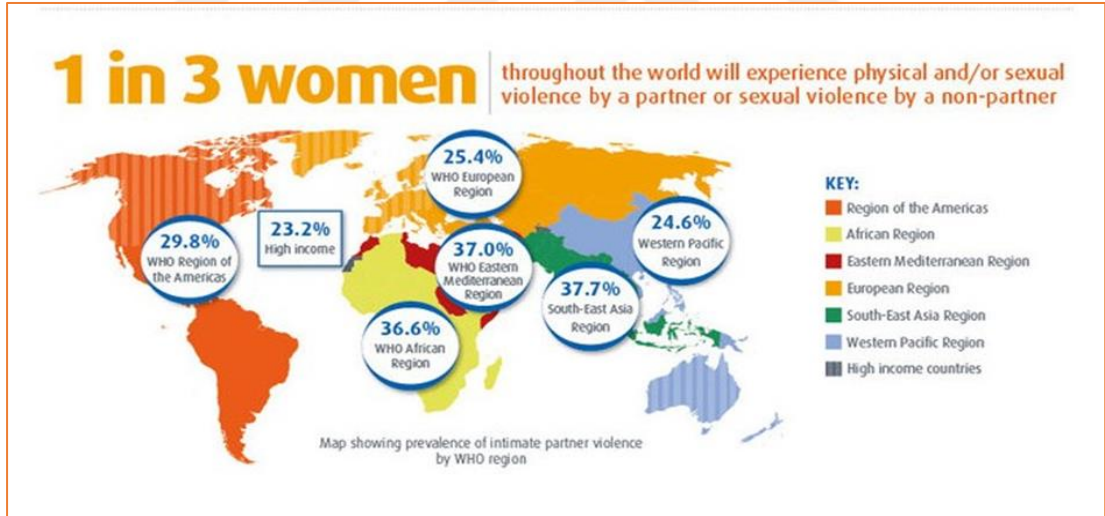
Türkiye’de kadına yönelik şiddet ile ilgili yapılmış en kapsamlı çalışmanın sonuçları dijital şiddete dair veriler sunmaktadır. Söz konusu çalışmaya göre kadınların, herhangi biri tarafından telefonla aranma oranları yüzde 19, herhangi biri tarafından e-posta ya da kısa mesaj alma yüzde 7, sosyal medyadan takip edilme oranı ise yüzde 5,7’dir (HÜNEE, 2014).

Dijital şiddetin türleri, bu konuda yapılan çalışmalar, alınabilecek güvenlik önlemleri ve hukuki düzenlemeler ilerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alınacaktır.

1.4.4.2. Dünyada ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet İstatistikleri

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2019 yılında yayınlanan “Dünya Sağlık İstatistikleri Raporu”nda kadına yönelik şiddet çoğunlukla özel alanda yaşanmakta ve kadınların tanıdığı kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Partner şiddeti de denilen bu şiddet biçimi cinsel şiddet, kadın ticareti, kadın cinayeti ve asit saldırılarını

Tablo 7: Kadına Yönelik Şiddetin Küresel ve Bölgesel Tahminleri: Samimi eş ya da partner tarafından gerçekleştirilen şiddet ve cinsel şiddet grafiği (WHO, 2013).

içermektedir. Rapora göre kadınlar ayrıca, kadın ve kız çocuğu sünneti, erken yaşta zorla yaptırılan evlilikler gibi zararlı uygulamalara da maruz kalmaktadır. Bununla birlikte dünya çapında 15-49 yaşları arasında her 3 kadın ve kız çocuğundan 1’i (yüzde 35’i) yaşamları boyunca fiziksel ve cinsel şiddete uğradığını bildirmiştir (WHO, 2019, s. 37).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan Kadına Yönelik Şiddetin Küresel ve Bölgesel Tahminleri Raporu’na bakıldığında kadınlara eşleri ya da partnerleri tarafından uygulanan fiziksel ve cinsel şiddetin dünya genelindeki yaygınlığı

görülmektedir. Yukarıdaki grafikte kadınının maruz kaldığı fiziksel ve cinsel şiddet oranlarının bölgelere göre dağılımına bakıldığında şiddet oranının Amerika’da yüzde 29.8, Afrika’da yüzde 36.6, Orta Doğu’da yüzde 37, Avrupa’da yüzde 25.4, Güneydoğu Asya’da yüzde 37.7, Batı Pasifik’te ise yüzde 24.6 olduğu görülmektedir (WHO, 2013).

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından yapılan ve Avrupa Birliğine üye ülkeleri kapsayan kadına yönelik şiddet araştırmasının sonuçlarına bakıldığında ise kadınların yüzde 33’ünün 15 yaşından beri fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığı görülmektedir, bu oran 62 milyon kadına karşılık gelmektedir. 28 AB ülkesi arasında kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddetin en çok görüldüğü ülkeler ise yüzde 32 ile Letonya ve Danimarka, yüzde 30 ile Finlandiya olmuştur. Demokrasinin, cinsiyet eşitliğinin ve gelişmişliğin yüksek olduğu bu ülkelerin kadına yönelik şiddette ilk sıralarda yer alması ve bu olumlu değişkenlerin şiddet ile arasındaki ters orantı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte kadınların yüzde 43’ü aşağılanma, şiddetle tehdit edilme, pornografik görüntüler izlemeye zorlanma gibi çeşitli sebeplerden dolayı psikolojik şiddete maruz kalmıştır. Ayrıca bu araştırma ile bir yıl içerisinde maruz kalınan siber taciz/dijital şiddet oranları da ortaya konmuştur. Buna göre görüşme yapılan kadınların yüzde 11’i sosyal medyada taciz, uygunsuz e-mail ve SMS’lere maruz kalmıştır (FRA, 2014).

Birleşmiş Milletlerin verilerine göre dünya genelinde kadınların yüzde 35’i eşlerinin, sevgililerinin veya tanıdıklarının fiziksel ve psikolojik şiddetine maruz kalmaktadır. Küresel olarak 750 milyon kadın ve kız çocuğu 18 yaşından önce evlenmiş ve 30 ülkede en az 200 milyon kadın ve kız çocuğu kadın sünneti geçirmiştir. Sadece Afrika ve Ortadoğu’da yaklaşık 133 milyon kız çocuğunun kadın sünnetine maruz kaldığı tahmin edilmektedir. Tüm bunlara ek olarak 49 ülkede ise kadınları şiddetten koruyan herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildir (United Nations, 2018).

Ülkemizde ise kadına yönelik şiddete ilişkin yapılan ilk kapsamlı araştırmalardan biri 1993-1994 yılında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından gerçekleştirilen *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları* araştırmasıdır. 4 bin

287 hane üzerinde yapılan bu araştırmada her 100 ailenin 34'ünde kadınlara yönelik fiziksel şiddet uygulandığı görülmüştür.¹⁴

2006-2007 yılları arasında yapılan arasında yapılan bir diğer kapsamlı çalışma olan ve Türkiye'nin 56 ilinden bin 800 kadın görüşmeyle gerçekleştirilen *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet* araştırmasında ise Türkiye'de her 3 kadından 1'inin fiziksel şiddete maruz kaldığı ortaya konmuştur. Bununla birlikte yükseköğretim görmüş her 6 erkekten 1'i eşine fiziksel şiddet uygulamaktayken gelirleri eşlerinden daha yüksek olan her 3 kadından 2'sinin şiddete uğrama riskinin daha da arttığı görülmüştür. Ayrıca çocukken şiddete maruz kalan kadınların eşleri tarafından şiddete uğrama oranı yüzde 48, şiddete maruz kalan erkeklerin de şiddet uygulama oranları yüzde 47 olarak verilere yansımıştır (Altınay ve Arat, 2008).

Öte yandan Türkiye'de kadına yönelik şiddet konusunda en kapsamlı çalışma -örneklem büyüklüğü ve içerik açısından- Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Genel Müdürlüğü iş birliği ile 2008 ve 2014 yılları arasında gerçekleştirilen *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet* araştırmasıdır. 2008 yılında 12 bölgeden 542 hane ile görüşmelerin yapıldığı araştırma sonuçlarına göre kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kalma oranı yüzde 39'dur. Yani her 10 kadından 4'ü, eşi ya da birlikte yaşadığı kişi tarafından fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bununla birlikte cinsel şiddet oranı yüzde 15, duygusal şiddet oranı yüzde 44 iken her 10 kadından 4'ünün ekonomik şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (HÜNEE, 2009).

2014 yılında gerçekleştirilen aynı isimli araştırmada ise 12 bölgeden 11 bin 247 hane halkı ile görüşülmüştür. 2008 yılında gerçekleştirilen araştırmanın takibi niteliğinde olan bu çalışmada ayrıca kadına yönelik şiddetin bir türü olan ısrarlı takip konusunda da bilgi toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında eşi ve birlikte olduğu kişiler tarafından fiziksel şiddete uğrayan kadınların oranı yüzde 36, yaşamının herhangi bir döneminde cinsel şiddete maruz kalmış kadınların oranı yüzde 12, duygusal/psikolojik şiddete maruz kalan kadınların oranı yüzde 44, ekonomik şiddete

¹⁴ Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995), Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/558_1.pdf

maruz kalma oranı yüzde 30'dur. Bununla birlikte araştırmada, Türkiye'de her 10 kadından 3'ünün ısrarlı takibe maruz kaldığı ortaya konmuştur (HÜNEE, 2014).

Altı yıl arayla yapılan iki çalışmanın sonuçları karşılaştırıldığında şiddet düzeyinde önemli bir değişiklik görülmemiştir. Yaşamının bir döneminde fiziksel şiddete maruz kalan kadın oranı yüzde 39'dan yüzde 36'ya; cinsel şiddet oranı ise yüzde 15'ten yüzde 12'ye gerilemiş, duygusal şiddet oranında ise herhangi bir değişiklik gözlemlenmemiştir (HÜNEE, 2014). Kapsamlı olarak en son 2014 yılında gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen veriler ülkemizde kadına yönelik şiddetin yaygın olarak yaşandığını açıkça ortaya koymaktadır.

2019 yılında Türkiye'deki yerel, ulusal ve internet basınında kadına yönelik şiddet haberlerinin derlenerek sayısal bir tablonun ortaya çıkarıldığı *Erkek Şiddetinin 2019 Grafiği* çalışmasının sonuçlarına göre 2019 yılında erkekler tarafından en az 328 kadın, aralarında bebeklerin bulunduğu 15 çocuk öldürülmüştür. 2019 yılında toplam 630 kadına yönelik şiddet haberi basına yansırken erkekler tarafından 51 kadına tecavüz edilmiş, 712 kadın seks işçiliğine zorlanmış, 232 kadın taciz edilmiş, 279 çocuk istismar edilmiş ve 134 kadının ölümü basında şüpheli ölüm olarak yer almıştır. 2013 yılından bu yana erkekler tarafından öldürülen kadın oranı yüzde 29; taciz, tecavüz ve çocuğa yönelik şiddet ise yüzde 27 oranında artmıştır.¹⁵

Bu verilere bakıldığında sadece basına yansıyan haliyle bile kadına yönelik şiddetin günümüzdeki boyutunun ne düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte haberlerde yer almayan ancak halihazırda varlığını sürdüren kadına yönelik şiddetin günümüzde hangi boyutta olduğuna dair tahminde bulunmak zor değildir. Ayrıca kadına yönelik şiddete dair yapılan kapsamlı çalışmaların güncellenmesinin, şiddetin bilançosunu ortaya koyarak gerek sivil toplum kuruluşları gerekse politika yapıcılar tarafından şiddetin önlenmesi noktasında daha fazla politika üretmelerinde etkisi olacağı ortadadır.

¹⁵ Erkek Şiddetinin 2019 Grafiği, <https://bianet.org/1/142/219903-erkek-siddetinin-2019-grafigi>

1.4.5. Türkiye’deki Kadın Hareketi Temelinde Kadınların Hak Arama Mücadeleleri ve Kazanımları

Dünyada kadına yönelik şiddetin gündeme gelme dönemi feminizmin ikinci dalgasına, Türkiye’de ise bu sorunun görünür olması 1980 dönemine denk gelmektedir. Temelinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı durmak ve ona direnmek olan kadın hareketleri Türkiye’de de kadına yönelik şiddete bir başkaldırı olarak gelişim göstermiştir. 1987 yılında eşinin şiddetine uğrayan hamile kadının açmış olduğu boşanma davasını “kadının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmamak gerek” gerekçesi ile reddeden hakim ülke genelinde kadınların ayaklanmasına ve hakime karşı manevi tazminat davası açılmasına sebep olmuştur. Bu süreçle birlikte kadınların kamusal alandaki görünürlükleri artmaya başlamış ve kadına yönelik şiddete karşı başlayan bu ayaklanma kendini bilinç yükseltme grupları, sokak gösterileri, dergi ve yayınlarda göstermeye başlamıştır. 1986 yılında Birleşmiş Milletlerin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin uygulanması için imza kampanyası yürütülmüş, 1987 yılında kadınların maruz kaldıkları şiddetin kamusal alanda sorunsallaştırıldığı ilk sokak yürüyüşü olan *Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü* gerçekleştirilmiştir (Altınay ve Arat, 2008, s. 17-18). Kadına yönelik şiddete başkaldıran feminist kadın hareketi bu dönemde ses getiren birçok kampanya, yürüyüş ve etkinliklerle sokaklarda görünür olmaya devam etmiştir:

- 1987 yılında Kariye Müzesi önünde gerçekleştirilen ve 2 binden fazla kadının katıldığı sokak şenliğinde, şiddete uğrayan kadınların arayabileceği telefon hatlarının kurulmasına karar verildi.
- 1988 yılında gerçekleştirilen Geçici Kadın Müzesi etkinliği ile kadınların günlük hayatta yaşadığı şiddete dikkat çekildi.
- 1989’da içinde şiddete maruz kalan kadınların anlatılarının ve feministler tarafından kadına yönelik şiddet üzerine gerçekleştirilen analizlerin yer aldığı ilk kitap olan *Bağır Herkes Duysun!* yayımlandı.
- Yine 1989 yılında Ankara’da cinsel tacize karşı başlatılan *Bedenimiz Bizim-Cinsel Tacize Son* kampanyası İstanbul’da *Mor İğne* kampanyası olarak devam etti. Söz konusu kampanyada, kadının özel alanda -toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında- kullandığı araçlardan biri olan iğne, bu kez kendilerini taciz eden erkeklere karşı bir savunma aracı olarak kullanılacaktı.

- 1990 yılında elde edilen önemli kazanımlardan bir tanesi de TCK'daki 438. Madde'nin yürürlükten kaldırılmasıdır. Antalya'da bir kadına tecavüz edenler kadının fuhuş yaptığı gerekçesiyle TCK'nın 438. Maddesi'ne dayanarak ceza indirimi alırlar. Antalya Sulh Ceza Mahkemesi bu karara itiraz ederek Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunur. Ancak bu itiraz, Anayasa Mahkemesi tarafından "ıffetli ve iffetsiz kadına tecavüz aynı şey değildir" gerekçesiyle reddedilir. "İffetli Kadın Vesikası"nın dağıtıldığı eylemin devamında feministlerin, baroların ve İHD'lerin desteği ile 438. Maddesi yürürlükten kaldırılır (Özdemir, 2016, s. 315).

Feminist ikinci dalganın yükselişe geçtiği bu dönemin ardından 1990 yılı itibariyle kadın hareketinin kurumsallaştığı görülmektedir. Bu dönemden sonra feminist kadın hareketi kendi içerisinde bağımsız kadın kuruluşları oluşturulmuş, aynı zamanda devlet bünyesinde de farklı kurumlaşmalar meydana gelmiştir. Söz konusu kuruluşların bazıları özel olarak şiddete karşı bir anlayışla kurulmamış bile olsa temelde hepsinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı duran bir oluşum olduğunu söylemek gereklidir.

Kadına yönelik şiddetle mücadele etmek, kadın dayanışması artırmak ve kurumsallaşmanın yayılmasına öncülük etmek adına 1990 yılında Mor Çatı Sığınma Vakfı ve 1993 yılında Ankara Kadın Dayanışma Vakfı kurulmuştur. Kadına yönelik şiddet hususunda en önemli sıçrama 1997 yılında Kadın Merkezi (KAMER)'nin kurulmasıyla yaşanmıştır. Halihazırda 18 ilde ve bu illere bağlı ilçelerde faaliyetlerini sürdüren KAMER'in ana merkezinde kadınların maruz kaldıkları şiddeti fark ederek güçlenmeleri ve önce kendi hayatlarını sonra da çevrelerini şiddetten arındırmak vardır (Altınay ve Arat, 2008, s. 22-23).

Bununla birlikte kadına yönelik şiddet, devlet politikalarının da gündemine girerek -imzalanan uluslararası sözleşmelerin de etkisiyle- 1990 yılında Kadın Statüsü ve Sorunları Başkanlığı faaliyetlerine başlamış; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) adıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Kadına yönelik şiddetin devlet politikası haline geldiğinin önemli bir göstergesi de 2006 yılında yayımlanan Başbakanlık Genelgesi'dir. Genelge,

engelleyici ve koruyucu önlemler, yardım hatları, kadına yönelik şiddete dair veri tabanı oluşturulması gibi önemli mekanizmaları içermesi açısından önem arz etmektedir (aktaran Berber, 2016, s. 264). 2009 yılında ise TBMM bünyesinde “kadın erkek fırsat eşitliğine ilişkin uygulamaların incelenmesi, denetlenmesi, ulusal ve uluslararası gelişmelerin izlenmesinin yanı sıra hak ihlalleri ve kadına yönelik her türlü ayrımcılık, şiddet” konularında çalışmalar yürüten Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kurulmuştur.

Kadına yönelik şiddet alanındaki önemli kazanımlardan biri de 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un yürürlüğe girmesidir. 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun olarak değiştirilerek yürürlüğe girmiştir. Bu kanun “...şiddete uğrayan veya 6284 Sayılı şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemek”¹⁶ amacını taşımaktadır. İstanbul Sözleşmesi’nin içeriğine uygun bir şekilde hazırlanan bu kanun Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile taraf olunan uluslararası sözleşmeleri, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ni ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas almaktadır.

6284 Sayılı Kanun’un içeriğinde yer alan önemli bir düzenleme de şiddeti önleme ve izleme merkezlerinin kurulmasıdır. Bu kapsamda, kanunun yürürlüğe girmesinin ardından ilk etapta pilot illerde olmak üzere halihazırda 76 ilde kurulan Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM), şiddete uğrayan kadınlara destek ve izleme hizmetleri vererek çalışmalarını 7 gün 24 saat hizmet yürütmek için kurulmuştur.

1.4.6. Toplumsal Cinsiyet ve Medya İlişkisi Çerçevesinde Kadının Medyadaki Temsil Biçimleri

Bireyin doğduğu andan itibaren toplumda bir yer ya da kimlik edinme süreçlerinde pek çok yapının etkili olduğu, toplumsallaşmanın ele alındığı başlık

¹⁶ 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>

altında daha açıklayıcı bir şekilde ele alınmıştır. Sosyalizasyon olarak da adlandırılan toplumsallaşma sürecinin birincil etkileyeni aile iken bu sürece okul, arkadaşlar, akrabalar ve medya da dahil olmaktadır. Öyle ki medyanın çoğu zaman bu sürece aileden daha çok etki ettiği bilinmektedir. Dördüncü kuvvet olarak anılan medyanın yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi bireylerin toplumsallaşmasına olan etkisi, bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilme süreci üzerindeki etkisi, toplumsal cinsiyetin uğrak noktalarından birini oluşturmaktadır.

Bireyler üzerindeki etki derecesi hayli fazla olan medya, toplumsal cinsiyet noktasında bu etkisini hangi şekillerde göstermektedir? Medya toplumsal cinsiyetin yeniden inşa edildiği bir alan mı, yoksa toplumsal cinsiyetin aracılığını üstlenen bir yapı mıdır? Kadınların medyadaki istihdam edilme biçimleri, medyada var olan cinsiyetçiliğin hangi boyutudur? Medyanın ekonomi politiği noktasında toplumsal cinsiyet nasıl ele alınmalıdır? Tüm bu sorular medya ve toplumsal cinsiyet ilişkisini ele alırken daha derli toplu bir çerçeve oluşturan önemli başlıkların ipuçlarını vermektedir.

Bu noktada medya ve toplumsal cinsiyet ilişkisi üzerine gerçekleştirilen akademik çalışmalar dört başlık altında toparlanabilmektedir. Söz konusu başlıklar; medyanın toplumsal cinsiyet temsili, medyanın toplumsal cinsiyeti yeniden üretmesindeki rolü, kadın ve erkeğin medya içeriklerini kullanımı ve medyanın ekonomi politiği altında haber üretiminde cinsiyetçi yapı ve medya sektöründeki cinsiyetçilik olarak ele alınmaktadır (Şener vd. 2016, s. 169).

Toplumsal cinsiyetin temsilde ve inşasında önemli bir aracı konumu olan medya, toplumsal cinsiyet düzeninin sürdürülmesinde şüphesiz ki başı çekmektedir. Bu durumda toplumsal cinsiyet ve medya ilişkisinin tarihsel boyutuna değinmek, hem geçmişten günümüze değişen toplumsal cinsiyet düzeni hakkında bilgi verecek hem de medyanın bu düzenin dönüşümüne ya da sürdürülmesine olan etkisi üzerinde genel bir çerçeve sunacaktır. Bu bağlamda hem toplumsal cinsiyet hem de medya üzerine gerçekleştirilen çalışmaların ne zaman ve nasıl başladığına açıklık getirmek yerinde olacaktır.

Toplumsal cinsiyet kavramının akademiye taşınma sürecinin ikinci dalga feminizm döneminde başladığı bilinmektedir. Kadınlarla ilgili konuların akademide

yapılan çalışmalardan ne kadar uzak olduğuna dikkat çeken feminist akademisyenler 1960 yılında kadınları odak alan dersler vermeye başlamış ve aynı dönemde Amerika’da ilk resmi kadın çalışmaları bölümü kurulmuştur. İkinci dalga ile akademide başlayan toplumsal cinsiyet çalışmaları beraberinde medyada kadınların temsili üzerine yapılan çalışmaları da getirmiştir. 1970’li yıllarda medyada toplumsal cinsiyet çalışmaları ilk olarak başlamış olsa da akademi dışında da araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Betty Friedan’ın 1963 yılında yazdığı *Kadınlığın Gizemi* kitabı medyada toplumsal cinsiyet üzerine akademi dışında gerçekleştirilen ilk örneklerden biridir. Söz konusu çalışmasında yazar, orta sınıf mensubu Amerikalı kadınların Amerika’da yayımlanan dergilerdeki temsilini ve bu temsilin tarihsel değişimini araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda, editoryal kararların kadınlar tarafından alındığı 1940’lı yıllarda kadınlar, kariyer sahibi ve bağımsız olarak temsil edilirken; erkeklerin editoryal karar aldıkları 1950’li yıllarda bu temsil biçimi tamamen değişmiş ve kadınlar edilgen, ev içerisinde konumlanan, çocuk bakmakla yükümlü olarak temsil edilmiştir (Baştürk Akça ve Ergül, 2019, s. 17-19).

İkinci dalga feminizm ile birlikte akademide başlayan toplumsal cinsiyet çalışmaları giderek kendisini kitle iletişim çalışmaları alanında da göstermiştir. Medyada kadının temsili üzerine gerçekleştirilen ilk araştırmalar ise medyada kadının varlığı ya da yokluğunu ortaya koyan içerik analizi temelli çalışmalardır. Yapılan bu çalışmalara göre kadınların erkeklere oranla medyada daha az temsil edildiği görülmüş, temsil edildiklerinde ise belirli meslek kalıpları (ev hanımı, hemşirelik, öğretmenlik gibi) dışına çıkarılmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Şener vd., 2016, s. 168).

Tuchman, kadınların medyada temsil edilişlerini ‘sembolik imha’ kavramı ile açıklamaktadır. Ona göre kitle iletişim araçlarında yer alan kadınların sembolik temsilleri, kadınları görünmez hale getirmektedir. Tıpkı tüm sosyal sınıflara mesaj yayınlayan Orta Çağ kilisesi gibi kitle iletişim araçları da kadınlar hakkındaki klişeleşmiş temaları tüm sosyal sınıflara yaymakta, sembolik temsiller aracılığıyla kadınları önemsizleştirmektedir (2000, s. 167). Söz konusu sembolik temsilden kastedilen şey kadınlara toplumsal düzen içerisinde atfedilen rollerin ya da algıların medya tarafından devam ettirilmesi; diğer bir deyişle toplumsal cinsiyetçi yapının medya tarafından yeniden üretilerek kadının, geleneksel rol kalıpları dışına çıkarılmaması, sembolik olarak görünmez kılınması, imha edilmesidir.

Medyanın, kadınların toplumda algılanma biçimlerini şekillendirdiğini ve bunu meşrulaştırdığını belirten Uğur Tanrıöver'e göre kadınların medyada temsil edilme şekilleri medyanın kadınlara olan bakış açısını gösterdiği gibi aynı zamanda dünyaya da nasıl baktığını ele vermektedir. Kadınların medyada temsilleri ise onlara atfedilen pek çok toplumsal cinsiyet rolü bağlamında yapılmaktadır. Kadınlar geleneksel rollerde, cinsel nesne olarak, mağdur biçiminde, sözde eşitlik içerisinde temsil edilmekte ya da hiç temsil edilmemektedir. Geleneksel rollerde medyada yer alan kadın, anne ve eş kimliği ile resmedilirken günlük gazete ve televizyonlarda genellikle kadının cinsel nesne olduğuna dair yinelemeler yapılmaktadır. Kadınların medyadaki temsili sadece bununla da sınırlı değildir. Kadınların medyada en fazla yer alışı biçimi belki de aldatma, tecavüz ve şiddet gibi olaylar içerisindeki kurban rolü ile olmaktadır. Bunun gibi olaylar üzerinden medyada kadının çaresizliği ve "zavallılığı" üzerine söylemler geliştirilmektedir (Uğur Tanrıöver, 2007, s. 154-161).

Toplum ve medyanın yaşanan değişimlerle iç içe olduğunu belirten Özsoy, televizyondaki toplumsal cinsiyet temsillerinde hem sosyal ve kültürel yaşamdaki değişim ve dönüşümlerin hem de değişmeyen değerler ve kalıp yargıların görüldüğünü belirtmektedir (2019, s. 226). Bu noktada kadınların gerek yazılı basında gerekse sinema ve televizyondaki temsillerine değinmek toplum ve medya ilişkisi hakkında bilgi verirken toplumsal cinsiyet özelinde de kadının hangi mecralarda ve ne şekilde temsil edildiğinin görülmesi açısından önem arz etmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi cinsiyet biyolojik, toplumsal cinsiyet ise cinsiyetin toplum içerisindeki inşa edilmiş halidir. Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve öğretilmesini kapsayan toplumsallaşma sürecinin en önemli araçlarından biri de medyadır. Bu süreçte medya, toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmekte, yeniden üretmekte ve inşa etmektedir. Yazılı basın bağlamında toplumsal cinsiyet ve medya ilişkisi ele alındığında gerek haber dilinde gerekse haber fotoğraflarında toplumda var olan kadın erkek eşitsizliğinin yeniden üretildiği açık bir biçimde görülmektedir.

Yukarıdaki düşünceden hareketle yazılı basında eleştirel haber söylemi çözümlemesi üzerine yapılan çalışmalar haberin gerçeği nesnel bir şekilde yansıtmaktan ziyade, toplumdaki eşit olmayan güç ilişkilerinin yeniden üretildiğini

ortaya koymuştur (Erol, 2014, s. 37). Kadın ve medya söz konusu olduğunda, özelde ise kadın ve yazılı basın ilişkisi ele alındığında kadına yönelik şiddet haberleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin basındaki en belirgin yansıması olarak kendini göstermektedir. Kadınların haberlerdeki temsili genel itibariyle editoryal sürecin üçüncü sayfasına, “şiddet mağduru kadın” olarak düşmektedir.

114 ülkenin araştırmaya dahil olduğu Küresel Medya İzleme Projesi 2015 Raporu’na göre dünyada kadın konulu haber içeriklerinin yüzde 16’sında kadınlar mağdur olarak sunulmuştur, erkeklerde ise bu oran yüzde 8 olarak verilere yansımıştır. Rapora göre kadınlar en çok güzellik yarışmaları, moda, estetik ameliyat, aile ilişkileri, doğum kontrolü, kısırlık, kadın politikacılar gibi konularda görünür olurken; milli savunma, iç güvenlik, spor, siyaset gibi tematik alanlar en az görünür oldukları alanlardır. Haberlerde görüş alınan uzman kişilerin yüzde 81’i erkeklerden, yüzde 19’u ise kadınlardan oluşmaktadır. Raporda Türkiye’ye ait verilere bakıldığında ise radyo, televizyon ve gazete de çıkan haberlerin yüzde 81’lik kısmında erkekler, yüzde 19’luk kısmında ise kadınlar yer almaktadır (Global Media Monitoring Project, 2015).

Yukarıdaki rapora ait veriler, toplumda var olan geleneksel cinsiyetçi yapının, diğer bir deyişle ataerkil anlayışın medya alanında da sürdürüldüğünün önemli bir sayısal dayanağını oluşturmaktadır. Medyada kadınların temsili üzerine yapılan diğer çalışmalar ise günlük gazete, radyo, televizyon, sinema ve süreli yayımlar alanında içerik analizi yaparak medyadaki kadın temsiliyi beş grup altında toplamıştır:

- “Aptal, suskun, seksi ya da inleyen-kurban konumundaki nesne-kadın ("aşağı it" tipi),
- Rolünü yerine getiren ve hayatında evi, yuvası hep temel yer alan, eş, anne, sekreter, hemşire, vb. kadın ("yerinde tut" tipi),
- Geleneksel rolüyle mesleğini bir arada yürüten kadın ("iki yer ver" tipi)
- Erkek eşit kadın (ki bu tip 70’li yılların televizyonunda çok ender rastlanan ve mutlaka bekâr olarak çizilen bir kadın tipidir),
- Belli kalıplara sokulmamış (stereotipleştirilmemiş) kadın (ya da erkek); burada roller tersine çevrilmiş ya da alışılmışın dışında olabilir.” (aktaran Uğur Tanrıöver, 2007, s.155).

Yukarıda bahsi geçen kadın temsillerine ait gruplar halihazırda varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Türkiye'deki ulusal kanalların ana haber içeriklerinin incelendiği *Televizyon Ana Haberlerinde Kadınların Temsil Biçimleri* araştırma sonuçlarına bakıldığında, incelenen 657 ana haber metninin 1/3'ünde kadınlarla ilgili hiçbir içerik yer almazken, haber metnlerinin yüzde 38'in de doğal-eşit varlık, yüzde 36'sında araçsal varlık, geri kalan oranlarda ise fedakar eş-anne, magazin ve cinsel nesne ve örgüt-eylem öznesi olarak yer almıştır (Erzurum, 2014, s. 110). Medyada kadın temsili üzerine yapılan birçok araştırmada olduğu gibi bu araştırma da medyada cinsiyetçi söylemin hakim olduğu, ataerkil yapının medya metinleri aracılığı ile sürdürüldüğü sonucu elde edilmiştir.

Uğur Tanrıöver'e göre geniş kitlelere yayın yapan kanallardaki programlar hem içerikleriyle hem de söylemleriyle cinsiyete dayalı iş bölümü ve hegemonik patriarkiyi yansıtmaktadırlar. Örneğin kadına hitap eden gündüz kuşağı programlarının içerikleri, kadını özel alanda yani ev içerisinde konumlandıran yapıya sahiptir. Akşam kuşağı programları ise sadece ev kadınlarına değil farklı meslek gruplarına, farklı kesimlere hitap etmektedir. Söz konusu programlar arasında en çok yer bulan içeriklerden biri ise diziler olup bu diziler sadece kadınları değil farklı karakterleri de içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta kadınların dizilerde de özel alandaki başarıları ve becerileri ile temsil edildiğidir (Uğur Tanrıöver, 2003, s. 59-61).

Bununla birlikte sinema filmlerinde ve reklamlarda da hegemonik erkekliğin yeniden inşa edildiği, kadının özel alandaki varlığını pekiştiren, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının sürekliliğini destekleyen cinsiyetçi söylemlerin var olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Sinemada kadın, seyredilen, yönlendirilen ve tabi olan karakter olarak temsil edilirken erkekler hakim olan ve yön veren karakter olarak resmedilmektedir (aktaran Bilişli ve İşler, 2019, s. 46).

Reklam içerikleri de kadının geleneksel rollerine uygun bir yapıda üretilmektedir. Örneğin, kadının özel alanında hayatını kolaylaştıracak ürünlerin (temizlik ürünleri, mutfak eşyaları vb.) reklamının yapılması, kadının yerinin sadece evi olduğuna ve kendisine atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında neye ihtiyaç duyması gerektiğine yönelik yargıların pekiştirildiğinin bir göstergesidir.

Yukarıda bahsi geçen medyada kadının nasıl temsil edildiği konusuna ek olarak dikkat çekilmesi gereken başka bir konu da kadının medya sektöründeki istihdamı, buna bağlı olarak da medyada içerik üretme sürecinin neresinde konumlandığıdır. Alankuş (2007, s. 48), medyada çalışan kadın gazetecilerin sayısal olarak artmalarına karşın cinsiyetçi iş bölümünün sürdüğünü söyleyerek medya sektöründe yönetici kadınların az olmasına, üst düzeye yükselmelerine engel olan cam tavanların varlığına dikkat çekmekte, bununla birlikte medyanın eril niteliğinin sürdürüldüğünün altını çizmektedir.

Medyadaki cinsiyetçiliğin en önemli nedenlerinden birinin, medya içeriklerinin erkekler tarafından oluşturuluyor olduğunu belirten Şener (2016, s. 157) medyada cinsiyetçi iş bölümünün var olduğuna ve kadınların çoğu alanda olduğu gibi medya kuruluşlarında da alt pozisyonlarda çalıştığına dikkat çekmektedir. Bu noktada Türkiye’de ulusal yayın yapan 21 günlük gazetenin künyelerinin incelendiği araştırma sonuçlarına bakmak yerinde olacaktır. Araştırmaya göre incelenen gazete künyelerinde yazılı basın çalışanlarının yüzde 14’ünün kadınlardan, yüzde 86’sını erkek çalışanlardan oluştuğu; üst düzey yöneticilerin ise yüzde 5’inin kadınsa yüzde 95’lik kısmının erkek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte incelemeye alınan gazetelerin ekonomi ve spor editörlüğünde kadın çalışana rastlanmamıştır (Sarışın, 2020, s. 21). Araştırmadan da anlaşılacağı üzere medya sektörünün istihdam sürecinde de eril yapı ve cinsiyetçi tutumlar devam etmekte, kadınlara üst düzey yönetici olma fırsatı verilmemekte, erkeklerin yoğunlaştığı departmanlarda (spor, ekonomi) yer bulamamakta kısacası medyada çalışan kadınların varlıkları cam tavanlar ve cam duvarlarla sınırlandırılmaktadır.

Medya ve toplumsal cinsiyet ilişkisi söz konusu olduğunda, medyanın alt kümesi olan ve gün geçtikçe etkinliğini artırmaya devam eden yeni medyanın toplumsal cinsiyet ile olan ilişkisi de ana konulardan biri olacaktır. Çalışmamızın kavramsal dayanaklarının en başında yeni medya yer aldığından, bu konu yeni medya başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA VE DİJİTAL ŞİDDET

2.1. Yeni Medyaya Kavramsal Bir Bakış

15. yüzyılın sonlarına doğru ticaretin yerelden ulusala doğru açılmaya başlaması dünya ekonomisinin temelini atarken aynı zamanda küreselleşen iletişimin de başlangıcını oluşturmuştur. Bu dönemde basımcılığın gelişmesi ve beraberinde basılı materyallerin -söz konusu ticari devrim ile- ülke sınırlarını aşarak daha geniş kitleye ulaşması da ülkeler arasındaki farklı iletişim kanallarının oluşmasına ön ayak olmuştur. Önce karasal olarak başlayan sonrasında ise su altı kablolar vasıtasıyla devam eden küresel iletişim, şimdilerde coğrafik sınırların ve zaman sınırlamasının olmadığı bir etkileşim halini almıştır. Medyanın gelişimi ile yüz yüze özelliğinin ötesine geçen iletişim, geleneksel karakterinden kopmadan mekansal bağlamda dönüşüme uğramış, yer değiştirmiştir.

Dijk'in "dijital devrim"¹⁷ olarak adlandırdığı bu dönemde teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim araçlarının da değişimi devam etmektedir. İnternet ve bilgisayar temelli sistemler ile birlikte pek çok alanda biçimsel dönüşümler olmuştur. Özellikle medya, internetin gelişimi ile ciddi bir dönüşüme uğramıştır. Söz konusu değişime ve dönüşüme uğrayan ortamlar yeni medya olarak nitelendirilmektedir. Yeni medya; dijital kodlama temelli, modülerlik ve hipermetinlilik özellikleri olan, yüksek hızda etkileşimin olduğu bir iletişim ortamıdır (Yengin, 2012, s. 126).

Geleneksel medyadan farklı olarak etkileşimin olduğu medyayı, internet ağlarını ve sosyal medyayı içeren yeni medya kavramı; bilgi iletişim teknolojileri ve bunlarla ilişkili olan cihazları, bu cihazların kullanımı ile geliştirilen iletişim pratiklerini ve bu cihazlarla pratikler etrafında şekillenen düzenlemeleri kapsamaktadır (aktaran Binark, 2015, s. 15).

Törenli, yeni medyayı, bir bölümü bilgisayarlara özgü işlemleri olan diğer bölümü ise iletişim araçlarına özgü yapıları içeren iki yönlü melez bir medya olarak

¹⁷ Jan van Dijk (2006). The Network Society,
http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/The_Network_Society-Jan_van_Dijk.pdf

tanımlamaktadır. Ona göre yeni medya kavramı, iletişim araçlarının daha çok günümüze özgü olanlarını nitelendirmek için kullanılmaktadır. Geleneksel iletişim araçlarından farklı olarak sayısal teknolojiyle üretilen yeni medya, “karşılıklı işleyen akışkan bir ağın sağladığı çoklu ortam özelliklerini kullanıcılarına yeni hizmet seçenekleri olarak sunma olanağına sahiptir (2005, s. 87).

Tokgöz (2015, s. 396), bilgisayar teknolojisine bağlı olarak gelişen yeni medyanın radyo, televizyon ve gazete gibi kitle iletişim araçlarına alternatif oluşturması veya bu araçların yerine geçmesi gibi bir durumun söz konusu olmadığını aktararak yeni medya ve geleneksel medyaya yönelik olarak aracılı olan kitle iletişimin yanına yine aracılı olan yeni bir boyutun eklendiği değerlendirmesini yapmaktadır. Duruma göre kitlesel veya bireysel olan yeni bir aracılı iletişim biçiminin geliştiğini ve gelişmeye devam ettiğini söyleyen Tokgöz, bu yeni iletişim biçiminin geleneksel olanın yanına eklendiğini belirtmektedir.

Özetle yeni medyayı etkileşimselliğin temel olduğu, gerek araçsal düzlemde gerekse ağ düzleminde geleneksel medyaya yeni bir boyut kazandıran sayısal teknoloji olarak tanımlamak mümkündür.

2.1.1. Yeni Medya ve Geleneksel Medya Ayrımında Yeni Medyanın Getirdikleri

Yeni medyanın geleneksel medya ile arasındaki farklılıklarına değinmek hem yeni medya kavramını hem de yeni medyanın özelliklerini etraflı bir şekilde açıklamamıza yardımcı olacaktır. O halde yeni kavramı ile kastedilen medya ile geleneksel bağlamda ele alınan medyayı yeni veya geleneksel yapan nedir? Bu sorunun cevabı medyanın “yeni” liğini açıklamakla netliğe kavuşacaktır.

Öncelikle her iletişim aracının bulunduğu dönemin bir önceki dönemine göre yeni olduğunun altını çizmek gereklidir. Teknolojinin yazma ya da çizme gibi basit bir süreç olabileceğini ya da fotoğraf makinesi, bilgisayar veya yazılım gibi daha girift bir yapı olabileceğini ifade eden Chayko (2018, s. 6), bir tükenmez ya da kurşun kalemin de ortaya çıktığı dönemin teknolojisi olduğunu belirtmektedir. Bu noktada yüksek teknoloji ve düşük teknoloji ayrımı yapan Chayko’ya göre makine ve modern endüstri

içeren gelişmeler yüksek teknolojili, daha az mekanize gelişmeler ise düşük teknolojili olarak kabul edilmektedir.

Dijital ve yeni kavramının birbirleriyle özdeş olarak değerlendirildiğini ifade eden Sütçü'ye göre “yeni” kavramı iletişim ortamlarını yalnızca kronolojik olarak sınıflama görevi görmez, aynı zamanda onların “etkileşim ve kontrol açısından yükselen düzeyini” de ifade etmektedir (2012, s. 82).

Yeni medya denilen iletişim araçlarının yeniliğinin aracın kendisinden değil “ne”liğinden kaynaklandığını belirten Binark (2015, s. 16), yeni medyanın “ne”liğini oluşturan özelliklerin etkileşimsellik, dijitallik, hipermetinsellik, multimedya biçimselliği, mevcudiyet hissi, yayılım ve kullanıcı türevli içerik üretimi olduğunu belirtmektedir. “Yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan tüm bu özellikler kullanıcıya çok yönlü iletişim ve etkileşim olanağı sağlamaktadır” (Balaban-Salı,2012, s. 291).

Manovich *Language of New Media* isimli çalışmasında yeni medyayı 5 temel prensip ile açıklamış ve bu ilkelerin mutlak yasalar olmadığını, her yeni medya aracının bu ilkelere uymayabileceğinin de altını çizmiştir:

Sayısal temsil: Sayısallaştırma olarak da adlandırılan bu özellik, verilerin sürekli olarak sayısal bir temsile dönüştürüldüğünü ifade etmektedir.

Modülerlik: Bu özelliğe medyanın parçalı yapısı da denmektedir. Görüntüler, sesler, şekiller veya davranışlar gibi medya öğeleri, ayrı ayrı temsil edilmektedir. Örneğin bir web sayfasında değişiklik yapılmak istendiğinde bu medya öğeleri üzerinde ayrı ayrı değişiklik yapılması gerekmektedir.

Otomasyon: Yeni medya araçlarının herhangi bir kullanıcı olmadan kendi kendine işlem yapabilme özelliğidir. Örneğin Photoshop gibi bir görüntü düzenleme uygulamasında görüntüler otomatik olarak iyileştirilebilmektedir.

Değişkenlik: Otomasyon özelliği ile yakından ilişkili olan değişkenlik ilkesi birbirinden ayrı olan nesnelerin aynı nesnenin uzantısı şeklinde kullanılabilmesi anlamına gelmektedir.

Kod dönüştürme/ Kod çevirimi: Yeni medya dilinde, bir şeyi "dönüştürmek", onu başka bir formata çevirmektir. Yani farklı uzantılara sahip belgeler kod çevirimi özelliği ile istenen formata dönüştürülebilmektedir (2001, s. 49-65).

Diğer yandan Rogers, yeni medyanın en belirgin özelliklerinin etkileşim, kitlesizleştirme ve eşzamansızlık olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre yeni medyanın etkileşim özelliği ile, kaynak ve alıcı karşılıklı şekilde içeriği manipüle edecek iletişim düzeyine ulaşmıştır. Kitlesizleştirme özelliği ise heterojen hedefe homojen içerikler göndermekten ziyade kitleyi oluşturan bireylerin ortak veya benzersiz özelliklerine sistem üzerinden ulaşarak özel içerikler gönderilmesidir. Son olarak eş zamansızlık özelliği ise kaynak ve hedefin bir etkileşim hali farklı zaman ve yörüngeler üzerinden sürdürmesi anlamına gelmektedir (aktaran Yanık, 2016, s. 902)

Jan van Dijk ise Network Society adlı çalışmasında yeni medyayı üç özellik ile tanımlanmaktadır. Bunlar hem entegre hem de etkileşimli olan ayrıca 20. ve 21. yüzyılın başında dijital kod kullanan ortamlardır. Dijital kod özelliği diğer çalışmalarda olduğu gibi yeni medyanın sayısal temelini ifade etmektedir. Genel bir tanımla bir eylem ve reaksiyon dizisi olan interaktiflik veya etkileşimsellik özelliği ise, geleneksel medyanın tek yönlü iletişimden yeni medya ile birlikte iki yönlü ya da çok yönlü iletişime geçilmesi olarak ifade edilmektedir. Dijk, etkileşim özelliğinin düşük etkileşim, eş zamanlı etkileşim ve yüksek etkileşim olarak üç seviyeden oluştuğunu belirtmektedir. Entegrasyon özelliği ise medyaların tek bir araçta toplanmasını ifade etmektedir (2006, s. 6-13).

Bu bağlamda yeni medyanın özelliklerine Binark ve Löker'in (2011, s. 9) yapmış oldukları sınıflandırmalar dahilinde yakından bakmak yerinde olacaktır. Söz konusu sınıflandırmalar dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık, multimedya biçemselliği ve kullanıcı türevli içerik üretimi başlıkları altında açıklanacaktır.

2.1.1.1. Dijitallik

Manovich'e göre ister sıfırdan oluşturulmuş olsun isterse analog ortamdan aktarılmış olsun, tüm yeni medya nesneleri dijital kodlardan oluşur ve bu medya nesneleri sayısal temsillerdir. Bunun iki önemli sonucu vardır: Birincisi yeni medya

nesnesi matematiksel olarak tanımlanabilir. İkincisi ise yeni medya nesnesi algoritmik manipölasyona tabidir. Yani uygun algoritmalar kullanılarak örneğin bir fotoğraftaki görsel bozukluk otomatik olarak ortadan kaldırılabilir, fotoğrafın kontrast değerleri veya oranları değiştirilebilmektedir (2001, s. 49).

Dijitalliğin en önemli fonksiyonu nesneleri sayısal temelde sanallaştırarak onları çoğaltabilmeye ve elektronik ağlar aracılığıyla iletebilmeye imkan tanımasıdır. Yeni medyanın dijitallik özelliği geleneksel medyaya göre pek çok avantajı da beraberinde getirmiştir. Örneğin nesnelerin bir yerden başka bir yere taşınması söz konusu olduğunda hız, mesafe ve fiziksel taşınabilirlik gibi sorunlar yeni medyanın bu özelliği sayesinde ortadan kalkmıştır. Önceleri buharlı trenlerde uzun zamanlarda taşınan postallardan dijitalleşme sayesinde saniyeler içerisinde iletilebilen e-postalara geçilmiştir. Dijitallik özelliği zaman ve mekan kavramlarını zorlamasının yanı sıra, çok sayıda verinin de aktarımına olanak sağlamaktadır (Sütçü, 2012, s. 84-85).

2.1.1.2. Etkileşimsellik

Yeni medyayı geleneksel medyadan farklı kılan diğer bir önemli özellik ise etkileşimselliktir. Thompson, *Medya ve Modernite* isimli kitabında iletişim medyasının gelişimiyle birlikte yeni etkileşim ve eylem biçimlerinin ortaya çıktığını belirtmektedir. Ona göre üç tip etkileşim vardır: yüz yüze etkileşim, dolayimli etkileşim ve yarı dolayimli etkileşim. Gelişen iletişim medyası ile birlikte toplumsal etkileşim, fiziksel mekandan ayrılıp ortak zaman ve mekan bağlamının olmadığı bir ortama taşınmıştır. Dolayimli etkileşim olarak adlandırılan bu etkileşim, mekan ve zaman bağlamında birbirinden uzak olan bireylere bilgi ya da görsel bir içeriğin aktarılması olanağını tanıyan teknik medyanın kullanımını içermektedir (2008, s. 131-132).

İletişim sürecine -geleneksel medyanın aksine- karşılıklı olma ve çok katmanlı bir iletişim olanağı sağlayan etkileşimsellik özelliği ile birlikte iletişimin aynı anda olma derecesinde de yeni bir açılım olmuştur. Yeni medyanın etkileşimsellik özelliği kullanıcıların iletişim sürecindeki rolü ve katılımlarını da farklı şekillerde etkilemiştir (Binark, 2007, s. 21).

Etkileşim ile birlikte mesaj içeriği öznelleşmekte, kullanıcının katılımı artmakta ve seçenekleri çoğalmaktadır (Yengin, 2012, s. 127). Bununla birlikte kullanıcının geleneksel medyadaki pasif yapısından ziyade aktif bir şekilde içeriğe müdahil olabilmesi yeni medyanın etkileşimsellik özelliğinin bir sonucudur.

Yeni medyanın sunmuş olduğu teknolojik altyapılı ortamlar ile birlikte geleneksel medyadaki tek yönlü iletişim de çok yönlü bir iletişime dönüşmüştür. Ayrıca bu ortamlar ile etkileşime ve deneyim kazanmaya imkan tanınmıştır. Söz konusu etkileşim ile “hem kaynağın hem de alıcının içerik üzerindeki manipüle hakimiyeti sağlanmıştır.” (Yanık, 2016, s. 907).

2.1.1.3. Hipermetinsellik

Çevrimiçi ortamdaki bir metnin/içeriğin başka metin/içeriklerle ilişkisini ifade eden hipermetinsellik özelliği ile arayüzdeki bir metinden başka metinlere kolaylıkla geçilmesi, bu metinler arasında dolaşılması söz konusudur. Yeni medyanın bu özelliği ile kullanıcı ağ üzerinde sürekli olarak seyir halindedir. Arayüzde birbirine bağlı metinlerin varlığı kullanıcının yolunu kaybetmesine sebep olabilir. Bu yüzden karşılaşılan metinlerin sayısal çokluğu ile niteliği arasında eleme yapılması kayda değer beceriyi gerektirir (Binark ve Löker, 2011, s. 12).

Bir birim ile diğer birimler arasındaki sayısız bağlantılardan oluşan yapıyı ifade eden hipermetin ile bir veri noktasından diğer veri noktalarına anında ulaşılabilmeyi olanaklı kılan bağlantı yolları vardır. Bu özelliği ile bir bağlantı üzerindeki metnin her parçası kullanıcıyı farklı bağlantılara taşıyabilmektedir (aktaran Çomu, 2012, s. 18).

Hipermetin ağ üzerindeki enformasyonlar arasında bağlantı kurularak oluşturulan metin türüdür. Kitap okuma gibi doğrusal bir okuma gerektirmedikleri için, internet üzerinde bir okuyucunun gerçekleştirdiği okuma biçimi diğer okuyucularinkine benzemez (Sütçü, 2012, s. 83). Geleneksel medya içeriklerinde bir başlangıç ve son bulunurken yeni medyanın hipermetinsellik özelliği ile son olgusu ortadan kalkmıştır (Binark, 2015, s. 17).

2.1.1.4. Multimedya Biçimselliği ve Kullanıcı Türevli İçerik

Multimedya, birkaç cihaz arasında tek bir etkileşimli ortama olan bağlantıyı ya da birkaç ortam arasındaki tek bir etkileşimli ağıta bağlantıyı ifade etmektedir. Yeni

medyanın multimedya özelliği ses, metin, veri ve görüntü içeren uygulamaların tek bir cihazda entegre edilebilmesini ifade etmektedir. Çoklu ortam olarak da adlandırılan multimedyanın temel özellikleri, çeşitli veri türlerinin bir arada olması ve kullanıcının yüksek düzeydeki etkileşimidir. Bu özellik sayesinde kullanıcılar tek bir ortamda açıklamalar, şekiller, resimler, fotoğraflar, videolar, animasyonlar, sesler vb. birçok bilgi bulabilmektedir. Dolayısıyla multimedya ile tek bilginin farklı şekillerde tasvir edilmesi söz konusudur. Multimedya ortamının diğer özellikleri modüler olması ve bu ortamdaki bilgilerin manipüle edilebilmesi yani kullanıcının dijital bilgi parçalarını kesip yapıştırmasına olanak tanınmasıdır (van Dijk, 2006, s. 56).

Yeni medyanın multimedya özelliğinde metin, ses, fotoğraf/resim ve sayısal veri gibi farklı içerikler tek bir ortamda toplanmıştır. Yeni medya ortamının dijitallik özelliğinden beslenen multimedya biçimselliği, aynı zamanda kullanıcı türevli içerik üretimini desteklemektedir (Binark ve Löker, 2011, s. 10).

Kullanıcı türevli içerik üretimi ve kullanıcıların bu içerikleri internet üzerinden paylaşması web 2.0 teknolojisinin gelişiminden önce de söz konusuydu. Bu teknolojiye önce kullanıcılar oluşturmuş oldukları içerikleri internet üzerinden paylaşabilmıştır. Web 2.0 ile birlikte üretilen içeriklerin daha kolay ve hızlı bir şekilde üretilip paylaşımı mümkün hale gelmiştir (Çomu ve Binark, 2013, s. 204).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle bireylerin aktif olarak kullanıcı olması etkileşimin hızını ve yayılımını artırırken aynı zamanda kullanıcıların kendi içeriklerini kendisinin ürettiği ve aynı zamanda tükettiği üretketiciyi (prosumer) ortaya çıkarmıştır. Sözlükler, bloglar, video paylaşım ağları; twitter, facebook, instagram gibi sosyal medya uygulamaları, mesajlaşma uygulamaları, alışveriş siteleri, haber portalları gibi web tabanlı uygulamalar kullanıcı türevli içerik üretiminin söz konusu olduğu yeni medya ortamlarıdır.

Kullanıcı türevli içerik üretimine, son dönemlerde varlığını belirgin bir şekilde hissettiren yurttaş gazeteciliği örneğini vermek mümkündür. Katılımcı gazetecilik olarak da adlandırılan yurttaş gazeteciliği web tabanlı uygulamaların haber üretmek amacıyla yurttaş tarafından kullanılmasıdır. Kullanıcı türevli içerik üretimi özelliği sayesinde kullanıcılar, medya profesyonelleri için de bir haber kaynağı olmuştur (Erbaysal Filibeli, 2018, s. 456).

2.1.1.5. Yayılım ve Sanallık

Yeni medyanın yukarıda sıralanan özelliklerinin tümünün birbiriyle iç içe geçmiş bir yapı içerisinde olduğunu söylemek gerekmektedir. Sayısal temelli donanımların ve ağların ortaya çıkışı, web 2.0 teknolojisinin gelişimi ve etkileşimin ortaya çıkışı yeni medyanın birbirleriyle bağlantılı olan diğer özelliklerini de beraberinde getirmiştir. Söz konusu özelliklerden biri olan yayılım özelliği de kullanıcının üretmiş olduğu bir içeriğin, ağ üzerindeki farklı mecralarda dolaşıma girerek geniş kitlelere yayılması anlamına gelir.

Yayılım özelliğinin etkileşim temelinde geliştiğini belirtmek gerekir. Bununla birlikte Binark ve Löker, yayılımın hipermetinsellik özelliği ile olan ilişkisine dikkat çekmektedir:

Yayılım, hipermetinsellik özelliğinden beslenir ve arayüzdeki bir metnin hızla dağılmasını, bu metne farklı zamanlarda ve uzamlarda yeniden ve yeniden erişilebilmesini ifade eder. Özellikle YouTube, Vimeo, Dailymotion gibi video paylaşım ağları ve Facebook, Orkut, Hi5, Myspace gibi toplumsal paylaşım ağlarında dolaşıma giren çeşitli metinler bağlantı verme veya kopyalama-yapıştırma yöntemi ile hızla siberuzamda dolaşıma girer (2011, s. 12).

Kullanıcıya orada olma duygusunu veren sanallık özelliği, arayüz ile kullanıcı arasındaki iletişimin niteliğini açıklar (Binark ve Löker, 2011, s. 12). Coleman ise ağ tabanlı medyanın en önemli özelliklerinden birinin “sanal mevcudiyet” yani dolayım-lama ile orada olma duygusu olduğunu, bunun da “birlikte mevcudiyet” yani dolayım-lama ile başkalarıyla birlikte orada olma duygusuyla ilişkili olduğunu belirtmektedir (aktaran Çomu, 2012, s. 25). Sanallık, kişinin ağ üzerinde aktif olduğu anda kendisini orada hissettiği sanal uzam ve gerçeğin bir simülasyonu olarak tanımlanabilmektedir.

2.1.2. Etkileşimsellik Temelinde İnternetin Gelişimi ve Sosyal Medya

Tarih öncesi dönemlerde dilin gelişiminden önce jest, mimik ya da mırıldanmalar ile başlayan iletişim, ilerleyen süreçlerde sözlü hale gelmiş ve bu süreç yazının gelişimi ile perçinlenmiştir. Döneminin yeni medyası olan matbaanın gelişimi ile birlikte kitlesel bir özellik kazanan iletişim, telgraf ile birlikte küreselliğe ilk adımını atmış ve nihayetinde internetin gelişimi ile tam anlamıyla küresel bir boyuta

ulaşmıştır. Elbette küresel iletişim, yukarıda kabaca açıkladığımız süreç içerisinde geliştirilen pek çok teknolojiden geçerek son halini almıştır.

İletişim ağlarının küresel hale gelmesi 19. yüzyılda mümkün olmuştur. İletişimin küreselleşmeye başlaması su altı kablo sistemlerinin gelişmesi, uluslararası haber ajanslarının ortaya çıkışı ve elektromanyetik tayf tahsisi ile ilgili uluslararası örgütlerin oluşması ile başlamıştır. İlk ortaya çıkışı karasal olan telgraf sisteminin ilerleyen süreçlerde denizaltından döşenen kablo ağlarına dönüştürülmesi coğrafik engellerin yol açtığı pek çok sorunu ortadan kaldırmış ve zaman açısından büyük bir avantaj sağlamıştır. Yine 19. yüzyılda haber ajansları ortaya çıkmış ve dünyanın diğer bölgelerinden haber toplama ve diğer bölgelere haber yayma sistematik bir şekilde gerçekleşmiştir. İletişimin küreselleşmesinde önemli rol oynayan bir diğer gelişme ise elektromanyetik dalgalar yoluyla ileti aktarma teknolojisinin gelişmesidir. Bu teknoloji ile yoğun enformasyonu verimli ve anlık bir şekilde aktarmak mümkün hale gelmiştir. Elektromanyetik dalgalar aracılığı ile gerçekleştirilen iletişim, iletişim uydularının fırlatıldığı 1960'lı yıllara kadar tam anlamı ile küresel bir boyut kazanamamıştır (Thompson, 2008, s. 231-241).

1960'lara kadar olan dönemde haberleşme ve yayıncılık faaliyetleri teknik olarak radyo dalgalarının atmosferde yansması yoluyla gerçekleşmekteydi. Elbette bu yöntemle gerçekleştirilen haberleşme ve yayıncılık faaliyetleri sınırlı hat sayısı ve atmosferin değişen yapısı nedeniyle niteliksel olarak etkilenmekteydi. Yaşanan bu teknik sorunlar, dünyanın yörüngesine yerleştirilecek bir uydu beraberinde dünyaya gönderilen sinyaller ile giderildi. Bu sayede yüksek nitelikte kesintisiz veri alışverişinin yapıldığı, uzak mesafeler arası bir etkileşim mümkün oldu (aktaran İspir, 2013, s. 7).

Sürekli devinim halinde olan teknoloji, devam eden süreçte internetin ortaya çıkışı ile birlikte dijital bir çağın kapılarını aralamıştır. Halihazırda kullanmış olduğumuz internet ilk başta ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumu (Advanced Research Projects Agency- ARPA) tarafından askeri bir proje olarak geliştirilmişti. Kurumda öğretim üyelerinden oluşan bilgisayar araştırma ekibi yeni modeller geliştirmeye başladı ve ARPANET adlı ilk bilgisayar ağı oluşturuldu (Chayko, 2018, s. 21-22). Oluşturulan bu ağ ile öncelikli amaç "ARPANET'in ilk

aşamalarında bilgisayarlar arası bağlantı kurmanın mantığı, dağınık bilgisayar kaynaklarından tam anlamıyla yararlanabilmek için birbirine uzak bilgisayarlar arasında bağlantı kurarak zamanı paylaşmayı mümkün kılmaktı.” (Castells, 2008, s. 62).

Bugün kullandığımız internetin temeli olan ARPANET kurulduktan sonra insanların ağ üzerinden iletişim kurabilmesi için e-posta sistemi oluşturuldu. Önceleri araştırmacılar, hükümetler, askeri örgüt üyeleri, ticaret uzmanları bu ağları kullanmaya başladı. Devam eden süreçte yerel bilgisayar ağları oluşturuldu ve 1970’lerin sonunda birçok ülkenin dahil olduğu uluslararası bir ağ altyapısı oluşturulmaya başlandı. Elbette bu ağın kullanılması için kişisel bilgisayarlara ihtiyaç vardı ve 1983 yılında Amerika’nın yalnızca yüzde 10’luk bir kısmında kişisel bilgisayar vardı. Mevcut bilgisayarlar donanımsal ve yazılımsal düzeyde oldukça yavaştı aynı zamanda büyük bir alt yapı engeli de vardı. 1990 yılına gelindiğinde ise ticari internet sağlayıcılarının ortaya çıkışı, internetin yaygınlaştırılması için gerekli olan teknolojinin finanse edilmesine yardımcı oldu (Chayko, 201, s. 22-24).

90’lı yıllara gelindiğinde bugünkü web sitelerinin temelini oluşturan World Wide Web (www) ağı geliştirildi. Devamında ise web’in kullanımını ve yaygınlaşmasını kolaylaştıran teknolojiler devreye girdi. Elbette bu dönemdeki web ağı bugün kullanmış olduğumuz web alt yapısından oldukça farklıydı. World Wide Web Web’in ilk ortaya çıktığı aşama olarak da ifade edilen Web 1.0 teknolojisi; tek yönlü bilgi akışının olduğu, kullanıcının hiçbir şekilde içeriğe katılım sağlayamadığı ve geri bildirimde bulunamadığı bir ortamdı.

İnternet üzerinden erişilen, birbiriyle bağlı olan köprü metin sistemlerinden oluşan Web 1.0 sistemi sadece bilgi aranmasına ve içeriğin okunmasına müsaade ediyordu. Kullanıcı etkileşimi ve içeriğe herhangi bir katkı söz konusu değildi (Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 500). Web 1.0’ın temel amacı internet kullanıcıları için ortak bir bilgi alanı oluşturmak ve bilgi paylaşımı yapmaktı. Bağlantı yapısı günümüze göre oldukça zayıf olan Web 1.0 çevrimiçi bir varlık oluşturarak bilgiyi herhangi bir zamanda herkes için erişilebilir hale getiriyordu (Hiremath ve Kenchakkanavar, 2016, s. 707).

Web ağının ilk nesli olan Web 1.0, elbette ilk ortaya çıktığı 1989 yılındaki özelliklerini ilerleyen yıllarda geliştirmeye devam etti. Örneğin ilk zamanlarda kullanılan Gopher adlı web tarayıcısının yerini 1993 yılında Mosaic aldı ve devam eden süreçte bunu kullanımı daha kolay olan Netscape izledi. Bu gelişmelerin ardından web üzerindeki içeriklerin katologlanması (Yahoo) ve arama motorlarının (Google) ortaya çıkmasıyla web ağı farklı bir boyut kazandı (Chayko, 2018, s. 26-27). Gelişen ve değişen teknoloji web ağı üzerinde kullanıcıların aktif olabildiği bir etkileşim ortamının yani Web 2.0'in önünü açtı.

Web 2.0 terimi genellikle bir bilgi paylaşımı, birlikte çalışabilirlik, kullanıcı kontrollü tasarım ve World Wide Web üzerinde iş birliği ile kolay etkileşimli hale getiren web uygulamalarıyla bağlantılı bir terimdir (Hiremath ve Kenchakkanavar, 2016, s. 501). Kullanıcı türevli içerik üretimini daha da mümkün kılan Web 2.0 teknolojisi, yüksek düzeyde etkileşimin söz konusu olduğu bir ağ yapılanmasını ve daha dinamik bir web yapısını ifade etmektedir.

2004 yılında gerçekleştirilen *Media Live International* konferansında Web 2.0 kavramını popüler hale getiren kişi olarak O'Reilly gösterilmektedir. O'Reilly'e göre Web 2.0 teknolojisi bir platform olarak tüm cihazları kapsayan bir ağıdır. Web 2.0 uygulamaları ise bu platformun kendine özgü avantajlarından en iyi şekilde yararlananlardır. Web 2.0 bireysel kullanıcılar da dahil olmak üzere pek çok kaynaktan gelen verilerin tüketilmesini ve bu verilerin tekrar karıştırılmasını sağlar; ayrıca kullanıcının kendi verilerini ve hizmetlerini başkaları tarafından karıştırılmasına izin vermektedir. Web 2.0 katılım mimarisi aracılığı ile ağ efektleri oluşturarak ve zengin kullanıcı deneyimi sunarak Web 1.0 teknolojisinin ötesine geçmeye izin vermektedir¹⁸.

Web 2.0 teknolojisi önemli ölçüde bir pazarlama terimi olmasına rağmen web'deki çeşitli yeni olguları tanımlamak için 2004 yılında tanımlanan bir kavramdır. Bu teknolojinin temel özellikleri arasında çift yönlü iletişim, sosyal ağların büyümesi ve içerik türlerinde önemli çeşitlilik yer almaktadır. Genellikle birden çok bilgi kaynağından dinamik olarak oluşturulmuş sayfaları içeren Web 2.0; AJAX* gibi belirli

¹⁸ Tim O'Reilly, Web 2.0: Compact Definition? <http://radar.oreilly.com/2005/10/web-20-compact-definition.html>

*AJAX, web üzerinde etkileşimli uygulamalar oluşturan teknolojinin ismi.

bir teknoloji kümesine dayalı web sitelerini; kullanıcı profillerini, arkadaş bağlantılarını içeren web siteleri; kullanıcı tarafından metin, video ve fotoğraf gönderileri şeklinde oluşturulan içeriğe yorum, etiket ve derecelendirme yapılmasına teşvik edilen web sitelerini içermektedir (Cormode ve Krishnamurthy, 2008).

Web 2.0'ın temelinde bir dizi web tabanlı hizmet ve uygulama vardır. Bunlar esasen teknoloji değil internetin ve web'in temelini oluşturan teknolojilerin yapı taşı ve açık standartlar kullanılarak oluşturulmuş hizmetlerdir. Söz konusu uygulamalar arasında “bloglar, wiki'ler, multimedya paylaşım servisleri, içerik sendikasyonu, podcasting ve içerik etiketleme servisleri” bulunmaktadır. Blog, bir kullanıcı ya da blog yazarı tarafından genelde kronolojik olarak düzenlenen yorum ve kişisel günlük bilgi içeriklerinden oluşan kişisel web sayfasıdır. Wiki'ler kullanıcıların içeriğe katkıda bulunmasını ve içeriği düzenlemesini sağlayan web sayfalarıdır (örneğin Wikipedia). Wiki'ler (blog'ların aksine) bir geçmiş işlevine sahiptir ve düzenlenen içeriğin önceki sürümlerinin incelenmesine ve geri yüklenmesine olanak tanımaktadır. Multimedya paylaşım hizmetleri ise fotoğraf (ör. Flickr), video (ör. YouTube, MySpace) ve podcast'ler (ör. Odeo) gibi multimedya içeriğinin depolanmasını ve paylaşılmasını sağlar. İçerik dağıtımı, bir web sitesindeki içeriğin (örneğin bir haber başlığı) feed'de toplandığı (örneğin, içerik parçalarının basit bir metin dosyasına yerleştirilmesine olanak sağlayan bir XML uygulaması RSS 2.0'inin kullanılmasıyla kolaylaştırıldığı) ve daha sonra başka web siteleri veya okuyucu programları tarafından (belirli aralıklarla) okunabildiği süreçtir. Podcasting, web üzerinden erişilen ve bilgisayarlarda veya taşınabilir MP3 cihazlarında oynatılan MP3 formatındaki ses kayıtlarını (örneğin röportajlar, dersler) ifade etmektedir. Etiketleme hizmetleri (ör. Del.icio.us), anahtar kelimelerin web sitesi veya fotoğraf gibi dijital bir nesneye eklenmesine izin vermektedir. Kullanıcılar, diğer kullanıcılarla paylaşılabilen etiket listelerini (istemci tarayıcısı yerine uzak bir sunucuda) oluşturabilir ve depolayabilir. İçerik, farklı kategorilerde etiketlenebilir, dolayısıyla dijital nesnelerin zengin ve çeşitli bir kategorize edilmesi ve düzenlenmesi eklenebilir (Anderson, 2007, s. 7).

Tablo 8: Web 2.0 Web Site Türleri (Naik ve Shivalingaiah, 2008, s. 501).

Ses	Blog oluşturma	Web günlüğü	Sosyal İmleme	Portallar
Takvimler	Sohbet Ağları	İş birliği	İletişim	Topluluk
CRM /Müşteri İlişkileri Yönetimi web siteleri)	E-ticaret	Uzaktan Eğitim	E-posta	Dosya Paylaşımı
Forumlar	Oyunlar	Görüntüler	Bilgi Tabanı	Haritalama
Mashuplar (farklı kaynaklardaki içeriklerin bir araya getirildiği siteler)	Çoklu ortam	RSS	Wiki	Listeler

Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler hem kullanıcıların yaratıcılıklarını ifade etmelerine hem de onların aklına gelen her şey hakkında yorumlarını kaydetmelerine olanak tanımaktadır. Bununla birlikte kullanıcılar gerçek dünyadaki çeşitli sosyal, kültürel, politik ve ekonomik konularda değişimi başlatmak ve etkilemek için sanal bir ortamda farkındalık oluşturabilmektedir. Örneğin etkileşim temelli platformlar ile “...bir cinsel tacizciyi kamu görevinden uzaklaştırmak, seçim yenilgisiyle sonuçlanan uygunsuz davranışları açığa çıkarmak, müzikal ve sanatsal zevkleri etkilemek, birinci elden savaş anlatımlarını detaylandırmak, ulusal ölçekte kitap okuyucularını etkilemek gibi pek çok etki yaratılabilmektedir. Web’in bu gücü yerleşik medya gibi geleneksel örgütlere ve yönetim kurumlarına duyulan güveni azaltmakla birlikte ifade özgürlüğünün batıdaki köklü popüler kültürün yükselişinden kaynaklanıyor gibi görünmektedir.” (George ve Scerri, 2007).

Daha hızlı etkileşim ve paylaşım yapılmasına imkan tanıyan Web 2.0, Web 1.0’dan yazılımsal olarak değil gelişmişlik açısından farklıydı. Çünkü Web 2.0 daha fazla içeriğin üretimine ve dolaşıma sokulmasına imkan sağlamaktaydı. Elbette Web 2.0’ı farklı kılan özelliklerden biri de Web 1.0’a göre daha büyük verilere ev sahipliği

yapmasıdır. Değişen ve gelişen teknoloji Web 2.0'ın veri kapasitesini giderek artırmış ve daha fazla veri kapasitesine sahip olan Web 3.0'ı ortaya çıkarmıştır.

World Wide Web'in üçüncü nesli olarak nitelendirilen Web 3.0, semantik web ya da anlamsal web olarak da adlandırılmaktadır. Temeli veri entegrasyonu olan Web 3.0 teknolojisinde içerikler anlamsal olarak değerlendirilerek kullanıcıya sunulmaktadır.

Web 3.0, web kullanımının evrimini ve etkileşiminin çeşitli gelişimlerini açıklamak için kullanılan bir terimdir. Bunlar arasında web'in bir veritabanına dönüştürülmesi, içeriğin tarayıcı olmayan birden çok uygulama tarafından erişilebilir hale getirilmesi, yapay zeka teknolojilerinin, anlamsal- semantik web'in, jeo-uzamsal Web'in veya 3D web'in kullanılması yer almaktadır. Web 3.0, web sitesi veya web sayfası konseptinin kaybolduğu, verilerin sahibinin olmadığı bunun yerine paylaşıldığı, hizmetlerin aynı web üzerinde aynı veriler için farklı görünümünün olduğu bir web sitesidir. Söz konusu hizmetler, uygulamalar (tarayıcılar, sanal dünyalar veya başka herhangi bir şey), aygıtlar veya başka hizmetler olabilmektedir (Singh ve Gulati, 2011, s. 150).

Farklı algoritmalar temelinde kullanıcıya en uygun içeriği sunan Web 3.0 teknolojisi reklam bağlamında düşünüldüğünde yapay zeka sistemlerinin kullanılarak ağ kullanıcısının ihtiyaçlarına hitap eden kişiye özel reklamların içerik olarak sunulduğu görülmektedir. Örneğin arama motorunda alışveriş için aranan bir ürün ismi, bu teknoloji ile tüm veri tabanına yayılarak herhangi bir uygulamada kullanıcının karşısına çok kolay bir şekilde çıkarılabilmektedir.

Çoğu zaman Web 3.0'ın yapay zeka teknolojisi ile karıştırıldığı söylenmektedir. Yazılımların etkin olduğu bir sistem ile faaliyet gösteren Web 3.0 teknolojisi elbette yapay zeka sistemlerinden büyük ölçüde yararlanmaktadır, ancak Web 3.0'da içerik kontrolünün tamamen yapay zekanın elinde olduğu bir teknoloji şu anda söz konusu değildir. Bunun önümüzdeki yıllarda Web 4.0 teknolojisi ile mümkün olabileceğine dair pek çok çalışma yürütülmektedir.

2.1.2.1. Sosyal Medya

Web 1.0 teknolojisinin tek yönlü bilgi akışından aktif kullanıcı özelliği olan Web 2.0 teknolojisine geçilmesiyle kullanıcılara içerik üretimi imkanı tanınmış; etkileşim temelli geliştirilen bu teknoloji ile kullanıcıların oluşturulan platformlara katılımı hızla artmıştır. Kullanıcıların iki yönlü iletişimi ile karakterize edilen Web 2.0, temelli geliştirilen platformlar arasında wiki'ler, bloglar, RSS, podcastler, dijital oyunlar; fotoğraf, video ve ses içerikli çoklu ortamları ve sosyal ağları kapsamaktadır.

Sosyal medyayı sosyal ağların bir uzantısı olarak gören Boyd'a göre sosyal medya; zaman-mekan, varlık-yokluk, bireysel iletişim-kitle iletişimi, kontrol-özgürlük, özel-kamusal, sanal-gerçek kavramları arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Gündelik hayatın pek çok yönünü yansıtan sosyal medya aynı zamanda gündelik hayatı karmaşıklaştırmaktadır (aktaran Çizmeci, 2014, s. 387).

Sosyal medya, bireylerin ya da toplulukların kullanıcı tarafından oluşturulan içeriği paylaştığı, bu içerikleri tartıştığı ve değiştirdiği bunun için de son derece etkileşimli mobil ve web tabanlı platformların kullanıldığı bir ortamdır (Kietzman vd., 2011, s. 242).

İlk sosyal ağ sitesinin 1997 yılında kurulan ve kullanıcılara profil oluşturma, arkadaş listeleme ve bu listelerde gezinme imkanı sunan Six Ways isimli site olduğu kabul edilmektedir. Sonrasında iş (Ryze), günlük tutma (LiveJournal), toplumsal çıkarlar (BlackPlanet ve AsianAvenue) ve sanal dünya (Cyworld) etrafında gelişen popüler sosyal ağ siteleri ortaya çıktı. 2002 yılında Friendster isimli sosyal ağ sitesi ile arkadaşlar arası bağlantı kurmak mümkün olmuştur. Devam eden süreçte ise medya paylaşımını sağlayan Flickr, MySpace, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube sosyal ağ siteleri oluşturulmuştur (Chayko, 2018, s. 35-36).

Sosyal medya büyük ölçüde paylaşımın yapıldığı, çevrimiçi medyanın yeni bir türü olarak fırsatlar sunduğu en yeni fikirlerden biridir ve şu özellikleri içermektedir (aktaran Akıncı Vural ve Bat, 2010, s. 3351-3352):

Katılımcılar: Sosyal medya, katılımcıları cesaretlendirmekte ve ilgili her kullanıcıdan geri bildirim alır.

Açıklık: Sosyal medya servisleri geri bildirim ve katılımcılara açıktır. Söz konusu servisler kullanıcıya oylama, yorum ve bilgi paylaşımı konularında cesaret aşılar, bunlar çok nadir olarak ulaşma yönelik engeller koyar.

Konuşma/ Diyalog: Geleneksel medya yayına ilişkin iken (içerik aktarımı ya da dinleyiciye bilgi ulaşımı), sosyal medya karşılıklı konuşmaya olanak tanınması bakımından daha iyidir.

Toplum: Sosyal medya, topluluklara hızlı ve etkili bir oluşum için izin vermektedir. Böylece topluluklar “sevdikleri fotoğraf, politik değerler, favori TV şovları gibi ilgili oldukları şeyleri paylaşırlar.”

Bağlantılılık: Sosyal medyanın pek çok türünde bağlantılı işler gerçekleştirilir; yani diğer sitelere, araştırmalara veya kullanıcıların ilgi duyduğu bir konu hakkında link verilmesine imkan tanınmaktadır. Bu da yeni medyanın hipermetinsellik özelliğinin bir sonucudur.

Bu noktada sosyal medyanın küresel bir platform olduğunun tekrar altını çizmek yerinde olacaktır. Yayılım alanı tüm dünya olan sosyal medyada birbirine bağlı yapılar ve söz konusu yapıların etkileşimi ile dönüşen kültürler vardır. Sosyal medya çeşitli alanlarda küresel paylaşım katkıda bulunmaktadır. Bazı sosyal ağ siteleri bilgi anlamında tüm dünyayı kapsayan veri bankaları oluşturur, bazıları iş dünyasını küreselleştirir; bazıları insan hakları, barış, ekoloji gibi ortak konular üzerinde küresel bir bilinç ve farkındalık oluşturmak için tüm dünyayı tek bir çatı altında buluşturabilmektedir (Erkayhan, 2013, s. 26-27).

Bugün gelinen noktada sosyal medya, sağlamış olduğu olanaklar ile dijital kamusalılık oluştururken dijital aktivizm hareketlerinin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesine de imkan tanımaktadır. 2017 yılında taciz ve cinsel saldırıları ifşa etmek için Amerikan aktris Alyssa Milano tarafından Twitter üzerinde başlatılan #metoo hareketi giderek büyümüş ve 85 ülkeye yayılmıştır. Tacize uğrayan kadınların ortak paydası olan #metoo hareketi mağdur kadınların seslerini duyurabilmelerine imkan tanıyan aynı zamanda dijital aktivizmin küresel boyutunu açıkça ortaya koyan önemli bir örnektir.

Sosyal ağların gelişimi ile birlikte görünür olan bir başka yeni medya kavramı da *üretkecilik/prosumer* kavramıdır. Etkileşimin ve paylaşımın dinamik olduğu sosyal ağlarda oluşturulan içeriğin üretim ve tüketiminin baş rolünde prosumer olarak adlandırılan kullanıcılar vardır.

Oğuzhan, kitle iletişim araçları sürecinden Web 2.0’a kadar olan süreçte tüketici kavramının da dönüşüme uğradığına vurgu yapmaktadır:

Tüketici; kitle iletişim araçları döneminde izleyici (audience), internetin yeni bir olanak olarak sunulduğu Web 1.0 döneminde ‘kullanıcı’ (user) olarak adlandırılmıştır ... etkileşimin tanımlayıcı işleve sahip olduğu Web 2.0 döneminde tüketicinin “prosumer” kavramıyla karşılanması söz konusudur. Prosumer’a bu teknolojilerde sağlanan şablon uygulamalar, mecranın içeriğini kendi tercihleriyle oluşturmasına ve değiştirmesine imkan verir (2013, s. 73).

Üretkeçiler tarafından oluşturulan içeriklerin, aynı zamanda harcanan emek ve zamanın paylaşıldığı, bunun da bir ekonomiye dönüştüğü katılımcı bir kültürün oluştuğunu belirtmek gereklidir. Çoğu zaman farkına varılmasa da içerik üreticilerinin sosyal ağların ücretsiz çalışan işçileri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bugün yoğun bir şekilde kullanılan You Tube, Instagram, Facebook, Twitter, Wikipedia gibi pek çok sosyal ağ sitesi, kullanıcıların içerik üretimi ve onlar tarafından üretilen içeriklerin tüketimi mantalitesi ile çalışmaktadır. Sosyal ağ uygulamalarının Dünya’da ve Türkiye’deki kullanım oranları da göz önünde bulundurulduğunda üretkeçilerin katlanarak arttığını ve artacağını söylemek mümkündür.

We Are Social 2021 Raporu’na göre dünya nüfusunun yüzde 53,6’sı sosyal medya kullanıcısıdır. Dünyada en çok kullanılan sosyal ağ sitesi ise 2,7 milyar kullanıcı ile Facebook’tur, bunu sırasıyla YouTube, WhatsApp, Facebook Messenger, Instagram ve WeChat takip etmektedir. Türkiye nüfusunun ise yüzde 70,8’i aktif olarak sosyal medya kullanmaktadır. Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya platformlarının başında yüzde 94,5 oranında YouTube gelmektedir. Bunu yüzde 89,5 oranında Instagram, yüzde 87,5 oranında WhatsApp, yüzde 79 oranında Facebook izlemektedir¹⁹.

¹⁹ We Are Social 2021 Ocak Ayı Türkiye Raporu <https://gamzenurluoglu.medium.com/15-maddede-t%C3%BCrkiye-nin-dijital-tablosu-we-are-social-2021-t%C3%BCrkiye-raporu-818061d64f5e>

Yukarıdaki veriler göz önünde bulundurulduğunda üretketicilik olgusunun ulaştığı boyutu düşünmek zor olmayacaktır. Her gün milyonlarca içeriğin üretildiği, yeniden dolaşıma sokulduğu ve tüketildiği sosyal ağlarda, etkileşim en üst noktada hissedilirken bu mecralarda insanlar birbirlerine destek olabilir, bir kültüre ya da kuruluşa karşı ortak olup direnişe geçebilir. Aynı zamanda üreticiler, kendilerine açık olarak görünmeyen yollarla sömürülebilmektedir. Bununla birlikte bireyler, farkında olmadan dijital deneyimleri karşılığında emeklerini ve bilgilerini satmaktadır. Çevrimiçi ortamda paylaşılan her şey ürünleştirilip çoğu zaman hedef kitleli reklamcılık için başka şirketlere satılmaktadır (Chayko, 2018, s. 71).

Öte yandan yeni medyanın katılımcıya sağladığı orada olma, diğer bir deyişle sanallık özelliği temelinde gelişen bir başka kavram ise *sanal cemaatlerdir*. Çevrimiçi topluluklar olarak da adlandırılan sanal cemaatler, ortak görüşü paylaşan insanların ağ üzerinde oluşturdukları grup olarak tanımlanabilmektedir.

Sanal cemaat, belirli sayıda insanın siber uzamda kişilerarası ilişkiler kurmak üzere ağ üzerindeki kamusal tartışmalara katılarak burada oluşturdukları toplumsal kümelenmeler veya örgütlenmeler olarak tanımlanmaktadır. Sanal cemaatler benzer değerleri veya çıkarları paylaşan, bu doğrultuda bilgi alışverişi yapan, birbirleriyle arkadaşlık kuran ve birbirlerine duygusal olarak destek veren bireylerin oluşturduğu topluluklardır. Ortak çıkarlara ve benzer düşüncelere sahip olan sanal cemaat üyeleri homojen bir nitelik göstermektedir (Binark ve Löker, 2011, s. 13).

Kavramı ilk olarak kullanan Rheingold ise sanal cemaati “Kişisel ilişki ağlarını biçimlendirmek için Ağ’dan çıkan sosyal toplanmalar” olarak tanımlamaktadır (aktaran Chayko, 2018, s. 49).

Sanal cemaatlerin fiziksel olmayan topluluklar olduğunu belirten Castells (2008, s. 479-480), esasında sanal cemaatlerin gerçek cemaat/topluluk olduğunu ancak fiziksel cemaatlerin izlemiş olduğu etkileşim kalıplarını izlemediğini belirtmektedir. Ona göre sanal cemaatler gerçek dışı değildir sadece farklı bir gerçeklik düzleminde bulunmaktadır. Çoğu zayıf bağlara dayanan sanal cemaatler “Sağlam bir etkileşimin dinamikleriyle karşılıklılık ve destek üretebilen kişisel sosyal ağlardır.”

Bununla birlikte sanal cemaatlerdeki gerçeklik ilişkileri zayıf ve kırılgandır. Cemaat üyeleri yüz yüze ilişkilerde olduğu gibi sıkı bir ağla örülmediğinden, bu cemaatlerin birliği sürekli inanç ve duygulara yapılan çağrılarla mümkündür. Ayrıca cemaat üyelerinin birbirleri ile benzer ve ortak yönlerini öne çıkarıp farklılıkları reddeden buluşma noktaları vardır. Çünkü sanal cemaatler ancak ortak paydada buluşulan birlikten oluşmaktadır (aktaran Kesim ve Kar, 2003).

Sanal cemaatlere muhalif olanlar ise bu toplulukların samimiyetten uzak olduğunu iddia etmekte ve toplumsal ilişkileri zayıflattığını öne sürmektedir. Sanal cemaat savunucuları ise tam tersine gerçek dünyada yapılabilecek her şeyin sanal ortamda da yapılabileceğine vurgu yapmaktadır. Sanal cemaat olgusunu ortaya atan ve bu olgunun en sıkı savunucusu olan Rheingold, sanal dünyada da cemaatlerin olabileceğini ifade ederek insanların dışarı çıkmaya korktuğu pek çok ülkede sanal cemaatlerin ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmektedir (Bozkurt, 2003).

2.1.3. Riskler ve Olanaklar

Zaman ve mekan sınırlamasının ortadan kalkarak iletişimin küreselleştiği, kullanıcıların ise yerel düzlemi aşarak küresel vatandaşa dönüştüğü ağ toplumunda yeni medyanın sağladığı pek çok imkanın yanı sıra çevrimiçi risk oluşturan pek çok durum da söz konusudur. Dünyadaki kullanıcı sayısının giderek arttığı yeni medya ortamı; hızlı etkileşim (bu bağlamda hızlı geri bildirim) özelliği ile ekonomi, siyaset, eğitim, kültür gibi pek çok alanda avantaj sağlamakta, toplumsal örgütlenmeyi hızlandırmakta, dünyanın diğer ucundaki bir kullanıcı ile siber uzamda bilgi ve deneyimlerin paylaşılması gibi pek çok avantaj sağlamaktadır. Bununla birlikte yeni medyanın artan kullanımı nefret söylemi, dijital gözetim, özel yaşamın ihlali, yasal olmayan içerik üretimi gibi pek çok etik problemi ve dijital şiddeti beraberinde getirmektedir.

Avrupada'ki 25 ülkede çocukların internet üzerinde maruz kaldıkları risklerin araştırıldığı EU Kids Online (Avrupa Çevrimiçi Çocuklar) araştırmasında yeni medyanın riskleri ve olanakları aşağıda yer alan tabloda açıklanmıştır:

Tablo 9: Yeni Medya Ortamında Olanaklar ve Riskler (aktaran Binark, 2013, s. 57).

Olanaklar	Riskler
• Küresel enformasyona erişim • Eğitim kaynakları • Eski ve yeni arkadaşlar için toplumsal ağların kurulması • Eğlence, oyunlar • Kullanıcı türevli içerik üretimi • Yurttaş katılımı/ siyasal katılım • Kimliğin ifadesinde mahremiyet (anonimlik) • Topluluklarla bağlar/aktivizm • Teknoloji uzmanlığı ve okuryazarlığı • Kariyer gelişimi veya istihdam • Kişisel/sağlık/cinselliğe dönük tavsiye • Uzman grupları ve fan sitelerinin mevcudiyeti • Uzaktakilerle deneyim paylaşımı	• Yasadışı içerik • Pedofillerin ve yabancıların varlığı • Aşırı veya cinsel şiddet • Diğer zararlı veya saldırgan içerikler • Irkçı/nefret söylemi ve etkinlikleri • Reklam/aşırı ticari ikna • Tarafli/yanlış enformasyon (tavsiye, sağlık konusunda) • Kişisel bilginin istismarı/veri eşleştirmesi • Siberkabadayılık/siber zorbalık, siber taciz • Kumar, finansal suçlar • Kendine zarar (intihar, anoreksiya, vd.) vermeye teşvik • Mahremiyetin ihlali ve dijital gözetim • Yasadışı etkinlikler (korsanlık, dosya yükleme)

Çocuklar üzerinde yapılan bu araştırmada yukarıda sıralanan risk ve olanakların tüm yeni medya kullanıcılarını kapsadığının da bu noktada altını çizmek gereklidir. Tabloya bakıldığında yeni medyanın küresel enformasyona erişim, uzaktan eğitim, sosyalleşme, kullanıcının içeriğini bizzat kendisinin üretebilmesi, siyasal katılım gibi pek çok konuda kullanıcıya önemli olanaklar sağlamaktadır. Diğer yandan sağlanan bu avantajlar beraberinde birtakım riskleri de açığa çıkarmaktadır. Örneğin kullanıcı türevli içerik üretimi özelliği, kullanıcıya önemli avantajlar sağlarken aynı zamanda özel hayatın gizliliği konusunda risk yaratmakta, yine bu özelliğin denetlenmemesi ve kullanıcıya özgür bir ifade ortamı sağlaması da nefret söylemine sebep olabilmektedir.

Yeni iletişim teknolojileri bir yandan dijital gözetimi yaygınlaştırıp kullanıcıyı tahakküm altına alırken diğer yandan bilgi akışını da hızlandırmaktadır. Söz konusu hız bazı zamanlarda gerçek olan bilgilerin değil, yanlış bilgilerin hızlı bir şekilde dolaşıma girerek yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bu duruma sahte hesaplar ve troller eşlik etmekte ayrıca nefret söylemini de hızlıca yaygınlaştırmaktadır. Bununla birlikte

internet kamu yararı ve hak mücadeleleri konusunda kullanıcıya olanak sağlamaktadır (Durna, Binark ve Bayraktutan: 2019, s. 3).

Yeni medya dolayısıyla ortaya çıkan riskler aynı zamanda bu ortamlardaki etik ihlallerin bir sonucu olarak düşünülebilir. Bu bağlamda Binark ve Bayraktutan'ın (2013, s. 39) *Yeni Medya ve Etik* adlı çalışmalarında sıralamış oldukları yeni medya ortamındaki etik ihlaller şu şekildedir:

- Özel hayatın gizliliği,
- Telif/patent hakları,
- İçeriğin asıl kaynağının gösterilmemesi,
- Üretilen içeriğin doğruluğunun teyit edilmeden ve olgunlaşmadan yayılması,
- Kişisel verilerin güvenliğinin sağlanmaması,
- Veri madenciliği,
- Dijital gözetim,
- Nefret Söylemi,
- Yeni medya ortamlarındaki yoğun reklam içeriği,
- Yanıltıcı etiketleme ve başlıklandırma,
- Yeni medya ortamlarında bireyin sadece tüketici olarak konumlandırılması.

Yukarıda sıralanan etik ihlalleri yeni medya ortamında var olan riskler bağlamında kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Özel- kamusal alan arasındaki çizginin giderek muğlaklaştığı günümüzde özel yaşamın ihlali de önemli bir risk olarak açığa çıkmaktadır. Bu bağlamda her insanın sahip olduğu özel yaşamın gizliliği hakkının yeni medyada pek çok şekilde ihlal edildiği görülmektedir. Yeni medya ortamında özel yaşamın gizliliği kişiye ait olan görsel ve işitsel medyanın izinsiz kullanılması ve sosyal medyada dolaşıma sokulması ya da etiketleme özelliğinin kullanılması olarak kendini gösterebilmektedir. Söz konusu hak ihlali hem medya profesyonelleri hem de kullanıcılar (yurttaşlar) tarafından gerçekleştirilmektedir (Binark ve Bayraktutan, 2013, s. 39).

Yeni medya ortamlarında risk oluşturan bir başka olgu ise şüphesiz ki dijital gözetimdir. Gerek ağ üzerinde gerekse yeni medya donanımları vasıtasıyla kullanıcılar/kişiler mütemadiyen kayıt altına alınmaktadır. Kişiler, internet üzerinde

bırakılan dijital izler yoluyla sürekli gözetim altındayken çevrimdışı alanlarda/kamusal mobese denilen sistem ile sürekli kayıt altına alınmaktadır.

Gözetim olgusu gündelik yaşama öylesine dahil olmuştur ki, toplumsal yaşamın her anının kayıt altına alınması insanlar tarafından doğal bir süreç gibi karşılanmaktadır. Gündelik yaşamı kolaylaştıran yeni iletişim teknolojileri (bilgisayar, cep telefonu, internet vb.) diğer taraftan insanları gözetim altında tutmaktadır. Kişilerin kredi kartı kullanımından sağlık bilgilerinin kayıt altına alınmasına kadar pek çok gündelik yaşam etkinliği geniş bir veri tabanına kaydedilmektedir. Dijital gözetim “askeri ve istihbarat amaçlı, devlet yönetimi ve nüfus kontrolü amaçlı, iş gözetimi ve denetimi amaçlı, tüketim ve tüketici yapılandırması amaçlı” gerçekleştirilebilmektedir (Arslantaş-Toktaş vd., 2012).

Bu noktada bir risk olarak veri madenciliği olgusuna da değinmek yerinde olacaktır. Veri madenciliği çok büyük miktardaki verilerin içerisinde önemli olan bilgilerin taranarak çıkarılması sürecidir. Bu süreçte yeni medya kullanıcısının internet ortamında bıraktığı dijital ayak izleri toplanarak kişiye ait bir profil oluşturulmaktadır. Birçok modeli olan veri madenciliğinin pek çok sektörde kullanıldığı görülmektedir.

Büyük verilere sahip kurumlar için oldukça avantaj sağlayan veri madenciliği, aynı zamanda etik ihlalleri de içerebilmektedir. Örneğin bir kullanıcı internet üzerinden yapmış olduğu alışveriş sonrası orada bir iz bırakmaktadır. İlgili şirketler ise bu izleri takip ederek kullanıcıları ilgilerine göre sınıflandırmakta; kullanıcıların hangi sitelere girdiklerini, nelerden hoşlandıklarını, e-postalarında daha çok hangi kelimeyi kullandıklarını izlemektedir. Elde edilen bu veriler hem pazarlama şirketleri tarafından kullanılmakta hem de başka şirketlere satılmaktadır (Arslantaş Toktaş vd., 2012, s. 56). Kişilerin rızası olmadan yapılan bu işlem etik ihlal olarak üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Yeni medya kullanıcılarına düşüncelerini paylaşabileceği özgür bir ortam sunarken bu özgürlük özelliği beraberinde nefret söylemi gibi bir riski getirmektedir. Aynı zamanda etik bir ihlal olan nefret söylemi kullanıcıların oluşturdukları görsel-ışitsel medya içeriklerinde olabilmekte, ayrıca yorum/mesaj gibi geribildirim özelliği bulunan tüm etkileşimli mecralarda kendisini gösterebilmektedir.

Nefret söylemi, kişilere etnik kökenleri, ırkları, ten renkleri, dinleri, milliyetleri, toplumsal cinsiyetleri, cinsel yönelimleri ve yetersizlikleri temelinde yöneltilen nefret içerikli söylemlerdir (aktaran Binark, 2010, s. 23).

Nefret söyleminin evrensel bir tanımının bulunmadığını belirten Weber, nefret söylemini şu şekilde tanımlamaktadır:

“Nefret söylemi” kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi... (2009, s. 3).

Nefret söylemi gerek geleneksel medyada gerekse yeni medya ortamlarında (haber portalları, video paylaşım siteleri, sosyal ağlar, dijital oyunlar vs.) kendini gösterebilmektedir. Yeni medya ortamındaki nefret söylemi geleneksel medyaya göre daha hızlı dolaşıma girerek yayılmakta ve yeni medyanın kullanıcı türevli içerik üretimi özelliği temelinde daha kolay üretilebilmektedir.

Binark, nefret söyleminin yeni medyanın özelliklerinden dolayı yaygınlaşarak ve sıradanlaşarak dolaşıma girdiğini ifade etmekte; yeni medyadaki nefret söylemini etkileşimsellik, dijitallik, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık özellikleri bağlamında açıklamaktadır. Arayüzeyde pek çok kişinin iletişimine ve katılımına olanak sağlayan etkileşimsellik özelliği kapsamında nefret söylemi dolaşıma girdiği mecrada kullanıcılar tarafından yorumlanmakta ve nefret katlanarak büyümektedir. Ağ üzerinden başka mecralara erişimin kolay olduğu hipermetinsellik özelliği ile nefret içerikli sitelerden başka nefret içerikli sitelere ulaşmak kolay olmaktadır. Örneğin cinsel kimliklere ya da etnik gruplara karşı nefret yayan bir haber sitesinden, yine nefret yayan video paylaşım ağlarına ya da sosyal mecralara geçiş yapılabilmektedir. Yayılım özelliğiyle de kullanıcı tarafından üretilen siyasi ya da cinsel kimliğe veya etnik bir azınlığa karşı aşağılayan, hakaret içeren, küçük düşüren bir metin veya video diğer kullanıcıların yorumuna açılmaktadır. Kullanıcıya orada olma hissi veren sanallık özelliği ile de nefret söylemi doğallaştırılmakta ve hızlı bir şekilde yayılabilmektedir (2010, s. 26-27).

Nefret söylemi siyasal, kadınlara yönelik, yabancı ve göçmenlere yönelik, cinsel kimlik temelli, inanç ve mezhep temelli ve engellilere ya da çeşitli hastalıklara yönelik olarak yedi kategoride ele alınmaktadır (Binark ve Çomu, 2012).

Nefret söylemi, beraberinde nefret suçuna dönüşebilen söylemler olarak da değerlendirilir. “Nefret suçu, fiziksel saldırı, saldırı tehdidi, taciz, mülke veya eşyaya zarar verme, nefret sözleri içeren duvar yazıları yazma, kundaklama, kamusal alanlarda zorbalık yapma şeklinde gerçekleşebilir” (aktaran Binark, 2010, s. 13). Bu yapısıyla nefret söyleminin fiziksel ya da sözel olarak eyleme dönüşebilen bir şiddeti içerdiğinin daha doğru deyişle bir şiddet türü olduğunun, ayrıca yeni medya ortamlarında gerçekleştirilen nefret söyleminin de çalışmamızın temel konusu olan dijital şiddetin bir parçası olduğunun altını çizmek gereklidir.

Özellikle yeni medyanın anında etkileşime olanak sağlayan mecralarında kadınları hedef alan her türlü cinsiyetçi nefret söylemini, bu bağlamda kadına yönelik şiddetin çevrimiçi alandaki tezahürü olan ve yeni medyanın risklerinden biri olarak değerlendirebileceğimiz dijital şiddeti ayrıntılı olarak ele almak yerinde olacaktır.

2.2. Teknolojinin Kolaylaştırdığı Dijital Şiddet

Literatürde siber şiddet, siber zorbalık, sanal zorbalık, çevrimiçi şiddet gibi adlandırmalarla da anılan dijital şiddet, yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile yaygınlaşmaya başlayan sosyal ağlar aracılığı ile kişilere hakaret etme, tehditte bulunma, aşağılama, taciz etme gibi eylemleri ifade etmektedir. Bu alanda yapılan araştırmaların sayısının yeni yeni artmaya başlaması tek bir kavram üzerinde mutabık kalınmamasının sebeplerinden bir tanesi olarak değerlendirilmektedir.

Konu ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası alan yazın tarandığında yoğun olarak kullanılan kavramın siber zorbalık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siber zorbalık kavramının kullanıldığı çalışmalar incelendiğinde ise söz konusu çalışmaların ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencileri kapsadığı görülmektedir. Aftab da siber zorbalık kavramının çocuk ve ergenler için kullanılan, yetişkinler içinse “siber taciz ya da ısrarlı siber takip” olarak adlandırılması gereken bir kavram olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (2015). Alan yazında siber zorbalık kavramının çocuklar ve ergenler için kullanıldığı gözlemlenmiştir,

ancak yetişkinler için siber zorbalık kavramının yerine ısrarlı takip kavramının kullanılması doğru olmayacaktır. Zira ısrarlı takip, dijital şiddeti de içerisinde barındıran şiddet türü olmakla birlikte kişiyi sadece iletişim araçları yoluyla değil aynı zamanda fiziksel olarak da takip etme davranışını da içermektedir.

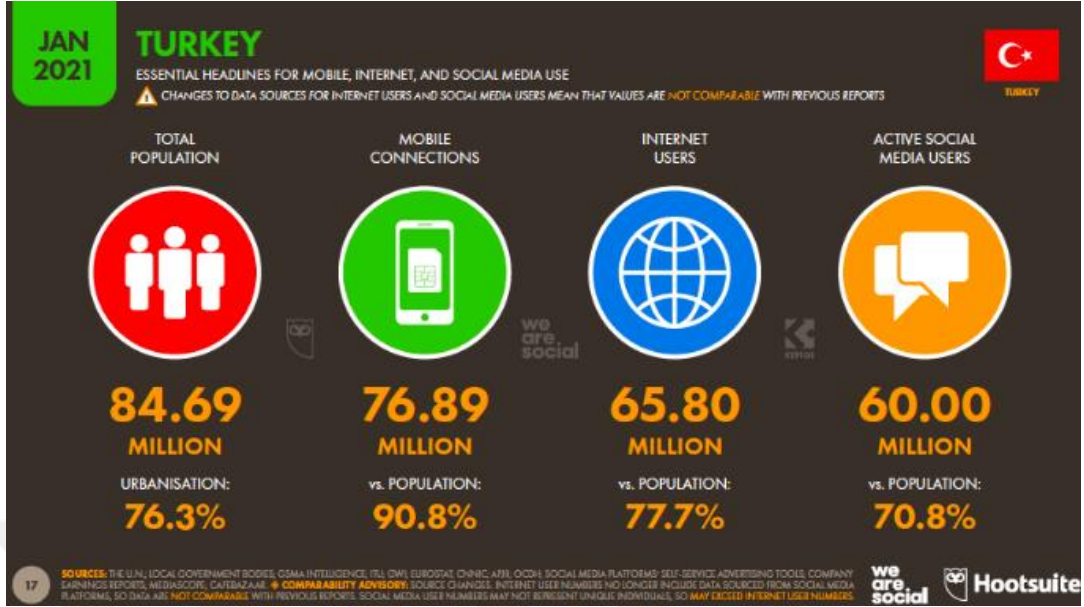
Bu çalışma boyunca söz konusu kavram çeşitliliği içerisinde dijital şiddet kavramı kullanılacaktır. Bununla birlikte dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmalardan örnek gösterilecek araştırmalarda, çalışma hangi kavram üzerine temellendirilmiş ise o kavrama da yer verilecektir.

Küresel dünyada bilgisayar kullanımının, buna bağlı olarak da internetin yaygın kullanımı avantajlarıyla birlikte dezavantajlarını da beraberinde getirmiştir. Pek çok alışkanlığın sanal ortama taşınması ile birlikte şüphesiz ki şiddet de mekan değiştirerek dijital ortamda görünür olmuştur. Dünya genelinde telefon, bilgisayar ve internet kullanımının güncel istatistiklerine bakıldığında, dijital şiddetin de fiziksel şiddet kadar risk göstergesi olacağı açık bir şekilde görülmektedir.

Dünya çapında internet ve sosyal medya kullanımlarının farklı değişkenleri ile araştırıldığı We Are Social 2021 Ocak Raporu’na göre 7,83 milyar dünya nüfusunun yüzde 66,6’sı mobil telefon, yüzde 59,5’i internet ve yüzde 53,6’sı ise sosyal medya kullanıcısıdır.

Aynı raporun Türkiye istatistiklerine bakıldığında ise 84,69 milyon nüfusun yüzde 90,8’si mobil telefon, yüzde 77,7’si internet ve yüzde 70,8’i ise aktif sosyal medya kullanıcısıdır.

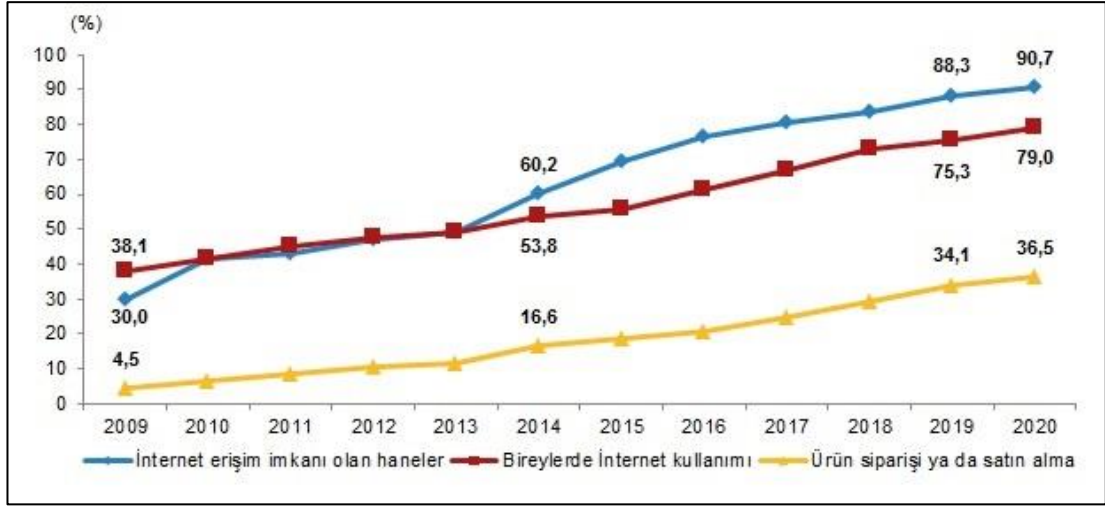
Görsel 1: We Are Social 2021 Ocak Ayı Türkiye Raporu

Kaynak: <https://gamzenurluoglu.medium.com/15-maddede-t%C3%BCrkiye-nin-dijital-tablosu-we-are-social-2021-t%C3%BCrkiye-raporu-818061d64f5e>

Türkiye İstatistik Kurumu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması 2020 istatistiklerine göre 16-74 yaş grubundaki bireylerde bir önceki yıl yüzde 75,3 olan internet kullanım oranı yüzde 79'dur. İnternet kullanım oranının cinsiyet değişkeni ile ele alındığı raporda kadınların internet kullanım oranı yüzde 73,3 iken erkeklerin internet kullanım oranı yüzde 84,7 olarak verilere yansımıştır. Bununla birlikte bir önceki yıl yüzde 88,3 olan hanelerin internete erişim imkanının 2020 yılında yüzde 90, 7'ye yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2020)

Tablo 10: Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanımına İlişkin Temel Göstergeler, 2009-2020.

Patchin ve Hinduja'ya göre yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı ve giderek büyümesi, şiddetin de fiziksel den sanala dönüşümünü gerçekleştirmiştir. Elektronik alana yapılan göç ile zorba ve mağdur da fiziksel olarak ayrılmıştır. Onlara göre, dijital ortamda zorbalığı uygulayan kişiler yani siber zorbalar, mağdurlara kötü muamelede bulunarak örtük veya açık bir zevk arayan kötü niyetli saldırganlardır. Geleneksel şiddette kişi fiziksel veya sosyal olarak güçlü olabilir ancak çevrimiçi ortamdaki güç sadece yeterlilikten kaynaklanabilir. Yani, dünyayı elektronik ortamda dolaşabilen ve teknolojiyi başkalarını taciz etmelerine izin verecek şekilde kullanabilenler, şiddete maruz kalan kişiye göre iktidar konumundadır (2006).

Siber zorbalığı ilk olarak tanımlayan Kanadalı eğitimci Bill Belsey'e göre siber zorbalık, başkalarına zarar vermek amacıyla, iletişim teknolojileri kullanılarak bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı olarak yapılan tekrarlanan ve düşmanca davranışlardır (2006).

Siber zorbalık; e-posta, anlık mesajlaşma, sohbet odası, web sitesi veya cep telefonuna gönderilen dijital mesajlar veya görüntüler aracılığıyla ortaya çıkan (Kowalski ve Limber, 2007), fail tarafından sürekli tekrar edilebilen ve mağdur tarafından birçok kez tecrübe edilen, güç dengesizliğine dayanan -güç dengesizliğinden kastedilen bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi ve anonimlik- (Slonje vd., 2013), kasıtlı olarak yapılan ve tekrar edilen zarar verici davranışların tümüdür (Patchin ve Hinduja, 2006).

Dijital şiddet, teknoloji ve buna bağlı olarak elektronik cihazlar ve sosyal ağlar aracılığıyla bir kişi ya da grup tarafından kasıtlı ve saldırganlık içeren davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Dijital şiddet kişi ya da grupların ırk, din ve kültürel değerlerine yönelik saldırgan ve rahatsız edici söylemleri de içermektedir. Dijital şiddet çeşitli yollar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir, bu yöntemlerden en temel olanları aşağıdaki gibidir (Burton ve Mutongwizo, 2009):

- Metin mesajları (SMS),
- Cep telefonu kameraları aracılığıyla fotoğraf/ video paylaşımı,
- Telefon görüşmeleri (cep telefonu aracılığıyla),
- E-posta
- Sohbet odaları
- Anlık mesajlaşma uygulamaları (örneğin WhatsApp)
- Web siteleri ve bloglar;
- Sosyal ağ siteleri (örneğin Facebook, Twitter, Instagram)
- İnternet oyunları.

Farklı mecralar ve aygıtlar aracılığıyla gerçekleştirilen dijital şiddet, kendini farklı formlarda göstermektedir. Yaygın bir şekilde gerçekleştirilen dijital şiddetin nefret söylemi, taciz, aşağılama, ifşa etme, kimliğe bürünme, hile, dışlama, siber takip gibi çeşitli türleri mevcuttur (aktaran Li, 2010):

- Nefret söylemi, genellikle sohbet odaları ve çevrimiçi ortamlarda ortaya çıkan kızgın ve kaba bir dille karşılıklı mesajların gönderildiği kısa fakat hararetli söylem ve kavgaları içermektedir.
- Taciz, belirli bir kişiye yönelik gerçekleştirilen, ısrar edici olan ve kişide korku, sıkıntı ve duygusal rahatsızlığa sebebiyet veren kaba/aşağılayıcı mesajlardır.
- Aşağılama, bir kişi hakkında doğru olmayan ya da acımasız ifadeler göndermek, kişinin itibarına veya arkadaşlıklarına zarar verecek dedikodu ve söylentilerin bir web sayfası, anlık mesajlaşma ya da e-posta aracılığıyla yayımlanmasını içermektedir. Aşağılama aynı zamanda kişinin dijital yollarla değiştirilmiş fotoğraflarını, özellikle kurbanı cinselleştirilmiş veya kötü bir şekilde gösteren fotoğrafların başkalarına gönderilmesini de içermektedir.

- Kimliğe bürünme ya da kimlik hırsızlığı, dijital şiddeti gerçekleştiren kişinin başka biriymiş gibi davranarak mağdurun itibarına zarar vermek, arkadaşlarına ve çevresine kötü göstermek amacıyla başkalarına çevrimiçi mesajlar ya da materyaller göndermesidir. Bununla birlikte fail, mağdurun hesaplarının şifrelerine erişmek için kurban gibi davranabilmektedir.
- İfşa etme, kişinin sırlarını ya da gizli bilgilerini veya görüntülerini asla paylaşılmaması gereken kişi ya da gruplarla paylaşmayı; hile kişiyi özel bilgilerini kullanmak için kandırmak; dışlama ise kişiyi oyun, sohbet odaları gibi çevrimiçi ortamlardan dışlamayı içerir.
- Siber takip, yaygın kullanılan ismiyle stalklama ise kişiyi metin mesajları, e-posta ya da internet dolayımıyla uygulamalar aracılığıyla takip etmek, izlemektir. Geleneksel takibin yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştirilmesi olarak da tanımlayabileceğimiz siber takip, tehdit etme ve sindirmeyi içerir, tekrarlanabilir olmasından dolayı mağdur kişide korku ve sıkıntı yaratabilmektedir.

Huang ve Chou (2010), ise dijital şiddet türlerini üç farklı rol grubunda kategorilendirmiştir. Söz konusu rol grubu içerisinde mağdurlar, failer ve izleyiciler yer almaktadır. Mağdurlar ve dijital şiddeti gerçekleştiren failer tarafından en fazla bildirilen dijital şiddet türü tehdit veya taciz, eğlenmek ve son olarak dedikodu yaymaktır. İzleyiciler için bu sıralama farklılık göstermektedir. İzleyicilerin en sık bildirdiği dijital şiddet türlerinin başında eğlenmek, ardından tehdit veya taciz ve son olarak dedikodu yaymak gelmektedir.

Siber zorbalık ile ilgili literatür tarandığında siber zorbalığın ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite düzeyinde öğrenim gören öğrencilerde yaygın olduğu görülmektedir. İlköğretim öğrencilerinin zorba ve mağdur olma düzeylerinin ölçüldüğü bir çalışmaya göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı gözlemlenmiştir (Akbaba ve Eroğlu, 2013).

Kanada ve Çin'deki ortaokul öğrencileri üzerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin farklı değişkenlere göre araştırıldığı bir çalışmadan elde edilen sonuçlara göre her 3 öğrenciden 1'i siber mağdur olmuş, her 5 öğrenciden 1'i de siber taciz gerçekleştirmiş ve bu eylemlerin tekrarlandığı ortaya konmuştur (Li, 2007).

Bazı araştırmalarda kız ve erkek öğrencilerin zorbalık ve mağduriyetleri arasında cinsiyete yönelik bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmışken (Patchin ve Hinduja, 2006), kimi araştırmalarda da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorba/ kurban olma risklerinin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). ABD’de ergenler üzerinde gerçekleştirilen araştırmada ise erkeklerin siber zorba, kızların ise siber mağdur olma olasılığının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Wang vd., 2009).

Üniversite öğrencilerinin karşılaştığı siber zorbalık davranışının hangi ölçüde var olduğunun araştırıldığı bir çalışmada öğrencilerin yüzde 30,6’sının en az bir kere küçük düşürülerek ve tehdit edilerek siber zorbalığa maruz kaldığına, en çok e-posta, sohbet odaları ve sosyal medya yoluyla zorbalığa uğradıklarına; ayrıca erkeklerin daha çok zorbalık yaptığına, kızların ise daha çok mağdur olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bayram ve Saylı, 2013). Erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yapmasının nedenini toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde ve dijital bölünme bağlamında açıklayan Baştürk Akça (2014), çalışmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre bilgi ve iletişim teknolojilerine daha fazla sahip olduğu sonucuna ulaşmış ve bu durumun erkek öğrencilerin daha çok siber zorbalık yapmasının nedenlerinden biri olabileceğini belirtmiştir.

Hukuk fakültesinde öğrenim gören 18-30 yaş arası 579 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmadaysa öğrencilerin yüzde 59’unun siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yüzde 51,7’si internet ve mobil telefon üzerinden rahatsız edildiğini belirtmiş, yüzde 79,3’ü ise faili tanımadıklarını bildirmiştir (Turan vd., 2011).

Diğer taraftan siber zorbalık konusunda yetişkinler üzerinde yapılmış sınırlı sayıda çalışma mevcuttur. Kadınlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalar bir sonraki konu başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacağından yetişkinler üzerinde gerçekleştirilen belli başlı çalışmaların örnekleri bu başlık altında verilecektir.

Akademisyenlerin siber zorbalık farkındalığını ölçmeyi amaçlayan bir çalışmada akademisyenlerin siber zorbalık durumunun farkında oldukları ve bununla baş etme yöntemlerinin olduğu sonucuna ulaşılmış, iletişim teknolojilerini ve sosyal

ağları kullanan bazı akademisyenlerin kullanım süreleri arttıkça siber zorbalığa maruz kalma durumlarının da arttığı görülmüştür (Dikmen ve Tuncer, 2017).

İş yerinde siber zorbalığın yaygınlığı konusunda yetişkinler üzerine Birleşik Krallık'ta 1.072 işçinin katılımıyla yapılan bir ankette işçilerin yüzde 20'sinin işte e-posta ve yüzde 6'sının kısa mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kaldığı ortaya konmuştur (aktaran Bauman, 2015).

1960-1980 yılları arasında doğan ve X kuşağı olarak nitelendirilen yaş grubu üzerinde derinlemesine görüşme yöntemi ile yapılan siber zorbalık araştırmasında, katılımcıların hepsinin siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmış, maruz kalma durumlarının ise kişisel bilgilerin istekleri dışında bilgi paylaşımı, çok sayıda e-posta alınması, çevrimiçi oyunlarda taciz edilmek ve kendi adlarına sosyal medya hesabı açılması olduğu belirtilmiştir (Bak ve Eşidir, 2019).

2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Çerçevesinde Dijital Şiddeti Okumak

Dünyada kadınlar cinsiyetlerinden dolayı şiddetin pek çok türüne maruz kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının en belirgin göstergelerinden biri olan şiddet, fiziksel, cinsel, ekonomik ya da duygusal olarak özel ya da kamusal alanda; eş, partner, yakın arkadaş ya da bir yabancı tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının giderek yaygınlaştığı ve yüz yüze iletişimin mekan değiştirdiği günümüzde, var olan şiddet de mekan değiştirerek çevrimiçi ortamda kendisini göstermeye ve etkinliğini artırmaya başlamıştır. Şiddet son yıllarda internetin küreselleştiği, kolaylaştırdığı ve etkisini artırdığı sanal platformlara ve çevrimiçi alanlara yayılmıştır. Dijital şiddet olarak tanımlanan bu şiddet türü, var olduğu siber uzamda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten ve yeniden üreten küresel bir sorun olmaya devam etmektedir.

Şener, birçok alanda varlığını sürdüren toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çevrimiçi alanda da görüldüğünü ve dijital iletişim teknolojilerinin erkeğin kadın üzerindeki iktidarını koruyan ve bunu sürdüren yeni bir araç haline geldiğini ifade etmektedir (2013). Kadına yönelik şiddetin kökleri dünyadaki tüm toplumlarda ve kültürlerde cinsiyet eşitsizliğine dayansa da ortaya çıkma biçimi belirli sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bağlama bağlıdır. Kadına yönelik şiddet biçimleri,

toplumların geçirdiği demografik, politik ve ekonomik değişiklikler veya sosyal ve kültürel değişimlerle ortaya çıkabilir. Söz konusu değişimlerden biri bilgi iletişim teknolojilerinin devreye girmesiyle yaşanmış, bu durum da kadına yönelik gerçekleştirilen şiddetin yeni bir alanda görülmesine sebep olmuştur.

Kadına yönelik gerçekleştirilen şiddetin yeni yüzü olan dijital şiddetin farklı kavramsallaştırmalarla tanımının yapıldığı görülmektedir. Siber şiddet, siber taciz, çevrimiçi şiddet, kadına karşı çevrimiçi nefret söylemi gibi çeşitli kavramsallaştırmaları olan dijital şiddetin, etrafında uzlaşmaya varıldığı tek bir terminolojisi henüz yoktur.

Avrupa Konseyi Siber Suçlar Komitesi tarafından yapılan *Siber Şiddet Üzerine Haritalama Çalışması*’nda İstanbul Sözleşmesi’nin kadına yönelik şiddet tanımı dijital şiddete uyarlanmıştır. Rapora göre dijital şiddet “... fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan; bireyin koşullarının, özelliklerinin veya savunmasızlığının istismar edilmesi; bireyin koşullarının, özelliklerinin veya güvenlik açıklarının tehdit edilmesi ve bunun için bilgisayar sistemlerinin kullanılmasıdır²⁰.”

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesinin (CEDAW) Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye’nin 20’nci maddesinde kadına yönelik gerçekleştirilen şiddet türleri arasında dijital şiddete de yer verilmiştir²¹:

Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, özel ya da kamusal alanda insan etkileşiminin olduğu tüm yer ve mecralarda görülmektedir. Bunlar, aile, toplum, kamusal alan, işyeri, boş vakitler, siyaset, spor, sağlık hizmetleri, eğitim ortamlarını ve şiddetin internet ve dijital ortamlarda ortaya çıkan modern türleri gibi teknoloji aracılıklı ortamlarda yeniden tanımlanmış şekillerini kapsar.

Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi (ICRW), kadına yönelik dijital şiddeti “teknolojinin kolaylaştırdığı toplumsal cinsiyet temelli şiddet” olarak

²⁰ Council of Europe Cybercrime Convention Committee, 2018, “Mapping study on cyberviolence”, <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/tcy>

²¹ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi (CEDAW), Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%c3%a7eviri-Nazan-Moro%c4%9flu.pdf>

tanımlamaktadır. Tanıma göre dijital şiddet, bir veya daha fazla kişinin başkalarına cinsel ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle, zararlı cinsiyet normlarını uygulayarak zarar veren eylemdir. İnternet ya da mobil teknoloji kullanılarak gerçekleştirilen bu eylem takip, zorbalık, cinsel taciz, hakaret, nefret söylemi ve istismarı içermektedir ²².

Kadına yönelik şiddet biçimlerinden biri olan dijital şiddet, kadınların hayatlarının yeni iletişim araçları, akıllı telefonlar, sosyal paylaşım siteleri aracılığı ile denetlenmesi, kontrol altında tutulması ve kadınlara baskı yapılması gibi tanımlanabilecek davranışları içermektedir. Kadının e-posta ve sosyal paylaşım sitelerine ait şifrelerini edinmek, çıplak görüntüleri kaydedip tehdit aracı olarak kullanmak, kadının sosyal ağlardaki kişisel bilgilerini paylaşmak ve kadına hakaret olarak tanımlanmaktadır (Berber, 249, s. 2016).

İnternete olan erişimin giderek hızlanması ve sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşması potansiyel ekonomik ve toplumsal sonuçları olan küresel bir sorun olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik siber şiddetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünyada her 3 kadından 1'i yaşamı boyunca herhangi bir şiddet biçimine maruz kalmakta bununla birlikte her 10 kadından 1'inin de dijital şiddeti deneyimlediği tahmin edilmektedir (EIGE, 2017).

Uluslararası Af Örgütü tarafından yapılan bir araştırmada sosyal medyayı aktif olarak kullanan 8 ülkeden 18-55 yaş aralığında 4 bin kadın ile anket gerçekleştirilmiştir. Ankete katılan 911 kadın (yüzde 23'ü) dijital şiddete maruz kaldığını ve 688 kadın da bunun sosyal medya ortamında yaşandığını belirtmiştir. Dijital şiddete maruz kalan kadınların yüzde 41'i ise en az bir kez, bu çevrimiçi deneyimlerin fiziksel güvenliklerinin tehdit altında olduğunu hissettirdiğini söylemiştir. Bununla birlikte dijital şiddete maruz kalan kadınların yüzde 46'sı şiddetin kadın düşmanı ve cinsiyetçi olduğunu, yüzde 58'i, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi veya transfobiyi içerdiğini söylemiştir. Dijital şiddete maruz kalan

²² International Center for Research on Women (2018), "Technology-facilitated gender-based violence: What is it, and how do we measure it?" Washington D.C., International Center for Research on Women, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf)

kadınların yarısından fazlası yani yüzde 59'u bunun tamamen yabancılardan geldiğini belirtmiştir.²³

Amerika'da Pew Araştırma Merkezinin 4 bin 248 yetişkinden oluşan bir örneklem üzerinde çevrimiçi tacize ilişkin yaptığı anket sonuçları dijital şiddetin yaygınlığını ve hangi biçimlerde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Anket sonuçlarına göre,

- Amerikalıların yüzde 41'i kişisel olarak çevrimiçi taciz edici davranışlara maruz kalmıştır ve yüzde 66'lık kısmı başkalarına yönelik bu tür davranışlara tanık olmuştur
- Ankete katılanların yüzde 18'i çevrimiçi ortamda fiziksel tehditler, uzun süreli taciz veya cinsel taciz gibi ağır taciz biçimlerine maruz kalmıştır,
- Katılımcıların yüzde 14'ü özellikle siyasi görüşleri nedeniyle çevrimiçi tacize uğradıklarını söylerken yaklaşık yüzde 9'u fiziksel görünüşleri, yüzde 8'i ırkları, etnik kökenleri veya cinsiyetlerinden dolayı hedef alınmıştır.
- Bununla birlikte 18-29 yaş arası kadınların yaklaşık yüzde 21'i internette cinsel tacize uğradığını bildirmiştir. Ayrıca 18-29 yaşları arasındaki genç kadınların yaklaşık yarısı (yüzde 53), birinin kendilerine istemedikleri müstehcen görüntüler gönderdiğini belirtmiştir.²⁴

Türkiye'de ise kadına yönelik şiddet üzerine gerçekleştirilen en kapsamlı çalışmalardan biri olan *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması* 'nda dijital şiddet ısrarlı takip kategorisinde değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre 10 kadından 3'ünün en az bir kez ısrarlı takibe maruz kaldığı görülmektedir.

²³ Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women, [https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20\(55%25\),of%20online%20abuse%20or%20harassment.](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/#:~:text=The%20psychological%20impact%20of%20online%20abuse%20can%20be%20devastating.&text=More%20than%20half%20(55%25),of%20online%20abuse%20or%20harassment.)

²⁴ Pew Research Center, 2017, "Online Harassment 2017", https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2017/07/10151519/PI_2017.07.11_Online-Harassment_FINAL.pdf

Tablo 11: ısrarlı takibe maruz kalan kadınların ısrarlı takibi yapan kişi ve ısrarlı takip biçimlerine göre yüzdesi, (HÜNEE, 2014).

	ısrarlı takibi yapan kişiler										ısrarlı takibe maruz kalan kadın sayısı
	Herhangi biri tarafından ^a	Eş/birlikte olduğu kişi	Eski eş/birlikte olduğu kişi	Erkek bir arkadaş	Akraba	İşyerinden biri	Öğretmen	Tanıdık ^b	Yabancı ^c	Diğer ^d	
Sürekli telefonla arama	19,2	1,5	10,4	7,3	2,8	1,3	0,2	9,7	70,8	3,0	1.327
Kısa mesaj, mektup ve/veya e-posta gönderme	7,7	1,6	17,2	14,5	4,2	2,0	0,2	14,0	52,1	3,1	551
Sosyal medyada takip etme	5,7	0,8	12,3	15,0	1,4	0,5	0,5	10,9	66,7	1,6	366
Bulunulan mekânlara gelerek rahatsız etme	5,8	3,2	13,4	10,1	2,7	7,2	1,2	20,0	42,6	5,0	404
Çiçek, mum vb. gibi hediyeler gönderme	2,0	6,7	18,7	14,9	3,5	6,7	0,7	19,4	29,9	3,0	134
İletişim bilgilerini üçüncü şahıslarla paylaşma	1,7	0,9	17,5	12,3	9,6	0,9	0,0	21,1	28,9	12,3	114
Görüşmeze intihar etme ile tehdit etme	5,0	15,0	30,3	22,2	3,9	2,7	0,3	15,3	11,4	2,1	333
Görüşmeze kadını tehdit etme	2,7	11,4	37,5	9,7	6,8	2,8	0,0	14,8	15,3	3,4	176
Görüşmeze kadının çocuklarına ya da ailesine zarar verme ile tehdit etme	1,7	13,0	38,9	7,4	5,6	0,0	0,0	16,7	13,9	6,5	108
Diğer	1,1	4,5	15,7	7,9	5,6	1,1	2,2	20,2	31,5	12,4	89

^a Bu sütun tüm kadınlar arasında takip eden kişi fark etmeksizin farklı ısrarlı takip türlerine maruz kalmış kadınların yüzdesini göstermektedir. Tüm kadınların yüzde 26,6'sı en az bir ısrarlı takip türüne maruz kalmıştır.

^b Tanıdık: Komşu, bakkal, aileden bir kişinin arkadaşı gibi kadının yakın ilişkide olmadığı kişiler

^c Yabancı: Kadının hiç tanımadığı kişiler

^d Diğer: Cinsiyeti belirtilmemiş akraba ya da arkadaş, kim olduğu belirtilmemiş kişiler

En yaygın ısrarlı takip biçimleri ise sürekli telefonla arama (yüzde 19), kısa mesaj, mektup ya da e-posta gönderme (yüzde 8) ya da sosyal medya aracılığıyla takip etme (yüzde 6) ile kadının çalıştığı ya da yaşadığı yere gelerek rahatsız etme (yüzde 6) şeklindedir. ısrarlı takibe maruz kalan kadınların yüzde 52'si kendilerini yabancı kişilerin rahatsız ettiğini belirtmiş, yüzde 17'si ise eski eş/erkek arkadaş tarafından ısrarlı takibe maruz kaldığını ifade etmiştir. (HÜNEE, 2014). Bu noktada ısrarlı takibin bir dijital şiddet türü olduğunun, çevrimiçi alanda olduğu kadar çevrimdışı da görülebileceğinin tekrar altını çizmek gereklidir.

18-75 yaş aralığındaki 550 kadın üzerinde dijital şiddete yönelik anket çalışmasının yapıldığı *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Başka Bir Biçimi: Siber Şiddet* isimli yüksek lisans tezi sonuçlarına göre dijital şiddete maruz kalan kadınların oranı yüzde 59,8'dir. Çalışmaya göre kadınların en çok maruz kaldığı dijital şiddet biçimi istenmeyen mesajlar alma, cinsel içerikli medya içeriklerinin alınması ve profillerinin takip edilmesidir. Kadınların maruz kaldıkları dijital şiddete vermiş olduğu tepkiler ise olayı unutmaya çalışma ve öfke olarak verilere yansımıştır (Temur Şimşekcan, 2018).

Sosyal medyada kadına yönelik dijital şiddet konusunda 18 kadın üniversite öğrencisi ile derinlemesine görüşmenin yapıldığı bir yüksek lisans tezinin sonuçlarına göre, görüşmeye katılan kadınların büyük çoğunluğu dijital şiddete maruz kalmıştır. En sık karşılaşılan dijital şiddet biçiminin ise tanınmayan kişiler tarafından istenmeyen mesaj alınması ve yakın çevrenin özel alana müdahalesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yıldırım, 2019).

Sosyal medyada psikolojik şiddetin ele alındığı başka bir çalışmada kadın öğrencilerin kendi hesaplarını kullanırken özgür olmadıkları ve paylaşımlarını otokontrol mekanizması dahilinde yaptıkları görülmüştür. Görüşme yapılan kadın öğrenciler, erkek arkadaşlarının sosyal medya hesaplarını takip ettiğini ve erkek arkadaşlarının uygun bulmadığı paylaşımları kaldırdığını ifade etmiştir. Bununla birlikte kadın öğrencilerin dijital şiddetin sıklıkla görüldüğü biçimlerinden biri olan kimliğe bürünme davranışı ile başka hesapları takip emesi de araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri olmuştur (Yalın vd., 2018, s. 289-290).

Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneğinin (TBİD) *Dijital Şiddet ile Mücadele* projesi beraberinde KONDA ile birlikte gerçekleştirdiği en kapsamlı dijital şiddet çalışması olan *Türkiye’de Dijital Şiddet Araştırması* sonuçlarına göre Türkiye’de her 5 kişiden 1’i dijital şiddete maruz kalmıştır. 73 il ve bağlı ilçelerinde 3 bin 346 kadın ve erkek katılımcı ile yapılan anket sonuçları kadınların cinsiyetlerinden ve fiziksel görünümlerinden dolayı, erkeklerin de siyasi görüşlerinden dolayı dijital şiddete maruz kaldığını göstermiştir. Kadınların yüzde 51’i dijital mecralarda yazılı, sesli ya da görüntülü taciz mesajları almış, yüzde 46’sı ise ısrarlı takibe uğramıştır. Bununla birlikte katılımcılar en çok tanımadığı kişiler tarafından dijital şiddete maruz kalmıştır. Dijital şiddetin en çok gerçekleştiği sosyal mecralar ise yüzde 53 oranı ile Instagram, yüzde 35 ile Facebook ve yüzde 19 ile Twitter olarak verilere yansımıştır (TBİD, 2021).

Diğer yandan Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından kadına yönelik şiddet konusunda 42 bin kadın ile doğrudan görüşme yoluyla yapılan en kapsamlı anket sonuçlarına göre;

- AB'deki genç kadınların (18-29) yüzde 20'si siber cinsel tacize maruz kalmıştır;

- Siber tacize maruz kalan kadınların yüzde 77'si, yakın bir partnerden en az bir tür cinsel ve / veya fiziksel şiddete maruz kalmıştır;
- Siber takibe maruz kalan kadınların yüzde 70'i, yakın bir partnerden en az bir tür fiziksel ve / veya cinsel şiddet yaşamıştır;
- AB'deki kadınların yüzde 5'i, 15 yaşından beri bir veya daha fazla siber taciz türü yaşamıştır (FRA, 2014).

Veriler, dijital şiddetin gerçek hayatta başlayan bir mağduriyet sürecinin parçası olabileceğini göstermekle birlikte, gerçek hayatta yaşanabilecek çevrimdışı şiddetin de habercisi olabilir²⁵. Bunun yanı sıra yukarıdaki veriler dijital şiddete maruz kalan kadınların sadece görünen kısmını oluşturmaktadır. Dijital şiddete maruz kalan kadınların büyük bir kısmının bunu herhangi bir yere bildirmediklerini ya da dijital şiddete maruz kaldıklarının farkında olmadıklarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2.2.2. Kadınların Dijital Mağduriyetleri

Dijital teknolojinin yayılmasıyla birlikte dijital şiddet de artmakta, kadınlar fiziksel mekanda olduğu kadar sanal dünyada da kendilerini güvende hissetmemektedir. Siber taciz, rızaya dayalı olmayan internet pornografisi, özel bilgilerin ifşa edilmesi, itibarın zedelenmesi, kimliğe bürünme veya yanlış temsil, çevrimiçi saldırılar kadına yönelik şiddetin yeni yüzünü oluşturmaktadır (Rai, 2017, s. 961).

Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü tarafından hazırlanan *Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Siber Şiddet* başlıklı çalışmaya göre dijital şiddet türleri siber takip, siber taciz ve intikam pornosu/ siber sömürü olarak açıklanmaktadır (EIGE, 2017).

2.2.2.1. Israrlı Takibin Dijitale Yansıması “Siber Takip”

Mağdurun e-posta, metin mesajları veya çevrimiçi bir ortam aracılığıyla takip edilmesi, izlenmesi, yeni medya diliyle “stalk”lanmasıdır. Tekrarlanabilir özellikte

²⁵ European Parliament's Committee on Women's Rights and Gender Equality (2018), “Cyber violence and hate speech online against women”
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf)

olan siber takip, mağdurun güvenlik duygusunu zayıflatan; korku, sıkıntı ve endişeye kapılmasına sebep olan zararlı ya da zararsız davranışlardır. Söz konusu davranışların siber takip olarak nitelendirilmesi için mağdura saldırgan veya tehdit edici e-posta, SMS, anlık mesaj gönderilmesi; internet üzerinden mağdur hakkında saldırgan yorumlar yayınlanması; cep telefonu veya internet üzerinden mağdurun samimi fotoğraf/videolarının paylaşılması gerekir.

2.2.2.2. Kullanıcıların Sanal Mağduriyeti “Siber Taciz”

Söz konusu Rapor’da siber tacizin pek çok şekilde görülebileceği belirtilmiştir:

- İstenmeyen cinsel içerikli e-postalar, metinler ya da çevrimiçi mesajlar,
- Sosyal medyada veya sohbet odalarında yaşanan uygunsuz veya saldırgan eylemler,
- Metin mesajları, çevrimiçi mesajlar ya da e-posta yoluyla fiziksel/cinsel şiddet tehdidi,
- Nefret söylemi; kişinin kimliği, cinsel yönelimi ya da engellilik gibi durumlarını hedef alan tehdit edici ve aşağılayıcı söylemler.

Siber takibin alt kümesi olarak nitelendirilen siber taciz, belirli bir kişiyi hedef alan, kişide duygusal sıkıntı ve korkuya sebep olan, sürekli ve tekrarlanan bir davranış biçimidir. Dijital şiddetin en yaygın yaşanan türlerinden biri olan siber taciz; mağdurun arkadaşları, ailesi veya iş arkadaşları arasında utanç duymasına veya daha kötüye gitmesine neden olmak için çevrimiçi ortamda mağdur hakkında iftira niteliğinde görseller/metinler yayınlanmasıdır. Bu bağlamda siber taciz, siber sömürü ya da intikam pornosu olarak adlandırılan davranış biçimini içermektedir.

2.2.2.3. Çevrimiçi İfşa Sorunsalı “Siber Sömürü/İntikam Pornosu”

Siber sömürü, kişinin rızası olmaksızın cinsel içerikli fotoğraf/videolarının çevrimiçi dağıtımını içermektedir. Bir ilişkinin sonrasında kurbanın görüntü ve videoları fail tarafından misilleme amaçlı kullanılabilir. Fail her zaman eski eş veya partner olmayabilir, ayrıca sebep her zaman intikam da değildir. Söz konusu görüntüler kurbanın bilgisayarına, sosyal medya hesaplarına ya da telefonlarına girilerek elde edilebilmektedir. İntikam pornosu terimi, kurbanın taciz edilmesinden ziyade failin deneyimini tanımladığı için tartışılmaktadır.

Avrupa Konseyi Siber Suçlar Komitesi tarafından yapılan *Siber Şiddet Üzerine Haritalama Çalışması* 'nda²⁶ dijital şiddet eylemlerinin farklı türde taciz, mahremiyet ihlali, cinsel istismar ve sosyal gruplara/ topluluklara karşı önyargı suçlarını içerebileceği belirtilmektedir. Çalışmaya göre, dijital şiddetin tüm biçimleri eşit derecede şiddetli değildir ve hepsi mutlaka bir ceza hukuku çözümü gerektirmez, ancak kademeli bir yaklaşımla ve önleyici, eğitici, koruyucu ve diğer önlemlerin bir kombinasyonu ile ele alınabilir. Yine aynı çalışmaya göre dijital şiddet türlerinin birbirleriyle bağlantılı olduğu ve örtüştüğü belirtilmektedir:

Tablo 12: Dijital Şiddet Biçimleri (Council of Europe, 2018).

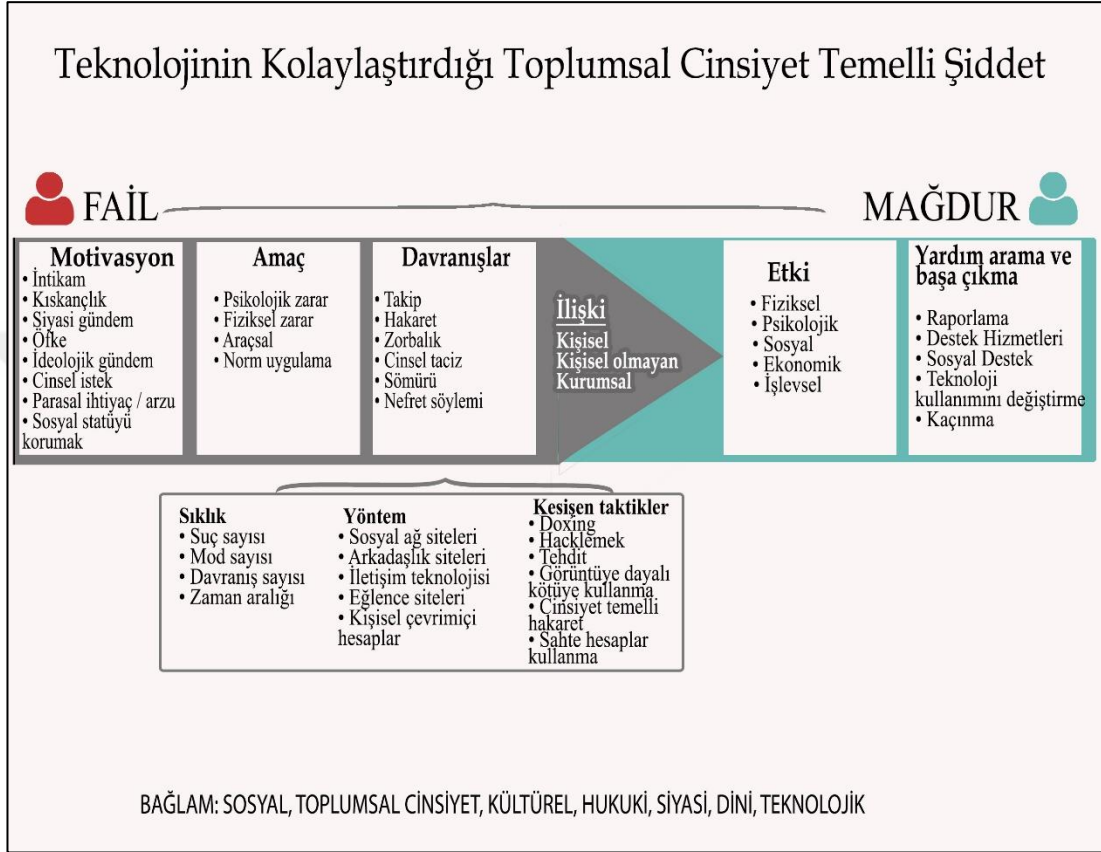
DİJİTAL ŞİDDET		
Bilgi iletişim teknolojileri (BİT) ile ilgili gizlilik ihlalleri . Bilgisayara izinsiz girişler . Mahrem veri ve görüntülerin paylaşılması, manipüle edilmesi . Takip . İfşa etme . Kimlik hırsızlığı . Kimliğe bürünme	Siber taciz . Hakaret ve itibara zarar verme . Cinsel şiddet tehdidi . Zorlama . Şiddete teşvik etme . İntikam pornosu . İntihara teşvik etme veya kendi kendine zarar verme	Siber Suç . Yasadışı erişim . Yasadışı müdahale . Veri müdahalesi . Sistem müdahalesi . Bilgisayarla ilgili sahtecilik . Bilgisayarla ilgili dolandırıcılık . Çocuk pornografisi
BİT bağlantılı nefret suçu Aşağıdaki gruplara karşı: . Irk . Etnik köken . Din . Cinsiyet . Cinsel yönelim . Engellilik vb.	BİT ile ilgili doğrudan tehditler veya fiziksel şiddet . Cinayet . Adam kaçırma . Cinsel şiddet . Tecavüz . İşkence . Gasp . Şantaj . Darp . Şiddete teşvik	Çevrimiçi cinsel istismar ve çocukların cinsel istismarı . Cinsel istismar . Çocuk fuhuşu . Çocuk pornografisi . Çocukların yozlaştırılması . Çocukların cinsel amaçlar için teşvik edilmesi . Canlı yayın yoluyla cinsel istismar vb.

Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi (ICRW) tarafından gerçekleştirilen *Teknolojinin kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet* çalışmasında kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ bireylerin dijital şiddetten orantısız şekilde etkilendiği belirtilmektedir. Ayrıca teknolojinin kolaylaştırdığı bu şiddetin mağdurlar üzerinde

²⁶ a.g.e.

duygusal sıkıntı, statü kaybı ve intihar gibi ciddi etkilere sebep olabileceğine dikkat çekilmektedir. Söz konusu çalışmada toplumsal cinsiyet temelli dijital şiddet türleri, fail ve kurbanın farklı davranış kalıplarına göre aşağıdaki gibi kategorilendirilmiştir:

Tablo 13: Teknolojinin Kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Kaynak: Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi, https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2018/07/ICRW_TFGBVMarketing_Brief_v8-Web.pdf

Tablo incelendiğinde fail ile mağdur arasındaki kişisel olan ya da olmayan ilişkiden ortaya çıkan dijital şiddetin kurumsal da olabileceği görülmektedir. Diğer yandan failin motivasyonu yani birine zarar verme kararlılığı, failin davranışının arkasındaki duygusal, psikolojik, işlevsel veya ideolojik etkenler ile ilgilidir. Motivasyon, psikolojik veya fiziksel zarar, cinsiyet normlarının uygulanmasını veya gaspı içerebilir. Bununla birlikte failin gerçekleştirdiği dijital şiddet eylemleri arasında takip, karalama, zorbalık, cinsel taciz, istismar ve nefret söylemi yer almakta ve bu eylemlerin amacı kişiye fiziksel/psikolojik zarar vermeyi ya da toplumsal cinsiyet normlarının uygulanması olabilmektedir. Değişen sıklıkta tekrarlanabilir olan dijital şiddet, çeşitli sosyal ağlar/ platformlar aracılığıyla ve failin takip, hackleme, nefret

söylemi gibi davranışları ile gerçekleşebilir. Mağdurlar, dijital şiddet deneyiminden bir şekilde etkilenmektedir. Söz konusu etkiler psikolojik (utanç, depresyon, korku); fiziksel (kendine zarar verme, saldırı); işlevsel (profili kaldırma); ekonomik (gasp, gelir getiren işin kaybı); sosyal (aile, arkadaş ya da iş arkadaşları tarafından dışlanmak) olabilmektedir (ICRW, 2018).

Tablodan da anlaşıldığı gibi kadınlar sosyal ağlarda tek bir kişi ya da bir grup istismarcı tarafından farklı şekillerde mağdur edilmektedir. Mağduriyet türü çeşitli faktörlere göre değişkenlik göstermektedir. Kadının ideolojisi, mesleği, medeni durumu, cinselliği kullandığı dil ya da ırkı, maruz kaldığı şiddetin sebeplerinden sadece bazılarıdır. Bununla birlikte dijital şiddeti uygulayanlar sadece erkekler değil, aynı zamanda kadınlar da olabilir. Çoğu durumda erkekler siber taciz, fotoğrafları pornografik amaçlarla kullanma veya cinsel içerikli olmayan amaçlarla kadınlara saldırabilir. Kadınlar ise, hem cinslerini ideolojik farklılıklar, nefret ya da intikam almak için mağdur edebilmektedir (Halder ve Jaishankar, 2009, s. 12).

Hindistan’da erkek ve kadınlardan oluşan 200 Facebook kullanıcısı üzerinde yapılan bir ankete göre kadınların erkeklere göre siber takip, siber taciz ve hesap hackleme gibi dijital şiddet türlerine daha çok maruz kaldığı görülmüştür. Ankete göre erkeklerin kadınlara göre tanımadığı kişilerle etkileşime geçme oranının daha yüksek olduğu görülürken kadınlar da yeni medyanın fikirlerini özgürce ifade etmeleri için riskli bir alan olduğunu belirtmiştir (Rai, 2017).

Dijital şiddetin türlerine ek olarak *Dijital Alanlardan Sesler: Kadınlara Karşı Teknolojiyle İlgili Şiddet* başlıklı çalışmada dijital şiddetin 5 özelliğine de yer verilmiştir (Fascendini ve Fialová, 2011, s. 26-27):

Anonimlik: Dijital teknolojinin yaygın kullanımı, istismarcının/failin anonim kalma potansiyelini artırmıştır. Dolayısıyla dijital şiddete maruz kalan kişi, şiddeti uygulayan faili tanımayabilir.

Eylem Mesafesi: Bilgi iletişim teknolojileri cinsel tacizcilerin dünyanın herhangi bir yerinden herhangi bir yerine taciz içeren mesajlar göndermesine izin verir. Bu durum taciz mağdurunun faili tespit etmesini ve ona karşı harekete geçmesini zorlaştırmaktadır. Bunun bir örneği, istismarcıların kadınların yüzlerini pornografik

görüntülere dönüştürdüğü ve bu görüntüleri kişisel bilgilerle çevrimiçi olarak yayınladığı vakalardır.

Otomasyon: İnsan işini azaltmak için bilgi teknolojilerinin kullanılması anlamına gelen otomasyon, teknoloji aracılığıyla gerçekleştirilen taciz, gözetleme ve kontrol etme gibi eylemlerin daha az çaba ve zaman gerektirdiğini ifade etmektedir. Bilgi iletişim teknolojileri tarafından sağlanan otomasyon, istismarcıların partnerlerinin cep telefonlarını ve tarayıcı geçmişlerini kontrol etmelerine, sosyal ağ faaliyetlerini izlemelerine olanak tanır.

Satın Alınabilirlik/Ulaşılabilirlik: Bilgi iletişim teknolojileri, bilginin üretilmesi ve yayılmasının zorluğunu ve maliyetini de önemli ölçüde azaltmıştır. Birçok teknolojinin çeşitliliği ve uygun fiyatı onları failer için kolayca erişilebilir kılmaktadır.

Yayılma ve Süreklilik: Çoğaltılan metin ve görüntüler uzun süre ya da sınırsız olarak internet ortamında kalır. Taciz edici metin ve görüntülerin sürekliliği, failin izini sürmeyi ve yayılımını durdurmayı zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte metinlerin ve resimlerin yayılması kadınların yeniden mağdur olmasına yol açabilir.

İnternet Yönetişim Forumu “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/Online İstismar Raporu”na göre dijital şiddetin gerçekleşme şekilleri aşağıdaki gibi kategorilere ayrılmıştır²⁷:

Gizlilik İhlalleri:

- Özel verilere izinsiz erişim sağlayarak bu verileri kullanmak, değiştirmek ya da yaymak (kişisel hesabın çalınması, şifrelerin kırılması, kimliklerin kullanılması veya çalınması).
- Kişinin rızası olmadan fotoğraf ve video çekmek, bunlara erişmek, söz konusu görselleri kullanmak, manipüle etmek veya yaymak (intikam pornografisi olarak anılan siber sömürü dahil olmak üzere).

²⁷ Internet Governance Forum (2015), “Online Abuse and Gender-Based Violence Against Women”, <http://www.intgovforum.org/cms/documents/best-practice-forums/623-bpf-online-abuse-and-gbv-against-women/file>

- Kişinin bilgisi ve izni olmaksızın görüntü, ses klibi ve video klip dahil olmak üzere özel içerikleri paylaşmak.
- Doxing ya da doxxing diye adlandırılan gerçek hayatta kişiyi ifşa etmek, utandırmak ve hedef almak için rızası olmadan bir kişi hakkındaki özel bilgileri araştırmak, manipüle etmek ve yayınlamaktır.

Gözetim ve izleme:

- Çevrimiçi ve çevrimdışı faaliyetlerin izlenmesi ve gözetlenmesi,
- Kullanıcının izni olmadan casus yazılım ya da klavye kaydedicileri kullanmak,
- Kadının hareketlerini izinsiz olarak izlemek için GPS veya diğer konum belirleme yazılımlarını kullanmak,
- Takip etmek.

İtibara zarar verme:

- E-posta veya içeriklerin kişinin rızası olmadan silinmesi, gönderilmesi ya da değiştirilmesi,
- Kullanıcının itibarına zarar vermek için kişi adına çevrimiçi hesaplar, reklamlar veya sosyal medya hesapları gibi yanlış kişisel veriler oluşturmak ve bunları paylaşmak,
- Gerçek olmayan fotoğraf ve videolar oluşturmak,
- Kimlik hırsızlığı, kişinin kimliğine bürünerek kişi gibi davranmak, onun adına paylaşımlar yapmak,
- Kişinin itibarına zarar vermek için özel ve kültürel açıdan hassas/ tartışmalı olan bilgileri yaymak,
- İtibara zarar vermek için kişi hakkında hakaret veya iftira içerebilen küçük düşürücü, yanlış çevrimiçi yorumlar yapmak veya gönderiler yayınlamak.

Taciz (çevrimdışı tacizle birlikte olabilir):

- İstenmeyen mesajlar aracılığıyla tekrarlanan taciz,
- Cinsel/fiziksel şiddet tehditlerini de içerebilen şiddet tehditleri,
- Küfür içeren yorumlar,
- İstenmeyen cinsel içerikli materyallerin gönderilmesi veya alınması,
- Fiziksel şiddete teşvik etmek,

- Genellikle cinsiyet veya cinselliği hedef alan nefret söylemi,
- Kadını cinsel nesne olarak gösteren çevrimiçi içerikler,
- Cinsiyetçi söylemler ve yorumlar,
- İnsanlarla (genellikle erkeklerle) aynı fikirde olmadığı için ve aynı zamanda cinsel teklifleri reddettiği için bir kadını taciz eden ve utandıran görüntüler,
- Bireyden ziyade bir grup insan tarafından ve özellikle teknolojinin kolaylaştırdığı bir uygulama olarak zorbalık veya taciz yapılması, mobbing.

Doğrudan tehdit ve şiddet:

- Teknoloji kullanımı aracılığıyla mağdur seçimi (planlı cinsel saldırı ya da kadın cinayeti),
- Cinselleştirilmiş şantaj ya da gasp,
- Kimlik, para veya mal hırsızlığı,
- Fiziksel saldırı ile sonuçlanan kimliğe bürünme.

Topluluklara yönelik hedefli saldırılar:

- Kuruluşların ve toplulukların web sitelerini, sosyal medyayı ya da e-posta hesaplarını kırma,
- Topluluk üyeleri tarafından faaliyetlerin gözetimi ve izlenmesi,
- Topluluk üyelerine karşı doğrudan şiddet tehditleri,
- Gizli bilgilerin ifşa edilmesi (sığınma evleri gibi).

Yukarıda görüldüğü üzere bilgi iletişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleştirilen pek çok dijital şiddet türü vardır. Söz konusu dijital şiddet çeşitleri internet bağlantılı araçlarla (bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb.) gerçekleştirilirken çevrimiçi mecraların da dijital şiddeti ortaya çıkaran platformlar olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte dijital şiddetin internet bağlantısı olmadan da gerçekleşebildiğinin altını çizmek gereklidir. Dijital şiddet cep telefonları operatörlerinin sağlamış olduğu arama özelliği ve SMS sistemi yoluyla da kendisini gösterebilmektedir.

Birleşmiş Milletler Özel Raportörü'nün insan hakları savunucularının durumuna ilişkin raporunda kadınlar, kendilerine gelen tehditlerin ve ölüm tehditlerinin sıklıkla cep telefonları, kısa mesajlar veya e-postalar yoluyla hak

savunucularına iletmiştir²⁸. Bu noktada bilgi iletişim teknolojileri kadın haklarının savunulması ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında seslerini duyurabilecekleri bir platform olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel göstergelerinden bir tanesi olan kadına yönelik şiddetin yeniden üretildiği bir alan olabilmektedir.

Teknoloji ile ilgili kadına yönelik şiddet; mağdurlara korku, öfke, stres ve anksiyete bozukluğu, depresyon ve üzüntü dahil olmak üzere ciddi psikolojik zarar verebilmektedir. Dijital şiddetin duygusal/psikolojik etkileri olabildiği gibi özellikle gençler üzerinde intihara sebep olabilen sonuçları da söz konusudur. Teknoloji ile ilgili şiddetin mahremiyete verdiği zarar ile birlikte aynı zamanda sosyal sonuçları da olmaktadır. Kadına yönelik şiddet, kadınlar üzerinde güvenlik duygusunu zayıflatmakta ve onların kamusal alana katılımlarını engellemektedir. Buna bağlı olarak kendini çoğu zaman siber taciz olarak gösteren dijital şiddet de kadınlar üzerinde çevrimiçi etkinlikleri azaltmak veya sosyal ağlardan çekilmek gibi sosyal sonuçlara sebep olmaktadır (Fascendini ve Fialová, 2011, s. 31-32).

Yukarıda bahsedildiği üzere, kadına yönelik teknolojik temelli şiddetin de tıpkı çevrimdışı şiddette olduğu gibi, birçok etkisinin ve zararının söz konusu olduğu görülmektedir. Geleneksel şiddet olarak tanımlanan ve çevrimdışı alanda meydana gelen şiddet, mağdurlar üzerinde fiziksel ve psikolojik pek çok hasara yol açarken çevrimiçi ortamda gerçekleşen dijital şiddet de psikolojik ve duygusal hasara sebep olmakta, aynı zamanda çevrimdışı şiddet ile de sonuçlanabilmektedir. Bu noktada önem arz eden esas husus, kadınların maruz kaldıkları dijital şiddetin yoğunluğuna rağmen bunun çoğu zaman farkına varmamalıdır. Gerçekleştirilen araştırmalar da dijital şiddetin çok sık deneyimlenmesine rağmen, mağdurlar tarafından bunun çoğu zaman fark edilmediği görüşünü desteklemektedir.

2.2.3. Kadına Yönelik Dijital Şiddet ile Mücadele Kapsamında Uluslararası ve Ulusal Alanda Atılan Adımlar ve Politika Metinleri

Çalışmanın gerek giriş bölümünde gerekse dijital şiddetin detaylı olarak ele alındığı başlık altında, teknoloji aracılığıyla gerçekleşen bu yeni şiddet türünün henüz üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir terminolojisinin olmadığına ve toplumsal

²⁸ United Nations, 2010 "Margaret Sekaggya Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders , www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/A-HRC-16-44.pdf

cinsiyet temelinde yapılan çalışmaların yeni olduğuna değinilmiştir. Bu artalan bilgisi temelinde ulusal ve uluslararası alanda imzalanan sözleşmeler, mevzuatlar ve politika metinleri incelendiğinde çoğu politika metni dijital şiddet ya da bu kavrama alternatif kavramsallaştırmaları doğrudan barındıran içeriklere sahip olmasa da kapsam itibari ile olası bir dijital şiddet eylemi karşısında alınacak tedbirleri ve bununla mücadele yöntemleri içermektedir.

Bu kapsamda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesinin (CEDAW) Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye'nin 20'nci maddesinde kadına yönelik gerçekleştirilen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet türleri arasında dijital şiddete yer verildiği görülmektedir.²⁹

Söz konusu maddeye göre:

Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, özel ya da kamusal alanda insan etkileşiminin olduğu tüm yer ve mecralarda görülmektedir. Bunlar, aile, toplum, kamusal alan, işyeri, boş vakitler, siyaset, spor, sağlık hizmetleri, eğitim ortamlarını ve şiddetin internet ve dijital ortamlarda ortaya çıkan modern türleri gibi teknoloji aracılıklı ortamlarda yeniden tanımlanmış şekillerini kapsar.³⁰

Öte yandan Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin maddeleri incelendiğinde kadına yönelik gerçekleştirilen dijital şiddet özelinde bir tanımlama yer almasa da sözleşmenin temel amaçlarının başında kadınların her türlü şiddete karşı korunması yer almaktadır. Şöyle ki sözleşmenin 2'nci maddesinde: “Bu sözleşme aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen, kadına karşı her türlü şiddet için geçerli olacaktır.” ibaresi yer almaktadır. Bununla birlikte kadına yönelik şiddetin tanımının yapıldığı 3'üncü maddenin “a” bendine göre:

²⁹ United Nations Human Rights (2017), Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women,

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/35&Lang=en

³⁰ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi (CEDAW), Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 sayılı Genel Tavsiye

<https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%c3%a7eviri-Nazan-Moro%c4%9flu.pdf>

Kadına karşı şiddetten, kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır.³¹

Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere sözleşmenin, kapsam itibari ile kadına yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılması ve bununla mücadele edilmesi amaçları temelinde şekillendiği görülmektedir. Bu bağlamda sözleşme metninde açık bir ifade ile dijital araçlar veya sanal ortamlar aracılığı ile gerçekleştirilen dijital şiddete yer verilmemiş olsa da “... toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri” nin kadına karşı gerçekleştirilen şiddet olarak tanımlanması dijital şiddeti -örtük de olsa- yukarıdaki tanıma dahil eden kapsayıcı bir tanım olarak anlaşılmalıdır.

Yine sözleşmenin 33., 34. ve 40. maddelerinde kadına yönelik gerçekleştirilen şiddet türleri içerisinde dijital şiddete yönelik değerlendirilebilecek içeriklerin yer aldığı görülmektedir:

Sözleşmenin “Psikolojik Şiddet” başlıklı 33’üncü maddesinde “Taraf devletler, tehdit veya zorlama yoluyla kişinin psikolojik bütünlüğüne ciddi biçimde zarar veren kasıtlı eylemlerin, cezai suçlar olarak değerlendirilmesini sağlamak üzere hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.” ibaresine yer verilmiştir. Dijital şiddet mağdurları çevrimiçi ortamda maruz kaldıkları takip, taciz ve tehdit eylemleri sonrasında korku, öfke, çaresizlik, üzüntü veya endişe gibi pek çok hissi deneyimlemektedir. Sözleşmede psikolojik şiddet başlığı altında ele alınan açıklamada, kadının psikolojik bütünlüğüne zarar veren tehdit ve diğer tüm kasıtlı eylemlerin cezai suç niteliği taşıdığı ve sözleşmeye taraf olan devletlerin bu eylemlere karşı hukuki anlamda önlem alması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla dijital şiddet mağduru kadınların deneyimledikleri etkiler psikolojik şiddetin etkileri ile örtüştüğünden sözleşmenin 33’üncü maddesi dijital şiddet ile mücadele edilmesi noktasında başvurulacak maddelerden bir tanesidir.

“Israrlı Takip” başlığı ile açıklanan sözleşmenin 34’üncü maddesi de kişinin tekrar edilen davranışlarla takip edilmesi sonrasında cezalandırmaya yönelik hukuki

³¹Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

önlemlerin alınmasına vurgu yapmaktadır. Söz konusu maddede “Taraf devletler, başka bir kişiyi hedef alan ve kişinin kendi güvenliği için korku duymasına neden olacak şekilde tekrar eden, kasıtlı ve tehditkar davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır.” ibaresi yer almaktadır. 34’üncü madde dijital şiddet kapsamında incelendiğinde dijital şiddet türlerinden biri olan “siber takip” in eylemsel olarak gerçekleşme şekli ısrarlı takip ile aynıdır. Bu noktada ısrarlı takibin hem fiziksel ortamda hem de dijital araçlar ve internet ağları vasıtasıyla gerçekleştirilen eylemler bütünü olduğunu altını çizmek gereklidir. Nitekim çalışmanın ilgili başlığında da detaylı olarak açıklandığı üzere siber takip de -diğer bir ifadeyle stalklama- kişinin SMS, e-posta ya da internet dolayımı uygulamalar aracılığıyla takip edilmesi, izlenmesidir. Dolayısıyla siber takip de tehdit etme ve sindirmeyi içerir, tekrarlanabilir olmasından dolayı mağdur kişide korku ve sıkıntı yaratabilmektedir. Sözleşmenin bu maddesinde kadınların maruz kaldıkları siber takibe yönelik hukuki yaptırımların olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer yandan sözleşmenin “Cinsel Taciz” başlığı altında 40’ıncı maddede “Taraflar bir şahsın onurunu ihlal etme etkisi yaratan veya bu maksatla gerçekleştirilen ve özellikle de aşağılayıcı, düşmanca, hakaretamiz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratırken, her türlü istenmeyen, cinsel mahiyette sözlü veya sözlü olmayan veya fiziksel davranışın cezai veya diğer yasal yaptırıma tabi olmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.” ibaresine yer verildiği görülmektedir. Kadınların çevrimiçi ortamda maruz kaldıkları cinsel taciz, dijital şiddet kapsamında siber taciz olarak değerlendirilmektedir. Dijital şiddetin en sık görülme şekillerinden biri olan siber taciz; mağdurun arkadaşları, ailesi veya iş arkadaşları arasında utanç duymasına veya daha kötüye gitmesine neden olmak için çevrimiçi ortamda mağdur hakkında iftira niteliğinde görseller/metinler yayınlanması olarak tanımlanır. Bu bağlamda dijital araçlar ve çevrimiçi ortamlar vasıtasıyla maruz kalınan siber tacizin sözleşmede yer verilen cinsel taciz başlığı altında değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Bununla birlikte 2010 yılında Türkiye’nin de imzaladığı ve 2012 yılında onaylamış olduğu Sanal Ortamlarda İşlenen Suçlar Sözleşmesi (Budapeşte Sözleşmesi/ Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi) de bilgisayar ve internet ağları vasıtasıyla işlenen suçlara yönelik oluşturulan uluslararası bir metin olma özelliği

taşımaktadır. Bu sözleşme ile “...çevrimiçi ortamlarda özgürlüklerin, insan hakları ve güvenliğin korunması ile risklerin azaltılması...” amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan sözleşmenin kapsamı incelendiğinde siber suç olarak tanımlanan eylemlere karşı alınacak tedbirler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Söz konusu suç eylemlerinin, çalışmanın dijital şiddetin gerçekleşme biçimleri başlığı altında ele alınan birçok eylem türü ile örtüştüğü görülmektedir. Sözleşmenin “Ulusal Düzeyde Alınacak Tedbirler” başlığı altında suç türleri şu şekillerde tanımlanmıştır:

- Bilgisayar verilerinin ve sistemlerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve erişilebilirliğine yönelik suçlar (yasadışı erişim, yasadışı araya girme, verilere müdahale, sisteme müdahale, cihazların kötüye kullanımı),
- Bilgisayarla bağlantılı suçlar (bilgisayarla bağlantılı sahtecilik, bilgisayarla bağlantılı dolandırıcılık),
- İçerikle bağlantılı suçlar (çocuk pornografisiyle bağlantılı suçlar),
- Telif hakları ve bununla bağlantılı hakların ihlaline ilişkin suçlar.³²

Yukarıdaki suç eylemleri yakından incelendiğinde dijital şiddet kapsamında değerlendirilebilecek pek çok maddeye yer verildiği görülmektedir. Öyle ki “Bilgisayar verilerinin ve sistemlerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve erişilebilirliğine yönelik suçlar” başlığı altında yer alan yasa dışı erişim içerikli 2’nci madde “Taraflardan her biri, bilgisayar sisteminin tamamına veya bir kısmına haksız yere gerçekleştirilen erişimi, kasten yapıldığı zaman, kendi iç hukuku kapsamında cezai bir suç olarak tanımlanması için gerekli olabilecek yasama tedbirlerini ve diğer tedbirleri kabul edecektir.” şeklinde açıklanmıştır. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/Online İstismar Raporu’na³³ göre dijital şiddetin gerçekleşme şekillerinden biri de gizlilik ihlalidir. Gizlilik ihlali kapsamında özel verilere izinsiz erişim sağlayarak bu verileri kullanmak, değiştirmek ya da yaymak (kişisel hesabın çalınması, şifrelerin kırılması, kimliklerin kullanılması veya çalınması) yer almaktadır. Söz konusu gizlilik ihlali sözleşmenin 2’nci maddesinde belirtilen haksız yere erişim olarak değerlendirmek mümkündür.

³² Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012), Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss380.pdf>

³³ a.g.e.

Söz konusu başlığın verilere müdahale içerikli 4'üncü maddesi "Taraflardan her biri, bilgisayar verilerine haksız yere zarar verilmesi, verilerin silinmesi, tahrir edilmesi, değiştirilmesi veya engellenmesinin, kasten gerçekleştirildiği zaman, kendi iç hukuku kapsamında cezai suç olarak tanımlanması için gerekli olabilecek yasama tedbirlerini ve diğer tedbirleri kabul edecektir." şeklinde açıklanmıştır. Dijital şiddet eylemleri kapsamında; kişinin rızası dışında e-posta, sosyal medya veya diğer çevrimiçi hesaplarına erişilmesi, kimlik hırsızlığı bağlamında kişi adına sahte veriler oluşturulması, tüm bunlarla birlikte kişiye ait çevrimiçi içeriklerin silinmesi, değiştirilmesi ve buna benzer pek çok eylemin 4'üncü madde dahilinde ele alınabileceği açık bir şekilde görülmektedir. Yine sözleşmenin sisteme müdahale içerikli 5'inci maddesinde de 4'üncü madde ile benzer şekilde bilgisayar sistemlerine giriş yapmak, zarar vermek, bilgisayar verilerini silmek, değiştirmek ve engellemek de sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerin kendi iç hukuku kapsamında cezai bir suç olarak tanımlanmaktadır.

Bununla birlikte sözleşmenin 9'uncu maddesindeki "Çocuk pornografisiyle bağlantılı suçlar" başlığının kız çocuklarına karşı gerçekleştirilen dijital şiddet ile mücadele noktasında önemli maddeler içerdiği görülmektedir. Söz konusu maddeye göre bilgisayar sistemi üzerinden çocuk pornografisi üretmek, sunmak, dağıtımını yapmak, temin etmek ve bilgisayar sisteminde çocuk pornografisi bulundurmak gibi pek çok eylemin cezai suç sayılması adına taraf devletlerin gerekli yasama tedbirlerini alması sözleşme kapsamında yer almaktadır.

Diğer yandan ulusal politika metinlere bakıldığında ise dijital şiddet kapsamında değerlendirilebilecek birçok mevzuatın var olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öncelikle kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği; Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri; Kişisel Verilerin Korunması Kanunu; İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ulusal politika metinleri olarak ele alınacaktır.

Şiddete uğrayan ve uğraması muhtemel olan kadınların ve çocukların korunması ve söz konusu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi için düzenlenen 6284

Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun³⁴ kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli gerçekleştirilen şiddetin önlenmesi ve kadınların şiddetten korunması amacıyla alınacak tedbirleri içermektedir. Yine özel olarak kanun kapsamında kadınlara teknoloji yoluyla gerçekleştirilen şiddete yönelik doğrudan bir içerik yer almasa da ilgili maddeler incelendiğinde “ısrarlı takip” kavramının kadına yönelik gerçekleştirilen dijital şiddet hakkında yol gösterici olduğu aşıkardır.

Öncelikle Kanun’un 1’inci maddesinde “Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” ibaresinde ısrarlı takip mağdurlarının da korunması yer almaktadır.

Israrlı takip, söz konusu kanunun uygulanmasına ilişkin 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği’nin³⁵ 3’üncü maddesinin “ş” bendinde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Tek taraflı ısrarlı takip: Aralarında aile bağı veya ilişki bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, şiddet uygulayanın, şiddet mağduruna yönelik olarak, güvenliğinden endişe edecek şekilde fiziki veya psikolojik açıdan korku ve çaresizlik duygularına sebep olacak biçimde, içeriği ne olursa olsun fiili, sözlü, yazılı olarak ya da her türlü iletişim aracını kullanarak ve baskı altında tutacak her türlü tutum ve davranışı” ifade etmektedir. Tanımlamanın içerisinde yer alan kadını “...her türlü iletişim araçları” nı kullanarak baskı altına almanın, dijital şiddetin görülme biçimlerinden biri olan siber takibe karşılık geldiği görülmektedir. Yani bilgisayar, cep telefonu gibi yeni iletişim teknolojisi aygıtları üzerinden kadına yönelik tekrar eden rahatsız edici, endişe ve korku uyandıran davranışların tümü Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında yer almakta, dolayısıyla dijital şiddet mağduru kadınların korunması ve bu şiddet türü ile mücadele edilmesi noktasında da değerlendirilmesi bu kanun ile mümkün hale gelmektedir.

³⁴ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 20.3.2012 tarihli ve 28239 sayılı Resmi Gazete,

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>

³⁵ 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği, 18.01.2013 tarihli ve 28532 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130118-2.htm>

Diğer yandan İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Kanun'un³⁶ amaç ve kapsamına bakıldığında içerik, yer, erişim sağlayıcıları ile toplu kullanım sağlayıcılarının sorumluluklarına, bununla birlikte söz konusu sağlayıcılar üzerinden internette işlenen suçlar ile mücadeleyi içerdiği görülmektedir. Bu kanuna göre dijital şiddete maruz kalanlar, kişilik hakları ihlali ve özel hayatın gizliliği gerekçesi ile mağduriyetlerini giderme noktasında erişimin engellenmesi ve içeriğin kaldırılmasına yönelik başvuruda bulunabilmektedir. Kanunda ek düzenlemelerin yapıldığı 7253 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 9/A maddesi ile bu durum şu şekilde açıklanmıştır:

İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması hâlinde yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemi ile içeriğin yayından çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğin çıkarılmasını ve/veya erişimin engellenmesini de isteyebilir.³⁷

Yukarıda açıklandığı üzere dijital şiddet mağduru kişilerin maruz kaldıkları internet içeriklerinin yayından kaldırılması noktasında ilgili içerik sağlayıcısına başvurabildiği gibi doğrudan sulh ceza hakimliğine de başvurabilme hakkına sahip olduğu görülmektedir. Kanunda yapılan düzenleme ile eklenen “sosyal ağ sağlayıcı” tanımlaması ile Türkiye’de 1 milyondan fazla kullanıcısı olan sosyal medya sağlayıcıları için en az bir temsilci bulundurmaları gerekmektedir. Bununla birlikte kanun ile sosyal medya temsilcilerine gelen başvuruların 48 saat içerisinde cevaplandırılması zorunluluğu getirilmiş, belirtilen süre içerisinde yanıt verilmemesi halinde ise 5 milyon Türk lirası idari para cezasının uygulanacağı belirtilmiştir.

Özel hayatın gizliliği ve kişisel hak ve özgürlüklerin korunmasını amaçlayan ve 2016 yılında yürürlüğe giren Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda³⁸ ise

³⁶İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkındaki Kanun, 23.05.2007 tarihli ve 26530 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523-1.htm>

³⁷ 7253 Sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, 31.07.2020 tarihli ve 31202 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200731-1.htm>

³⁸ 6698 Sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu”, 07.04.2016 tarihli ve 9677 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-8.pdf>

kişilerin, kendilerine ait olan verilerin işlenip işlenmediğini öğrenme; kişisel verilerinin silinmesini, yok edilmesini ve yanlış olması halinde düzeltilmesini isteme; kişisel verilerin kullanılma amacını öğrenme gibi pek çok hakkı bulunmaktadır.

Yukarıda sıralanan ulusal mevzuatın yanı sıra Türk Ceza Kanunu'nda da ilgili maddeleri bulmak mümkündür. Dijital şiddet failleri, Türk Ceza Kanunu'unun³⁹ intihara yönlendirme, cinsel taciz, tehdit, şantaj, cebir, kişisel verilerin kaydedilmesi, hakaret, haberleşme gizliliğini ihlal, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması, özel hayatın gizliliğini ihlal, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme başlıkları altında düzenlenen maddeler kapsamında cezalandırılmaktadır. Bununla birlikte dijital şiddet faillerinin alacağı cezalar Türk Ceza Kanunu'nun "Bilişim Alanında Suçlar" bölümü altında sıralanan ilgili maddeler ile de düzenlenmiştir.

Madde 84- İntihara yönlendirme: (1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 105- Cinsel Taciz: (1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikayeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adli para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Madde 106- Tehdit: (1) Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden bahisle tehdit eden kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından veya sair bir kötülük edeceğinden bahisle tehditte ise, mağdurun şikayeti üzerine, altı aya kadar hapis veya adli para cezasına hükmolunur.

Madde 107- Şantaj: (1) Hakkı olan veya yükümlü olduğu bir şeyi yapacağından veya yapmayacağından bahisle, bir kimseyi kanuna aykırı veya yükümlü olmadığı bir şeyi yapmaya veya yapmamaya ya da haksız çıkar sağlamaya zorlayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

³⁹ 5237 Sayılı "Türk Ceza Kanunu", 26.09.2004 tarihli ve 25611 Sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>

(2) (Ek: 29/6/2005 – 5377/14 md.) Kendisine veya başkasına yarar sağlamak maksadıyla bir kişinin şeref veya saygınlığına zarar verecek nitelikteki hususların açıklanacağı veya isnat edileceği tehdidinde bulunulması halinde de birinci fıkraya göre cezaya hükmolunur.

Madde 108-Cebir: Bir şeyi yapması veya yapmaması ya da kendisinin yapmasına müsaade etmesi için bir kişiye karşı cebir kullanılması halinde, kasten yaralama suçundan verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılarak hükmolunur.

Madde 123- Kişilerin huzur ve sükununu bozma: Sırf huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla bir kimseye ısrarla; telefon edilmesi, gürültü yapılması ya da aynı maksatla hukuka aykırı başka bir davranışta bulunulması halinde, mağdurun şikayeti üzerine faile üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Madde 125- Hakaret: (1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) (1) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.

(2) Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.

Madde 132- Haberleşmenin gizliliğini ihlal: (1) Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlali haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın hukuka aykırı olarak alenen ifşa eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (Ek cümle: 2/7/2012-6352/79 md.) İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.

Madde 133- Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması: (1) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaları, taraflardan herhangi

birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğer konuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) (Değişik: 2/7/2012-6352/80 md.) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların kaydedilmesi suretiyle elde edilen verileri hukuka aykırı olarak ifşa eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve dörtbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Ifşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.

Madde 134- Özel hayatın gizliliğini ihlal: (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ifşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.

Madde 135- Kişisel verilerin kaydedilmesi: Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişisel verinin, kişilerin siyasi, felsefi veya dini görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkra uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Madde 136- Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme: (1) Kişisel verileri, hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bilişim Alanında Suçlar

Madde 243- Bilişim sistemine girme: (1) Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren ve orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.

(2) Yukarıdaki fıkroda tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir.

(3) Bu fiil nedeniyle sistemin içerdiği veriler yok olur veya değişirse, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Madde 244- Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme: (1) Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturmaması halinde, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

Türk Ceza Kanunu'nun yukarıda sıralanan ilgili maddelerinin, dijital şiddetin görülme şekilleri olan siber tehdit, siber taciz, siber takip, siber sömürü ve gizlilik ihlalleri kapsamında birçok yaptırımı içerdiği görülmektedir. Ancak internet kullanıcılarının her geçen gün artmaya başladığı günümüzde, kullanıcıların dijital şiddete maruz kalma sıklığının da arttığı ön kabulü ile yeni hukuksal düzenlemelerin ayrıntılı olarak ele alındığı, maruz kalınan dijital şiddetin doğrudan ele alındığı, kadınları ve kız çocuklarını dijital şiddetten koruyacak yeni bir mevzuata ihtiyaç olduğunu söylemek gereklidir.

2.2.4. Covid-19 Salgını Dijital Şiddeti Nasıl Etkiledi?

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ilk Covid-19 vakasının görülmesi ve hızlı bir şekilde yayılmasının ardından dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun 2020 Mart ayı itibari ile karşı karşıya geldiği salgın kısa süre içerisinde pandemiye dönüşmüştür.

Salgına karşı çeşitli mücadele yöntemleri, beraberinde küresel düzeyde pek çok önlem alınmasını getirmiş, alınan en etkin önlemlerin başında ise salgına karşı izole olma ve karantina uygulaması yer almıştır. Bu durumda tüm dünyayı etkisi altına Covid-19 salgını ile birlikte insanların çeşitli alanlardaki etkileşim ihtiyaçları internet

ağları üzerindeki ilgili platformlar üzerinden gerçekleşir hale gelmiştir. Bu süreçte alınan sosyal izolasyon tedbirleri nedeniyle iş hayatı, sağlık, eğitim, alışveriş vb. gibi pek çok alanda internet kullanıcılarının sayısının arttığı gözlemlenmiş, karantina uygulaması sürecinde internet kullanımı ise yüzde 50 ile yüzde 70 oranında artış göstermiştir. Covid-19 salgını ile birlikte değişen gündelik pratiklerin çevrimiçi ortama kayması ve insanların salgın öncesi döneme göre dijital araçlara sahip olma oranının artması ve bu araçların kullanımındaki etkinlik, halihazırda bir risk oluşturan dijital şiddetin görülme sıklığını hızlandırmıştır.

Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi'nin COVID-19 döneminde kadınlara ve kız çocuklarına yönelik dijital şiddet ve bilgi iletişim teknolojisi yoluyla şiddet içerikli bilgi notuna göre salgında alınan sosyal izolasyon ve kısıtlama tedbirleri kadına yönelik şiddeti artırmıştır. Salgın ile birlikte daha yaygın görülmeye başlayan kadın ve kız çocuklarına yönelik dijital şiddet bu dönemde kendini internet ağları üzerinden tehdit, ısrarlı takip, cinsel içerikli paylaşımlar ve izinsiz bir şekilde Zoom görüşmelerine giriş şeklinde göstermiştir (UNWomen, 2020).

Covid-19 salgını öncesinde ve sırasında Hindistan'daki kullanıcıların dijital şiddeti nasıl ve ne ölçüde deneyimlediklerini araştıran *Covid-19 and Online Violence in India* başlıklı çalışmaya göre salgın dönemi öncesi ve sırasındaki dijital şiddet oranının oldukça farklı olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, Twitter üzerinde gerçekleşen dijital şiddet oranı salgın öncesi dönemde yüzde 26 iken salgın sırasında yüzde 74'e yükselerek iki dönem arasındaki farkın yaklaşık 3 kat olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya platformlarında (Instagram, Twitter, Facebook ve YouTube) toplumsal cinsiyet temelli şiddeti sürdüren içeriklerin paylaşımının gözlemlendiği araştırmaya göre kadınlar söz konusu platformlarda en çok cinsel taciz ve trolleme ile karşılaşmıştır. Cinsel tacizin görülme şekli, kadınların gönderilerine erkekler tarafından istenmeyen yorumlar yapılması, uygun olmayan fotoğraf gönderimi ve kadınların hesap bilgilerinin izinsiz paylaşımıdır. Öte yandan kadınların cinsiyet sorunu gündeme geldiğinde trollenme oranının arttığı gözlemlenmiştir (Quilt.AI and ICRW, 2021).

Bununla birlikte İngiltere hükümetinin siber sömürü mağdurlarına yönelik kurduğu *Revenge Porn Helpline* isimli yardım hattının web sitesine yapılan başvuru sayısının Covid-19 döneminde iki katına çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca yardım hattına başvuran insanlar sıklıkla kendilerine zarar vermeyi ya da intihar etmeyi düşündüğünü söylemiştir.

İngiltere'nin önde gelen yardım kuruluşlarından olan Glitch ve Kadına Karşı Şiddete Son Koalisyonu'nun (EVAW) Covid-19 döneminde maruz kalınan çevrimiçi istismar araştırmasının sonuçlarına göre anket yapılan katılımcıların (yüzde 98'i kadın ve yüzde 2'si kendini cinsiyetsiz olarak tanımlayan kişiler) yüzde 46'sı salgın döneminde çevrimiçi istismara maruz kaldığını belirtmiştir. Ankete katılanların yüzde 84'ü çevrimiçi ortamda maruz kaldıkları tacizin bilinmeyen hesaplar veya yabancılar tarafından gerçekleştiğini söylemiştir. Bununla birlikte katılımcıların maruz kaldıkları çevrimiçi istismarın çoğu ana akım sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilmiştir (Twitter yüzde 65, Facebook yüzde 29, Instagram yüzde 18). Araştırmanın dikkat çeken en önemli bulgularından biri de toplumsal cinsiyet temelli dijital şiddete maruz kaldığını belirten katılımcıların yüzde 48'inin maruz kaldıkları istismarın nedenini cinsiyet olarak belirtmesidir.⁴⁰

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik gerçekleştirilen dijital şiddetin pandemi sürecindeki verilerine bakıldığında önemli artışların olduğu görülmektedir. Şöyle ki salgın sürecinde Pensilvanya'da çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen tacizde 2019 yılına göre yüzde 700 oranında bir artış görülmüş; Avustralya'da ise çevrimiçi istismar ve zorbalık artış oranı yüzde 50 olarak istatistiklere yansımış; Birleşik Krallık'ta da yetişkinlerin maruz kaldığı mahrem görüntü istismar oranının artışı devlet yardım hatlarının aranma oranı salgın öncesi döneme göre ikiye katlanmıştır (UNWomen, 2020). Yine salgın sürecinde Endonezya'da yapılan bir çalışma da Covid-19 salgınının toplumsal cinsiyete dayalı dijital şiddeti daha da artırdığını ortaya koymuştur (Jatmiko, Syukron ve Mekarsari, 2020).

Pandemi sırasında dijital cinsiyet farkına dikkat çeken Mohammadi (2020) de salgın öncesi dönemde internete erişimi daha az olan kadınların kapanmalar ile birlikte

⁴⁰ EVAW (2020). Glitch and the End Violence Against Women, The Ripple Effect, Online abuse during COVID-19", <https://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Glitch-and-EVAW-The-Ripple-Effect-Online-abuse-during-COVID-19-Sept-2020.pdf>

çevrimiçi mecralardaki varlığının arttığını belirtmekte, bu durumun da kadınların cinsel taciz, trolleme, manipüle etme ve şiddet tehditleriyle karşılaşma olasılığını artırdığını ifade etmektedir. Mohammadi'nin altını çizdiği bir diğer konu da dijital şiddet mağduru kadınların bu şiddet türüne maruz kaldıklarından haberdar olmaması ve mağduriyet durumunda şiddet olaylarını nereye bildireceklerini bilmeleri gerektiğidir.

Yukarıdaki verilere dayanarak dijital şiddetin gerek dijital araçlara sahip olma gerekse internet kullanım yoğunluğu ile doğrudan ilişkisi olduğunu söylemek gereklidir. Öyle ki Covid-19 ile birlikte gelen kapanma sürecinin dijital istatistiklerine bakıldığında internet kullanım oranının Covid-19 öncesi döneme göre yaklaşık üç kat arttığı verilere yansımıştır. Bununla birlikte şikayet hatlarına yapılan başvurulardan da bu süreçte arttığı görülmektedir.

Her geçen gün dijital kullanımın (hem dijital araçlara sahip olma hem de internet ağlarında aktif olma) arttığı göz önünde bulundurulduğunda mağdurların karşılaşmış oldukları dijital şiddetin çoğu zaman farkına varmamaları, böyle bir durumla karşılaştıklarında bunu nereye bildireceklerini bilmemeleri, faillere karşı cezai yaptırımların ne olacağı gibi pek çok konu, üzerinde durulması gereken önemli alanlardır. Bu noktada politika yapıcılarının ve konunun tüm taraflarının dijital şiddete karşı gerekli tedbirleri alması gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde detaylı olarak aktarılan yasalar ile dijital şiddet faillerine çeşitli cezai yaptırımlar uygulanması söz konusu olsa da tıpkı Kanada, Avusturalya ve Avrupa ülkelerinde (Almanya, İtalya, İspanya) olduğu gibi ülkemizde de dijital şiddet özelinde yasa çıkarılması elzemdir. Nitekim toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yeni yüzü olan, çevrimiçi ortamlardan beslenerek büyüyen ve bir risk göstergesi olan dijital şiddeti tüm boyutlarıyla ele alarak üzerinde bir politika geliştirmek dijital şiddetin farkındalığının artırılması ve yayılımının azaltılması konusunda son derece önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET ODAKLI DİJİTAL ŞİDDETİN KADIN GAZETECİLERİN TWİTTER HESAPLARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Dijital şiddetin görünür olmaması mağdurları ve konunun taraflarınca bilinmemesi veya görmezden gelinmesi ataerkil yapının teknoloji üzerindeki hakimiyetini de perçinlemektedir. Çevrimdışı fiziksel şiddet, cinsel istismar, taciz, ısrarlı takip ve tehdit gibi pek çok şiddet türünü sıkça tecrübe eden kadınların çevrimiçi de benzer şiddet türevlerine benzer sıklıkta maruz kaldığı ve kalacağı aşıkardır. Kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddeti görünür kılmak, bununla birlikte gerek politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları gerek medya gerekse hizmet sağlayıcıları üzerinde farkındalık oluşturulmasına katkı sağlamak bu çalışmanın esas amacıdır.

Bu kapsam dahilinde araştırmanın temel problemini geliştiren iletişim teknolojileri beraberinde çevrimiçi ortamda etkinliğin artması ile birlikte -gerek araç kullanımı gerekse ağ üzerinde aktif olunmasıyla- yetişkin kullanıcıların, özeldede kadınların ve bu bağlamda kadın gazetecilerin dijital şiddet deneyimleri, dijital şiddete maruz kalma biçimleri ve sıklıkları, dijital şiddetin Twitter ortamında ne şekilde gerçekleştiği oluşturmaktadır.

İnternetin etkileşimli doğası -tüm gündelik yaşam pratiklerinde olduğu gibi- gazetecilik pratiğine gerek bilgi kaynağına hızlı ulaşma ve haber yazımı gerekse halkla kurulan iletişimin geliştirilmesi gibi pek çok noktada avantaj sağlamıştır. Ancak her gün sayısız verinin üretildiği ve yeniden üretildiği dijital alan özellikle kadın gazetecilerin kimliklerinin zedelenmesi, saldırıya ve istimara uğraması gibi birçok dezavantajın da kapısını aralamıştır. Özellikle Covid-19 sürecinde internet kullanımının ve dijital araçlara sahip olma oranının artması kadın gazetecilerin maruz kaldığı dijital şiddetin boyutlarını da artırmıştır. Anonimliğin yaygın olduğu sosyal ağlarda kullanıcılar -bu ağlara katılım özgürlüklerini kullanarak- nefret dili ve saldırgan davranışlar ile her geçen gün kadın gazetecileri hedef almaya devam etmektedir.

UNESCO ve Uluslararası Kadın Gazeteciler Merkezinin (ICFJ) 15 ülkeden 900'ü aşkın katılımcı ile yapmış olduğu *Kadın Gazetecilere Yönelik Çevrimiçi Şiddet*

araştırmasında kadın gazetecilerin yüzde 73'ünün dijital şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadın gazetecilere yönelik dijital şiddetin görülme sıklığını, dijital şiddetin etkilerini ve kadın gazetecilerin dijital şiddete ilişkin tepkilerini inceleyen bu araştırmaya göre kadın gazetecilerin,

- Yüzde 25'i fiziksel, yüzde 18'i cinsel şiddet tehdidinden rahatsız olduğunu,
- Yüzde 20'si yaşamış oldukları çevrimiçi şiddet ile bağlantılı bir şekilde çevrimdışı şiddete uğradığını,
- Yüzde 13'ü çevrimiçi şiddete yanıt olarak güvenliklerini artırdığını,
- Yüzde 12'si çevrimiçi şiddetin etkilerinden dolayı tıbbi ya da psikolojik yardım aldığını,
- Karşılaşılan çevrimiçi şiddet temasının yüzde 47'sinin cinsiyet, yüze 44'ünün seçimler ve siyaset, yüzde 31'inin ise insan hakları ve sosyal politika ile ilgili olduğunu,
- En sık karşılaşılan saldırı ve istismar kaynaklarının yüzde 57'sinin anonim, yüzde 37'sinin siyasi aktörlerden oluştuğunu,
- Yüzde 30'u yaşadıkları çevrimiçi şiddete sosyal medyada otosansür uygulayarak cevap verdiklerini ifade etmişlerdir (UNESCO, 2020).

Feminist kampanya yürütücüsü ve aynı zamanda gazeteci olan Caroline Ciriado-Perez'in Twitter hesabına yönelik gerçekleştirilen tacizin ele alındığı bir çalışmada, Perez'in, tanınmış kadınların banknotlar üzerindeki temsilinin sürdürülmesine yönelik vermiş olduğu dilekçenin sonrasında Twitter hesabı taciz ve cinayet tehditlerine maruz kalmıştır (Hardaker ve McGlashan, 2016).

Binns'in 267 gazetecinin katılımı ile yapmış olduğu çevrimiçi taciz deneyimlerini odağına alan araştırmasında, kadınların erkeklere göre daha sık tehdit ya da hakaret aldıklarını bildirme ihtimallerinin daha yüksek olduğu ve karşılaştıkları çevrimiçi istismara karşı daha güçlü duygusal tepkiler verdiği sonucuna ulaşılmıştır (2017).

Kadın teknoloji gazetecilerinin maruz kaldığı cinsiyetçi istismarın deneyimlerini ele alan çalışmanın sonuçları, teknoloji üzerine yazan kadın gazetecilerin çoğu zaman istismara maruz kaldığını, bazılarının bu durumdan

kaçınmak için kimliklerini gizlediğini, bazılarının da çalışma uygulamalarını değiştirdiğini göstermektedir (Adams, 2018).

Tayvan’da 25 kadın gazeteciyle yapılan derinlemesine görüşmede gazeteciler, çevrimiçi ortamda yaşanan toplumsal cinsiyete dayalı tacizin ve dijital mecralardaki kabalığın mücadele edilmesi gereken önemli sorunlar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca görüşme yapılan kadın gazeteciler çevrimiçi ortamlardaki yorumların nezaketsiz ve taciz edici olduğunu, bazı yorumların fiziksel özelliklerine odaklandığını, bu durumun da günlük gazetecilik rutinlerini etkilediğini belirtmiştir (Pain ve Chen, 2019).

Amerika’da canlı yayın yapan yerel televizyon çalışanı 19 kadın gazeteci ile yapılan başka bir çalışmada ise kadın gazeteciler Facebook üzerinden ve e-mail aracılığı ile günde birkaç kez istenmeyen cinsel yaklaşımlara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Yaygın bir şekilde müstehcen fotoğraflar ve uygunsuz teklifler aldıklarını belirten kadın gazeteciler bu duruma karşı, gelen kutularını kapatma gibi önlemler almıştır (Miller ve Lewis, 2020).

Kadın gazetecilere yönelik gerçekleştirilen bu çalışmalar, kamusal alanda görece bilinir ve daha görünür olan kadın gazetecilerin meslek gereklerini yerine getirirken risk altında olduklarını göstermektedir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın bu bölümünde, birinci ve ikinci bölümde ayrıntılı olarak yer verilen kavramsal ve kuramsal çerçeve temel alınarak kadın gazetecilerin Twitter platformu üzerinde maruz kaldıkları dijital şiddetin boyutları araştırılmıştır. Söz konusu araştırma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Kadın gazetecilerin dijital şiddet deneyimlerinin Twitter mecrasındaki yansımalarının ortaya konulmasının amaçlandığı bu çalışmada olgubilim yöntemi/deseni kullanılmıştır. Olgubilim ya da diğer adıyla fenomenoloji, farkında olunan ancak detaylı bir anlayışa sahip olunmayan olgular için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, kişiye tümüyle yabancı olmayan ancak ayrıntılı olarak anlamının kavranmadığı olguları araştırmak için kullanılmaktadır. Bu olgunun veri kaynakları, araştırmanın odağındaki olguyu deneyimleyen kişiler ya da gruplardır. Olgubilim çalışmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya

yöneliktir. Bu kapsamda yapılan içerik analizi ile olguyu tanımlayabilecek temaların/başlıkların ortaya çıkarılması çabası söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 66-68).

Araştırmada veri toplama aracı olarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bilimsel araştırmalarda doküman analizinin kullanılması araştırmacıya doğru bilgiye ulaşma, olayları analiz etme, durumu açık hale getirme ve aydınlatma imkanı sağlamaktadır (Muşma ve Gürbüz, 2018, s. 217). Doküman analizinde kullanılan dokümanlar ana hatlarıyla yazılı, görsel ve işitsel kaynaklar olmakla birlikte metinler (kitap, sözlük, gazete vb.), istatistikler, görsel malzemeler (fotoğraf, film, afiş vb.), ses kayıtları ve çoklu ortam olarak ifade edilen multimedya içerikleri olabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın araştırma sahası olan Twitter platformundaki veriler de doküman analizi için uygunluk taşıyan metin içerikleri olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Araştırmada veri analizi yöntemi olarak da içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. İçerik analizinde metnin içerdiği tüm açık ve örtülü anlamları tespit etmek suretiyle sosyal gerçeğe yönelik çıkarım yapılmaktadır. İçerik analizi, aşıkâr olanın ötesinde üstü kapalı olanı, gizlenmiş anlamları bulmaya yönelik bir yöntemdir. Bununla birlikte içerik analizi yapılırken araştırma sorusundan ayrılmadan metnin içeriğindeki önemli bilgiler seçilmekte, sınıflandırılmakta ve kodlanmaktadır. Dolayısıyla içerik analizi sonucunda elde edilen metin orijinalinden farkı yeni bir metin elde edilmektedir. Sadece metin ile çalışılan içerik analizinde amaç metnin içeriklerinin belirlenmesi değil metnin ötesindeki bağlamla ilişki kurulmasıdır (Gökçe, 2019, s. 37-40).

Kamusal alana yönelik üretilmiş her türlü metnin çözümlenmesini içeren içerik analizi daima sayısal olarak fazla olan metinlerin çözümlenmesi için uygundur. Çünkü içerik analizinin temel amaçlarından biri metin yığınları arasından araştırma problemi bakımından önemli olan ortak anlamların tespit edilerek değerlendirilmesidir (Türkdoğan ve Gökçe, 2018, s. 270-271). Bu çalışmanın uygulama alanı her gün sayısız verinin dolaşımında olduğu sosyal bir mecra olan Twitter olduğundan söz konusu veri yığınları içerisinde anlamlı olanların seçilerek değerlendirilmesi için

uygulanabilecek en doğru nitel araştırma yönteminin içerik analizi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın temel alındığı zaman sınırlılığı Covid-19 ve beraberinde gelen kapanma sürecidir. Covid-19 sürecinin araştırma dönemi olarak seçilmesinin nedeni ise bu süreçte internet kullanımı ve teknolojik donanımlara sahip olma oranının artması, dolayısıyla çevrimiçi mecralardaki etkileşimin de bir önceki döneme göre en üst düzeyde olduğu süreç olmasından dolayıdır. Bununla birlikte en çok kullanıcısı olan sosyal mecralar arasında Twitter'ın olması⁴¹, ayrıca Twitter'ın dijital kamusal alan olarak nitelendirilebilecek bir mecra olması ve kadın gazetecilerin de kamusalın bir paydaşı olduğu düşüncesinden hareketle bu çalışma Twitter platformu ile sınırlandırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Örneklemi

Twitter'daki kadın gazetecilerin dijital şiddet deneyimlerinin araştırıldığı bu çalışmanın örneklemi Twitter platformunda kullanıcı hesabı bulunan ve 500 binin üzerinde takipçisi olan Türk kadın gazeteciler oluşturmaktadır. Kadın gazetecilerin takipçi sıralamasından oluşan liste sosyal ağ platformları ile ilgili çeşitli istatistiklerin yer aldığı boomsocial.com sitesinden alınmıştır. Sıralamada 500 binden fazla takipçisi olan 15 kadın gazeteci arasından tematik alanda (magazin gibi) içerik üreten, yalnızca bağlantı paylaşımlarının yer aldığı ve sadece kadın gazetecilerin meslekleri ile ilgili bilgilendirici iletilerin (canlı yayın, köşe yazısı vb.) bulunduğu hesaplar dışarıda bırakılmıştır. Konuya dahil edilen kadın gazetecilerin dahil edilme gerekçesi ise gündem ile ilgili paylaşımlarından dolayı etkileşim oranının yüksek olmasındandır.

Yapılan bu filtreleme işleminden sonra 9 kadın gazetecinin Twitter hesabı araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen kadın gazeteciler takipçi sıralamasına göre; 2,7m takipçi ile Ece Temelkuran; 2,5m takipçi ile Banu Güven;

⁴¹ We Are Social 2021 Ocak Raporu verileri 7,83 milyar dünya nüfusunun yüzde 66'sının mobil telefon, yüzde 59,5'inin internet ve yüzde 53,6'sının da sosyal medya kullanıcısı olduğunu göstermektedir, <https://wearesocial.com/blog/2021/07/digital-2021-i-dati-di-luglio/>

2,4m takipçi ile Nevşin Mengü; 1,6m takipçi ile Şirin Payzın; 900k takipçi ile Sedef Kabaş; 700k takipçi ile Ezgi Başaran; 700k takipçi ile Banu Avar; 600k takipçi ile Hilal Kaplan ve 600k takipçi sayısı ile Nihal Bengisu Karaca'dır.

Tablo 14: Araştırmaya dahil edilen kadın gazetecilerin listesi

Gazeteciler	Takipçi Sayıları	Takip Ettiği
Ece Temelkuran	2.709.008	5.659
Banu Güven	2.500.000	3.692
Nevşin Mengü	2.401.710	1.057
Şirin Payzın	1.647.048	799
Sedef Kabaş	958.293	939
Ezgi Başaran	737.139	2.421
Banu Avar	708.721	427
Hilal Kaplan	615.170	4.746
Nihal Bengisu Karaca	602.645	1.558

3.3.1. Kadın Gazetecilerin Biyografileri

Ece Temelkuran, 1993 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde gazetecilik hayatına başlayan Güneydoğu sorunu üzerine çalıştı ve bu konuda çeşitli röportajlar yaptı. Yurt içinde ve yurt dışında çeşitli dergilerde yazılar yazan Temelkuran, CNN Türk'te muhabirlik yaptı, Milliyet ve Habertürk'te köşe yazıları yazdı. 2010 tarihinden itibaren Habertürk TV kanalında yayınlanmaya başlanan "Kıyıda" adlı bir programı hazırlayıp sundu.⁴²

Banu Güven, Çağdaş Yayınları'ndan çıkan "*Bizim Almanca*" dergisinde çalıştıktan sonra İsviçreli bir gazeteciyle çalışmaya başladı ve bir İsviçre gazetesinin Türkiye bürosunun sorumluluğunu yürüttü. 1994 yılında Milliyet gazetesinde dış haberler servisinde gazeteciliğe başlayan Güven, 1997 yılında NTV'de, 2013'te Artı Bir TV'de, 2014 yılında ise İMC TV'de çalıştı. Güven, 2016'dan beri Almanya'daki Funkhaus Europa radyo kanalı için video köşesi hazırlamakta Deutsche Welle'nin (DW) Türkçe yayını için de haberler yapmaktadır.⁴³

Nevşin Mengü, 2005 yılında Kanaltürk'te televizyon programı sunduktan sonraki yıl Habertürk'te muhabirliğe başladı. Hürriyet, CNN Türk ve Kanal D

⁴² Ece Temelkuran Kimdir?, <https://www.idefix.com/yazar/ece-temelkuran/s=184487>

⁴³ Banu Güven'in biyografisi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Banu_G%C3%BCven

deneyimlerinin ardından Birgün Gazetesi'nde yazdı. DW Türkçe YouTube kanalında program sundu. Halihazırda kendi YouTube kanalında “Bugün ne oldu?” programı ile günlük haber analizleri yapmaktadır.⁴⁴

Şirin Payzın, 1993 yılında Show TV'deki muhabirlik deneyimi sonrasında 1994-1999 yılları arasında ATV'de diplomasi muhabirliği yaptı. 1999 yılında CNN Türk'e geçen Payzın burada hazırladığı çeşitli program ve belgeselleri sundu. Halihazırda Halk TV'de “Halk Meydanı” programını sunmaktadır.⁴⁵

Sedef Kabaş, meslek yaşamına 1992 yılında Power FM'de haber bültenlerini hazırlayıp sunarak başladı. 1995-1997 yılları arasında Atlanta'da CNN International'da ilk Türk gazeteci olarak çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra 1997 NTV, ATV, TV 8, SKY ve TRT 2 kanallarında televizyon programları hazırladı.⁴⁶ Kendi YouTube kanalında gündeme ilişkin içerikler üreten Kabaş, Tele 1 ve Flash Haber kanallarında gerçekleştirilen programlara da konuk olmaktadır.

Ezgi Başaran, 2004 yılında Hürriyet gazetesinde muhabirlik yaparak meslek hayatına başladı. Devam eden süreçte Radikal'in editörlüğünü yaptı. Türk iç siyaseti hakkında yazılar yazan Başaran'ın değerlendirmeleri BBC, Financial Times, The Economist, Wall Street Journal ve Washington Post gibi büyük uluslararası medyada yer aldı.⁴⁷

Banu Avar, BBC Türkçe'de yapımcı ve sunucu olarak çalışmış, TRT'nin Londra muhabirliği başta olmak üzere Günaydın, Vatan, Dünya, Politika gibi gazetelerde muhabir olarak çalışmıştır. TRT 1 ve TRT 2'de yapımcılığını, yönetmenliğini ve sunuculuğunu üstlenmiştir. Birçok belgeselin yapımcılığını ve araştırmacılığını yapan Avar, Channel belgesellerinin künyesinde Türkiye prodüktörü olarak yer almış, 1999'da TV8'in belgesel bölümünü kurmuş ve 2004'e kadar 30'dan fazla belgesele imza atmıştır.⁴⁸

Hilal Kaplan, 2013 yılında TVNET'te yayınlanan siyasi içerikli programı hazırlayıp sunmuş, ayrıca Ülke TV ve A Haber kanallarında yorumculuk yapmıştır.

⁴⁴ Nevşin Mengü, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C5%9Fin_Meng%C3%BC

⁴⁵ Şirin Payzın Kimdir, <https://www.timeturk.com/sirin-payzin-kimdir/biyografi-802392>

⁴⁶ Sedef Kabaş Özgeçmiş, <https://www.sedefkabas.com/>

⁴⁷ Ezgi Başaran, about <https://ezgibasaran.co/>

⁴⁸ Banu Avar hakkında, <https://www.banuavar.com.tr/hakkinda/>

Taraf ve Yeni Şafak gazetelerinde çalışan Kaplan, 2021 yılında TRT Yönetim Kurulu Üyeliğine atanmıştır. Kaplan, halihazırda Sabah gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır.⁴⁹

Nihal Bengisu Karaca, 1994' yılında Aksiyon dergisinde görev almış, 1995-96'da kısa bir süre Kanal 7'de metin yazarlığı ve programcılık yapmıştır. 2002 yılında Zaman gazetesinde çalışan Karaca, 2009'da Gazete Habertürk'e transfer olmuştur. Halen Gazete Habertürk'teki köşe yazılarını sürdürmektedir.⁵⁰

3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması

Kadın gazetecilerin Twitter hesaplarının belirlenmesinin ardından doküman analizi tekniği ile veri toplanması aşamasına geçilmiştir. Twitter üzerinden geçmişe dönük veri toplanabildiği çeşitli yazılımlar olmakla birlikte bazıları ticari yazılım bir kısmı da sadece bir haftalık geçmiş aramasına izin veren yazılımlardır. Bununla birlikte bazı yazılımlar da veri madenciliğinde duygu analizi gerçekleştirilmesi için geliştirilmiştir. Veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından veri madenciliğinde kullanılan söz konusu yazılımlar incelemeye alınarak ön deneme yapılmış, ayrıca Twitter'ın profesyonel kullanım izni için Twitter API'ye başvuru yapılmıştır. Yapılan başvuruda araştırmanın amacından verilerin nerede kullanılacağına kadar çeşitli yazışmalar yapılmıştır. Twitter, istenilen bilgilere ara yüzündeki gelişmiş arama motoru özelliği ile ulaşılabileceği gerekçesiyle profesyonel kullanım iznini ertelemiştir.

Kadın gazetecilerin kullanıcı hesaplarının isim listesi çıkarıldıktan sonra ara yüzdeki gelişmiş arama motoru kullanılarak çeşitli filtrelemeler yapılmıştır. Söz konusu filtrelerden kullanıcı ismi, dil, bağlantı ve tarih aralıkları filtreleri kullanılmıştır. Dil filtresinde yalnızca Türkçe dili kullanılmış, bağlantı filtresi pasif hale getirilmiş ve tarih aralığı filtresi 1 Ocak 2020 ile 1 Mart 2022 zaman aralığı seçilmiştir. Ancak söz konusu tarih aralığı işaretlendiğinde kullanıcıların paylaşımlarının tümünün listelenmediği görülmüştür. Bu yüzden kullanıcı hesapları, söz konusu tarih aralığında her ay için ayrı tarama işlemine tabi tutulmuştur.

⁴⁹ Hilal Kaplan, https://tr.wikipedia.org/wiki/Hil%C3%A2l_Kaplan

⁵⁰ Nihal Bengisu Karaca, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nihal_Bengisu_Karaca#cite_note-2

Tarama sonuçlarından elde edilen 68 bin tweet içeriği/kullanıcı yorumu araştırmaya dahil edilmiştir. Kadın gazetecilerin paylaştıkları tweet içerikleri değerlendirmeye alınırken bağlantı içermemesi ve etkileşim oranının yüksek olması göz önünde bulundurulmuştur. Bunun sonucunda araştırmaya dahil edilen tweet içeriklerine yapılan kullanıcı yorumları arasından bağlantı, görsel (resim/fotoğraf/emoji) içerikleri kapsam dışında bırakılmış ancak yapılan yorumda görsel ve yazı birlikte kullanılmış ise o yorumlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bununla birlikte kullanıcıların kendi aralarındaki etkileşimler de araştırmaya dahil edilmemiş, yalnızca hesap ismi etiketlenerek yapılan yorumlar dikkate alınmıştır. Buna ek olarak gerek gazetecilerin gerekse yorum yapan kullanıcıların tweet içeriklerinin ekran görüntüleri alınıp bu da tarihsel olarak klasörlere ayrılmıştır.

Kadın gazetecilerin hesapları söz konusu zaman aralığı dahilinde retweet ve bağlantı içeriklerinden arındırılarak tarandığından, bu durum kimi gazetecilerin hesaplarında sınırlı verilere ulaşılmasına sebep olmuştur.

3.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Ön analiz yöntemi olarak araştırmaya dahil edilen kadın gazetecilerin paylaşımlarına yapılan 68 bin yorum tek tek okunmuş, yorumlar Excel programına aktarılmış ve bu program içerisinde oluşturulan tablolarda ilgili başlık altına yerleştirilmiştir. Kullanıcı hesap isimleri, tweet içerikleri ve cinsiyet bilgilerinin bulunduğu tablonun yanı sıra her yorum içeriksel olarak değerlendirilip ön kodlama yapılmıştır. Yapılan kodlamalar ve kategoriler, toplanan verilerden çıkarılan anlamlara göre gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte belirlenen kategoriler öncelikle Excel programında alt kategoriler ile birlikte sıralanmıştır.

Verilerin içerik analizinde ise bir nitel araştırma programı olan MAXQDA kullanılmıştır. Araştırma verileri toplanıp ön işlemeden geçirildikten sonra Excel formatı ile bu programa aktarılmıştır. Aktarılan tweet içerikleri önceden belirlenmiş ilgili kategoriler içerisinde yerleştirilmiştir. 68 bin yorumun detaylı incelenmesinin ardından kadın gazetecilerin paylaşımlarına gelen yorumlarda saptanan dijital şiddet içeriklerine göre aşağıdaki kodlama cetveli örneği oluşturulmuştur:

Tablo 15: Kadın gazetecilerin paylaşımlarına yapılan yorumlardaki dijital şiddet içerikli kategoriler, alt kategoriler ve kod örneklerinden oluşan kodlama cetveli

Kategori	Alt Kategori	Örnekler
Hakaret etme	Kişiyeye ve kişiliğe hakaret	“edepsiz”, “haysiyetsiz kadın”, “kız kurusu” “beyinsiz ahmak”, “şerefsiz”
	Mesleğe hakaret	“yemleniyorsun”, yıkamacı yağlamacı” “uşak”
	Örtük içerikli/ ima yoluyla hakaret	“İlim cehaleti alır, eşeklik Baki kalır!”, “İt Ürür Kervan Yürür...”
	Benzetme yoluyla hakaret	“Ağzındaki salyayı sil!!!”, “aynen sığır yavrusu nevşin..”, “Hoooooooooşt!”
	Dolaylı anlatım ile hakaret	“Bu memleketin bir kahvesi birde kahpesi bitmez”, “küstahlık ancak yalanlarla onu karalamaya çalışanların kendisine yakısır.”
İtham etme/suçlama	Cinsel söylem içerikli itham	“Aklın fikrin porno..”, “siyasi eskortun tekisin”, “Fantazilerinize devam edebilirsiniz” “her konuda uzman birisiyle birlikte sin duşta”
	İma yoluyla itham etme	“başkasının kocasıyla otel odasında basılan biri mi diyor bunu”, “Dudağında maklube kalmış bacım!?”, “Kandil’den mi öğreniyorsun insan haklarını?”, “Yalı dan yalayan”
Alay etme/aşağılama/ küçümseme		“#Pelikan dan 2 maaş alkışlıyoruz”, “5 kuruş bile etmediğini farkettim.”, “Ahh kıyamam Trolüçe alınganlık göstermiş.”, “Aman da aman hanımefendi incinmiş”, “Bakan sana füze atmış yaşıyon mu”
Küfür		“piçsin”, “kaşar”, “kalitesiz sperm”, “kal...k”, “a k feminist çocuğu” “O*R*O*S*P*U” “hassiktir” “O.ç”, “Provokatif kevaşe..”
Taciz/Cinsel Taciz	“Banyo işi de olmasa...!!”, “Hilalim.Dişilik nuru saçan hurim.”, “Nevsin hanım siz bekar, ben bekar, durduk yere vergi çıkmasın başımıza”, “Valla çok beğendiğim bir kadın. Bayılıyor suna..”, “Seninle iranda yaşamaya bile razıyım”, “Paran sende kalsın evlenelim :)”	
	Örtük içerikli taciz	“Erdoğan yerine seni ben kucaklamak istiyorum.”, “ozisyonun iyi bozma sakın”,

		“Çok ilgisizsiniz yaf, bi elden geçirseydiniz =@siring hanımı.”
İsim takma		“ıslak”, “Kabataş yalancısı”, “kavaş”, “lağım ağız” “batı uşakları” “yandaş ve trol”, “apocu”, “Banyocu Kız”, “baş trolçe”, “Dişi Goebbels”, “kibarcık”, “aktroll”, “Banu Perinçek”, “pelikan abla”, “fetö imamesi”, “harem kedisi”
Hedef gösterme		“tetikçi”, “vatan haini”, “millet düşmanı ülke düşmanı!!!!!!”, “Pkk destekçisi”, “Sirin hanımı iyi biliriz, sağlam terör sevicidir.”, “terör yandaşları”
Kaba hitap		“kabas”, “sedef karısı”, “sayın çarpık zihniyet” “lan” “Lan hilal”, “Ulan Embesil”, “Hadi lan kolpa”
Tehdit		“haddini bil”, “tepenize çökeriz”, “millet bu kez elinde tesbihle, bayrakla değil 3 silahla bekliyor olacak”, “akıllı ol aklını alırlar”, “yok maalesef dayak yiyeceksiniz”, “sıra sende”, “ağzını denk al...”
Cinsiyetçi ifadeler		“sedef karısı”, “bayan”, “bu karı”, “bu hatun”, “sapık karı”, “Koskocaman kadınsın”, “bide kadın olacaksın”
Nefret dili	İrkçi söylemler	“yahudi ağzı”, “içimizdeki Yahudi”, “ermenî uşakları”, “devşirme kalıntıları”, “Kripto sabetayist”, “hangi tohumdansı?ermenimi,yahudimi?”, “yahudi ağzıdır.”, “Ecnebi sesi Şirine hanım”
	Cinsiyetçi nefret dili	“İnsallah senin evladında eşcinsel olur. Sende kendine bi kadın bul”, “sen de mi eşcinselsin”, “lezbiyen banu güven”, “Sen lez olabilirsin”, “sizin gibi lezbiyen Gay bisexüel transeksüel değiliz.”
	Beddua etme/kötü dilekte bulunma	“inşallah coronayla evlenirsin”, “Allah belanızı versin”, “siz ölün inşallah”, “Şehitler tepesi sizin evlatlarınızla dolar

		inşallah”, “Alçaklığınızda boğulmanızı umuyorum.”, “beter olun”, “
	Din içerikli ötekileştirme	“GİY KEFENİ ŞEHİT OL MÜNAFİK”, “Zekat bizlere hak. Üzerinize alınmayın.”, “ben oruç tutuyorum sen kendin gibi domuz yiyiyorsun”, “kaf...n kızı”, “Müslüman mahallesinde sana kemik yok!!”, “Ataist Devşirme kalıntıları”
	Kişiyne yönelik nefret	“hastalık gibisin”, “çok çok iticisin”, “oksijen ziyanısın”, “ya sev ya geber”, “Fikrin bile zehir be kadın”, “Çok iğrenç bir kadınsın”
	Milliyetçi tutumla ötekileştirme	“Bu Vatanın bayrağını ağzına alma.”, “Benim bayragımı sen profiline koyamazsın”, “Şehid bizim şehidimiz! Sanane!”, “Bahsettiğimiz sizin içinde siz yoksunuz”, “vatanımdan da çek o b.klu kalemini”, “ülkemin havasını kirletme”, “
	Uyarı	“SUSUN”, “Kes sesini”, “boş yapma Nevşin!”, “Ayık olun”, “Sadece sus!”,

3.6. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu başlığı altında kadın gazetecilerin belirlenen süreçte incelemeye alınan ve en çok etkileşimde olan tweet içerikleri ve kullanıcılar tarafından yapılan yorumlar incelemeye alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen her bir gazetecinin kullanıcı hesapları ayrı başlık altında değerlendirilmiş ve kullanıcı yorumları bir önceki başlıkta tablolastırılan kodlama cetvelinde uygun bir şekilde kodlanarak kategorilere ayrılmıştır. Gerçekleştirilen kodlama işlemleri farklı zamanlarda yapılan tekrarlı okumalar sonrasında daha detaylı kodlamalara tabi tutulmuştur.

MAXQDA programı aracılığı ile gerçekleştirilen bu kodlama ve kategorilendirme işlem adımları sonrasında yine programın özellikleri kullanılarak kodlamaların ve alt kodlamaların oranları grafik haline getirilmiş ve kullanıcı yorumları kelime bulutları ile görselleştirilmiştir. Başlıklar, takipçi sayısı en fazla olan kadın gazeteci hesaplarından daha az olana göre sıralandırılmıştır.

İlgili başlıklar ele alınırken öncelikle bulgular aşamasındaki verilerin analizlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda gazetecilerin yapmış oldukları paylaşımlar ekran görüntüleri ile birlikte verilmiş, devamında MAXQDA gerçekleştirilen analizler, grafikleri ve kelime bulutları ile birlikte ele alınmış, sonrasında ise elde edilen bulgular detaylandırılmış ve kullanıcı tweetleri dijital şiddet özelinde yorumlanmıştır. Dijital şiddet davranışları analiz edilirken var olan dijital şiddetin yeniden üretimine engel olmak adına kullanıcı hesap isimleri gizlenmiş ve kullanıcı hesaplarına “Twitter Kullanıcısı” kısaltması olan TK 1, TK 2, TK 3... şeklinde kodlar verilmiştir.

Araştırmadaki dijital şiddet içerikleri, çalışmanın ikinci bölümünde yer verilen Uluslararası Kadın Araştırma Merkezinin (ICRW) “Teknolojinin kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet” tanımı ve tablosu referans alınarak değerlendirilmiştir. Tanımlamaya göre failin dijital şiddet gerçekleştirme motivasyonu intikam duygusu, kıskançlık, siyasi gündem, cinsel istek, parasal ihtiyaç ya da sosyal statüyü koruma olabilmektedir. Söz konusu tabloya göre dijital şiddet fail ile mağdur arasındaki kişisel olan ya da olmayan ilişkiden ortaya çıkabilmektedir. Yine bu tabloda dijital şiddet eylemlerinin takip, karalama, zorbalık, cinsel taciz, istismar, nefret söylemi şeklinde ve çeşitli sosyal ağlar/ platformlar aracılığıyla ve gerçekleşebilmektedir. (ICRW, 2018). Ayrıca İnternet Yönetişim Forumunun hazırladığı *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Çevrimiçi/Online İstismar Raporu*’na göre dijital şiddet, gizlilik ihlali, itibara zarar verme, taciz etme (küfür içerikli yorumlar, cinsiyetçi söylemler vb.) davranışlarını içerebilmektedir. Bu referanslardan yola çıkarak araştırmaya dahil edilen kadın gazeteciler ve onların paylaşımlarına yorum yapan kullanıcıların motivasyonlarının siyasi gündem, öfke ve cinsel istek olabildiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte kadın gazeteciler ve yorum yapan kullanıcılar arasında kişisel olmayan bir yakınlığın olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca failler, yani yorum yapan kullanıcılar dijital şiddeti Twitter platformu aracılığı ile gerçekleştirirken yorumların içeriklerinin ise itibara zarar verme, taciz, nefret dili, kişi hakkındaki bilgilerin manipüle edilmesi gibi dijital şiddet eylemlerini içerdiği görülmüştür.

3.6.1. Kadın Gazetecilerin Paylaşımlarına Yapılan Yorumların Grafiksel Analizleri

Kadın gazetecilerin paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumları MAXQDA programında kategorilere ayrıldıktan sonra, ilgili dijital şiddet kategorileri programın özelliği aracılığıyla grafiğe dönüştürülmüştür. Kadın gazetecilerin ilgili kategoriler bağlamında maruz kaldıkları dijital şiddet oranlarını yansıtan grafiklerin yanı sıra kullananımı yorumlarında geçen kelimelerin sıklık oranlarının da yer aldığı kelime bulutu grafiklerine de yer verilmiştir.

3.6.1.1. Ece Temelkuran'ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Twitter'da 2.7 milyon takipçi sayısı ile en çok takipçiye sahip olan gazeteci-yazar Ece Temelkuran'ın hesabı incelendiğinde yoğunlukla İngilizce tweetler attığı ve takipçi sayısı fazla olmasına rağmen etkileşim oranının az olduğu görülmüştür. Ece Temelkuran'ın değerlendirmeye alınan tweet içerikleri incelendiğinde temaların kadın cinayetleri ve gündem içerikli olduğu görülmektedir. Kadın temalı paylaşımların özelde Pınar Gültekin⁵¹ ve Dilara Yıldız⁵² cinayetleri ile, diğer paylaşımın da ezan uyarısı nedeniyle kalbinden bıçaklanan Barış Çakan'ın öldürülme sebebiyle ilgilidir. Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan yorumlarla ağırlıklı olarak hakaret, itham ve nefret diline maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle Barış Çakan'ın öldürülmesi⁵³ ile ilgili yapılan yorumlarda öldürülme sebebinin Kürtçe müzik dinlenmesi değil ezan uyarısı olması tweeti en çok yorum alan paylaşım olmuştur. Söz konusu tweetler aşağıda verilmiştir:

Kızlarımız büyüyüp de bize “Peki siz kadınlar öldürülürken ne yaptınız?” diye sorarlarsa biz de “Bol bol tweet attık hashtagli” deriz. #pinargultekin #istanbulsözleşmesi #örgütlenmekyaşatır (21 Temmuz 2020).

⁵¹ “Pınar Gültekin'in cansız bedeni bulundu” haberi, <https://www.dw.com/tr/p%C4%B1nar-g%C3%BCltekinin-cans%C4%B1z-bedeni-bulundu/a-54251874>

⁵² “Tuzla'da 28 yaşındaki avukat Dilara Yıldız, eski nişanlısı tarafından öldürüldü” haberi, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tuzlada-28-yasindaki-avukat-dilara-yildiz-eski-nisanlisi-tarafindan-olduruldu,nTeIBpk6HUeyaB90YkXnNA>

⁵³ “Barış Çakan'ın babası: 'Ezana saygısızlık yapmayın' dediği için öldürüldü” haberi, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/01/baris-cakanin-babasi-ezana-saygisizlik-yapmayin-dedigi-icin-olduruldu>

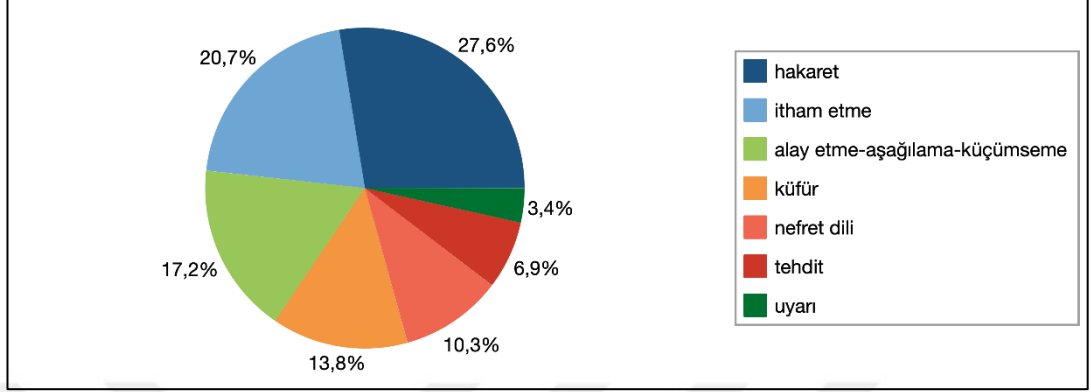
Oğlu öldürölmüş bir babanın açıklamaları üzerine yorum yapmak yanlış olur. Sabır ve başsağlığı diliyorum. Eğer yanıldıysak veya yanıltıldıysak haklı hassasiyetimizdendir. Ne ezan uyarısından ne Kürtçe türküden kimsenin ölmediğı bir ülke istediğimiz için. #BarisCakan (1 Haziran 2020).

‘Benim iktidarımnda kadına el bile kalkmayacak. Ben geleceğim ve hiçbir kadın öldürölmeyecek’ diyen bir siyasi lider var mı? ‘Sizi kocanıza, babanıza, sevgilerinize dövdürtmeyeceğim’ sözü verebilecek bir siyasi lider, var mı? (11 Ocak 2022).

Yukarıdaki paylaşımlar değerlendirilirken 1.010 yorum ayrıntılı olarak okunup dijital şiddet izleri taşıyan kullanıcı yorumları kodlanmıştır. Yorum yapan kullanıcıların yüzde 69’u erkek yüzde 31’i ise anonim hesap ile yorum yapan kullanıcılardan oluşmaktadır. Kodlanan yorumlar detaylı bir şekilde incelendiğinde Ece Temelkuran’ın paylaşımlarına yapılan yorum içeriklerinin yüzde 27,6 oranında hakaret kategorisinde yer aldığı görölmüştür. Bunu yüzde 20, 7 oranında itham etme

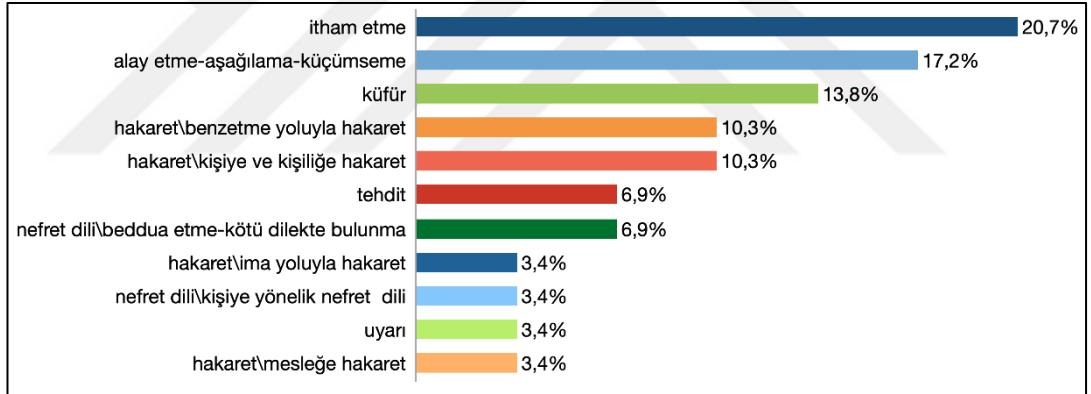
kategorisi, yüzde 17 oranında alay etme-aşağılama- küçümseme kategorisi takip etmektedir. Diğer kategorilerin oranları aşağıdaki grafikte verilmiştir:

Grafik 1: Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

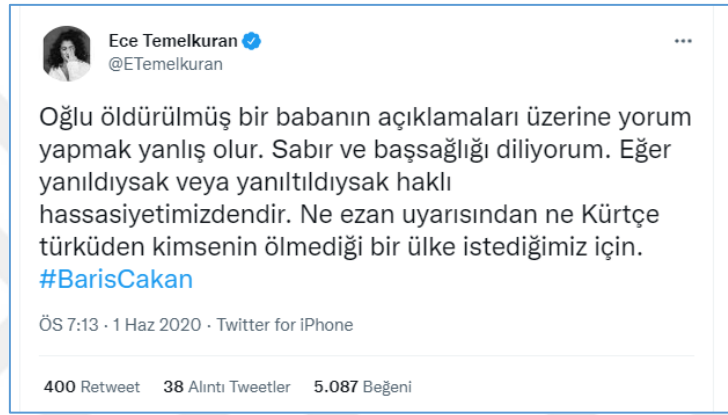
Kodlama grafiğinin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 2: Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Grafikten görüldüğü üzere paylaşımlara yapılan yorumların yüzde 27,6'sı hakaret kategorisine dahil edilirken bunun yüzde 10, 3'ü kişiliğe hakaret; yüzde 10, 3'ü benzetme yoluyla hakaret; yüzde 3,4'ü ima yoluyla hakaret; yüzde 3,4'ü de mesleğe hakaret alt kodları altında kodlanmıştır.

Görsel 2: Ece Temelkuran'ın tweet içerikleri

Kaynak: <https://twitter.com/ETemelkuran>

Ece Temelkuran’ın paylaşımlarına yapılan tüm yorumların kelime bulutu aşağıdaki gibi görselleştirilmiştir. Kelime bulutu, yorumlarda geçen kelimelerin kullanım sıklığını içermektedir. Ayrıca kelime bulutu görselindeki kelimelerin büyüklükleri kullanım sıklıkları ile doğru orantılıdır.

Şekil 1: Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu

Kullanıcı yorumlarının özeti niteliğinde olan kelime bulutu görseli yakından incelendiğinde “kadın, ezan, yalancısınız, siyasi, pislikler” kelimelerinin sıklıkla kullanıldığının ve söz konusu kelimelerin çoğunun itham içeren ve itibar zedelemeye yönelik dijital şiddet biçimi söylemleri/davranışlarını içerdiğinin altını çizmek gereklidir.

3.6.1.2. Banu Güven'in Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Twitter'da 2,5 milyon takipçiye sahip olan gazeteci Banu Güven'in de takipçi sayısı fazla olmasına karşın- takipçi sayısı görece daha az olan gazetecilere oranla- etkileşim oranının az olduğu gözlemlenmiştir. Gerekli filtreleme adımlarından sonra Banu Güven'in gündem konuları üzerine yapmış olduğu ve en çok etkileşim kurulan paylaşımları belirlenmiştir. Banu Güven'in tweet içerikleri incelendiğinde etkileşim oranının yüksek olduğu aşağıdaki paylaşımlar değerlendirmeye alınmıştır. Bu kapsamda gazeteci Sedef Kabaş'ın tahliyesi, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun istifası, Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş ve HDP'nin kapanması temalarını içeren tweetler ve bu kapsamda kullanıcıların yapmış olduğu yorumlar analize dahil edilmiştir. Söz konusu tweetler şu şekildedir:

Şaşırdık mı, hayır. #SüleymanSoylu istifası ve reddi AKP cenahında yeni bir kenetlenme hikayesine dönüştü. İstenen de buydu herhalde. Değişmeyen tek şey, binlerce insanın Cuma akşamı birbirine virüs bulaştırmış olma ihtimali. Umarım kötü sonuçlar görmeyiz. Sağlıkla kalın. (13 Nisan 2020).

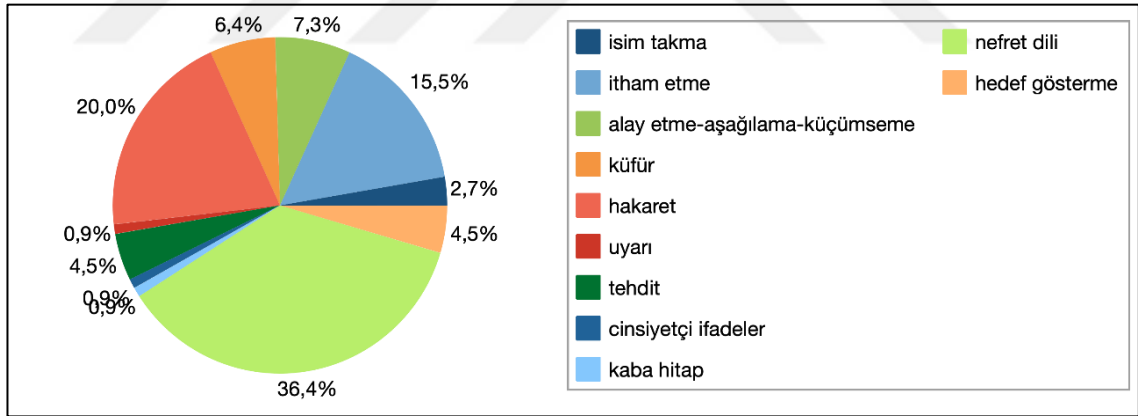
Diyanet Başkanı Ali Erbaş'ın insan hakları dersi alması lazım. Birinci ders: #LGBTHaklarıİnsanHaklarıdır (28 Nisan 2020).

HDP'ye kapatma davası da açılmış. AKP iktidarı adını Türkiye siyasi tarihine kazıyarak yazdırıyor hakikaten. (17 Mart 2021).

Sedef Kabaş tahliye oluyor! Ama en başta, üzerine atılı suçun yatarı yokken tutuklanmaması gerekirdi. Ona ve oğluna 49 gün borçlular! Ayrıca suç işlemediği için 2 yıl 4 ay ceza da almaması gerekirdi. (11 Mart 2022)

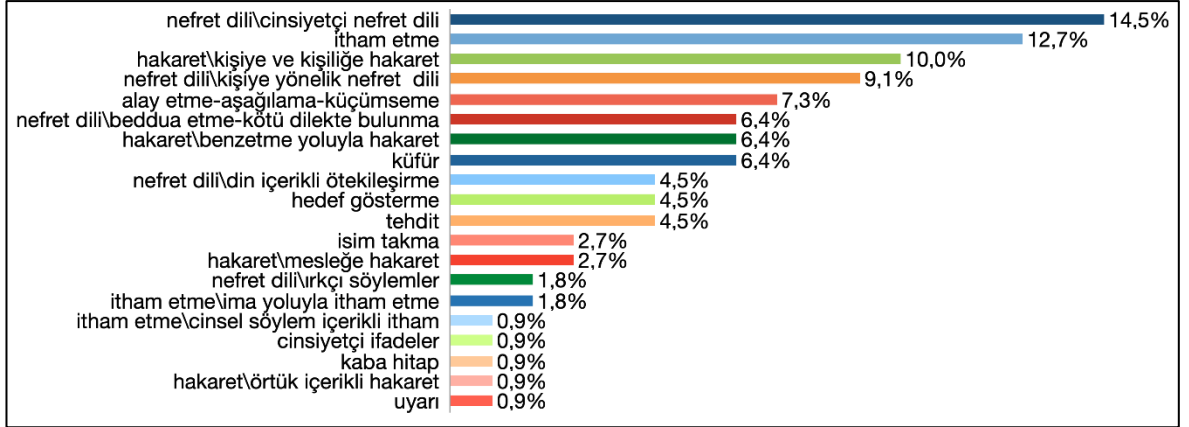
Bu bağlamda 718 yorum ayrıntılı olarak incelenmiş ve ilgili yorumlar kodlama cetvelindeki ilgili kategoriler kapsamına dahil edilmiştir. Yapılan kodlamaların ardından Banu Güven'in tweetlerine getirilen yorumların yüzde 36,4 oranında nefret dili; yüzde 20 oranında hakaret; yüzde 15,5 oranında itham etme; yüzde 7,3 ile isim takma ve aynı oranda alay etme-aşağılama-küçümseme; yüzde 4,5 oranında tehdit ve hedef gösterme davranışlarını içerdiği görülmüştür. Bununla birlikte kullanıcıların yüzde 4'ünün kadın, yüzde 8'inin anonim hesap, yüzde 84'ünün ise erkek kullanıcılar olduğu görülmektedir. Kategorilere ait oranlar aşağıdaki grafik ile görselleştirilmiştir:

Grafik 3: Banu Güven'in paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Yukarıdaki kodlama grafiğinin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 4: Banu Güven'in paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

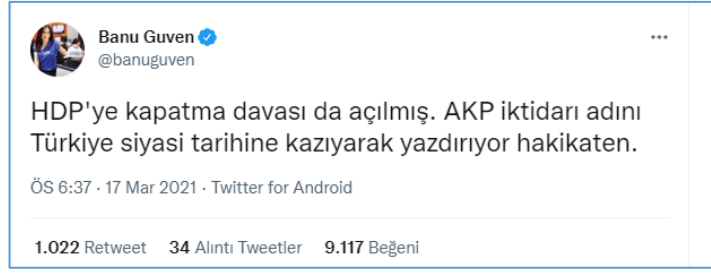

Banu Güven'in tweet paylaşımlarına yapılan yorumların yüzde 36,4'sı en sık kodlanan nefret dili kategorisine ait olmakla birlikte bu kategorinin de yüzde 14,5'i en sık kodlanan cinsiyetçi nefret dili alt kategorisine aittir.

Söz konusu tweetler içeriksel olarak değerlendirildiğinde Banu Güven'in paylaşımlarının gündem konularını içeren ve iktidarı eleştiren bir yapıda olduğu görülmektedir.

Görsel 3: Banu Güven'in tweet içerikleri

Kaynak: <https://twitter.com/banuguven>

Banu Güven'in paylaşımlarına yapılan yorumlar içerisinde geçen kelime sıklıklarının yer aldığı kelime bulutu ise aşağıdaki gibi görselleştirilmiştir.

Şekil 2: Banu Güven'in paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu

Kelime bulutunun merkezinde yer alan “Allah” kelimesi yorumlar içerisinde en sık kullanılan kelimeyi ifade etmekle birlikte, diğer kelimelere oranla daha büyük olan “erkek”, “LGBT”, “PKK” “insan” kelimelerinin büyüklüğü de sık kullanımı göstermektedir. Kelime bulutu, yukarıda analiz edilen yorumlar ile birlikte ele alındığında sık kullanılan kelimelere göre Banu Güven'in en çok hangi konularda dijital şiddete maruz kaldığı açık bir şekilde görülmektedir.

3.6.1.3. Nevşin Mengü'nün Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Twitter'da 2,4 milyon takipçi ile en çok takipçi sayısı olan kadın gazeteciler sıralamasında üçüncü sırada yer alan Nevşin Mengü'nün aynı zamanda en yüksek etkileşim oranına sahip gazetecilerden biri olduğu görülmektedir. Araştırmanın sınırlandırıldığı tarih aralığı içerisinde gerekli filtrelemeler yapıldıktan sonra etkileşim oranı en çok olan tweetler listelenerek seçilen tweetlere yapılmış 20 bin 388 yorumun her biri detaylı bir şekilde okunup dijital şiddet kapsamına dahil edilecek yorumlar kodlama programına alınmıştır.

Gerçekleştirilen tarama işlemi sonrasında Nevşin Mengü'nün araştırmaya dahil edilen tweetleri şu şekildedir:

Parası neyse vereyim başıma koca, çocuk vb çıkartmayın (14 Ocak 2020)

Şehit yakınlarına sabırlar diliyorum. Türkiye'nin başı sağolsun. Türk askerini sorumsuzca ölüme yollayanlar ise hesap vermeli (28 Şubat 2020)

Pamuk eller cebe ey halkım, kasa tamtakır kuru bakır (30 Mart 2020)

Kadına, çocuğa yönelik şiddet ve tacizi sekülerler mi saklıyor dindarlar mı hoşgörüyor tartışmasında; güç pozisyonundaki kimi erkekler birbirlerini kolluyor pozisyonundayım. Tacizin, şiddetin üstünü örten kim olursa olsun, bu ahlaksızlıktır. Gündeme gelen her şiddet ve taciz olayı İstanbul Sözleşmesinin tam olarak uygulanmasının ne kadar gerekli olduğunu da ayrıca gösteriyor (19 Temmuz 2020)

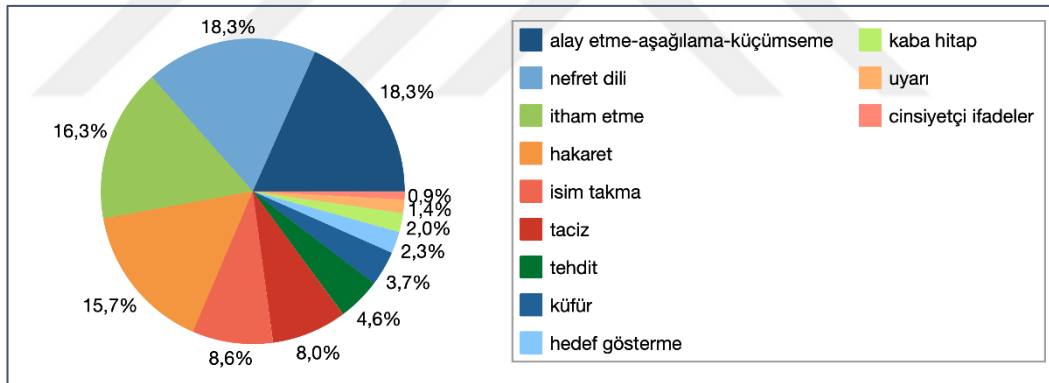
Ülkece şiddet pornosuna esir düşmüş durumdayız (17 Ekim 2020)

#Morardınız mı diye de bir hashtag açmışlar. Bunlar hak, hukuk değil; rövanş peşindeler. Bitmeyen bir öç alma, bitmeyen bir kendileri gibi düşünmeyi, olmayı ezme, yok etme hırısı içindeler. iyi,güzel ne varsa yok olsun bir tek kendileri kalsın istiyorlar bey tak diye istiyor, şak diye yapıyorlar (20 Mart 2021)

Demokrasilerde birisinin yaptığı bir açıklamayı, benzetmeyi beğenmeyebilir, nahoş bulabilirsin. Sen de kendi açıklamanı yaparsın, kamuoyu takdir eder. Her beğenmediğin şeyi söyleyeni derdest edip içeri atamazsın (22 Ocak 2022)

Nevşin Mengü'nün araştırmaya dahil edilen paylaşımları tematik olarak incelendiğinde ana temaların kadına yönelik şiddet, İstanbul Sözleşmesi'nin feshi⁵⁴, gazeteci Sedef Kabaş'ın paylaştığı tweetten dolayı tutuklanması⁵⁵, İdlib'te 36 askerin şehit olması⁵⁶ ve Covid-19 sürecinde hükümet tarafından başlatılan yardım kampanyasına⁵⁷ yönelik olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yukarıda paylaşılan tweetlere yapılan 20 bin 388 yorum detaylı bir şekilde okunup yorumlanarak dijital şiddet kapsamına alınabilecek içerikler kodlamaya dahil edilmiştir. Yapılan kodlamanın ardından Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına getirilen yorumların yüzde 18,3'ünün nefret dili ve yüzde 18,3'ünün alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine; yüzde 16,3'ünün itham etme; yüzde 15,7'sinin hakaret; yüzde 8,6'sının cinsiyetçi ifadeler; yüzde 8'inin taciz kategorisine ait olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yorum yapan hesapların yüzde 8,5'i anonim, yüzde 23,8'i kadın; yüzde 67,5'i ise erkek kullanıcılara aittir. Kategorilerin oransal dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir:

Grafik 5: Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

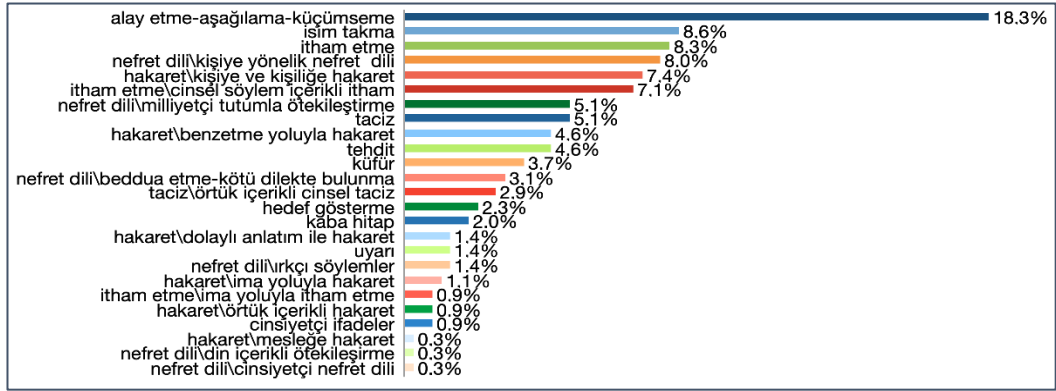
⁵⁴Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden çekildi haberi, <https://tr.euronews.com/2021/03/20/turkiye-istanbul-sozlesmesi-nden-ayr-ld>

⁵⁵ Gazeteci Sedef Kabaş Tutuklandı haberi, <https://www.dw.com/tr/gazeteci-sedef-kaba%C5%9F-tutukland%C4%B1/a-60522183>

⁵⁶ İdlib'te 36 asker şehit oldu haberi, <https://www.haberler.com/guncel/son-dakika-idlib-den-kara-haber-9-askerimiz-12962409-haberi/>

⁵⁷ Covid-19 sürecinde başlatılan yardım kampanyasına ilişkin haber, <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-dunya-52088527>

Grafik 6: Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Yukarıda yer verilen alt kodların oransal dağılımı grafiğine göre Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumların en sık kodlandığı kategori (alt kodu olan kategoriler arasında) yüzde 18,3 oranında nefret dili, bu kategorinin en sık kodlanan alt kategorisi ise yüzde 8 oranında kişiye yönelik nefret dili olmuştur.

Görsel 4: Nevşin Mengü'nün tweet içerikleri

nevsin mengü ✓
@nevsinmengü

...

Pamuk eller cebe ey halkım, kasa tamtakır kuru bakır

ÖS 9:15 · 30 Mar 2020 · Twitter for iPhone

13,4 B Retweet 1.229 Alıntı Tweetler 111,9 B Beğeni

nevsin mengü ✓
@nevsinmengü

...

Kadına, çocuğa yönelik şiddet ve tacizi sekülerler mi saklıyor dindarlar mı hoşgörüyor tartışmasında; güç pozisyonundaki kimi erkekler birbirlerini kolluyor pozisyonundayım. Tacizin, şiddetin üstünü örten kim olursa olsun, bu ahlaksızlıktır

ÖS 2:06 · 19 Tem 2020 · Twitter Web App

691 Retweet 90 Alıntı Tweetler 7.699 Beğeni

nevsin mengü ✓
@nevsinmengü

...

Ülkece şiddet pornosuna esir düşmüş durumdayız

ÖS 6:12 · 17 Eki 2020 · Twitter Web App

1.195 Retweet 437 Alıntı Tweetler 21,9 B Beğeni

nevsin mengü ✓
@nevsinmengü

...

#Morardınızmi diye de bir hashtag açmışlar. Bunlar hak, hukuk değil; rövanş peşindeler. Bitmeyen bir öç alma, bitmeyen bir kendileri gibi düşünmeyi, olmayanı ezme, yok etme hırsı içindeler. iyi,güzel ne varsa yok olsun bir tek kendileri kalsın istiyorlar

ÖS 12:10 · 20 Mar 2021 · Twitter Web App

11 B Retweet 442 Alıntı Tweetler 89,3 B Beğeni

Kaynak: <https://twitter.com/nevsinmengü>

Nevşin Mengü'nün tweetlerine yapılan yorumlar içeriksel olarak ele alındığında en sık nefret dili ve alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine ait dijital şiddet biçimlerine yönelik kodlamaların yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte Nevşin Mengü'nün analize dahil edilen kadın gazeteciler arasında en çok etkileşim oranına sahip kadın gazeteci olmasının, maruz kaldığı dijital şiddetin yoğunluğunu da doğru orantılı olarak artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Nevşin Mengü'nün kadın kullanıcılar tarafından en çok dijital şiddete uğrayan kadın gazeteci olması da analizin önemli sonuçlarından birini teşkil etmektedir.

Twitter'da hem takipçi sayısı hem de etkileşim oranı en yüksek kadın gazetecilerden biri olan Nevşin Mengü'nün analize dahil edilen paylaşımlarına yapılan yorumlar içerisindeki dijital şiddet içerikleri yukarıdaki örnekler ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Mengü'nün yapmış olduğu paylaşımların etkileşim oranının yüksek olması hem maruz kalınan dijital şiddet sıklığını hem de biçimini etkilediği görülmüştür.

Şekil 3: Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu

Nevşin Mengü'nün en sık karşılaştığı dijital şiddet biçimi nefret dili ve alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine aitken itham, hakaret, taciz ve küfür de en sık kodlaması yapılan kategoriler arasında yer almaktadır. Analize dahil edilen yorumlar içerisinde en sık kullanılan kelime ise yukarıdaki kelime bulutunun merkezinde yer alan “ıslak” ifadesi olmuştur. Kullanılan bu ifade ile Nevşin Mengü, tacizden küfür ve tehdide kadar pek çok dijital şiddet türüne maruz kalmıştır. Bunun yanı sıra kelime bulutunda görece büyük kullanılan kelimelere bakıldığında en sık “Nevşin” ve “hesap” “Allah” kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu kelimeler ile en çok kodlama yapılan kategoriler arasında örtüşme olduğu görülmektedir.

3.6.1.4. Şirin Payzın'ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Twitter'da 1,6 milyon takipçisi olan Şirin Payzın'ın, hem takipçi sayısı hem de etkileşim oranı yüksek olan kadın gazeteciler arasında yer aldığı görülmektedir. Twitter'ın gelişmiş arama özelliği kullanılarak gerekli filtrelemenin yapılmasının ardından en çok etkileşimde bulunan tweetler listelenmiştir. Kapsama dahil edilen tweetlere yapılan toplam 15 bin 569 yorum detaylı bir şekilde incelendikten sonra dijital şiddet kapsamına dahil edilecek yorumlar süzülerek kodlama listesine dahil edilmiştir. Şirin Payzın'ın araştırma kapsamına alınan yorumları aşağıdaki gibidir:

İst. Havaalanı'nda Corona salgınına dair hiç bir önlem yok. İtalya'dan geliyorum. Salgında 3. ülke. Ne kontrol yapıldı ne görevliler maskeli. Ekranda saçma sapan konuşanları dinleyip kelle paça yiyoruz bize bişey olmaz mı diyor yönetenler? (26 Şubat 2020)

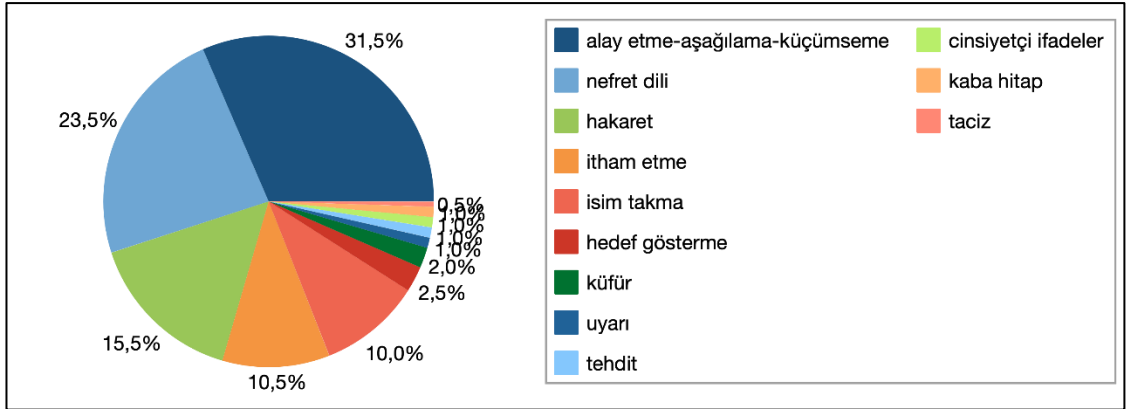
Yine gündemi Erdoğan ve eklenme basınının ne dediği belirliyor.Oysa muhalefet için konuşma ama boş değil dolu konuşma,seçmene umut olma zamanı.Her gün şehit haberleri gelirken,mülteciler konusunda insanlık dramı yaşanırken halk sizi nasıl görüyor?umut olmak için ne yapıyorsunuz? (3 Mart 2020)

Ayasofya kararı bir yol açtı . Avrupa'nın herhangi bir yerinde mesela Macaristan Osmanlı dönemi eseri ya da cami korunmak zorunda değil artık kilise yapılır,yıkılır söz hakkın yok !Mesela İsviçre cami minaresi mi yasakladı.Söz hakkın yok.Yunanistan cami mi kapadı.Gık diyemezsin (12 Temmuz 2020)

İstanbul Sözleşmesi'ni fesheden iktidar aslında kendini feshetmiştir.. Söylediği, açıkladığı, imza attığı her şeyi ama her şeyi yok sayar mı “ iktidar” olan .. Parti asla kapatmayacağızdan parti kapatmaya.. Kendi imzaladığı sözleşmeleri yok saymaya kadar bir savrulma ve.. (21 Mart 2021)

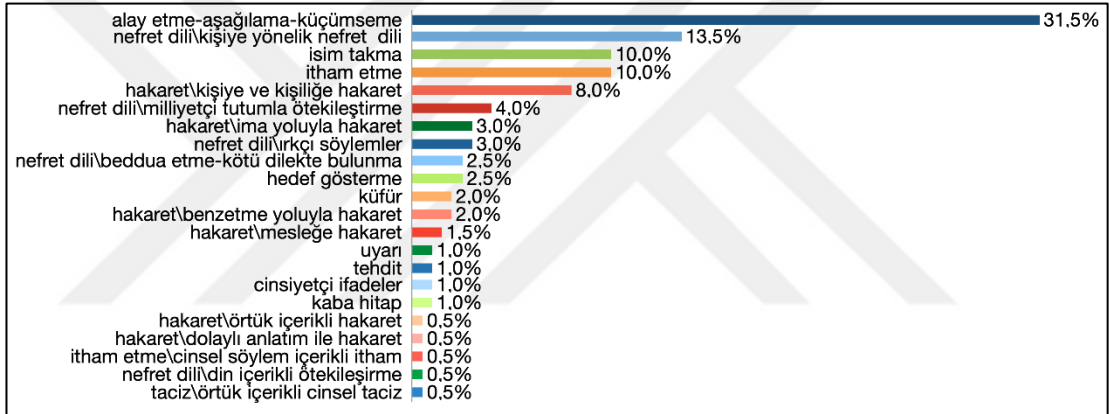
Şirin Payzın'ın kapsama dahil edilen tweet içeriklerinin tematik incelemesi yapıldığında ana temaların Covid-19 önlemleri, gündem, İstanbul Sözleşmesi'nin feshi ve Ayasofya'nın ibadete açılması kararı ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu paylaşımlara kullanıcılar tarafından yapılan 15 bin 569 yorum değerlendirildikten sonra dijital şiddet kapsamına dahil edilecek yorumlar kodlanmıştır. Yapılan kodlama sonrasında Şirin Payzın'ın tweetlerine yapılan yorumların yüzde 31'inin alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine; yüzde 23,5'inin nefret diline; yüzde 15,5'inin hakaret; yüzde 10,5'inin itham etme; yüzde 10'unun isim takma kategorisine ait olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kullanıcı hesapları incelendiğinde kullanıcıların yüzde 6,2'si anonim hesap; yüzde 15,6'sı kadın; yüzde 78,1'i ise erkek kullanıcılardan oluşmaktadır. Kategorilerin oransal dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir:

Grafik 7: Şirin Payzın'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

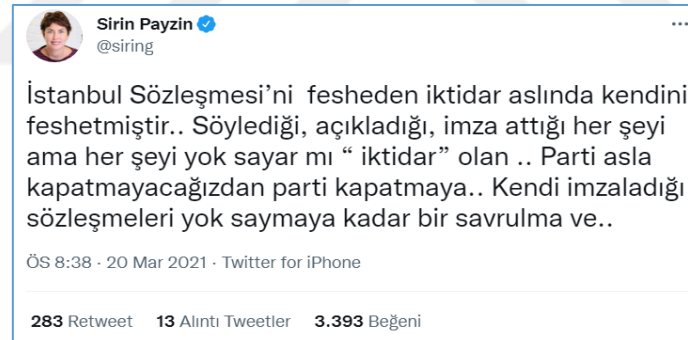
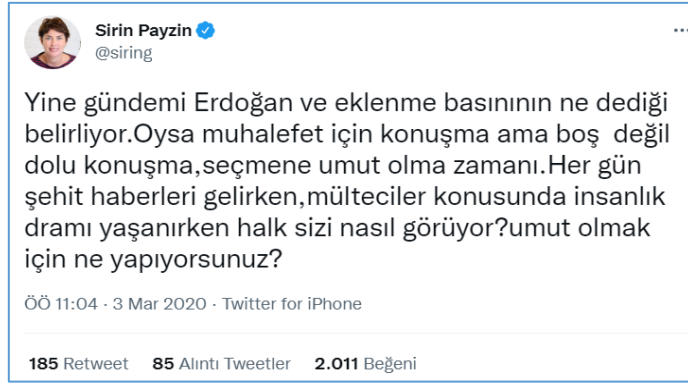
Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 8: Şirin Payzın'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Alt kodların dağılımına bakıldığında yorumlar arasında en sık kodlanan kategorinin (alt kodu olan kategoriler arasında) yüzde 23,5 oranı ile nefret diline ait olduğu görülmektedir. Bu kategori içerisinde en sık kodlanan alt kod ise yüzde 13,5 oranı ile kişiye yönelik nefret diline aittir.

Görsel 5: Şirin Payzin'ın tweet içerikleri

Kaynak: <https://twitter.com/siring>

Şirin Payzin'in analize dahil edilen tweet içeriklerine yapılan kullanıcı yorumlarının kelime bulutu aşağıdaki gibi görselleştirilmiştir. Kelimelerin punto büyüklüğü ile kullanım sıklığının doğru orantılı olduğu aşağıdaki kelime bulutunda en sık "Şirin" isminin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 4: Şirin Payzin'in paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu

Kelime bulutu içerisindeki anlamlı kelimelerin kullanımı göz önünde bulundurulduğunda "cami" ve "kilise" kelimelerinin kullanım sıklığı, söz konusu paylaşıma yapılan yorumlarının din içerikli yorumlar olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan "Türkiye, Yunanistan ve Avrupa" kelimelerinin görece büyüklüğü, yorumlar içerisinde dijital şiddet olarak kodlanan ırkçı ve milliyetçi tutumların varlığı hakkında bilgi vermektedir.

3.6.1.5. Sedef Kabaş'ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Twitter takipçi sayısı 950 bin olan gazeteci Sedef Kabaş, paylaşımlarıyla etkileşim oranı yüksek olan kadın gazeteciler arasında yer almaktadır. Araştırmanın sınırlandırıldığı tarih aralığında Sedef Kabaş'ın en çok etkileşim oranına sahip tweetleri değerlendirmeye alınarak toplam 16 bin 014 yorum detaylı bir şekilde incelenmiş ve dijital şiddet kapsamına dahil edilecek yorumlar kodlama listesine dahil edilmiştir. Sedef Kabaş'ın ilgili tarih aralığında en çok etkileşim alan paylaşımları ekran görüntüleri ile birlikte aşağıda verilmiştir:

#YanımdayızErdoğan diye tag açanlar ve yazanlar kendilerince haklı... Çünkü Erdoğan olmasa koca bir “HİÇ” hepsi... Diploma yok, liyakat yok, kültür yok, çalışma yok, birikim yok, saygınlık yok ama yandaşlık ve biatçılık kontenjanından makam, mevki, ihale, maaş var... (6 Şubat 2021)

İnsan içine çıkamayacaklar... Çoğu ülkeyi terk edecek... Tarihe not düşün ! (14 Ağustos 2021)

‘Öküz saraya çıkınca kral olmaz. Ama saray ahır olur.’ Çerkes atasözü (21 Ocak 2022)

Bu dönem tarihe yönetilenlerin ‘askıda ekmek’, ‘boş baklava’ ‘bardakla ayçiçek yağı’ alabildiği; yönetenlerin ise ‘manda yoğurdu’, ‘kestane balı’, ‘medine hurması’ alınıp, yenmesinin tavsiye edildiği günler olarak geçecek...” (28 Mart 2022)

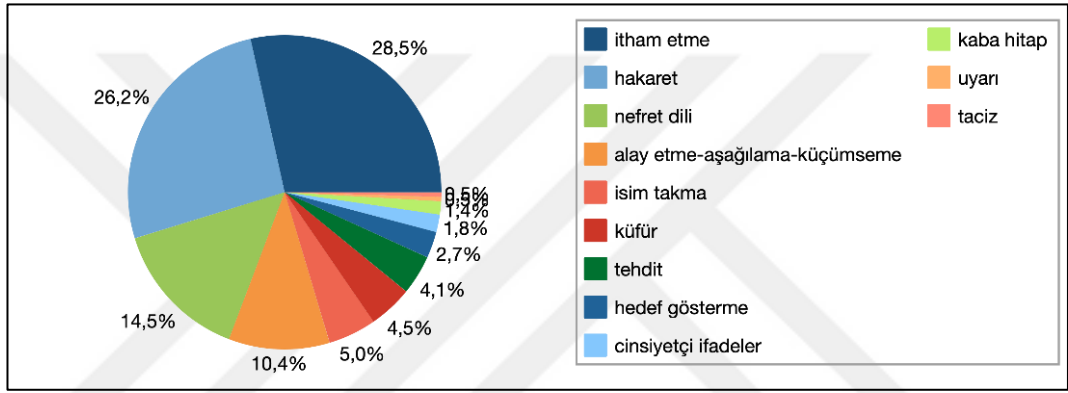
‘Her Ramazan’da oruç tutuyor ama 12 ay boyunca çatır çatır kul hakkı yiyorlardı...’(3 Nisan 2022)

Sedef Kabaş'ın araştırmaya dahil edilen tweet içerikleri değerlendirildiğinde ana temaların sonradan tutuklanmasına sebep olan atasözü paylaşımı⁵⁸ ve hükümet politikaları ile ilgili eleştirilere ait olduğu görülmektedir. Bu kapsamda paylaşılan tweetlere yapılan 16 bin 014 yorum detaylı bir şekilde incelenerek dijital şiddet ile ilişkilendirilecek yorumlar kodlama listesine alınmıştır. Listeye dahil edilen yorumlar

⁵⁸ “Erdoğan'a hakaret'ten gözaltına alınan Sedef Kabaş tutuklandı” haberi, <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/erdogana-hakaretten-gozaltina-alinan-sedef-kabas-tutuklandi-1902076>

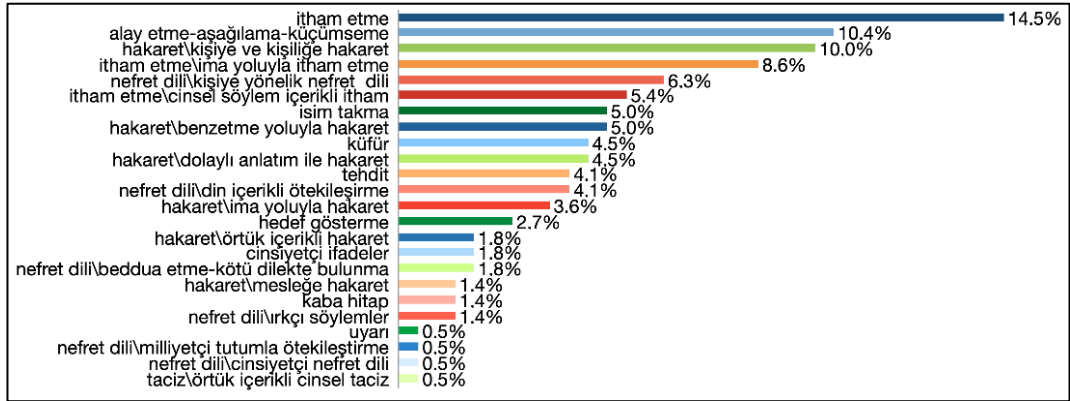
farklı zamanlarda tekrarlı okumalardan geçirilerek ilgili kodlamaları yapılmıştır. Yapılan kodlamaların oransal dağılımına bakıldığında Sedef Kabaş'ın tweetlerine yapılan yorumların yüzde 28,5'i itham etme; yüzde 26,2'sinin hakaret; yüzde 14,5'inin nefret dili; yüzde 10,4'ünün alay etme-aşağılama-küçümseme; yüzde 5'inin taciz kategorisine ait olduğu görülmektedir. Kullanıcıların hesapları incelendiğinde ise hesapların yüzde 18'inin anonim; yüzde 19,2'sinin kadın; yüzde 62,7'sinin ise erkek kullanıcılardan oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 9: Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 10: Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

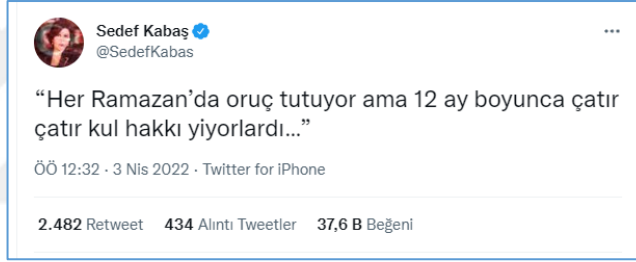

Alt kodlama grafiğine yakından bakıldığında, itham etme ve alay etme-aşağılama-küçümseme ana kategorileri dışında alt kodu olan hakaret kategorisinde yapılan kodlamalardan yüzde 10'unun kişiliğe hakaret alt kodu ile kodlandığı saptanmıştır. Diğer alt kodlamaların oransal dağılımı yukarıdaki grafikte ayrıntılı olarak verilmiştir.

Sedef Kabaş'ın araştırmaya dahil edilen paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarına daha yakından bakıldığında en sık itham etme ve hakaret kategorisinde kodlama yapıldığı görülmektedir. Sedef Kabaş'ın da -Nevşin Mengü'de olduğu gibi- etkileşim oranının yüksek olması maruz kaldığı dijital şiddeti de doğru orantılı olarak artırmıştır. Kabaş'ın paylaşmış olduğu atasözü nedeniyle tutuklanması, kullanıcılar tarafından bu konunun sürekli dolaşımında tutulmasına dolayısıyla Kabaş'ın sıklıkla itham, hakaret ve diğer dijital şiddet biçimlerine maruz kalmasına neden olmuştur. Kullanıcılar yoğun bir şekilde Sedef Kabaş'ı tutuklandığı gün otel odasında evli bir erkekle birlikte olduğuna yönelik iddialarla itham etmiştir. İtham kategorisinde yer verilen söz konusu kullanıcı yorumlarının sıklıkla cinsel söylem içerikleri taşıyan yorumlar olduğunun ve yorumların Sedef Kabaş'ı çevrimiçi mağduriyete maruz bırakan siber taciz içerikleri taşıdığının bu noktada altını çizmek gereklidir.

Görsel 6: Sedef Kabaş'ın tweet içerikleri

Kaynak: <https://twitter.com/SedefKabas>

Sedef Kabaş'ın değerlendirmeye alınan paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarına ait kelime bulutu aşağıda görselleştirilmiştir. Kelimelerin kullanım sıklığının punto büyüklüğü ile doğru orantılı olduğu kelime bulutunda en sık “otel” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Görece büyük diğer kelimelere bakıldığında “kul”, “hakkı”, evli” ve “yalan” kelimelerin yorumlar içerisinde sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarında sıklıkla “otel odasında evli bir iş adamı ile birlikte olduğu”na yönelik iddiaların gündemde tutulması ve kullanıcılar tarafından bunun bir kul hakkı olduğuna yönelik yorumlar yapılması da bunu destekler niteliktedir.

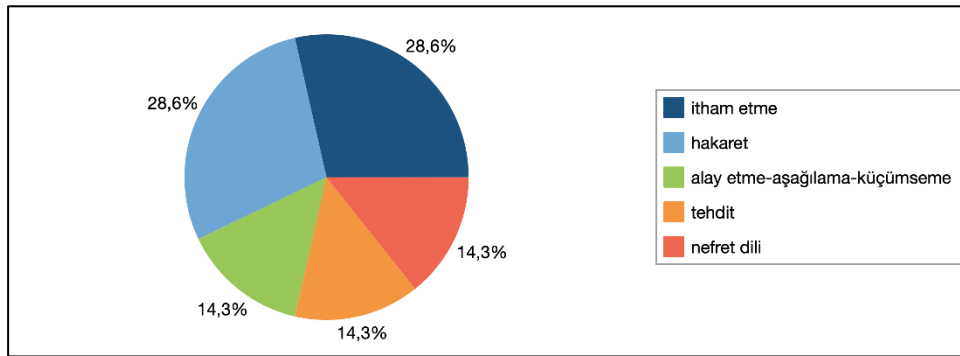
Görsel 7: Ezgi Başaran'ın tweet içeriği

Kaynak: <https://twitter.com/ezgibasaran>

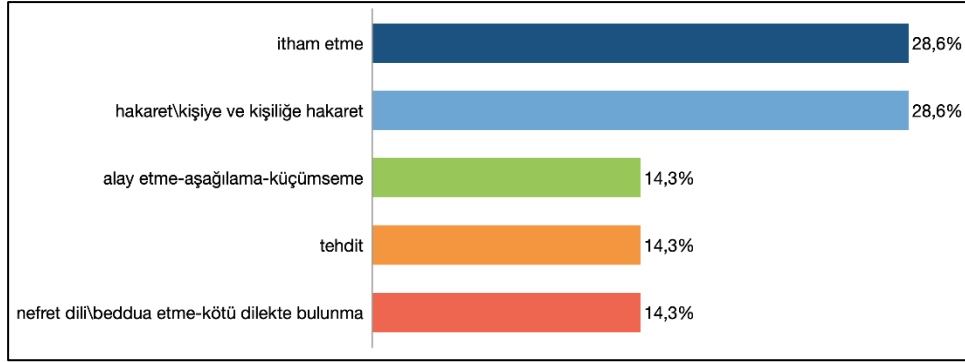
Ezgi Başaran'ın yukarıdaki tweete incelendiğinde ana temanın hükümet eleştirisine yönelik bir paylaşım olduğu görülmektedir. Değerlendirmeye alınan tweet kapsamında toplam 43 yorum incelendikten sonra dijital şiddet kapsamına dahil edilebilecek yorumlar kodlama listesine alınmıştır. Bu kapsamda Ezgi Başaran'ın paylaşımına yapılan yorumların yüzde 28,6'sı itham etme; yüzde 28,6'sı hakaret; yüzde 14,3'ü alay etme-aşağılama-küçümseme, tehdit ve nefret dili kategorilerinde yer almaktadır. Elbette değerlendirmeye alınan tek bir tweet olduğundan diğer kategoriler dahilinde bir kodlama yapılamamıştır. Bununla birlikte yorum yapan kullanıcı hesaplarının yüzde 37,5'inin anonim hesap; yüzde 62,5'isinin de erkek kullanıcılardan oluştuğu sonucuna ulaşmıştır.

Grafik 11: Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıdaki gibidir:

Grafik 12: Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Alt kodları olan kategoriler incelendiğinde Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına yapılan yorumların hakaret kategorisi içerisinde en sık yüzde 28,6 oranında kişiye ve kişiliğe hakaret alt kodu ile kodlandığı görülmektedir.

Ezgi Başaran'ın paylaşımı içeriksel olarak incelendiğinde araştırmaya dahil edilen sadece bir tweet olduğu görülmektedir. Ezgi Başaran'ın 700 binin üzerinde takipçiye sahip olmasına karşın etkileşim oranının düşüklüğü, analize dahil edilen yorum sayısını da kısıtlamıştır. Değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumlarına yakından bakıldığında Başaran; itham, hakaret, alay etme-aşağılama-küçümseme tehdit ve nefret dili kategorilerinde kodlama yapılan dijital şiddet içeriklerine maruz bırakılmıştır.

Araştırmanın sınırlandırıldığı dönem ve ilgili filtrelemeler göz önünde bulundurulduğunda Ezgi Başaran'ın yaptığı paylaşım ve gelen yorumların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum da etkileşim oranının diğer kadın gazetecilere göre az olmasını, dolayısıyla değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumlarının sınırlı olmasını açıklar niteliktedir.

Kullanıcı yorumlarına bakıldığında Ezgi Başaran'ın tehdit, hakaret, itibara zarar verme gibi siber taciz olarak değerlendirilen dijital şiddet biçimine maruz kaldığı görülmektedir. Kullanıcı yorumlarının kelime bulutuna bakıldığında değerlendirmeye alınan yorum sayısının sınırlı olması dolayısıyla kelimelerin düzensiz dağıldığı görülmektedir. Bu nedenden dolayı aşağıda görseli verilen kelime bulutu içerisinde merkezdeki kelimenin “iyi” kelimesi olduğu görülmektedir. Ancak bu kelime değerlendirme kapsamında anlamlı bir ip ucu vermemektedir.

Şekil 6: Ezgi Başaran'ın paylaşımlarına yapılan yorumlara ait kelime bulutu

Kelime bulutu içerisinde merkeze yakın ve büyük punto ile yazılan anlamlı kelimelerin “Türk”, “Kürtlerin” ve “millet” olduğu görülmektedir. Ezgi Başaran’ın Kürt meselesi üzerine yaptığı çalışmalar düşünüldüğünde, kendisini eleştirmek için yapılan ve dijital şiddet kapsamına alınan yorumlarda Türk ve Kürt kelimelerinin görece daha büyük olması örtüşmektedir.

3.6.1.7. Banu Avar’ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Takipçi sayısı 700 binin üzerinde olan Banu Avar’ın hem takipçi sayısı sıralamasında hem de etkileşim bakımından üst sıralarda yer alan kadın gazetecilerden biri olduğu görülmektedir. Banu Avar’ın araştırmaya dahil edilen tweet içerikleri değerlendirildiğinde ana temalar iktidar politikaları ve muhalefetin eleştirisi, İstanbul Sözleşmesi’nin feshi ve Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin rektör protestosu⁵⁹ ile ilgilidir. Twitter’da ilgili zaman aralığında yapılan taramalar sonucunda elde edilen 3 bin 812 yorum detaylı bir şekilde incelenerek dijital şiddet izleri taşıyan yorumlar kodlama listesine dahil edilmiştir. Banu Avar’ın paylaşımlarına ait tweet içerikleri aşağıdaki gibidir:

⁵⁹ “Boğaziçi Üniversitesi’nde rektör protestosu: Polis üniversitenin kapısına kelepçe taktı” haberi, <https://tr.euronews.com/2021/01/04/bogazici-universitesi-nde-bulu-protestosu-kayyum-rektor-istemiyoruz>

Erdoğan: “Deprem vergilerini ihtiyaç olan yerlere harcadık” demiş. Acaba bu millet ‘ihtiyaç olan yerleri’ öğrenebilecek mi? (29 Ocak 2020)

33 şehidin ardından konuşma: “Trump’a Kamışlıda petrol var dedim. Trump var mı?Dedi. ‘Var ama deir ez zor da daha çok var’ dedim... Trumpı petrol konusunda ‘bilgilendiren’ Erdoğan, Suriyeye Suriye halkının davetiyle gittiğini söyledi!... (29 Şubat 2020)

Bu nasıl oluyor biri anlatsın? Milletten bağış isteniyor. Aynı anda İngiltere İtalya ve İspanya’ya yüklü tıbbi yardım yollanıyor... (10 Nisan 2020)

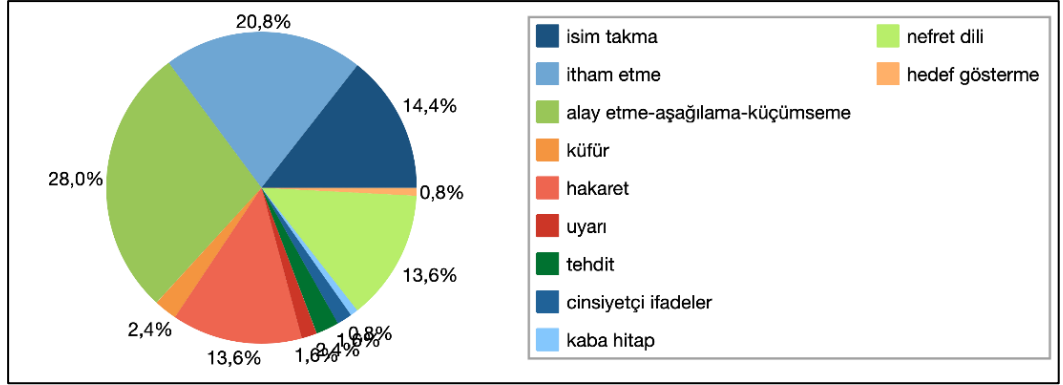
Şu Boğaziçi meselesi. Eski rektörler kimdi ki buna çemkiriyorsunuz! Nasıl bağlantıları vardı bir araştırın Bu sahte çılgınlara insan ne diyeceğini şaşırıyor! Gülünç ötesi (6 Ocak 2021)

İstanbul sözleşmesi imzalandığında Türkiye kadınlarını koruyamıyor da Avrupa Konseyi mi koruyacak demiştik.. Şimdi AKP bir kararnameyle sözleşmeyi feshetmiş diye düşüncelerimizden vazgeçemeyiz! Onların ne dediği bizi ilgilendirmez!Türkiyede yasalar AB onayına bağlanamaz!.. (20 Mart 2021)

Maşallah, ‘muhalefet’ de sıkı NATOcu! (2 Mart 2022)

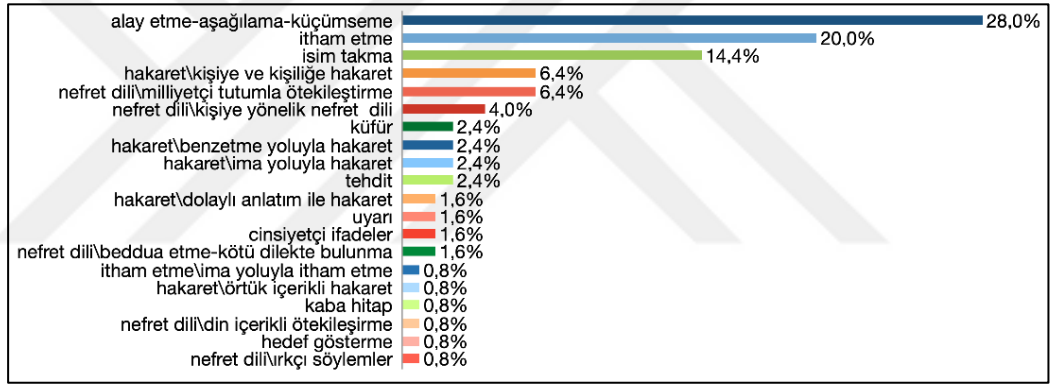
Kodlamalarının yapılmasının ardından oluşturulan oransal dağılım tablosuna göre Banu Avar’ın paylaşımlarına yapılan yorumların yüzde 28’inin alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine; yüzde 20,8’inin itham etme kategorisine; yüzde 14,4’ünün isim takma; yüzde 13,6’sının hakaret; yüzde 13,6’sının nefret dili kategorisine ait olduğu görülmektedir. Ayrıca yorum yapan kullanıcıların yüzde 15,1’i anonim hesaba sahip olmakla birlikte; yüzde 9,3’ü kadın yüzde 75,5’i ise erkek kullanıcı hesaplarından oluşmaktadır. Tüm kategorilerin oransal dağılımı aşağıdaki grafikte yer almaktadır:

Grafik 13: Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıda yer alan grafikteki gibidir:

Grafik 14: Banu Avar'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Alt kodlar grafiği yakından incelendiğinde Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan yorumların alt kodu olan kategoriler arasında yer alan ve yüzde 13,6 oranına sahip hakaret kategorisinin içerisindeki kişiye ve kişiliğe hakaret alt kodu ile (yüzde 6,4) kodlandığı görülmektedir.

Banu Avar'ın aşağıda ekran görüntüleri verilen paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumları incelendiğinde en çok alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisinde kodlama yapılan dijital şiddet içeriklerine rastlanmıştır. Bunu sırasıyla itham etme, isim takma ve hakaret kategorileri takip etmektedir. Kullanıcıların dijital şiddet motivasyonlarının siyasi ve ideolojik gündem olduğu gözlemlenen yorumların, hakaret ve itibara zarar verme amacı taşıdığı ayrıca nefret dili kapsamında elen alınan “yaşlılık” söylemine de sürekli bir vurgu yapıldığı görülmektedir.

Görsel 8: Banu Avar'ın tweet içerikleri

kullanıcılar tarafından siyasi gündem ve ideoloji motivasyonu ile alay etme-aşağılama-küçümseme, hakaret, itham ve nefret söylemi gibi dijital şiddetin pek çok biçimine maruz bırakılmıştır.

3.6.1.8. Hilal Kaplan'ın Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Grafikleri

Twitter'da 615 bin takipçisi olan gazeteci Hilal Kaplan'ın hesabında ilgili filtrelemeler gerçekleştirildikten sonra 4 bin 504 yorum değerlendirmeye alınmıştır. Yorumlar detaylı bir şekilde incelendikten sonra dijital şiddet kapsamına dahil edilecek yorumlar kodlama listesine alınmıştır. Hilal Kaplan'ın paylaşımları tematik olarak incelendiğinde ana konuların *#ŞehitlerTepesiBoşDeğil* hashtagli gündem içeriği, Covid-19 sürecinde hükümet tarafından başlatılan yardım kampanyası, muhalefetin politikalarına eleştiri, Cumhuriyet Gazetesi'ne açmış olduğu dava ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi personellerine yapılan zam teklifi ile ilgili olduğu görülmektedir. Değerlendirmeye alınan tweet içerikleri aşağıda verilmiştir:

'Şehitler Tepesi boş kalacak' demek, bu ülkeyi savunacak yiğit kalmayacak demektir. Millet şehadete koşarken, ATMLere marketlere koşanlar, ayağında terlik, TV karşısında çay-kahve yapanlar, 'güvenli ev'lere kapağı atanlar anlamaz! *#ŞehitlerTepesiBoşDeğil* (29 Şubat 2020)

Cumhurbaşkanımızın başlattığı yardım kampanyasına eşim ve ben de birer maaşımızı bağışlıyoruz. Normalde paylaşmam ama umumi kriz zamanlarında iyiliğe teşvik anlamında umuma açıklamak gerekir. Biz birlikte güzeliz, *#bizbizyeteriz* (30 Mart 2020)

Siyasi bir partiyi savunan kitleyi trol diye aşağılamanıza izin vermeyeceğiz. Asıl trol varsa sizsiniz; 444'le çarpın bu söyledigimi. (30 Nisan 2020)

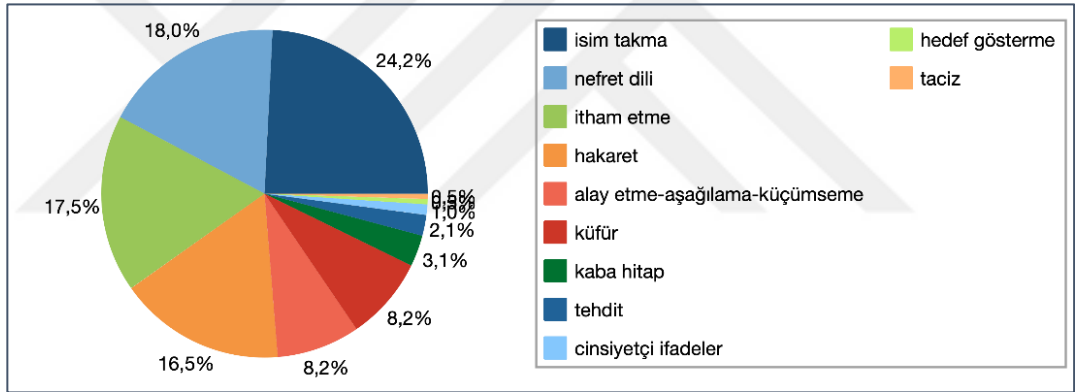
CHP-İyi Parti iktidarda olsaydı, bugün Mehmetçik Suriye ve Irak'tan çekilecek; büyük fedakârlıklarla temizlenip kontrol altına alınan sınır hattımıza YPG geri dönecekti. HDP'den atadıkları Bakan da kararı alkışlardı.. Tüm bu tezkere gürültüsünün altında yatan yalın gerçek budur (27 Ekim 2021)

Cumhuriyet Gazetesi'ne yönelik davamı kazandım hamdolsun Tazminatı bir Kur'an kursu ile bir İmam Hatip öğrencisine takdim edeceğim (29 Kasım 2021)

İBB personellerinin toplu iş sözleşmeleri yapılana kadar hak kaybı yaşamamaları için personellere en az %50 zam yapılması teklifi” CHP ve İYİ Parti tarafından reddedildi. Teklif, AK Parti ve MHP'nin oylarıyla kabul edildi. (17 Şubat 2022)

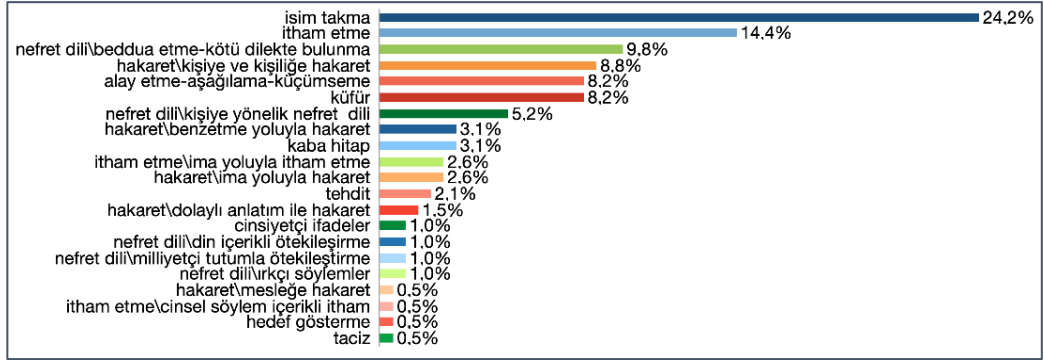
Kodlama listesine alınan yukarıdaki tweet içeriklerinin detaylı analizi sonrasında kategorilerin oranları elde edilmiştir. Buna göre Hilal Kaplan’ın söz konusu tweetlerine yapılan yorumların yüzde 24,2’si isim takma; yüzde 18’, nefret dili; yüzde 17,5’i itham etme; yüzde 16’5’i hakaret, yüzde 8,5’i alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine aittir. Bununla birlikte yorum yapan kullanıcıların yüzde 23,5’i anonim hesaba sahip olup yüzde 11’i kadın; yüzde 65,4’ü de erkek kullanıcı hesaplarından oluşmaktadır. Kategorilerin oransal dağılım grafiği aşağıda yer almaktadır:

Grafik 15: Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıda yer alan grafikteki gibidir:

Grafik 16: Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Alt kodlar grafiği yakından incelendiğinde Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan yorumların alt kodu olan kategoriler arasında yer alan ve yüzde 18 oranı ile en sık kodlanan kategoriler arasında bulunan nefret dili kategorisinin beddua etme-kötü dilekte bulunma (yüzde 9,8 oranında) alt kodu ile kodlandığı görülmektedir.

Görsel 9: Hilal Kaplan'ın tweet içerikleri

Kaynak: https://twitter.com/hilal_kaplan

Hilal Kaplan'ın araştırmaya dahil edilen yukarıdaki tweetleri içeriksel olarak değerlendirildiğinde paylaşımlarının en sık isim takma kategorisinde kodlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla nefret dili, itham etme ve hakaret kategorileri takip etmektedir. Bu noktada yorumlar içerisinde birden fazla kategoriye dahil edilen farklı kodlamalar yapıldığının da altını çizmek gereklidir.

Hilal Kaplan'ın değerlendirmeye alınan paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarına ait kelime bulutu aşağıda görselleştirilmiştir. Punto büyüklüğü ile

sonrası yeniden tutuklanması⁶¹, HDP milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun milletvekilliğinin düşürülmesi⁶², Karar Gazetesi yazarı Elif Çakır'ın başörtüsünü çıkarması⁶³, KHK'lıların durumu ve Osman Kavala'ya müebbet hapis kararı verilmesi⁶⁴ temalarını içermektedir. Değerlendirmeye alınan tweet içeriklerine aşağıda yer verilmiştir:

Cem Yılmaz'a hashtag yapmışlar niye deprem paylaşımı yapmadın diye sövüyorlar. Cem Yılmaz Elazığ valisi mi Afad başkanı mı deprem uzmanı mı o paylaşım yapınca bir daha deprem olmuyor mu? Bu gerizekalılık da değil artık düpedüz artniyet depremi bile hesaplaşma aracına dönüştürmek (26 Ocak 2020)

Gezi'de sergilenen küstahlığa ve hükümet devirme gayretine ilişkin olumsuz düşüncem değişmedi. Ama park eyleminin kalkışmaya dönüşmesine neden olan olayları Osman Kavala'nın organize ettiğine dair hiçbir güçlü delil yoktu. Mesele bu kadar basit. İspatlayamıyorsan cezalandıramazsın (19 Şubat 2020)

Ömer Faruk Gergerlioğlu kendisini yargı makamı yerine koymadan nerede canım yanıyor diyen biri varsa ona ses oluyordu. Galiba asıl sorun buydu, rt bahane. Sorun çözücü akıl "Yahu bir kişi de insan hakları adına varsın bizi azıcık dürtün" der. Ama yok. Vicdan da kalmadı akıl da. (18 Mart 2021)

Dün Elif Çakıra yapılan iğneli tüfekli kampanyayı yeni gördüm. Mutaassıp-seküler el ele başörtüsünden vazgeçtiği için Elifi cezalandırma yarışına girmişler, birbirinden sığ tevellere sarılmışlar. Konu kadın oldu mu kimse insani bir bakış, bir anlama çabası geliştiremiyor. Korkunç (29 Temmuz 2021)

OHAL KHK'ları devletin kendisini koruma refleksiyle başladı kısa zamanda intikam stratejisine dönüştü. Devlette çalışamazsın+Yurtdışına gidemezsin+Özel sektörde iş bulamazsın +tek hakkın aklıktan ölme hakkı... Bu hak ihlali, bu hukuka aykırılık son bulmalı. SiyasetKHK'ya SesVer (3 Eylül 2021)

Ömrüm oldukça şu "Kaybedeceğin ne var, aldığın bir maaş zaten" lafını unutmayacağım. Devletle ahbap çavuş ilişkisine girmiş uygunsuzluğa teşne sermaye

⁶¹ "Osman Kavala 'devletin anayasal düzenini cebir, şiddet kullanarak değiştirmeye teşebbüs' suçlamasıyla tutuklandı" haberi, <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-51556990>

⁶² "Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun milletvekilliği düştü" haberi, <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/omer-faruk-gergerlioglunun-milletvekilligi-dustu-6319214/>

⁶³ "Elif Çakır başörtüsünü çıkardı" haberi, <https://www.odatv4.com/siyaset/elif-cakir-basortusunu-cikardi-206533>

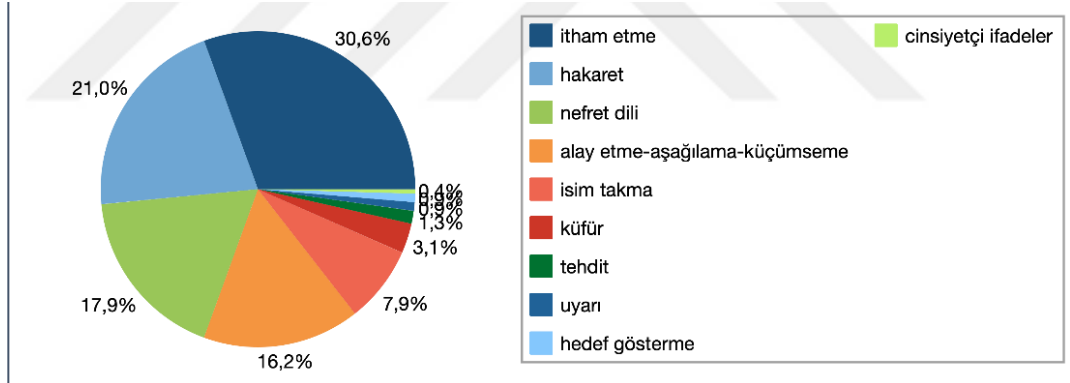
⁶⁴ "Gezi Parkı davasında karar açıklandı: Osman Kavala hakkında müebbet hapis!" haberi, <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/gezi-parki-davasinda-karar-aciklandi-osman-kavala-hakkinda-muebbet-hapis-1929471>

dışında kimseyi ciddiye almadıklarının itirafı bu. Maaşıyla ve onuruyla geçinmeye çalışan insanlara yapılmış en büyük hakaret bu. (13 Aralık 2021)

Cezanın orantısız ağırlığı sadece #OsmanKavala ya değil sivil topluma meydan okuma . Kafasını kaldırıp itiraz etme potansiyeli olana ‘aklından bile geçirme’ deniliyor. “En olmadık iddianameden en marjinal cezayı çıkarabilirim.Ben güçlü olanım, hukuk da benim oyuncağı (26 Nisan 2022)

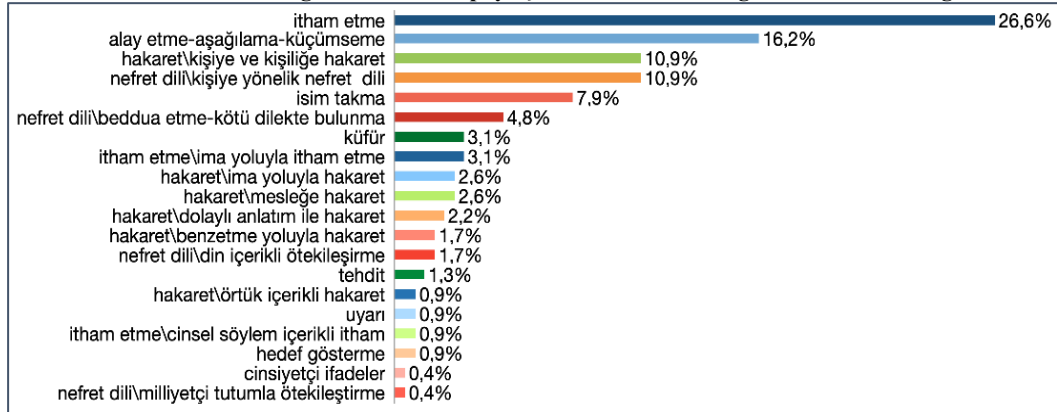
Kodlama listesine dahil edilen yukarıdaki tweetlere yapılan yorumların detaylı bir şekilde analiz edilip kodlanmasının ardından kategorilerin oransal dağılım verileri elde edilmiştir. Buna göre Nihal Bengisu Karaca’nın tweetlerine yapılan paylaşımların yüzde 30’u itham etme; yüzde 21’i, hakaret; yüzde 17,9’u nefret dili; yüzde 16,2’si alay etme-aşağılama-küçümseme; yüzde 7,9’u isim takma kategorisinde kodlanmıştır. Ayrıca yorum yapan kullanıcıların yüzde 15’i anonim hesaba sahip olmakla birlikte yüzde 19,5’i kadın; yüzde 65,3’ü erkek kullanıcılardan oluşmaktadır. Kategorilerin oransal dağılımına aşağıda yer verilmiştir:

Grafik 17: Nihal Bengisu Karaca’nın paylaşımlarına yapılan yorumların kategorisel dağılımı

Kategorilerin alt kodlarının oransal dağılımı ise aşağıda yer alan grafikteki gibidir:

Grafik 18: Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına ait alt kategorilerin oransal dağılımı

Görsel 10: Nihal Bengisu Karaca'nın tweet içerikleri

 Nihal Bengisu Karaca ✓
@nibenka

Dün Elif Çakıra yapılan iğneli tüfekli kampanyayı yeni gördüm. Mutaassıp-seküler el ele başörtüsünden vazgeçtiği için Elifi cezalandırma yarışına girmişler, birbirinden sığ tevillere sarılmışlar. Konu kadın oldu mu kimse insani bir bakış, bir anlama çabası geliştiremiyor. Korkunç

ÖÖ 9:20 · 29 Tem 2021 · Twitter for iPhone

54 Retweet 27 Alıntı Tweetler 793 Beğeni

 Nihal Bengisu Karaca ✓
@nibenka

OHAL KHK'ları devletin kendisini koruma refleksiyle başladı kısa zamanda intikam stratejisine dönüştü. Devlette çalışamazsın+Yurtdışına gidemezsin+Özel sektörde iş bulamazsın +tek hakkın açlıktan ölmek hakkı...

Bu hak ihlali, bu hukuka aykırılık son bulmalı.

SiyasetKHKlıya SesVer

ÖÖ 12:23 · 3 Eyl 2021 · Twitter for iPhone

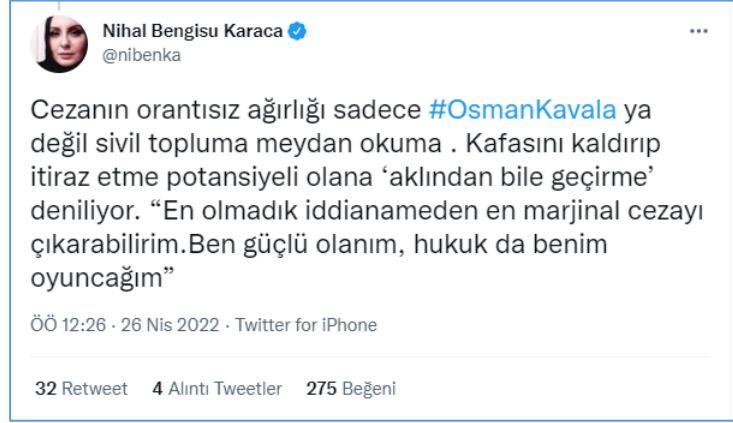
1.588 Retweet 139 Alıntı Tweetler 5.922 Beğeni

 Nihal Bengisu Karaca ✓
@nibenka

Ömrüm oldukça şu “Kaybedeceğin ne var, aldığın bir maaş zaten” lafını unutmayacağım. Devletle ahbap çavuş ilişkisine girmiş uygunsuzluğa teşne sermaye dışında kimseyi ciddiye almadıklarının itirafı bu. Maaşıyla ve onuruyla geçinmeye çalışan insanlara yapılmış en büyük hakaret bu.

ÖS 10:39 · 13 Ara 2021 · Twitter for iPhone

3.622 Retweet 758 Alıntı Tweetler 28,8 B Beğeni

Kaynak: <https://twitter.com/nibenka>

Nihal Bengisu Karaca’nın araştırmaya dahil edilen yukarıdaki tweetleri içeriksel olarak değerlendirildiğinde paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarının en sık itham etme kategorisinde kodlandığı görülmektedir. Bunu sırasıyla hakaret, nefret dili ve alay etme-aşağılama-küçümseme kategorileri takip etmektedir. Kullanıcı yorumları genel bir değerlendirmesi yapıldığında Nihal Bengisu Karaca’nın ağırlıklı olarak “Gezi Parkı ve Kabataş yalanı” temaları ve ideolojik bakış açısının değiştiğine yönelik dijital şiddet söylemleri ile mağdur edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Nihal Bengisu Karaca’nın değerlendirmeye alınan paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarına ait kelime bulutu aşağıda görselleştirilmiştir. Kelimelerin punto büyüklüğü ile kullanım sıklığının doğru orantılı olduğu görselde merkezde yer alan ve görece büyük olan kelimenin “Nihal” olduğu görülmektedir. Yorumlarda oldukça sık kullanılan bu kelime kullanıcıların söylemlerine hitap biçimi olarak yansımıştır.

Yorumlarda en çok kullanılan görece büyük ve anlamlı diğer kelimeler ise “Kabataş”, “Gezi”, “yalan”, “Cem” ve “deprem” dir. Söz konusu kelimeler hem tek başına hem de aralarındaki tematik yapı olarak düşünüldüğünde Nihal Bengisu Karaca, kullanıcılar tarafından siyasi gündem ve ideoloji motivasyonu ile itham, hakaret, nefret söylemi, alay etme-aşağılama-küçümseme, isim takma ve cinsiyetçi ifadeler gibi pek çok kategoride kodlanan dijital şiddetin pek çok biçimine maruz bırakılmıştır.

Yapılan kodlamalarla birlikte kullanıcı yorumlarının yapısal özelliklerinden sonra içeriksel ve bağlamsal olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Bu durum, hem söz konusu kodlamaların hangi gerekçelerle dijital şiddet olarak kodlandığını açıklayacak hem de araştırma sorusunun cevaplanmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla her bir kadın gazetecinin tweet içeriklerine yapılan örnek yorumlar içerisindeki dijital şiddet öğeleri, bağlamları ile birlikte ele alınacaktır. Bu kapsamda kadın gazetecilerin maruz kaldığı dijital şiddet biçimleri, kodlama cetvelinde oluşturulan ana kategori başlıkları altında analiz edilmiştir.

3.6.2. Kadın Gazetecilerin Paylaşımlarına Yapılan Kullanıcı Yorumlarındaki Dijital Şiddet Davranışlarının Analizi

3.6.2.1. İtham Etme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Dijital şiddetin faillerinin şiddet gerçekleştirme motivasyonları ve amaçları farklılaşabilmektedir. Söz konusu amaçlar arasında mağdurun itibarının zedelenmesi, hakkındaki bilgilerin manipüle edilmesi, çevresine kötü göstermek için mağdur hakkında söylenti yayılması ve hedef gösterilmesi gibi davranışlar yer alabilmektedir. Bu bağlamda mağdurun itham edilmesini de failin bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdiği dijital şiddet davranışı olarak tanımlamak mümkündür.

İtham etme kategorisinde değerlendirmeye alınan ve alt kategori düzleminde cinsel içerikli itham etme ve ima yoluyla itham etme olarak değerlendirilen kullanıcı yorumları içerisinde kadın gazetecilerin sıklıkla “yalancı, provokatör, vatan haini” gibi söylemlerle itham edildiği görülmektedir. Bu kategoride değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumları sadece tek bir kategoride değerlendirilmeyen aynı zamanda içerisinde hedef gösterme, hakaret ve zaman zaman diğer kategorilerle birlikte kodlanan yorumlardan oluşmaktadır.

Ece Temelkuran’ın en çok etkileşim alan Barış Çakan ile ilgili paylaşımı ithamın yoğunlukta olduğu kullanıcı yorumlarını kapsamaktadır. Daha önceki paylaşımında Ece Temelkuran, Barış Çakan’ın öldürülme sebebinin Kürtçe müzik dinlenmesi olduğuna yönelik bir paylaşım yapmış, ardından cinayetin ezan uyarısından dolayı gerçekleştiği belirtilmiştir. Bunun üzerine yapmış olduğu ikinci paylaşımı ile Temelkuran, “yalancı, provokatör, trol, vatan haini” söylemleri ile ithama maruz bırakılmıştır, kullanılan bu söylemler aynı zamanda kişinin itibarına zarar vermeye yönelik bir dijital şiddet biçimi olarak da değerlendirilmelidir:

Hani çok değerliydi gözünüzde. Noldu birden bire ezan için öldürüldüğü için mi düştü gözünüzden. Hassasiyet haa. Hadi ordan YALANCI.
BARİ HER KARAKTERLİ İNSAN GİBİ ÖZÜR DİLE. (TK 1)

Ama bu yaptığınıza provakatörlük deniyor.(TK 2)

Yalancısınız özür dileyin (TK 3)

Noldu yalancı suya mi düştü senin provakasyon (TK 4)

Bakın bir kıvılcımla ortalık yangın yerine dönebiliyor.Daha sorumlu davranmalısınız.Haklı hassasiyetiniz basiretli davranırsanız kıymetli olur...Basın mensuplarının trollük yapması yakışmıyor..#BarisCakar #kürt #ezan (TK 5)

Sahtekar trolsünüz! #yalanterörü(TK 6)

Yalanına senin yandan yemiş provakator(TK 7)

Banu Güven'in HDP'nin kapatılması ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun istifası ilgili paylaştığı tweeti ise kullanıcılar tarafından ideolojik düzlemde ele alınmış ve Güven, “ülke düşmanı, Pkk destekçisi, hain, terörist sevici” gibi ifadelerle itham edilme ve hedef gösterilmeye maruz bırakılmıştır.

Senin Yularini PKK mi tutuyor.. Devletin bütün parasini Arac ve gereçlerini PKK ya Veren bir Teror Partisini mi SAVunuyon sen.. Cvp verecek Popon var mi ? (TK 8)

Zoruna mı gitti millet düşmanı ülke düşmanı!!!! (TK 9)

Pkk destekçisi İMC Tv kanalının programcısı olarak üzölmüş olman normal Daha çok üzöleceksin (TK 10)

Ya sieeeee yaaaa kalitesiz hain. Allah düşmanında hayırlısını nasip eder inşallah #Suleymansoylu dimi bakanım (TK 11)

Zaten bende size şaşırırmıyorum! Birazcık daha hdp biraz daha terörist sevici olun (TK 12)

Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan bazı yorumlarda cinsel söylem içerikli itham alt kategorisine ait kodlamaların ağırlıkta olduğı görölmektedir. Bununla birlikte doğrudan taciz söylemlerinin bulunduğı yorumların da yoğunluğu söz konusudur. Nevşin Mengü'nün özellikle “Ülkece şiddet pornosuna esir düşmüş durumdayız” paylaşımının taciz/cinsel saldırı olarak değeriendirilebilen yorumlara maruz kalma oranını artırdığı gözlemlenmiştir. Gerek itham gerekse taciz kategorilerinde “ıslak, banyo, duş, porno” kodları etrafında şekillenen cinsel itham ve taciz içerikleri, kadına yönelik dijital şiddetin en belirgin şekilde göröldüğü söylem içeriklerine örnek teşkil etmektedir. Analiz edilen yorumlardan cinsel söylem içerikli itham kategorisine ait olanlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

Newshin biraz daha işe çıkman lazım.gerçi hep saçın ıslak kalacak ama.. (TK 13)

Nevşin, yol kenarlarında kazandıklarının vergisini ver o zaman. Sıra sende (TK 14)

Nevsin Pornon bittiyse? bi tvitte oruspu çocuğu Ermenistan için at gece bebekleri öldürdüler belki haberin yoktur hatırlatayım. (TK 15)

Aklın fikrin porno... Şiddet ise sosu... (TK 16)

Teweti porno izlerken mi attın ıslak saçlı rahibe (TK 17)

Gusül al gusül. Pis cenabet (TK 18)

Saçların ıslakken her gördüğünü porno algılıyorsan demek ki? Sorun senin beyninde! (TK 19)

Canın bişey cektide söyleyemiyorsan ismail dm at bi geçmişiniz var nasılsa (TK 20)

Şirin Payzın'ın iktidar ve Ayasofya kararı ile ilgili paylaşımı ise sıklıkla “PKK aşığı, terör sevicisi, apocu, İslam düşmanı” ve buna benzer söylemler ile itham edilmesine neden olmuştur. İtham etme kategorisinde dahil edilen kullanıcı yorumlarından bazıları şu şekildedir:

Gorulen ulke sayisi 20yi gecmis,ne yapacaklar her yere termal kurup ucuslari iptal mi edecekler.Bizim icin ciddi risk olan K.Irak ve Iran.Her ulkeye Çin deki gibi alarm veremezsin.Buradan nasıl develete vururum onun derdinde. Sirin hanimi iyi biliriz, saglam teror sevicidir. (TK 21)

Şirin korona taşıyormu bilmem lakin yalan iftira hasetlik memleket karşıtlığı gibi bir çok virüs taşıyor bence (TK 22)

Sana ve senin gibilere baktığımda bukelemunu görüyorum renkten renge giren zavallı bukelemin bindiği dalda av olmamak için avcı olan bukelemin hiç olmazsa dalına sahip çıkıyor o hayvan sen ve senin gibiler de vatana ihanet için her kılığa giriyor kış yalvorsunuz (TK 23)

Boş konuşsan ne olur, dolu konuşsan ne olur?! Sonunda konuşmadan ileri geçemiyorsunuz, değil mi? Bu vatana, dine, millete ve devlete bir gramlık faydanız mı oldu şimdiye kadar??? İhanetten başka ne maharetinizi gördü dünya??? (TK 24)

Payzın sen ne yaşıyor ne içiyorsun hem PKK aşığı olacaksın her fırsatta PKK güzellemesi yapacaksın milletin aklı ile oynayıp bununda demokrasi diye yutturmaya çalışacaksın Şehit kelimesi dahi ağzına yakışmıyor Dağdaki teröristlerden daha tehlikeli Miğde bulandırıcısın (TK 25)

Bunların yaptığını bir gavura yaptıramazsın Ittihatçı , beyaz türkler jöntürk adına ne dersiniz deyin . Bu kadar özgürlük bize fazla. Hangi durumda devletin yanında olacaksınız he, vatani içerden yeme göreviniz artık suratınızdan okunuyor. Gereksiz sirin! (TK 26)

Yıllarca pkk , hdp ve sizin gibi işbirlikçiler 40000 insanımızı şehit etti. Şimdi birden bire şehitleri düşünür oldunuz ?? Sınır ötesinde sizin pisliklerinizi temizliyoruz. (TK 27)

PKK ya umut olan şirin Pkk bitince TSK ya şehitlerimiz üzerinden Düşmanlık sizi gündemde tutuyor mu ?? (TK 28)

SEN SİLAHLAN DAĞA ÇIK SAFIN BELLİ NASILSA BİR YAPMADIĞIN O KALDI!! NEDİR BU HDPPKK AŞKIN??? (TK 29)

E senin için ne güzel iste İslam dusmani Sirin. Hala daha niye tatava yapıyorsun? Ayasofya bogrunuzu desti dimi? (TK 30)

Sedef Kabaş ise bazı yorumlarda mesleki bağlamda “yandaş” olarak itham edilirken bazı yorumlarda da “otel odasında hangi kulların hakkını yiyordunuz?, evli adamla otel odasında ne işin vardı?, hangi otelde hıyar soyacan ona bak?” gibi kişiyi itibarsızlaştırma ya da küçük düşürme motivasyonu ile yapılan cinsel içerikli ithamlara maruz kalmıştır. Ayrıca dijital şiddetin görülme biçimlerinden biri olan kadının cinsel nesne olarak gösteren çevrimiçi söylemlerin yoğunluğu da bu yorumlarda göze çarpmaktadır:

yandaşlık biatçılık kontenjanını tek başına doldurursunuz.yüzsüzlük diplomanız,sahtekarlık liyakatınız,YALAN kültürünüz,fesatlık fitnelik çalışmanız,kaşarlık birikiminiz,maskeleriniz saygınlığınız, siz bu alçaklıkla yüzsüzlükle ortalıkta olun MERT ADİL YİĞİTLER OLMASIN ÖYLE Mİ? (TK 31)

Hadi ya :)kadroları pkk ypg dhkpc ile dolduran,hiçbir vasfı olmayan insanları işe alan güruhun destekçileri mi söylüyor bunu..Benim diplomam var :) Benşm adıma konuşma!!! Diplomalı cahil #ErdoğanınYanındayız (TK 32)

Bunu otel odasında evli adamla görüntülen söylüyor. İslama olan kiniz nedir böyle. Sen bunu söyledin diye oruçtan muaf mı edelim? He senin kalbin çok temizdi demi ? (TK 33)

Otel odasında evli adamla yakalan sonra da çık millete kul hakkı dersi ver (TK 34)

PEKİ SİZ GECE TUTUKLANDIĞINIZ OTEL ODASINDA ACABA HANGİ KULLARIN HAKKINI YİYORDUNUZ, MERAK EDİYORUM.İŞİNİZ GÜCÜNÜZ KENDİNİZE BAKMADAN İNSANLARA DERS VERİP ALGI YÜRÜTMEMEYE ÇALIŞMAK.POLİS BİLE ŞAŞIRMIŞ (TK 35)

Dersin hanımefendinin anlı secdelerden kaldırmıyor üç ayları oruçla niyazla geçiriyor ilim paçalardan akıyor. Hakkı hukuku bi bu biliyor. Sen değil misin yalancılığın kitabını yazan yalancılar üstadı. Önce paçaları temizle de başkalarının hakkında konuş. (TK 36)

SEDEF SEN GECENİN BİR YARISI EVLİ ADAMLA OTEL ODASINDA NE İŞİN VARDI ONU SÖYLE EMNİYET SENİ OTEL ODASINDA BULMUŞ... UTANMA SIKILMA ARLANMADA KALMAMIŞ SİZDE BİRDE KUL HAKKI EDEBİYATI YAPIYOR BURDA (TK 37)

Otelde ki kim bi söyle Sedef Kocanın hakkını kiminle eziyordun Sedef ? Kendini kime sundun evdeki kocan haricinde Sedef ? (TK 38)

Bir sen kalmıştın fetva vermeyen! Ulennn evli iş adamı ile otelde basılıp adamın karısının gönlü olmadan çatır çatır yediğin paralar ve zinan helal mi oluyor Sedef (TK 39)

Geceliği 102 binlik otel odasına, 47 binlik balık sofrasına, 5 binlik buşon açma parasına gıkını çıkarmayan sözde gazeteciye bak sen... (TK 40)

Sanane lan oruçtan ramazandan, sende 12 ay kucaktan inmiyon (TK 41)

Halla catir catir Vuruşanlar var otel odalarında Ramazanda (TK 42)

Biz senin içkine karışmıyoz Dinsizliğine karışmıyoz Otelde kaç evli iş adamına verdiğine karışmıyoz, Sen niye bizim orucumuza karışiyon. (TK 43)

12 ay boyunca Hem oruç tutmayip hem küfür edip hem de otel odasında sosisli yiyorlardı (TK 44)

Sende kalkan balığı yersin erkek olanından (TK 45)

Bu işlere sen fazla kafanı yorma sen git akşam hangi otelde hıyar soyacan ona bak (TK 46)

İtham etme kategorisinde analize edilen çoğu yorumda gazetecilerin geçmişe atıf yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Ezgi Başaran'ı itibarsızlaştırmaya yönelik bir mağduriyet oluşturmaya yönelik yapılan itham içerikli yorum şu şekildedir:

Bugün mumla aradığın o kurumlari boklayip siyasal islamcilarin kicini yalarken iyiydi degil mi? lan sirf o kurumlara saldirabilmek adina kizil tilkinin aslanda kürt tilkisi oldugunu bile söyleyip yazmisligin var nede olsa (TK 47)

Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan yorumlarda en sık kodlama yapılan itham etme kategorisinde Avar, “provokatör, yalancı, manipüle ve ihanet” kelimeleri ile itham edilmiştir. Kullanıcılar arasında yaygın bir şekilde yeniden üretilen anahtar söylem ise Banu Avar'ın “Rusçu” olduğuna yönelik ithamlardır. Değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumlarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Siz neyin kafasını yaşıyorsunuz anlamadım gitti yaa Kendi yalanlarınıza kendinizi inandırmaya uğraşmayın karın ağrınız geçer Siz yalancılar dışında herkes işinde gücünde Adam olun da icraate geçin yeter da (TK 48)

Onu kımıl denilen dangalga söyledi. Sende gazeteci sin git araştır,provakatörlük yapmak yerine. (TK 49)

Konuşmayı kendi açınızdan çarpıtıyorsunuz,İstedğin yöne çevire çevire ülkeye ihanet oku atıyorsunuz (TK 50)

Lan Banu Avar. Barış Pınarı Harekatı'nda ABD askerlerimizi vurmadı. Rusya ve Esad vurdu ama. Bırak şu çakma ABD düşmanlığını ve Rusya İran Esad köpekliğini. Bektan düşüncelerine artık sana sempati duymuyoruz. Tiksindirmeye başladın. Erdoğan ve Türkiye Suriye konusunda haklı. (TK 51)

Kripto tayyocular gun yuzune cikiyor Yavas yavas: (TK 52)

Senin gibi avrasyaci rusçu mu olsun. (TK 53)

ayy Banu shut the fuck up. Rusçu mu olalım senin gibi? (TK 54)

Banu hanım,sizde Rus seversiniz.. Sevmeye devam edin,demokrasi düşmanlarını... (TK 55)

Öte yandan Hilal Kaplan'ın ağırlıklı olarak iktidara olan yakınlığı ile itham edildiği görülmektedir. Bu kapsamda Kaplan, “devletten beslenen biri, yalakalık, trollük, kürt düşmanı, yalancılık” söylemleri ile itham edilmiştir. Bununla birlikte itham kategorisinde bir kullanıcıya ait cinsel ima/benzetme içerikli itham olarak kodlanan “Siyasi eskortun tekisin, müşteri memnuniyeti önce gelir haklısın” içerikli yorumları da kadına yönelik dijital şiddetin belirgin bir göstergesi olarak okumak mümkündür. Analize dahil edilen itham içerikli bazı kullanıcı yorumları aşağıdaki gibidir:

Biz onu diyoruz siz hiç anlamadınız. Yalılarda milyonlar alıp trolluk yapıyorsunuz sadece. (TK 56)

En Büyük ajan bu ülkede sensin satılık kalem (TK 57)

Dalkavukluk kaç maaş. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez değil mi pelikancı hilal. (TK 58)

Devletten beslenen biri için az değil mi pelikan (TK 59)

Bağış istemiyoruz çaldıklarınızı geri iade edin yeter. (TK 60)

Trolün kraliçesi konuşmuşsen parti savunmuyorsun cebini savunuyorsun.. (TK 61)

Seni gidi haramzade seni (TK 62)

Bir parça şerefın olsa cumhurbaşkanının bugünkü rezil açıklamalarına iki satır eleştiri getirirsin. Gerçi sonuçta siyasi eskortun tekisin. Müşteri memnuniyeti önce gelir haklısın.. (TK 63)

Hangi maaşın gazeteden aldığı mı,pelikanlıktan aldığı mı ,trollukten aldığı mı? (TK 64)

Bir parça şerefın olsa cumhurbaşkanının bugünkü rezil açıklamalarına iki satır eleştiri getirirsin. Gerçi sonuçta siyasi eskortun tekisin. Müşteri memnuniyeti önce gelir haklısın.. (TK 65)

Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına yapılan yorumlar arasında en sık itham etme kategorisinde kodlama yapılmıştır. Bu kategoride analize dahil edilen kullanıcı yorumlarında “Kabataş yalancısı, yandaş, orta yolcu, fetöcü” ithamlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Başörtüsü ve ideolojik uyuşmazlığın sürekli vurgulandığı itham içerikli yorumlarda “Gezi Parkı” ve “Kabataş” kodları ile ilişkili olarak “yalancı” söyleminin de kullanıcılar arasında sürekli dinamik tutulduğu gözlemlenmiştir.

Lüzumsuz karşı mahalleye yaramak için bir yerlerini yırtma.” (TK 66)

Kabadayının,giyilen paltoyu öylesine omuzuna atması gibi Bu kadının da örtünmek için gereken başörtüyü kafasına öylesine dolamasından anlamalıydık; Fikirlerinin de öylesine olduğunu,menfaatinin götürdüğü yere gideceğini Ve reisin yakınında bunlardan halâ epeyce var olduğunu.. (TK 67)

Sen o başındaki başörtüden utanııııı Gerçi o kadar tezat olduğun belli ki başörtüsünü takıp profesyonel makyaj yapmışsın Yazıkkk! Gençlere olduğun kötü örneğin mebalini veremezsn ahirette Ki kaldıki cem denen islam düşmanını o kafadaki başörtüyülr savunmanda ayrı bir tezatlık (TK 68)

Kabataş yalancısı Nihal yandaşlık nasıl gidiyor hangi senaryolar içindesiniz (TK 69)

Sizin yaptığınız küstahlıklar insanları intihara sürüklüyor ülkeyi bitirdiniz insanlığı yok etginiz yalacılığı talanı sahtekarlığı savundunuz hala konuşuyorsunuz pes (TK 70)

Şu yalanlarınızdan dolayı özür dilermisiniz acaba, küstahlıksa sizin yüzünüz bile kızarmadan söylediğiniz yalanların arkasında hala devşirme cümleler kurabiliyor olmanız (TK 71)

Seyrettiğiniz görüntüleri verseydiniz savcılığa... yalan yuva yapmış ağzınıza, öbür tarafta nasıl hesap vereceksin bakalım (TK 72)

Gezi ne kadar küstah bilmiyorum..ama senin ne kadar yalancı olduğun su götürmez gerçek.. (TK 73)

Ulan ne fetöcü doluymuş etrafımız anasını satayım (TK 74)

Sen de kabataş yalancısısin bengisu. İstersen kafana 50 kat örtü sar veya aç .
O iftiralar peşini bırakmayacak (TK 75)

Başörtüsünün ardına saklanan onu malzeme eden senve senin gibileredir o
tepkiler. Kabataş yalanı öyle basit bir yalan değil, alçakça bir provakasyodu. Sen de o
provakasyonun bir parçasıydın. Nerenizi açarsanız açın kimsenin umrunda değil. (TK
76)

yalancı iki yüzlüsünüz kabataş yalanı için özür dileyin ilk önce .. bu arada
başını inancı gereği kapatan bir kadın şimdi neden başını açar ben bunu anlamıyorum
ne oldu din mi değişti din mi değiştirdi .. (TK 77)

Nihal Bengisu Karaca bu sefer rüzgar nereden esiyor yönünü tayin edemedin
herhalde. Fon sonmu buldu. (TK 78)

Dudağında maklube kalmış bacım!? Yine de kadınsın; küfür de edemiyomum,
gigip duvara yumruk atayım bari!!!!?? (TK 79)

3.6.2.2. Nefret Dili Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Grup ya da bireyler tarafından “öteki” kalıbına sığdırılan birey ya da gruplara karşı gerçekleştirilen dışlayıcı söylemlerin tümünü nefret söylemi; bu davranışlar gerçekleştirilirken kullanılan her türlü ötekileştirici ifadeleri de nefret dili olarak tanımlamak mümkündür. Etnik gruplara, siyasi farklılıklara, dini ayrılıklara, cinsel yönelimlere karşı geliştirilen nefret söylemi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten bir biçimde kadınlara yönelik olarak da gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda yeni medya ortamında kadına yönelik gerçekleştirilen nefret söylemi de dijital şiddetin görülme biçimlerinden birini oluşturmakta ve kadınların yeni medya ortamında da sıklıkla nefret söylemine maruz kaldığı görülmektedir.

Kadın gazetecilerin de en sık maruz kaldığı dijital şiddet davranışları arasında yer alan nefret söylemi, kullanıcıların söylem içeriklerinden çıkarılan başlıklara göre farklı alt kategorilerde kodlanmıştır. Söz konusu alt kategori başlıkları kişiye yönelik nefret, cinsiyetçi söylemler, ırkçı söylemler, beddua etme/kötü dilekte bulunma, din içerikli ötekileştirme, ve milliyetçi tutumla ötekileştirme olarak sınıflandırılmıştır.

Ece Temelkuran’ın paylaşımlarına yapılan yorumlar içerisindeki nefret dili içeriklerine bakıldığında bunların yoğunlukla beddua etme/kötü dilekte bulunma ve

kişiyne yönelik nefret dili alt kategorilerine ait olduğu görölmektedir. Analize dahil edilen kullanıcı yorumları aşğıdaki gibidir:

Allah belanızı versin, iki cihanda da yakanız bir araya gelmesin, vatan hainleri, vicdansızlar. (TK 80)

Provakatör pislikler siz ölün inşallah. Hangi partili olursanız olun bütün pislikler gebersin.. (TK 81)

buradan bakınca riyakarlığınız mide bulandırıyor siz kendinize nasıl tahammül ediyorsunuz (TK 82)

Banu Güven’in paylaşımlarına getirilen yorumların yoğunlukla cinsiyetçi dil olmak üzere kişiyne yönelik nefret dili, beddua etme-kötü dilekte bulunma, din içerikli ötekileştirme ve milliyetçi tutumla ötekileştirmeyi içeren nefret dili kategorisine ait olduğu görölmektedir.

Bu noktada bazı yorumların aynı anda nefret dili, tehdit, itham ve hakaret kategorisine yer alabildiğini söylemek gereklidir. Aşğıdaki kullanıcı yorumunda “...hepinize acımadan ölüm” söylemi homofobik bir tutumla LGBTİ bireylere ve destekçilerine yönelik nefret ve tehdit söylemini içermektedir. Bununla birlikte aynı yorumlar içerisinde kullanılan “ahlaksızlar, edep yoksunu insanlar, ahmaklar ordusu” ifadeleri itham ve hakarete yönelik söylemler olarak değerlendirilmiştir. Öte yandan Müslümanlık söylemi ile LGBTİ bireylerin haklarının olmadığına yönelik nefret dilinin kullanıldığı yorumlarda, Müslüman olmayanların da ötekileştirildiği ve dışlandığı etnosantrik bir söylemin de üretildiği aşıkardır:

Bak yemin ederim yasalar ve hukuk imkan versin LGBT liler ve senin gibi destekçiler olmak üzere hepinize acımadan ölüm ahlaksızlar edep yoksunu insanlar Lut kavmini hiçimi düşünmüyorsunuz kaç yıl daha yaşacaksınız ahmaklar ordusu #diyanetbaşkanıyanlızdeğildir (TK 83)

Siz kendinizi Müslüman mı sanıyorsunuz D.baskani kendi fikrini söylemedi Allah CC emrini söyledi ve LGBT LERİN HAKLARI DA YOKDUR EYER ONLARDAN OLMAK İSTİYORSANİZ YALLAH ÜLKEMİZİ TERKEDİN BURASI MÜSLÜMAN ÜLKESİ TEK HAKİKİ GEECEK ALLAH CC EMRİ VE KURALLARIDIR (TK 84)

Birinci ders Kuran.Sizin dininiz size bizimki bizedir.Sen lez olabilirsin o bizi bağlamaz.Diyabet isleride halki ve ulkesi musluman olan bir kesimde tabiki konusacak. (TK 85)

Ali Erbaş Müslümanlar'a hitap etti. Kurandan ayet okudu. Siz niye üzerinize aldınız. Fantazilerinize devam edebilirsiniz.... (TK 86)

Sayın ERBAŞ. sadece kuran ayetleri okudu-SEN İSTERSEN Bİ ELİNİ AÇ ALLAH İLE KONUŞ BU KONUYU_CEVAPLARI YİNE KURAN DA--YOK BEN İNANÖIYPRUM İSLAMA KURANA DİYORSAN SENİ İLGİLENDİRMİYOR EEBAS MÜSLÜMANLARA KONUŞTU--((kocan,kardeşin,baban ibne olsaydı)) (TK 87)

Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumlar arasında da en sık kodlama yapılan kategorilerden biri de nefret dili kategorisi olmuştur. Bu kategori içerisinde en sık kodlanan alt kategori ise kişiye yönelik nefret dilidir. Bu kategorideki yorum içerikleri “Sen üreme, bu dünya senden olacağı kaldıramaz, para ile bile çekilmezsin” gibi kişiye yönelik nefreti barındıran içeriklerdir. Bununla birlikte beddua etme-kötü dilekte bulunma, milliyetçi tutumla ötekileştirme ve ırkçı söylemler alt kategorilerine ait nefret dili yorumları da en sık kodlanan alt kategoriler arasındadır. Söz konusu yorumlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Aferin kız, sakın evlenme ve doğurma da zira bu dünya bir nevşin daha kaldırmaz, gereksiz yer kaplıyorsun zaten, aman deyim parası neyse veririz sen üreme yeter ki.. (TK 88)

Lütfen sen üreme :)) (TK 89)

Çok güzel.. Aman evlenip çocuk yapmayın. Bunu etrafınıza iyi anlatın,ikna edin. Kesinlikle zürriyetinizin kuruması insanlık hayrınadır. (TK 90)

Paran eksik kalırsa söyle yardımcı olak. Bu dünya senden olacağı kaldıramaz (TK 91)

Allah aşkına bu tiwiti duştan çıkınca mı attın sen parayı bana ver söz sana kimseyi yaklaştırmam seni cam kabinlerde saklarım yeter ki güccük nevşinler olmasın memleket için yaparım bunu ülkem için kendimi feda ederim (TK 92)

Parası neyse biz verelim de sen sana benzer başka mahlukat çıkarma başımıza. (TK 93)

Allah hemcinslerimi korusun para ile bile çekilmezsin! (TK 94)

Beddua etme-kötü dilekte bulunma alt kategorisinde en çok kullanan söylemlerden bazı örnekler ise aşağıdaki gibidir:

Allah ından bul nevşin. Mide bulandıran sinek ten farkın yok. (TK 95)

Allah belanı versin Fosforik (TK 96)

Allah seninde belanı versin. Çıkıp adam gibi söylesene Hdp tecavüzcüsünü Ensar vakfı olunca ağzından salyalar akıta, akıta anırıyordum. İki yüzlü riyakar ahlaksızlar bide kadın olacaksın süslü, püslü laflarla olayı geçiştirin. Pislikler pisliğinizde boğulun. (TK 97)

Mengü'nün İdlib'te şehit olan askerler ve Covid-19 sürecinde hükümet tarafından #bizbizyeteriztürkiyem etiketi ile başlatılan yardım kampanyası ile paylaşmış olduğu tweetleri en çok milliyetçi tutumla ötekileştirme alt kategorisine ait nefret dilinin hedefi olmuştur. Biz ve öteki vurgusuyla ayrımcı bir dilin kullanıldığı yorumlarda “Şehit bizim şehidimiz, Biz Birlikte Türkiye'yiz derken sizi kastetmiyoruz, sizlik bir durum yok” gibi söylemlere rastlanmıştır.

Şehid bizim şehidimiz! Sanane (TK 98)

Savaş zamanı Devletin karşısına geçer barış zamanı savaş çığlıkları atarsınız. Hepsinin hesabı sorulur. Şehidler bizim, sen ağzına alma (TK 99)

Bu topraklarda Vatan olmanın bir bedeli vardır, senin gibi batı uşakları gerektiği zaman bu bedeli ödemek zorunda olduğumuzu anlayamaz. Anca klavyeden salla, duşta analiz yap. (TK 100)

beyinsiz ahmak,"Türk askerini" bak kendin diyorsun askerin görevi gerekirse vatani,milleti için şehid olmaktır...tabii bu gibi kavramlar senin kendini aid hissettiğin topluma yabancı olduğundan anlamıyor,düşünmüyor,bilmiyorsun,amma sus artık .. (TK 101)

Sen bu ülkenin asıl sahibi değilsin Kes sesini otur oturduğun yerde!!! Vatani için şehadete erenleri ağzına alıp kirletme!!! (TK 102)

Halkım dedi işte sen niye üstüne alındın. (TK 103)

Bahsettiğimiz sizin içinde siz yoksunuz! Ne acı demi şikayet edecek ne Avrupalınız ne amerikanız var artık! Kaldınız mı reisin himayesine (TK 104)

‘Biz Birlikte TÜRKİYEYİZ’ derken sizi kast etmiyoruz, gölgesinde yaşıyorsunuz ama testere hep elinizde, farkındayız. (TK 105)

Bizbize yeteriz demişti sizlik bir durum yok. (TK 106)

Şirin Payzın’ın paylaşımları da nefret dilini içeren kullanıcı yorumlarının hedefi olmuştur. Bu kategoriye ait yorumlar içerisinde en sık kişiye yönelik nefret dili alt kategorisinde kodlama yapılmıştır. Bunu sırasıyla milliyetçi tutumla ötekileştirme, ırkçı söylemler, beddua etme-kötü dilekte bulunma ve din içerikli ötekileştirme alt kategorileri takip etmektedir. Payzın’ın havaalanındaki Covid-19 önlemleri ile ilgili paylamış olduğu tweet, kendisinin “virüs” benzetmesiyle nefret diline maruz kalmasına sebep olmuştur. Nefret dili kategorisine dahil edilen dijital şiddet içerikli kullanıcı yorumlarından bazıları şu şekildedir:

En büyük korona virüsü siz ve zihniyetinizdir artık mide bulandırıcı oldunuz karantinaya alınmanız şart. (TK 107)

Bu ülke yıllardır sizin gibi virüslerle uğraştı durdu onun için koronaviris vız gelir hiç olmazsa bunun kontrolü ve tedavisi var sizin gibi sinsi virüslerin ne kontrolü nede tedavisi var. (TK 108)

En tehlikeli Virüsü sizsiniz (TK 109)

Adı Şirin yüzü ve kalbi kara şahıs , Senin derdin virüs felan değil. Senin derdin algı oluşturmak. Nasıl olurda burada çıkmaz diye kendi kendini yediğinden eminim. Ama insanlar artık sana ve senin gibiler inanmıyor. (TK 110)

Hazır kapılar açılmışken sende aradan tuyeblirsin ülke senin gibi boş bir insandan kurtulmuş olur (TK 111)

Dağdaki teröristlerden daha tehlikeli Miğde bulandırıcısın (TK 112)

Zaten Hanği Milletten Olduğun Belli Değil Sen Eniyisi Defolup Yunanistana Git Nankör Yaratık Ya Sev Ya Terket (TK 113)

Sana bu toprakların havası suyu bile haramdır (TK 114)

Sen kimin nesisin bu ülkemin havasını kirletme (TK 115)

At gözlüklü ıslak saçlı kin ve nefret çukurlarında debelenen Reisin her icraatında ağa babalarınız gibi kahru perişan olan nevşin, bir yahudi Türk vatandaşı yanlış anladınız

beni diyerek bin defa özür dileyen sen, Asil Türk Müslüman Milletinin öz değerlerine yabancısınız (TK 116)

Zaten Hangi Milletten Olduğun Belli Değil Sen Eniyisi Defolup Yunanistana Git Nankör Yaratık Ya Sev Ya Terket (TK 117)

Allah bildiği gibi yapsın (TK 118)

Sanki 5 vakit namaz kılıyor da Camilerimiz hakkında konuşuyor. (TK 119)

Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumları da kişiye yönelik nefret dili başta olmak üzere din içerikli ötekileştirme, beddua etme-kötü dilekte bulunma, ırkçı söylemler, milliyetçi tutumla ötekileştirme ve cinsiyetçi nefret dili alt kategorilerine aittir. Kişiye yönelik nefret dili kategorisinde “oksijen israfı, kalitesiz sperm, ...lağım ağzınız, ...itici ve iki yüzlü, kanın pisli ruhun pisli, iticisin”; din içerikli nefret söylemi alt kategorisinde “ateist devşirme kalıntıları, Müslüman değilsen dinime küfür etme, kaf...n kızı, ...Sen niye bizim orucumuza karışıyor”; beddua etme-kötü dilekte bulunma alt kategorisinde “lanet olsun zihniyetinize, inşallah cezasız kalmazsınız, Ramazan ayının büyüklüğü kadar başına taş düşsün inşallah”; cinsiyetçi nefret dili kategorisinde “En azından sizin gibi lezbiyen Gay bisexüel transeksüel değiliz”; ırkçı söylemler alt kategorisinde “Ermeni uşakları sizi, Sedef Kabaş dönmesi!, senin bu söylemin, yahudi ağzıdır” gibi nefret diline ait dijital şiddet içerikli pek çok söylem kodlanmıştır. Nefret dili kategorisine dahil edilen bazı kullanıcı yorumları aşağıdaki gibidir:

Sahiplerin yemi artırdı muhakkak, Ağzından salyalar akıyor saldırırken...sil ağzının kenarını etrafa pis kokular yayılmasın onun bunun kalem (TK 120)

Bugün Cumhurbaşkanlığı makamına alçakça laflar eden Sedef Kabas 17/25 Aralık Süreci'nde FETÖ'nün tetikçisiydi. Mikrofon sizde insan görünümlü mahluk.. (TK 121)

Harbiden oksijen israfısın. Kalitesiz sperm (TK 122)

Sizin, iblisin tecavüzüne uğramış satanist kafanız, bu Asil, korkusuz, kahraman ve Müslüman Milletin aklını kalbini ve hassasiyetlerini asla anlayamaz ve RTErdogana verdiği desteğin mahiyetini o daracık kıt aklınız kavrayamaz. (TK 123)

Sizde biraz beyin olsa hala insanların dinini ibadetini lağım ağzınıza almazsınız. (TK 124)

Amma sıktı şu muhabbet be. Yeni birşey bulun. Sanki kendiniz sütten çıkmış ak kaşık. Değil kul hakkı kul canı alansınız çıkmış boş boş lakırdarsınız. Valla sıktınız. Pis ağzınıza mübarek Ramazanı almayın be (TK 124)

Hoşşşt!!!Müslüman mahallesinde sana kemik yok!!!Efendin ABD seni beslediği halde bu aç gözlülük neden??? Bu itler böyle olmağa devam ettiği sürece bu KUTUPLAŞMA sonsuza kadar sürecek... (TK 125)

En azından sizin gibi lezbiyen Gay bisexüel transeksüel değiliz. Hele hele sizin gibi vatan haini hiç değiliz. (TK 126)

Ramazın ayının büyüklüğü kadar başına taş düşsün inşallah (TK 127)

Türkiye’de bir grup çok bilmiş var. Oruç tutmadıkları ve namaz kılmadıkları için kendilerini daha ahlaklı sanıyor. Tutmadıkları orucun faziletini müslümanlara anlatmaya cüret ediyor. Ben ülkemi , sen PKK’yı seviyorsun, ben oruç tutuyorum sen kendin gibi domuz yiyiyorsun (TK 128)

Banu Avar’ın paylaşımları ise yoğunlukla milliyetçi tutumla ötekileştirmenin hedefi olmuştur. Banu Avar’ın özellikle Covid-19 sürecinde hükümetin başlatmış olduğu yardım kampanyası ile ilgili paylaşımına yapılan yorumların “biz” ve “öteki” temalarını içeren ve milliyetçi söylemlerden oluşan nefret diline ait olduğu açık bir şekilde görülmektedir:

Millet derken biz bize yeteriz dedik sizlik bişey yok yani sizi de ilgilendirmez (TK 129)

Toplanan bağış devletin ihtiyacı için değildir. Toplumsal dayanışma yardımlaşma birliktelik ruhunu yakalama amaçlıdır. Tabi siz bunu anlayamazsınız. Toplanan yardımlar devletin yaptığı yardımların yüzde 1 inden çok daha az bir rakama tekabül ediyor. Bilmeden konuşmak cehalettir (TK 130)

Sizlik bir şey yok Banu hanım işinize bakın memleket meseleleri sizi çok ilgilendiren şeyler değil. (TK 131)

Koskoca hem gasteci hem yazar sen yazma yardımda etme bizim paramız istediği ülkeye de milletimizde bu bağışı kullanabilir sanane size ne (TK 132)

Sizin aklınız almaz!!! Millet dünyaya yardım ediyor çünkü türkiye yalnızca türkiye değil rabbim bereketini artırsın cömertliğin kökü cennettir biz yardıma devam edeceğiz yardımın ucunun dünyaya dokundugunu görmek bizi daha çok gururlandırıyor YÜCE TÜRK MİLLETİ!! olarak (TK 133)

Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan cinsiyetçi nefret dili kategorisine ait kullanıcı yorumlarında ise kadını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde sınırlandıran bir bakış açısının varlığı söz konusudur. Bu kapsama dahil edilen söylemler “koskocaman kadınsın, otur evinde torun büyüt çiçek sula” gibi cinsiyetçi söylemlerini içeren dijital şiddet örneği olarak değerlendirilmiştir:

Sen bırak bu gazeteciliği abla otur evinde torun büyüt çiçek sula. Benim bildiğim gazeteci araştırmacı olur, bizimkiler tembel. (TK 134)

Koskocaman kadınsın ve alenen yalan söylüyorsun. Yıllarca aynı fikirde olmasakta takip ettim sizi ama bu yaptığınız şerefsizliktir. Takip etmeyi bırakıyorum. Kininiz ile geberin inşallah. (TK 135)

Hilal Kaplan'ın #ŞehitlerTepesiBoşDeğil hashtagi ile paylaşmış olduğu tweet de kendisinin yoğun bir şekilde nefret söylemine maruz kalmasına neden olmuştur. Kullanıcı yorumlarının özellikle beddua etme- kötü dilekte bulunma alt kategorisinde sıklıkla kodlandığı görülmektedir. Bu kapsamda kullanıcıların sıklıkla “Allah belanı versin, senin gibi mahlukları toprak bile kabul etmesin, Hepiniz tez zamanda o tepeyi doldurun inşallah, şehitler tepesi sizin evlatlarınızla dolar inşallah” ve benzeri beddualarda bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte kişiye yönelik nefret dili, ırkçı ve milliyetçi söylemlerin de dolaşımında olduğu dijital şiddet örnekleri mevcuttur. Analize dahil edilen kullanıcı yorumlarından bazıları aşağıda verilmiştir:

Şehit annelerinin yaşadığı acının bin beterinizi yaşa be kadın! (TK 136)

Şehitler tepesi sizin evlatlarınızla dolar insallah... (TK 137)

Varsa eğer yukarılarda yaratıcı yada Allah dilerim ondan tez vakitte sana evlat acısı verir (TK 138)

@HilalKaplan ,sen ve senin gibi mahlukları toprak bile kabul etmesin.Vatanımın bayrağı ve bayrağım için gelmiş geçmiş bütün şehitlerimize rahmet

diliyorum.Bu Vatanın bayrağını ağzına alma.Vatanının bayrağının anlamını bilmeyen
..... (TK 139)

helva baskasının evide savrulduğu için sana tatlı geliyor.allah belanı versin
(TK 140)

Hepiniz tez zamanda o tepeyi doldurun inşallah. Arşa kadar çıksın (TK 141)

o kadar yalancı o kadar sahtekarsınız ki. halk sizden igreniyor artık. seven bir
kac cahilininiz var böyle sacmalayarak onları da kendinizden sogutacaksınız. az kaldı
herkes suratınıza tukurecek o tukurukle bogulacaksınız (TK 142)

Keşke siz ve sizin zihniyetiniz ölse... (TK 143)

Benim bayragımı sen profiline koyamazsın git kendi ülkeninkini koy. (TK
144)

Allah senin belanı versin hilal kaplan. Münafıksın sen (TK 145)

Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına yapılan yorumlardaki nefret dili
çoğunlukla kişiye yönelik nefret dili alt kategorisinde kodlanmıştır. Söz konusu
kullanıcı yorumları “İğrençsiniz, kirli ağzınız, İslam'ın karanlık ve en pis yüzüsün”
gibi içeriklere sahipken; beddua etme-kötü dilekte bulunma alt kategorisi içerisinde
ise “Allah sizi bildiği gibi yapsın, Allah'ın laneti üzerinize olsun, Allah belanı versin”
gibi söylemlerinin varlığı söz konusudur:

Sana çok itici olduğunu söyleyen elbette olmuştur bir de ben söyleyeyim. (TK
146)

direkt blok! ekranımda corona istemiyorum! (TK 147)

Yalan üzerine kurgulandı her şey. Ve çoktu. Ne zaman hukukun üstünlüğü olan
bir devlette yasayacağız. Yalanlarınızdan sahte delillerinizden bıktık. Cekin pis
ellerinizi Gidiyorsunuz rezilliklerinizle.5 ay daha fazla kalmak için bu yaptığınız
oyunları bırakın.Bu bir Akp cöküsüdür. (TK 148)

O iftira saçan ağzınıza Gezi ve onurlu insanların adını almayın, kirlenmesin.
(TK 149)

Senin de senin insan haklarının da inşallah sen gibiler de hakettiğini bulsun.
(TK 150)

Siz de çok iğrençsiniz, hem de bayaa çok. Mide bulandırıyorsunuz. Buna linç mi dersiniz, ne dersiniz deyin. Tek kelimeyle mide bulandıran tiplersiniz. Yalancılar ve bu yalanlardan beslenenler ama sonradan hiç bir şey yapmamış gibi davrananlar tam anlamıyla mide bulandırıcı. (TK 151)

Konu cinsiyet meselesi değil, sen ve elif oylesine iğrençsiniz ki; basınızı acmanız veya kapatmanız KABATAS'ın ustunun örtülmesinin onune geçmeyecek. Siz bu yalanla tarihe gectiniz. Elif'e ve sana verilen tepkilerin kaynağı bu. ANLAMADINIZ MI HALA, müfteri parçaları?! (TK 152)

siz khk lilari savunacak son kisisiniz..lutfen o kirli agzinizla bu hakli insanların davasini kirletmeyin..baska kapiya..burdan sana ekmek cikmaz (TK 153)

Vay kahramane Nihalcik vicdan dağıtıyor. Ne namübarek ve mide bulandırıcı bir yandaş. 16 miydi 18 mi ev sayısı.. (TK 154)

Herseyin kara; ismin kara, yuzun kara, isin kara... ama herseyin kara. (TK 155)

Daha unutmuyacağın çok şey var umarım son nefesine kadar vicdanını kemirir de ömrünün geri kalanı zehir zemberek yaşarsın (TK 156)

ALLAH IN LANETİ ÜZERİNE OLSUN..... (TK 157)

Allah belanı versin (TK 158)

Nihal karaca , Allah sizi bildiği gibi yapsın , şimdi de t...k.geçmeye mi başladınız (TK 159)

islamin karanlık ve en pis yüzüsün. (TK 160)

3.6.2.3. Hakaret Etme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

İtibara zarar vermek amacıyla kişi hakkında hakaret veya iftira içerebilen küçük düşürücü, yanlış çevrimiçi yorumlar yapmak veya gönderiler yayınlamak özellikle günümüz çevrimiçi mecralarında sıkça karşılaşılan dijital şiddet davranışlarından biridir. Özellikle dijital kamusal alanda daha görünür olan kişilere karşı gerçekleştirilen bu dijital şiddet davranışları kamusalda tanınır olan, takipçi istatistikleri yüksek kadın gazetecilerin de maruz kaldığı bir dijital şiddet davranışıdır. Analiz edilen kullanıcı yorumları içerisinde de söz konusu dijital şiddet davranışlardan biri olan hakaret, yorumların içeriklerine göre farklı alt kategorilerde kodlanmıştır.

Kodlama yapılan alt kategoriler kişiye ve kişiliğe hakaret, mesleğe hakaret, örtük içerikli/ima yoluyla hakaret, benzetme yoluyla hakaret ve dolaylı anlatımla hakaret davranışları kapsamında sınıflandırılmıştır.

Kullanıcıların yapmış olduğu yorumlar, çoğu zaman içinde birden fazla kategoriye ait dijital şiddet davranışı barındıran yorumlardır. Bu kapsamda kullanıcı yorumlarına dair başlıklandırmalar yapılırken yorumlarda ağır basan söylemlerin dikkate alındığının tekrar altını çizmek gereklidir. Örneğin Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan aşağıdaki yorumlarda hem itham hem de kişiye yönelik hakarete içeren söylemler yer almaktadır. Temelkuran'ın maruz kaldığı hakaret içerikli kelimeler “hayasızsınız, utanmaz arlanmaz, yüzünüzler” iken itham kategorisine alınan kelime ise “yalan” kelimesi olmuştur. Bununla birlikte taciz ve ithamın en belirgin söylemlerinden biri olan “kahpe” ifadesinin de vurgulandığı görülmektedir. Nitekim kullanılan bu ifade itham ve küfür içeriği taşımakla birlikte kadına yönelik dijital şiddet özelinde ele alınan siber tacizin açık bir örneğidir:

Biz, Senin fitneyi fücür beynindeki gibi bir ülkede yaşamıyoruz Ve bu güzel ülkeyi her şeyi ile çok seviyoruz Sen o kahpe beynini boşa yorma Bir şerefsizlik yapılmış Sen de hemen leş eti görmüş sırtlan gibi atlama Önce insanca o ailenin acısına kulak ver Sonra kahpelik yaparsın"(TK 161)

Yalancısınız, üstüne bir de bu yalanı savunacak kadar hayasızsınız! Hassasiyetmiş!!! Asgari düzeyde insani ahlak sahibi olun kafi! (TK 162)

Tweeter da ortalığı ayaga kaldırdınız utanmaz arlanmaz özür dilemeyi bil (TK 163)

Yalanınız batsın yüzünüzler. Leş kargaları gibi kaos, ölüm, kargaşa istiyorsunuz. Yalanınız, iftiralığınız ve fitneniz elinizde kalınca da insani değerlerden, ahlaktan ve etikten dem vurursunuz. Derdiniz siyaset ve Erdoğan nefreti. Mert olunuz ve açık belirtiniz.(TK 164)

Analiz edilen yorumlar içerisinde Banu Güven'in de en sık maruz kaldığı dijital şiddet davranışlarından biri hakaret olmuştur. Özellikle gazeteci Sedef Kabaş'ın tahliyesi ile ilgili paylaşımına, sıklıkla hakaret içerikli yorumlar yapılmıştır. Kendisinin “Ahırın en baştaki müşterisi” gibi ima yoluyla hakaret; “Sen bir öküzsün, Allah'ın öküzü” gibi hem kişiliğe yönelik hem de benzetme yoluyla hakaret; “Zihniyet

artığı, kendini sözde gazeteci sanan mahlukat” gibi hem kişiye hem de mesleğe yönelik hakaret içerikli söylemlere maruz bırakıldığı görülmektedir:

Haklısın ahırın en baştaki müşterisi (TK 165)

Hehe hepinizin boynuna tasma taksalardı dimi dışarı çıkma yasağı çıkarken özellikle de sizin gibilerin hani idrak etme sıkıntınız varya.. (TK 166)

Sizin gibiler de biraz ahlak dersi almalı kemik yok mu atın şunlara (TK 167)

Sen bir öküzsün Banu Güven. Nasılsa suç değil. (TK 168)

Şimdi ben de hakaret etsem. Suç değil mi iyi o zaman Allah in öküzü (TK 169)

Rezillik kepezilik soytarılık ve cehenneme odun olmak İçin çok iyi eğitilmiş bir zihniyet artığı olduğunuzu çok iyi biliyoruz.. @SedefKabas (TK 170)

Hafi ordan çürümüş beyinli kendini sözde gazeteci sanan mahlukat (171)

Nevşin Mengü’nün İdlib’te şehit olan askerler, kadına yönelik şiddet ve gazeteci Sedef Kabaş’ın tutuklanması ile ilgili paylaşımları da hakaret içerikli yorumların doğrudan hedefi olmuştur. Şehit askerler ile ilgili yaptığı paylaşımda Mengü’nün “...Türk askerini sorumsuzca ölüme yollayanlar ise hesap vermeli” paylaşımına “beyinsiz ahmak, geri zekalı, şerefsiz, kalitesiz şahsiyet” ifadelerinin sıklıkla kullanıldığı kişiye yönelik hakareti içeren yorumlar yapılmıştır. Mengü’nün bu paylaşımına yapılan hakaret içerikli yorumların çoğunlukla milliyetçilik vurgusuyla yapıldığı da dikkat çekmektedir:

beyinsiz ahmak,"Türk askerini" bak kendin diyorsun askerin görevi gerekirse vatani,milleti için şehid olmaktır...tabii bu gibi kavramlar senin kendini aid hissettiğin topluma yabancı olduğundan anlamıyor,düşünmüyor,bilmiyorsun,amma sus artık .. (TK 172)

Şerefsizlik yapma şerefsiz. (TK 173)

Çok kalitesiz bir şahsiyetsin (TK 174)

Gerizekalı asker niye orda. O piç kuruları 4 milyon insanı süpürüyor . Sence nerde olması lazım. (TK 175)

Terör Devleti kurulsun...İtaat edelim...Sınırlarımızın koruması olmasın...İT gibi biliyorsun...Yine de Çarpıtıyorsın...NASIL bir yaratıksın sen... (TK 176)

Sorumsuzca twit atanlarda bir an önce hesap vermeli. Ölüme yolluyor ne demek Geri zekalı Doğruya sizin gibi hainler için öyle 15 Temmuzda da ülkemizi işgal etmeye kakışan alçakları bile oturup evinizde çay içerek TV den seyrettiniz adiler hainsiniz hain (TK 177)

Nevşin Mengü'nün gazeteci Sedef Kabaş'ın tutuklanması ile ilgili paylaşımına yapılan hakaret içerikli yorumlar içerisinde kişiye yönelik hakareti ve benzetme yoluyla hakareti barındıran “Sığır yavrusu Nevşin, hangi ahırdan yazıyorsun” gibi söylemlerin varlığı söz konusudur:

aynen sığır yavrusu nevşin.. Gerçekten haklısın kuş beyinli nevşin.. Ama sende amma balık hafızalısın küçük beyinli... Yav sen kaç para aldın böyle mal mal konuşmak için nevşin.. Böyle bir konuşma sana karşı yapılsa buna demokrasimi diyeceksin... İlginç insan.. (TK 178)

Islak kız sen hangi ahırdan yazıyorsun bunları ? İster begen ister begenme kamuoyunu takdir etsin ! (TK 179)

Öküz başlı antiloba benziyorsun, takdiri kamuoyuna bırakıyorum. (TK 180)

Ha madem öyle hakaret fikir oluyor Nevsin mengü inanılmaz salaksın Alman kanalı senin zeka seviyeni bilmediği için sırf muhalifsin diye ise almış desem aramız açılmaz herhalde!! Kabas gibi ahir büyükbaş olayına girmedim daha yumaşak fikir beyan ettim!!! (TK 181)

Şirin Payzın'ın paylaşımlarına yapılan hakaret içerikli kullanıcı yorumlarında kişiye ve kişiliğe yönelik hakaret başta olmak üzere ima ve benzetme yoluyla hakaret ile mesleğe hakaret alt kategorilerinde kodlama yapılmıştır. Bu alt kategoriler kapsamında kodlanan kullanıcı yorumları içerisinde “Utanmaz, terbiyesiz, iki yüzlüsünüz, embesil Avrupa avaneleri, beyinsiz” gibi hakaret içeren söylemlerin varlığı söz konusudur.

Utanmaz terbiyesiz insanlarsınız siz.. Bile bile yalan söylüyorsunuz... İnsanlığınızdan utanın... (TK 182)

İki yüzlüsünüz vesselam (TK 183)

Allahım sən bizə səbir ver. Şirin, Vallahi səndə də akıl yok. (TK 184)

Ne salakça düşüncelerin var senin yahu. Yani bu güne kadar bu saydıklarını hiç yapmamışlar gibi ilk defa yapacaklar gibi anlatıyorsun. Kısaca İSTEMİYORUM DESENE. HADİ BİZ KİLİSE YAPALIM ORAYI ONLARDA HER MAHALLEYE CAMİ. YERLER Mİ? (TK 185)

Kes tantanayı şirin, kraldan çok kralcı olmayın, köhnemiş gerici yobaz kafalar sizi....! (TK 186)

Bunu artık anlayın. Zihin yoksunu embesil Avrupa ve avaneleri. (@TK 187)

Yunanistan ve cami jetonlu gazeteci yapımı tamamlanmış ama bir türlü caminin açılışına mücadele etmeyen Yunanistan mı? Ayasofya'camiye dönmeden önce Avrupa sanki camilere hayrandı (TK 188)

İktidar,Vatan diyor,Ezan diyor,Bayrak diyor,Bekâ diyor.Siz bunca olanların içinde seçmeni nasıl kandırırım deyip seçim hesabı yapıyor,tribünlere oynamanın yollarını arıyorsunuz.Bir insanın kan değerleri ancak bu kadar düşük olabilir. (TK 189)

Medeniyet dediğin Tek dişi kalmış canavar Avrupa’da Osmanlı’ya ait camimiz mi kaldı beyinsiz? (TK 190)

Tıp öğrencilerine şizofren örneği olarak okutulması gereken bir tpsin phayzenn (TK 191)

Sedef Kabaş’ın paylaşımlarına yapılan yorumlarda da sıklıkla hakaret içerikleri gözlemlenmiştir. Kişiyi ve kişiliğe yönelik hakaret olarak “ahlaksız, soysuz, sahtekar, çapsızsın” mesleğe yönelik hakaret olarak “onun bunun kalemi, fikir fahişesi” ve benzetme/ imayı içeren “Arpanı fazla vermişler” gibi hakaret içerikli kişiyi itibarsızlaştırmaya yönelik dijital şiddet davranışlarının olduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda analize dahil edilen kullanıcı yorumlarından bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

Sahiplerin yemi Sahiplerin yemi artırdı muhakkak, Ağzından salyalar akıyor saldırırken..sil ağzının kenarını etrafa pis kokular yayılmasın onun bunun kalemi muhakkak, Ağzından salyalar akıyor saldırırken (TK 192)

Arpanı fazla vermişler sedef... (TK 193)

12 ay islam'a ve müslümanlara saldırıyor, Ramazan geldi mi daha da bir kuduruyor ama veteriner 'e gidip bir türlü aşılarını olmuyorlardı... (TK 194)

SİĞİRSİN SİĞİR 🐘🐘🐘!!Terbiyesiz, ahlaksız, insanlıktan nasibini alamamış #FETÖ, Sabetay Dönmesi, James Darwin'in ahırında yetiştirme yaratık. (TK 195)

O diploma sende varda ne halta yarıyor yine çapsızsın yine soytarı karakteri olmayan 3 kurusa memleketini satabilecek şuurunu yitirmiş aklını kiraya vermiş patronlarının sözünden başka bişey söyleyemeyen tek gayesi syn rteye iftira atmak olan bir zavallı değil mi (TK 196)

Sende tarih sayfalarına soysuz olarak geçeceksin (TK 197)

Fikir "fahişeleri"... not-u düştük... (TK 198)

Hem hadsiz hem sahtekar. Sonuçta goebbels ve taktirlerinde uzman! Kelepçesiz olduğu halde ters kelepçelendim algısı oluşturmaya çalışıyor ama kameralardan kaçmıyor (TK 199)

Hoşşt!!!Müslüman mahallesinde sana kemik yok!!!Efendin ABD seni beslediği halde bu aç gözlülük neden??? Bu itler böyle olmağa devam ettiği sürece bu KUTUPLAŞMA sonsuza kadar sürecek... (TK 200)

“E o zaman bizde şöyle diyelim İnek tele 1'e girince kraliçe olmaz. ama tele 1 ahır olur. 20 senedir kuduruyorsunuz kininizden, daha çok kuduracaksınız. 📌 Sonuna kadar Erdoğan 🐘 #HaddiniBilSedefKabas (TK 201)

Ezgi Başaran'ın paylaşımına yapılan yorumlarda hakaret kategorisinde değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumlarının ikisi de kişiye yönelik hakaret alt kategorisinde kodlanmıştır. Bu kategorideki kullanıcı yorumlarında “iki yüzlü, utanmaz insan” söylemlerinin yer aldığı dijital şiddet örneklerine rastlanmıştır:

Kuleli Askeri Lisesi 2000 yılında açılmıştı dimi ? PR çalışmalarını başka yerde yap iki yüzlü. (TK 202)

ne utanmaz insansın (TK 203)

Banu Avar'ın paylaşımlarında en sık kişiye yönelik ve dolaylı anlatım ile hakaret alt kategorilerinde kodlama yapıldığı görülmektedir. Bu kategoride kodlanan söylemler içerisinde “mercimek beyinli, davar, aptal, cahil kadın, kansız, salaksın” gibi kişiyi itibarsızlaştırmaya yönelik dijital şiddetin varlığı dikkat çekmektedir. Analiz edilen kullanıcı yorumlarından bazıları aşağıdaki gibidir:

Dur anlatım mercemek beyinli. Toplanan yardım devlete değil Millete nakit yardım erzak yardım olarak . Maske bize bedava oldu zaten Dışarı giden se hastalık daha fazla büyümesin amarikada ingilterede fransada almanyada kalıcı yaşayan türk vatandaşı var. Biz onlari düşünüyörüz (TK 204)

Davarlar anlamaz. (TK 205)

Zeka seviyeniz böylelikle kendini çok belirgin bir şekilde kendini göstermiş oldu . Tabiki sizin bu manipölasyonlarınız ise hangi zihniyete hizmet ettiğinizin bir turnusölü (TK 206)

Zeka artışı için biraz zencefil yiyebilirsiniz (TK 207)

İşte bunu çözmek yüksek IQ gerektiriyor... (TK 208)

Burası salak dolu. (TK 209)

Koskocaman kadınsın ve alenen yalan söylüyorsun. Yıllarca aynı fikirde olmasakta takip ettim sizi ama bu yaptığınız şerefsizliktir. Takip etmeyi bırakıyorum. Kininiz ile geberin inşallah. (TK 210)

Yani o kadar konuşmadan bunu mu anladınız. Aferin kansız (TK 211)

Ya senelerce seni izledik itibar ettik. Ne cahil kadınmışsın be, ulusalcı vasatlık tüm hücrelerine kadar kuşatmış, yazık. (TK 212)

Farkli bir şeyler yazayım derken iyice salak ettin kendini (TK 213)

Aptal (TK 214)

Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan yorumlarda da kişiye yönelik hakaret alt kategorisinde kodlama yapıldığı görülmektedir. Bu kategoride “trol, pelikancı sürüngenler, sahibinin sesi, geri zekalı, aptal kadın, tam bir kaşarsın; yalakasınız, iki yüzlüsünüz; yalancı-İftiracı-pkk lı-fetöcü çürük beynin anlamaz” gibi pek çok hakaret içeriğine rastlanılmıştır:

TR nin 20 yıllık hak kaybı ne olacak ibibik? Ya TBMM de Akp ve Mhp ile red edilen onca teklif. Lan konusturma insani. Halk ne menem olduğunuzu neyin pesinde olduğunuzu biliyor Hadi ordan sahibinin sesi.. (TK 215)

Siz Süzme provakatörsünüz herbokolog hilal hanım. Neyzen babadan bir şiir armağan edeyim size. Ben sana bok demem, Boklar duyar ar eder. Bir zerren düşse

boka, Onu da mundar eder. Tanrı senin hamurunu Necasetle yoğurmuş, Anan seni sıçar iken Yanlışlıkla doğurmuş... (TK 216)

Boğazda yalıda oturan pelikancı sürüngenler anlar yani, tamam oldu. (TK 217)

Lan geri zekalı aynı sözü reyyiz söyledi onuda twet le harem kedisi (218)

Tescilli Yalancı-İftiracı-pkk lı-fetöcü çürük beynin bunu anlamaz.. (TK 219)

Sen tam bir kaşarsın. Gerçi kaşar senden kaliteli (TK 220)

Trolsunuz, yalakasınız ikiyüzlüsünüz daha sayalım mi sahtekar tetikçi (TK 221)

O kadar cahilsin ki sana cevap bile veremiyorum. Hayırdır senin bu CHP karın ağrın nedir?? Senin ataların Yunanlılarla tiyatro izlerken CHP ülke kuruyordu... (TK 222)

Bir geri zekalı yorumuuuu(TK 223)

Aptal kadın. Akparti hükümetinde milyonlarca suriyeli ülkeyi işgal etti üstüne alay ediyorlar milletle. Koy kafalı kadın (TK 224)

Nihal Bengisu Karaca'nın paylaştığı gündem içerikli tweetlerde de sıklıkla hakaret içerikli kullanıcı yorumlarına rastlanmaktadır. Alt kategori bağlamında kişiye ve kişiliğe yönelik hakaretin ağırlıkta olduğu kullanıcı yorumlarında Karaca, “geri zekalı, küstah, mahluk” gibi nitelemelerle dijital şiddete maruz kalırken “satılıksınız, gazeteci bozuntusu, yazar müsveddesi” gibi mesleğe hakaretin de çoğunlukta olduğu söylemlerle mağdur edilmiştir. Söz konusu kullanıcı yorumlarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Cem Yılmaz Ormanlar Genel Müdürü müydü de Kaz dağları için paylaşım yapıyordu? Bizinkisi art niyet değil ama sizinkisi düpedüz gerizekalılık! (TK 225)

Deri esvaplı işeyen adamlar yalancısı... Yahu 10 gram onur olsun be..! (TK 226)

Küstah senin ağababandır. (TK 227)

yalan iftira Kabataş ve küstahlık ar yok utanma yok (TK 228)

Siz aptal bir insansınız Nihal hanım. Acı gerçek bu (TK 229)

GEZİ muhteşem TÜRK gençliğini görme tanıma fırsatını verdi n.b..karaca gibi deve ..ötü yağlamayı sevenleride bize tanıttı inkarcı yalancı görmediği şeyleri görmüş gibi yapan alçak gazetecileride bize tanıttı (TK 230)

Simdimi anladın Allah in okuzu!!! Allah hepinizin belasini versin, tez zamanda KHK liların yasadigini yasamadan canini almasin. (TK 231)

Sen nasıl bir dansözsün ya kişiliksiz mahluk (TK 232)

Hadi bir git yalancı,gazeteci bozuntusu (TK 233)

Bu yazar musveddesini kimse kaale almamalı (TK 234)

Nerden fonlandığın belli oluyor,sinsi mahluk.. (TK 235)

Çiçeğim at kendini çayıra , sen kabul olmamış bir varlıksın ne kadar dört yalarsan yala sen onların kapısında bekçi olamazsın (TK 236)

3.6.2.4. Alay Etme/Aşağılama/ Küçümseme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Yorumlardaki dijital şiddet içerikleri incelenirken kadın gazetecilerin fiziksel görünümlerine ve siyasi kimliklerine yönelik alaycı bir dilin kullanıldığı, bu dilde üretilen söylemlerin diğer kullanıcılar tarafından dinamik tutulduğu ve bunun bir anahtar söyleme dönüştürüldüğü aşıkardır. Ayrıca kullanıcıların kadın gazetecilere yaptığı yorumlardaki dijital şiddet dilinin küçük düşürücü ve aşağılayıcı olduğu, bunun da kimliğe zarar vermek/ kişiyi önemsiz hale getirmek ve değersizleştirmek amacıyla gerçekleştirildiğini söylemek gereklidir.

Ece Temelkuran'ın paylaşımlarına yapılan yorumlarda alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine dahil edilen yorumlara bakıldığında “sen kimsin, ergen twiti, zavallı bir tweet” gibi kişiyi aşağılayıcı ve küçümseyici söylemlerin varlığı söz konusudur. Ayrıca tamamlanmamış kelimelerle küfür kullanımının olduğu yorumlarda da aşağılayıcı ve küçümseyici tavırların olduğu görülmektedir:

Yemişim senin hassasiyetini, sen kimsin? Mevzu duyulur duyulmaz fişlediğiniz iktidar devlet sizin pis ağzınızlamı iş yapacak. Sizin derdiniz belli nerden çaksam zihniyeti. Yanılmışmış hassasiyetmiş haaassss.. (TK 237)

Ne kadar zavallı bir tweet. (TK 238)

Laf salatası. miş, sıvamış, üstüne tüyü de çıkmış.(TK 239)

Çocukça şeyler. Ergen tiwiti. (TK 240)

Ne yapalım peki senin gibi boktan civik edebiyatı mi yapalım? (TK 241)

Hıyarım var diyene elde tuzluk koşturmanızdan biraz da... (TK 242)

Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumlarda en sık kodlama yapılan söylemlerin alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine ait olduğu görülmektedir. Yorumlar analiz edilirken “ıslak” söyleminin söylemin kullanıcılar arasında dinamik tutulan bir anahtar söylem olması dikkat çekmektedir. Mengü'ye yapılan bu cinsel taciz içerikli benzetme, iktidara yakınlığı ile tanınan yazar Fatih Tezcan tarafından kullanılmış ve bu söylem viral bir şekilde yayılarak Mengü'ye karşı duruş sergileyen kullanıcılar tarafından da kullanılmaya ve yeniden üretilmeye başlamıştır. Analize dahil edilen kullanıcı yorumlarında da sıklıkla kullanılan bu benzetme, bazı yorumlarda direkt yer alırken bazı yorumlarda ima yolu ile ya da farklı benzetmeler yapılarak sürekli dolaşımda tutulmuştur.

Bu kategoriye dahil edilen yorumlar içerisinde de “ıslak, duş, saç, tarak” kelimelerinin yoğunlukla kullanıldığı ve bu yorumlarda gerek doğrudan gerekse ima yoluyla “ıslak” benzetmesinin sürekli vurgulandığı görülmektedir. Analiz edilen bazı yorumlara aşağıda yer verilmiştir:

‘Milet aç aç’ diyenler parasıyla nutuk atıyor. De git saçına fön çek. Üşütüp üşütüp saçmalıyorsun (TK 243)

Sana anca ismail talip olur (TK 244)

Kaç kere diyeceğiz duştan çıkıp tweet atma diye, Saçmalıyorsun.. (TK 245)

Parası neyse vereyim ıslak saçla bida karşımıza çıkma nolur. Ha bide çok boş konuşuyon onunda parası neyse onuda veririm. Boş konuşma olurmu bacım. (TK 246)

Korkma seni alacak bir enayi ne bu ülkede nede dünyada bulursun. :)) (TK 247)

Sen kimsin ki hesap soruyorsun, altı üstü ISLAK NEVŞİN'sin haddini billl. (TK 248)

Saçını tararken düz tarak mı kullanıyorsun fırçalı tarak mı? (TK 249)

Islak saçla rüzgara çok çıkınca beyinde iltihaplanma oluyor işte (TK 250)

mikrofona konuş duyulmuyor ıslak ıslak (TK 251)

Devletimin ortalama halkına tanidigi kolaylik paketi,1 katrilyon civari, Sana kac kez diycez aylakmisin sen, dustan sonra tweet atma... (TK 252)

Reis yapılanları, yapılacakları sıralarken yine duştaydınız sanırım Zira konuşmanın özetinden bu sonucu çıkartmak pek akıl kârı değil de! (TK 253)

Bugün bir şehir hastanesi daha açıldı ama yine de sen bilirsin. Islak kafa, ıslak vücutta bulunur. (TK 254)

Kızım yavrum, ıslak sala çıkınca böyle oluyor işte, kurut öyle ık!! (TK 255)

Kız biz İmf ye el aacağımıza kendi aramızda toplar halladrriz Sen ıslak sala şey yapıyon ya kafa pek basmıyor (TK 256)

Hadi oradan duş şeyi (TK 257)

Muhalif akıllı uyanık olayım derken rezil olmak milleti kendi çevresindeki şizofrenler gibi zannediyor ıslak kafa kurut artık kurut. (TK 258)

şirin Payzın'ın paylaşımlarının da en sık kodlandığı kategorilerden biri alay etme-aşağılama-kmsemi kategorisi olmuştur. Payzın'ın Covid-19 önlemi alınmadığına dair paylaşımı ile Ayasofya'nın ibadete açılması kararına yönelik tweet içeriği en çok alay etme-aşağılama-kmsemi kategorisinde kodlanmıştır. Söz konusu kategoriye ait kodlamaların yapıldığı kullanıcı yorumları “Bu kadar zekasız olmak zor değil mi, çok bilmiş, zokayı yuttun şirin abla, yesinler seni” gibi söylemleri içermektedir:

Mikrop mikroba bişey yapmaz diyor yönetenler !! Ondandır !! (TK 259)

Bakan sana füze atmış yaşıyon mu (TK 260)

İstanbul havalimanına karşı olanlar virüs taramasından geirilmiyor coronasıyla başbaşa bırakılıyor sen zokayı yuttun şirin aba (TK 261)

şirin kız, termal kamera diye bişey var! Uçağa binenlerle ilgili bilgiler de var. Ama tüm bunlari anlayabilmek için gri hücrelerin oldukça esnek çalışması lazım! Yorma kendini ! Herseyi hemencik anlamak zorunda değilsin! (TK 262)

Sende beyine de virüse de rastlanmamış.Rahat ol. (TK 263)

Yahu korona bakıyorki türkiyede çok daha tehlikeli virüsler var mesela şirona bunlardan sadece birtanesi (TK 264)

Sağlık bakanlığı haşeratla mücadele ekibini gönderip sizi dezenfekte edeceklermiş gözden kaçmışsınız (TK 265)

Uff cidden bukadar zekâsız olmak zor değil mi yaaa?Burda korunan birsuru kilise var.O beynini biraz çalıştırırsan kiliseyi camiye cevirmedigimizi anlarsin.Zaten 450 yılı aşkın birsüre cami olan islama hizmet etmiş,fethin sembolü,Fatih'in vasiyeti tapulu vakfiyesi özüne döndü (TK 266)

Sevgili cahil kızım senden haberci degil fotoğraf makinası bile olmaz. Macaristan'da Kasimpasha'nın Camisi kilise yapıları üç asır geçti, Derin uykundan uyan.. Yunanistan'da ise Osmanli dönemi camilerinden açık bulursan banada haber ver.gili cahil kızım @siring (TK 267)

Bu kadar cahillikle ancak Bu kadar tweet atabiliyorum diyorsun” (TK 268)

ÇOK BİLMİŞ! (TK 269)

Ortaokulda ki oğlum bile daha zekice bir eleştiri getirebilirdi. (TK 270)

Yesinler seni. Nasıl da kıyas yapıyorsun.. çıkarıma bak.. hiç düşünememiştik helal olsun. Akilli insan bi başka olıiii (TK 271)

Ezgi Başaran’ın paylaşımına yapılan kullanıcı yorumunda ise örtülü bir anlatım içeren alay etme davranışının varlığı dikkat çekmektedir:

Çaren var korkma BAKIRKÖY. (TK 272)

Sedef Kabaş’ın paylaşımları içerisinde ise “Beyin lazım size, küçük beynini sorgula, streslisin teyze, davar çobanı olmaz sizden” gibi aşağılayıcı ve küçümseyici söylemlerin olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “otel” söylemine göndermenin yapıldığı, Sedef Kabaş’ın özel yaşamı ile ilgili dedikodu oluşturma amacı taşıyan kullanıcı yorumlarının varlığı da söz konusudur:

İneğin bokunun bile bir işe yaradığı bir alemde, seni düşünüyorum (TK 273)

Hala uyuyorsunuz. Kimden oy alıp iktidar olacaksınız ki. Beyin lazım size (TK 274)

Bunları ispatla ispatlamazsan neyse sen kimsin ki liyakatımızı diplomamızı kültürümüzü çalışmamızı birikimimizi yandaşlığımızı makamımızı mevkimizi maaşımızı ihalelerimizi sorguluyorsun hadsiz haddini bil sen kendini küçük beynini sorgula #ErdoğanınYanındayız (TK 275)

Streslisin teyze. Adanalı daha ziyaretine gelmedi anlaşılan! (TK 276)

Defol gittttt ordan boşsunuz davar çobanı olmazzzz sizdennnn kurban olun reiseeeee (TK 277)

Polisler otelde bastığında evli iş adamıyla ne yapıyodun seni seni seniii.))) (TK 278)

Balık hafızalı Sedefçim, Senden önce “kaçacaklar, kaçmak zorunda kalacaklar” diyenlerin hepsi şu an yurt dışında kaçak yaşıyorlar. Bil istedim canım ! Efsane ol balık hafızalı olma !!! (TK 279)

Banu Avar’ın deprem vergileri ile ilgili paylaşımına yapılan kullanıcı yorumlarında da alay etme-aşağılama-küçümseme kategorisine ait söylemlerin yer aldığı görülmektedir. Yorumlarda “akıl”, “beyin” ve “zeka” kelimelerinin sıklıkla vurgu yapılan ve hakaret amacı taşıyan siber taciz biçimlerine rastlanmıştır. Bu kapsamda “beyninizin neresi çalışıyor, bunadın, yeniçağ kadar aklınız, senin aklın almaz” gibi ve buna benzer söylemlerin üretildiği görülmüştür. Analiz edilen bazı kullanıcı yorumlarına aşağıda yer verilmiştir:

Ortalama zekaya sahip bir kişi çok rahat öğrenebilir :) Provokatörlere değil devletinize güvenin. Piyon olmayın agah olun. (TK 280)

Beyninizin neresi çalışıyor sizin anlamıyoruz ülkece... Van depreminden sonra Van a yapılanları babanın cebinden mi ödediniz... yapılanları 3-5 sakız parası sanıyorsunuz herhalde bu beyinle çok yaşamazsınız siz (TK 281)

Banu hamım senin kulakların iyi işitmiyor sanırım..bir doktora görün..sıyırdın sen..yada bunadın.. (TK 282)

Ağaç yaşken eğilir derler. Anlama zamanınız geçti, geçmiş ola! (TK 283)

Hanımefendi Yeniçağ kadar aklınızla milleti memleketi fitnelemeye çalışıyorsunuz. Kendinize gelin. Herşeyin yeri ayrı. Mazluma memleketi milliyeti sorulmaz. (TK 284)

Yumuşak güç Banu Hanım.Milletin istenen bağış dayanışma ruhu için,toplansa 3 milyar tl çok anlam ifade etmez miktarsal büyüklük olarak.Bu yıl ödenecek emekli ikramiyesi 24 milyar tl.Burdan kıyaslayın. (TK 285)

Senin aklın almaz, zorlama (TK 286)

Bunu anlayacak kapasite olsa sizde, zaten böyle bir soru sormazdınız. O yuzden anlatmaya gerekiyok. Sadece ulkenin büyüklüğünü öğren yeter. (TK 287)

Aklınızın ermediği iş devlet işidir. Boş yere olmayan beyninizi yormayın. (TK 288)

Siz küçük beyinliler ne anlar büyük devlet işlerinden.devlet yönetmeyi siz sadece büyük heykel yapmak zannediyonuz. (TK 289)

İşte bunu çözmek yüksek IQ gerektiriyor... (TK 290)

Bu kategoride Hilal Kaplan’ın yoğunlukla siyasi duruşunu hedef alan “trol” ve “pelikan” kodları üzerinden söylemler üretildiği görülmektedir. Bu kapsamda değerlendirmeye alınan bazı kullanıcı yorumları aşağıdaki gibidir:

#Pelikan dan 2 maaş alkışlıyoruz (TK 291)

Böyle buyurdu trolçe:))) (TK 292)

Ahh kıyamam Trolçe alınganlık göstermiş. (TK 293)

Pelikan mevsimi geçiyor Hilal. Anketler ortada! (TK 294)

Hadi ordan trolçe. (TK 295)

Nihal Bengisu Karaca’nın paylaşımlarına yapılan bazı kullanıcı yorumlarında “Başörtülü bacımız, hanımefendi incinmiş, rol mü kaptın yoksa gııız, ne düştü kafana” gibi hem Karaca’nın başörtüsü tercihini eleştiren hem de kendisinin ideolojik değişime uğradığını ifade eden aşağılayıcı ve alay edici söylemlerin baskın olduğu yorumlar söz konusudur:

Keskin zekânıza bayıldım hanımefendi.(TK 296)

Gerçekten ,olayı anlamayacak kadar sığ zekâlı mısınız? (TK 297)

Rol mü kaptın yoksa gııız (TK 298)

Bu zavallı da Kimin kayığına binerse onun küreğini çekiyor. (TK 299)

Noldu kız, ne dustu kafana? (TK 300)

Aman da aman hanımefendi incinmiş Hiç gözüm tutmadı bu kişiyi,yapmacık, kontenjandan kendine yer bulmuş durumu ile antipatik biriydi belkide milyonlarca insan için sevimsiz olmaya devam edecek (TK 301)

Maaş onur bengisu (TK 302)

Başörtülü bacılarımız rahatsız. (TK 303)

3.6.2.5. İsim Takma Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Sıklıkla kodlama yapılan kategorilerden bir diğeri olan isim takma kategorisinde -bir önceki kategoride olduğu gibi- kadın gazetecilerin fiziksel görünümelerini ve mesleki bakış açılarını hedef alan söylemlerin üretildiği görülmektedir. Söz konusu söylemlerin diğer kullanıcılar tarafından da yeniden üretilmesi dolayısıyla sürekli dolaşımda tutulması kadın gazetecilere takılan isimlerin kalıcı hale gelmesine sebep olmuştur.

Farklı göndermeler yapılarak birçok isim takılan Nevşin Mengü'nün paylaşımlarının önemli bir kısmında "ıslak" imaları bulunmaktadır. Bunun birlikte ırkçı, milliyetçi içerikli benzetmelerle isim takıldığı da gözlemlenen kullanıcı yorumlarında Mengü'ye "ıslak kadın, banyocu kız, ıslak saçlı rahibe, kripto sabetayist, batı uşağı, hain, çöplük martısı, yandaş" gibi nitelemeler ile isim takıldığı görülmektedir. Analize dahil edilen bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Kendi adına konuş ıslak nevsin tövbe tövbe..(TK 304)

izlediklerini burda niye paylaşıyorsun, ıslak kadın. (TK 305)

ISLAK NEVŞİN; Bu tweeti atarken ıslak mıydın? (TK 306)

Teweti porno izlerken mi attın ıslak saçlı rahibe (TK 307)

Valla kızma Banyocu Kız. Keşke @herkesicinCHP de olan TECAVUZ ler ile ilgili bir şey yazmış olsaydınız. Bu Twit İkiyüzlülüğünü gösterdi maalesef (TK 117)

Kripto sabetayist seni. (TK 308)

Pkk sevicisini söylüyor bunları!!! (TK 309)

Şirin Payzın'ın paylaşımına yapılan yorumlarda ise isim takma kodlamalarının “şirin kız, pazı, şirine, terör sevicisi, alman ajanı, satılmış uşak, apocu, şırınga, termal şirin, şovmen, jetonlu gazeteci” gibi gerek kişiliğe ve mesleğe yönelik hakareti gerekse ithamı içeren söylemlerden oluştuğu görülmektedir. Nefret diline ait bazı kodların da yer alabildiği isim takma kategorisine alınan kullanıcı yorumlarına aşağıda yer verilmiştir:

İnşallah kapmışsındır italyada hadi hayırlısı güzel haberlerini bekliyoruz pazı
(TK 310)

Şirin kız, termal kamera diye birşey var! Uçağa binenlerle ilgili bilgiler de var. Ama tüm bunları anlayabilmek için gri hücrelerin oldukça esnek çalışması lazım! Yorma kendini ! Herseyi hemencik anlamak zorunda değilsin! (TK 311)

Biz mültecilere bakarken hiç insanlıktan bahsetmiyordun. İnsanlıktan nasibini almamış alman ajanı... (TK 312)

Neyin kafasını yaşıyorsun.. satılmış uşak (TK 313)

Termal Şirin seni... (TK 314)

Yürrrrüüü anca gidersiiinnn Şovmen. Lut Kavmini savunma Şovmennnnn
(TK 315)

Bu kategoride Sedef Kabaş'a yoğunlukla soy ismini vurgu yapılan “Karabaş, kavaş, Dişi Goebbels” gibi isimleri takıldığı görülmektedir:

Dişi Goebbels, kitleniz müsait şimdilik kitleyebildiğiniz kadar kitleyin. Bunu beğenenler/ bunu beğenmiyor (TK 316)

Yav sen hastamısın milletin tuttuğu oruca saygınız yok terbiyesiz kavaş (TK 317)

Sen trene bak Sedef KARA BAŞ (TK 318)

İsim takma kategorisinde yapılan kodlamalar dahilinde Banu Avar'a siyasi bir motivasyonla “Rusçu, Banu Avatar, yumuşak güç, Banu Perinçek, putin tapar, moskofçu abla” nitelemeleriyle isim takıldığı görülmektedir. Değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumlarından bazıları şu şekildedir:

rusçu banu zoruna mı gitti (TK 319)

Banu Avatar Reisi Cumhurbaşumuz 7 duvele karsi konusmalari ile PSIKOLOJIK HARP veriyor onun gulumsemesinden sehitlerimize zarar gelmez hemde Size EKMEK cikmaz (TK 320)

Senin gibi avasyaci ruscu mu olsun. (TK 321)

Sen de sıkı bir Ruscusun! o zaman her ülke komşusunu benim politikama uymuyor diye işgal etsin ne güzel dünya! (TK 322)

Size de sıra gelecek putin tapar avar” (Size de sıra gelecek putin tapar avar (TK 323)

Tamam moskofcu abla.. anladık. Rus muhteşem. Pamuk gibi insanlar. Sivilleri de öldürmüyor onlar yalnızca "temizliyorlar" değil mi moskofcu abla? (TK 324)

İsim takma kategorisinde en sık kodlama yapılan gazeteci olan Hilal Kaplan, kullanıcılar tarafından “trol” nitelemesine maruz bırakılmıştır. İktidara yakınlığı ile bilinen Kaplan, aynı zamanda “trolice, pelikan, harem kedisi, şişko pelikan, aktroll, saray yalakası, satılık kalem” gibi hem mesleğini hem de fiziksel özelliklerini hedef alan nefret söylemi ve hitap biçimlerinden oluşan dijital şiddete maruz bırakılmıştır. Bu kapsamda analize dahil edilen yorumlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

ve bunu yalılardan çıkmayan bir pelikan söylüyor. konus pelikan (TK 325)

Lan geri zekalı aynı sözü reyyiz söyledi onuda twet le harem kedisi (TK 326)

Yalının penceresini aç başını dışarı uzat deriiiiiiin bir nefes al beynine oksijen gitsin pelikan guzeli . (TK 327)

trol maaşın ne kadar merak ettim de (TK 328)

Dalkavukluk kaç maaş. Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez değil mi pelikancı hilal. (TK 329)

trolice hilal üstüne neden alındın (TK 330)

Naber aktrol (TK 331)

Kimse senden izin almıyor zaten. TROLSüNüZ işte dün başkasının yarin başkasının trolü (TK 332).

Tombul trol şişko pelikan (TK 333)

E dişi pelikan boğaz kenarındaki köşkünde durumlar nasıl (TK 334)

Saray yalakası,İSKİ nin su zammının da akape ve mehape tarafından reddedildiğini niye ilişitirmiyorsun bu yazıyı madem gazeteciyim diyorsun,bir yerin mi acır yazsan? (TK 335)

Paket çay çocuklarına bak hele Trolün dik alası sizsiniz. CHP mitinginde çay atılsa,CHP seçmeni yerden parke taşını söküp geriye atar mal. Kalkmış gezide 200 tı dağıtıldı diyor. Kim şerefli kim şerefsiz ordan belli. Malda gözün mü yok?Ulan sizin yönetici diye seçtikleriniz+ (TK 336)

Nihal Bengisu Karaca’ya ise “Kabataş yalancısı, kibarcık, bozuk saat, trol, fetö imamesi” gibi benzetme ve nitelemelerle isim takıldığı görülmektedir. Söz konusu kategoriye bazı kullanıcı yorumları şu şekildedir:

Kabataş yalancısı Nihal yandaşlık nasıl gidiyor hangi senaryolar içindesiniz (TK 337)

Gezi’de sergilenen küstahlığa ? derken. aynaya bak kibarcık.. (TK 338)

Bozuk saat! (TK 339)

Darısı başına fetö imamesi (TK 340)

3.6.2.6. Küfür Etme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Dijital şiddetin en sık görülme biçimlerinden biri olan ve siber taciz kapsamında ele alınabilecek küfür kategorisinde kadın gazetecilerin kimliğine yönelik aşağılayıcı söylemlere rastlanırken kadın bedenini metalaştıran söylemlere ait küfürlerin varlığı da dikkat çekmektedir.

Söz konusu kategori içerisinde Banu Güven’in bu paylaşımına yapılan yorumlara ait küfür içerikleri şu şekildedir:

O.ç (TK 341)

Böyle ibnelerin hakkı yoktur. Gidin Avrupa’da arayın LGBT haklarını. Onun bunun çocukları. (TK 342)

Sizinde feraset ve basiret dersi almanız lazım kahbelikte yeni çığır açtınız....”(TK 343)

Kaşarlık diz boyu (TK 344)

Kocaman bir hassiktir çekiyorum buradan sana (TK 345)

Küfür kategorisinde kodlanan kullanıcı yorumlarının cinsel tacizi ve cinsel imayı içerisinde barındıran dijital şiddet örnekleri olduğu görülmektedir. Sedef Kabaş'ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumları içerisinde kodlanan “P*Çsin, a.k. feminist çocuğu, kalt..k, kaşar” gibi kadın bedeninin metalaştırıldığı ve sokak jargonunu içeren küfür söylemleri aşağıdaki gibidir:

Senin gibi saman kafalıdan ancak böyle bir yorum beklenirdi,biz HİÇ isek sende P*Ç'sin (TK 346)

Durum tamamen bu, en ahlaksızın en gizli kapaklı yerlerde kul hakkı yiyenlerin ahlaktan ve dürüstlükten bahsetmesi, a k feminist çocuğu kabası biz seni biliyoruz (TK 347)

Dinlen imanlan alakası olmayan kaf...n kızı bile kalkmış dindarlara nasihat eder oldu hele işe bak yaw gö...ü yıkamayı bilmez namazdan kurandan peygamberden Allah'tan haberi yok kalt...k kalkmış eleştiri yapıyor (TK 348)

Biz bırak yemeği ölülerimizi hastaneden alamadığımız günleri biliyoruz kaşar sedef (TK 349)

Banu Avar'ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarındaki küfür söylemlerinin “dön de bir tarafına gül, ... hay beynine...” gibi içerikler olduğu görülmektedir.

Bu kategori kapsamında Hilal Kaplan “dünün kahpeleri, kevaşe, zilli, ...yalama” gibi ithamları da içeren küfürlü söylemlere maruz bırakılmıştır:

Olaya bak lan dünün kahpeleri bugünün melekleri oldu (TK 350)

Hasssss...tir (TK 351)

Provokatif kevaşe.. (TK 352)

H S (TK 353)

Millet şahadete koşarken sen ne yaptın? Profiline türk bayrağı koyup yansın Suriye yıkılsın idlib diye twit attın peki daha farklı ne yaptın sen ve yandaşı olduğun kişilerin bu ülkeye bok kadar faydası yok, siz bu memlekete yüksünüz yandaş sabahın zilli kevaşesi (TK 354)

Sen tam bir kaşarsın. Gerçi kaşar senden kaliteli (TK 355)

Seni gidi yalama seni. Ağa babaların da öyle demiş; (TK 356)

Apla YPG senin nerene sokmuş o kadar Kürt düşmanlığı yapıyorsun? (TK 357)

Bu kadar absürt yorumlar senin ne kadar korktuğunu gösterir zilli!!! Ve de ne kadar telaşlı olduğunu. Ne yaptın sen gızzzz korkma bir acı çekeceksin biraz da mapusta ziyaretçi bekleyeceksin (TK 358)

Nihal Bengisu Karaca'nın paylaşımlarına yapılan yorumlarda kendisinin ideolojik değişime uğradığını iddia eden ve küfür içeren ifadelerle rastlanmaktadır. Küfür kategorisine ait -gerek noktalama işaretleriyle devamı getirilmemiş gerekse ima ve itham içerikli- örtülü söylemlerin olduğu "Has..., bi yerlerini yırtma, ...den aşağı KABATAŞ, Kasnak yuvarlandı elek oldu" gibi söylemlerin yer aldığı kullanıcı yorumları aşağıda verilmiştir:

Lüzumsuz karşı mahalleye yaramak için bir yerlerini yırtma. (TK 359)

ne düşündüğünden aşağı KABATAŞ (TK 360)

Vay vay vay neymiş ispatlamıyorsan cezalandıramazsın. O zaman bugüne kadar yapılan neydi peki niye iki laf diyemediniz yalayarak muhalefet bu olsa gerek. (TK 361)

GEZİ muhteşem TÜRK gençliğini görme tanıma fırsatını verdi n.b..karaca gibi deve ..ötü yağlamayı sevenleride bize tanıttı inkarcı yalancı görmediği şeyleri görmüş gibi yapan alçak gazetecileride bize tanıttı (TK 362)

Has..... (TK 363)

Yüce atasözümüz Kasnak yuvarlandı elek oldu...... (TK 364)

3.6.2.7. Tehdit Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Analiz edilen yorumlar içerisinde kadına yönelik şiddetin önemli gösterenlerinden biri olan tehdidin varlığı da dikkat çekmektedir. Yorumlardaki bazı tehdit söylemleri direkt kişiye yönelikken bazıları ise hükümet adına yapılan dolaylı tehditleri içermektedir. Aynı zamanda kadın gazetecilerin can güvenliğini tehdit eden yorumların varlığı da söz konusudur. Bununla birlikte kadın kullanıcıların tehdit yorumları da dikkat çeken içerikler arasındadır. Zira kadına yönelik dijital şiddetin

aynı zamanda hem cinsler arasında gerçekleşebilen bir olgu olduğunun bu noktada altını çizmek gereklidir.

Banu Güven'in paylaşımlarına yapılan yorumlarda "seni de not edeceğiz, sıra sende" gibi ifadeler, örtülü anlatım yoluyla yapılan tehdidi içermektedir. Bununla birlikte tehdit kategorisine dahil edilen bazı yorumlar aşağıda verilmiştir:

Yahudi Kari Konustu..Konus bakalim Senide NOt edeceğiz (TK 365)

Sıra sende (TK 366)

Sana öyle bir insan haklari dersi vermek lazimki neyse....(TK 367)

sanada ders vereyim sakin musluman mahallesinde salyanyoz satmaya kalkma (TK 368)

Nevşin Mengü'nün direkt hedef alındığı tehdit içeriklerine, dolayısıyla dijital şiddet biçimlerine, ait bazı örnekler aşağıda verilmiştir. Söz konusu yorumlar içerisinde kadın kullanıcıların tehdit içerikli -dolayısıyla eril dili yeniden üreten- yorumları da dikkat çekici niteliktedir:

Nevsin sakın ola ki yolda benimle karsılaşma sen yat kalk dua et buna seni fena seveceğim tamam mı ? ulan senide halâ orda konusturanların da yedi ceddini öpsünler (TK 369)

Kadın kullanıcı: "o hesab senin boynuna geçirilir... Artistlik yapma..!! (TK 370)

Devletin polisine askerine iftira atan sahtekârlar başsağlığı diliyor yerseniz! Nevsin, kardeşinin idrarından kan geliyor mu hâlâ! Ama bak bişey söyleyim sana. Sen devlet aleyhine böyle yalan yanlış iftira vs devam edersen, devlet, idrarınızı bilemem ama bi yerinizden kan alacak (TK 371)

Biz elimizi cebimize Atmasını'da biliriz... Pamuğu' tıkamasını'da Biliriz... Rahat ol relaks relaks... (TK 372)

Kadın kullanıcı: "Sizlerin "beğenilmeyen benzetme" diye tabir ettiği Halkın ilk seçtiği Cumhurbaşkanı hakarettir.Söylemlerinizi fikir özgürlüğüne indirgemeyemezsiniz!Haddinizi bileceksiniz!Milletin sınırlarını zorlamayacaksınız! ÜMMETİN LİDERİ ERDOĞAN ❤️ (TK 373)

Kadın kullanıcı: Bizde demokrasi böyle cicim işine gelirse, yoksa fon aldığınız yere yallah Ağzınızla kulağınızın arasındaki bağlantıya dikkat edeceksiniz.... (TK 374)

Bununla birlikte Şirin Payzın’a “senin de sıran gelecek”, “istediğin evire çevire dayak” içerikli yorumlar yapıldığı görülmektedir.

Tehdit kategorisinde kodlanan yorumlar içerisinde kadın gazetecilerin can güvenliğini tehdit eden yorumların varlığı söz konusudur. Bu noktada dijital şiddetin çevrimdışı şiddete dönüşme ihtimalini barındıran bir şiddet türü olduğunun altını çizmek gereklidir. Sedef Kabaş’ın paylaşımlarına yapılan tehdit içerikli kullanıcı yorumları şu şekildedir:

14 Temmuz 2016 günü aynı lakırdı yapanlar 16 Temmuz sabahı ya kodeste ya da ağababalarının kucağındalar. Bu işler yıkama yağlama işine benzemez, millet bu kez elinde tesbihle, bayrakla değil 3 silahla bekliyor olacak yawyum! (TK 375)

gerizekalı için en iyi örneklerden birisi. Bak sana sosyoloji dersi vereyim, bu ülkede hanefiler şafiler yani Sünnî ler olduğu sürece o dediğin olmayacak. Kitabın ortasından yazıyorum laf çevirmeden. İlk fırsatta sizi dışarı atacağız tabi kacmadiysanız... (TK 376)

Saglam bir kaziga bagladilar simdi seni. (TK 377)

Ezgi Başaran’ın da bir kullanıcı tarafından siyasi politika içeren eleştiriler ile tehdit edilme davranışına maruz kaldığı görülmektedir.

Et et daha çok edeceksiniz. Yüz yıldır 'Türk' diye diye Kürtlerin ve diğer halkların burnundan getirdiniz hep birlikte öldürerek, inkar ederek, susarak vb vb hepiniz üstten alta kadar parçası oldunuz işgalci devletin. Burnundan gelme sırası değişecek. (TK 378)

Banu Avar’ın paylaşımlarına yapılan yorumlarda da “haddini bil, sıra size de gelecek” gibi tehdit içerikli yorumlara rastlanmıştır.

3.6.2.8. Taciz Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Kadına yönelik dijital şiddetin en sık gerçekleştirilme biçimlerinden biri olan taciz, kadın gazetecilerin de karşılaştığı dijital şiddet biçimlerinden biri olmuştur. Söz

konusu kategori içerisinde yoğunlukla cinsel tacize dair temaların olduğu söylemlerin kodlandığını söylemek mümkündür. Nevşin Mengü, araştırmaya dahil edilen gazeteciler arasında taciz davranışına en sık maruz kalan gazetecilerin başında gelmektedir. Kullanıcı yorumlarında “gel evlenelim, seninle iranda yaşamaya bile raziyim, Sürekli ıslak gezmenden sado mazoşist takıldığını anlamalıydık, sana gülün dikenini gibi batırım” gibi yoğun bir şekilde cinsel tacizin olduğu söylemlerin varlığı söz konusudur:

Türkiyenin kurtulması için ben kendimi feda ediyorum gel benimle evlen para falan istemem ben sana gülün dikenini gibi batırım (TK 379)

Paran sende kalsın evlenelim :) (TK 380)

381) yalnız o vergi güzelliğe göre alınacaksa coook para odersin gibi geliyor (TK 381)

Nevşim hanım damat adayı . Antakyada yaşamak istermisin. (TK 382)

383) Nevsin hanım siz bekar, ben bekar, durduk yere vergi çıkmasın başımıza (TK 383)

Seninle iranda yaşamaya bile raziyim (TK 384)

Kuduruyosun dimi milleti reis için ölür diye ortadan iki ye ayrıldın dimi zaten bi ayrığım var dı iyice ayrıldı (TK 385)

386) Sürekli ıslak gezmenden sado mazoşist takıldığını anlamalıydık bebişim (TK 386)

Nevsin, söyle senin sevdiğin porno bulalım. Belki rahatlarsın. (TK 387)

Hilal Kaplan ise bir kullanıcı tarafından yapılan “... hüllecini olacağım...Hilalim.Dişilik nuru saçan hurim” yorumunda cinsel tacizin varlığı söz konusuken ve aynı zamanda kullanıcının şiddet eğilimine yönelik ifadelerle de rastlanmaktadır.

Şeriat gelse,kocanı döver,3 kez boş ol dedirtirim.Sonra vicdanım sızlar diye sana hüllecini olur,tekrar kocanla nikahini tazellersin. Hüllecini olacağım şeriat bir an önce gelsin Hilalim.Dişilik nuru saçan hurim. (TK 388)

3.6.2.9. Hedef Gösterme Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Elbette yapılan bazı yorumlar sadece tek bir kategori içerisine dahil edilebilecek yapıda değildir. Aynı yorum içerisinde hem nefret dili hem de ithamı hem de hedef gösterme davranışını barındırabilmektedir. Analiz edilen kullanıcı yorumlarındaki hedef gösterme davranışı, kadın gazetecileri yaftalayan ve itham eden söylemlerden oluşmaktadır. Gazeteciler sıklıkla “vatan haini, pkk destekçisi, provokatör, terörist sevici, fetöcü, saray yalakası,

Ece Temel Kuran’ın paylaşımlarına yapılan yorumlardaki hedef gösterme davranışları kendisinin “provakatör, vatan haini” gibi söylemlerle nitelendirildiğini göstermektedir:

Allah belanızı versin, iki cihanda da yakanız bir araya gelmesin, vatan hainleri, vicdansızlar. (TK 389)

Provakatör pislikler siz ölün inşallah. Hangi partili olursanız olun bütün pislikler gebersin.. (TK 390)

Öte yandan Banu Güven’in de “ülke düşmanı, Pkk destekçisi, hain, terörist sevici” gibi ifadelerle hedef gösterilmeye maruz bırakıldığı görülmektedir:

Senin Yularini PKK mi tutuyor.. Devletin bütün parasini Arac ve gereçlerini PKK ya Veren bir Teror Partisini mi SAVunuyon sen.. Cvp verecek Popon var mi ? (TK 391)

Zoruna mı gitti millet düşmanı ülke düşmanı!!!! (TK 392)

Pkk destekçisi İMC Tv kanalının programcısı olarak üzölmüş olman normal Daha çok üzöleceksin (TK 393)

Ya sieeeee yaaaa kalitesiz hain. Allah düşmanında hayırlısını nasip eder inşallah #Suleymansoylu dimi bakanım (TK 394)

Zaten bende size şaşırıyorum! Birazcık daha hdp biraz daha terörist sevici olun (TK 395)

Nevşin Mengü’nün maruz kaldığı hedef gösterme davranışları “operasyoncu Nevşin, vatan haini, Pkk sevici” ve benzeri ithamların yer aldığı söylemlerden oluşmaktadır:

Şu operasyoncu Nevşin hakkında savcılık gereğini yapmalı. İlgili başvuru bugün yarın yapılır. Devletin stratejik ve Milli Güvenliği ilgilendiren adımlarına yönelik bu şekilde operayon çekmeye kalkanlar hesap vermeli operasyoncu Nevşin yargı önünde hesap vereceksin

Allahtan senin gibi vatan hainleri az ülkede

Hey hat sana mı kaldı bu laflar vatan haini

Pkk sevicisini söylüyor bunları!!! (TK 309)

Bu ahlaksızlığı saklamaya çalışan sizlersiniz ancak mızrak çuvala sığmayınca da direkt konuşmaktan dahi korkuyorsunuz. Acizsiniz kabul edin teröriste yandaş olunca kaçınılmaz son bu oluyor.

Aynı şekilde Şirin Payzın'ın da "pkk sevicisi, vatan haini" gibi ithamlarla hedef gösterme davranışına maruz kaldığı görülmektedir:

Gorulen ulke sayisi 20yi gecmis,ne yapacaklar her yere termal kurup ucuslari iptal mi edecekler.Bizim icin ciddi risk olan K.Irak ve Iran.Her ulkeye Çin deki gibi alarm veremezsin.Burdan nasil develete vururum onun derdinde. Sirin hanimi iyi biliriz, saglam teror sevicidir.

Payzın sen ne yaşıyor ne içiyorsun hem PKK aşığı olacaksın her fırsatta PKK güzellemesi yapacaksın milletin aklı ile oynayıp bununda demokrasi diye yutturmaya çalışacaksın Şehit kelimesi dahi ağzına yakışmıyor Dağdaki teröristlerden daha tehlikeli Miğde bulandırıcısın (TK 25)

Oy benim yufka yürekli pkk lım. Hem şehitlerimiz için hemde mülteciler için üzölmüş. Hadi git biraz kandil havası al.

senin kafadaki insanların mayalarına ayni yerden enjekte edildiği kacilinma bir gercek. Buda kurtulus savasindan sonra turk kimligi verilen 3milyon insanların soyundan geldiginizin sonucu. Vatan haini yani

Sedef Kabaş'ın paylaşımlarındaki hedef gösterme davranışına ait söylemlerin de diğer gazetecilere yapılan yorumlardaki söylemlerle benzer nitelikte olduğu görülmektedir. Söz konusu yorumlar içerisinde "FETÖ'nün tetikçisi, bölücü, terör sevme" ve benzeri söylemlere rastlanmıştır:

Bugün Cumhurbaşkanlığı makamına alçakça laflar eden Sedef Kabas 17/25 Aralık Süreci'nde FETÖ'nün tetikçisiydi. Mikrofon sizde insan görünömlü mahluk.. (TK 121)

En azından sizin gibi lezbiyen Gay bisexüel transeksüel değiliz. Hele hele sizin gibi vatan haini hiç değiliz. (TK 126)

sizde ne var?? bölücölük ihanet kucağa oturma terörsevme... sayayım mı?

Hadi ya :)kadroları pkk ypg dhkpc ile dolduran,hiçbir vasfı olmayan insanları işe alan güruhun destekçileri mi söylüyor bunu..Benim diplomam var :) Benşm adıma konuşma!!! Diplomalı cahil #ErdoğanınYanındayız (TK 32)

Bu kadına haddini bildirin ey devletim.Yılan küçükken başını ezmek lazım.

Bununla birlikte Banu Avar'a "Rus yanlısı", Hilal Kaplan'ın "Tetikçi", Nihal Bengisu Karaca'nın ise "T.C. düşmanı, terör yandaşı" söylemleri ile hedef gösterme davranışına maruz kaldığı görölmektedir. Söz konusu yorumlar aşağıda sırasıyla verilmiştir:

Banu hanımın demokrasi ve eşitlik gibi bir derdinin olmadığını adım gibi eminim tıpkı perinçek gibi mafyatik rusya yanlısıdır kendileri

Trolsunuz, yalakasınız ikiyüzlüsünüz daha sayalım mı sahtekar tetikçi (TK 221)

Ha Ha Ha...konuşanada bakın....T.C. düşmanı bir ne idüğü belirsiz.

Sayın ruh hastası...!! Sizin gibi terör yandaşlarını yargılamayan bu sistem diğer tarafı asla yargılamaz merak etme

3.6.2.10. Kaba Hitap Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Bu kategoride bazı kadın gazetecilere içerisinde erkekler arasındaki jargonu barındıran, dolayısıyla cinsiyetçi dili de içeren ifadelerle hitap edildiği görölmüştür. Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarında "lan, ulan" gibi kaba hitap söylemlerine rastlanmıştır:

Hadi lan kolpa #neguluyorsunerdogan (TK 396)

Lan geri zekalı aynı sözü reyyiz söyledi onuda twet le harem kedisi (TK 397)

Ulan Embesil bu ülke sizinlemi varolduki sizinle yok olsun Allah belanızı versin . Ülkede fabrikaları sattınız kendinizi bile sattınız kalkmış yiğitlikten bahsediyor. (TK 398)

Aynı şekilde Banu Avar’ında kaba hitap biçimi olarak “lan” söylemine maruz bırakıldığı görülmüştür.

3.6.2.11. Cinsiyetçi İfadeler Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Cinsiyetçi ifadeler kategorisi dahilinde kodlanan kullanıcı yorumlarına bakıldığında, kullanılan ifadelerin kadını ikinci plana iten anahtar söylemler olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Şirin Payzın’a “bayan, bu garı” ve benzeri söylemlerle hitap edildiği; Sedef Kabaş’ın “Sedef karısı, bayan, ...bu karı, oğlum” gibi cinsiyetçi ifadelere maruz kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte Nihal Bengisu Karaca’ya yapılan bir kullanıcı yorumunun, kadını evde ve kocasının yanında konumlandıran cinsiyetçi bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir:

Gidin kocalarınızın ayaklarının dibinde oturun daha iyi (TK 399)

Benzer bakış açısı Banu Avar’ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumunda da görülmektedir:

Sen bırak bu gazeteciliği abla otur evinde torun büyüt çiçek sula. Benim bildiğim gazeteci araştırmacı olur, bizimkiler tembel. (TK 400)

3.6.2.12. Uyarı Kategorisine Ait Kullanıcı Yorumları

Bu kategoride kodlanan kullanıcı yorumlarının içeriklerinde ise Ece Temelkuran’a “Sadece sus!”; Banu Güven’e “Boş boş konuşma”; Nevşin Mengü’ye “Sen sus Nevşin, kes sesini, boş yapma”; Şirin Payzın’a “Kes sesini”; Sedef Kabaş’a “Defol git ordan”; Banu Avar’a “ayık olun, boş yapma”; Nihal Bengisu Karaca’ya “Şimdi susun” gibi uyarı içeren dijital şiddet davranışlarına rastlanmıştır.

3.6.3. Bulguların Genel Değerlendirmesi

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı şiddetin dijitalle nasıl yansıdığının araştırıldığı bu çalışmada kadın gazetecilerin Twitter ortamında maruz kaldığı dijital şiddetin biçimleri, sıklığı ve mağduriyetine sebep oluşturan temaların neler olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda takipçi sayısı 500 binden fazla olan kadın gazetecilerin Twitter paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumları değerlendirmeye alınmıştır. Covid-19 sürecinin belirli tarih aralıkları ile sınırlandırıldığı araştırmada

söz konusu paylaşımlara yapılan 68 bin kullanıcı yorumu içerisindeki dijital şiddet öğeleri içerik analizi yöntemi ile taranmıştır. Kullanıcı yorumlarındaki dijital şiddet öğeleri analiz edilirken Uluslararası Kadın Araştırma Merkezi (ICRW) tarafından gerçekleştirilen *Teknolojinin kolaylaştırdığı Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet* çalışması referans alınmış ve buna bağlı kalınarak kullanıcı yorumlarının özelliklerine göre kodlama cetveli oluşturulmuştur.

Twitter paylaşımlarının analizi yapılırken incelemeye alınan profiller ve kullanıcı isimleri bağlamında dijital şiddet faillerinin/kullanıcıların yüzde 70.5'inin erkek, yüzde 16.4'ünün kadın ve yüzde 12.9'unun anonim hesaba sahip oldukları görülmektedir. Yoğunlukla siber tacize maruz kalan kadın gazetecilerin paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarının detaylı analizi sonrasında bu siber taciz davranışlarının hakaret, küfür, aşağılama, itibarın zedelenmesi, cinsiyetçi söylemler, nefret söylemi ile özel hayata dair bilgilerin ifşası ve manipüle edilmesi şeklinde gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Yapılan analizler sonrası ulaşılan önemli sonuçlardan biri de kadın gazetecilerin Twitter hesaplarının etkileşim oranı ile dijital şiddet mağduriyetlerinin doğru orantılı olduğudur. Etkileşim, paylaşım yapılan tweete gelen yanıt, retweet ve beğeni sayılarını içermekle birlikte bağlantı, etiket gibi değişkenler de etkileşim içerisinde yer almaktadır. Bu noktada takipçi sayısının fazla olmasının etkileşim oranına bir etki de bulunmadığının da altını çizmek gerekmektedir. Nitekim Twitter üzerinde 2,7 milyon ile en çok takipçiye sahip olan kadın gazeteci Ece Temelkuran ile yaklaşık 960 bin takipçisi olan Sedef Kabaş'ın etkileşim oranları arasında oldukça fark olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Sedef Kabaş'ın etkileşim oranının yüksek olması dijital şiddet mağduriyetini de doğrusal bir şekilde artırmıştır.

Kadın gazetecilerin ve kullanıcıların aralarındaki yakınlık düzeyi kişisel olmayan bir nitelik taşıdığından diğer dijital şiddet biçimleri olan siber takip ve siber sömürü içerikli yorumlarına rastlanmadığının altını çizmek gereklidir. Bununla birlikte kullanıcıların dijital şiddet gerçekleştirme motivasyonlarının yoğunlukla siyasi gündem ve kadın gazetecilerin ideolojik duruşu ile ilgili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kullanıcı yorumlarında kadın gazetecilerin siyasi/ideolojik duruşu ve geçmişine dair sürekli bir vurgunun olduğu dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak da gazetecilerin meslekleri, fiziksel görünüşleri ve kişisel özelliklerine göre anahtar

söylemlerin üretildiği, benzer ifadelerin ve nitelendirmelerin diğer kullanıcılar tarafından da dolaşımda tutulduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda araştırmaya dahil edilen bazı kadın gazetecilerin yoğunlukla hangi söylemler üzerinden ve hangi dijital şiddet davranışları genelinde mağdur edildiklerine değinmek yerinde olacaktır.

Twitter üzerinde etkileşim oranı en yüksek kadın gazetecilerden biri olan dolayısıyla dijital şiddete en çok maruz kalan gazeteci olan Nevşin Mengü, yukarıda sözü edilen duruma verilecek en iyi örneklerden bir tanesidir. Zira Nevşin Mengü'nün analize dahil edilen paylaşımlarına yapılan yorumlar içerisinde “ıslak, banyo ve duş” kelimelerini içeren söylemlerin sürekli dolaşımda olduğu ve bu söylemlerle bağlantılı olan hakaret, küfür, itibarın zedelenmesi gibi siber tacize yönelik pek çok kullanıcı yorumu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla yorum yapan kullanıcıların dijital şiddet motivasyonlarının siyasi/ideolojik gündem ve cinsel istek olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Üretilen bu söylemler dahilinde Nevşin Mengü'nün Twitter ortamında cinsel tacize en sık maruz kalan gazeteci olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Etkileşim oranı yüksek olan bir diğer gazeteci Sedef Kabaş'ın Twitter'da paylaştığı atasözü sonrası göz altına alınması olayı sonrasında kullanıcılar arasında “otel” söylemi viral hale getirilmiş ve bu söylem sıklıkla itham içerikli yorumlar arasında yer almıştır. Sedef Kabaş'ın mağduriyet yaşadığı dijital şiddet öğeleri ise özel hayata dair bilgilerin manipülasyonu, söylenti yayma, ifşa, hakaret, hedef gösterme ve itibarın zedelenmesi olarak kullanıcı yorumlarına yansımıştır. Ayrıca analiz edilen yorumlar içerisinde faillerin/kullanıcıların dijital şiddet gerçekleştirme motivasyonlarının yoğunlukla siyasi gündem olduğu görülmüştür.

Diğer yandan yine siyasi gündem motivasyonu ile homofobik nefret dilinin kullanıldığı dijital şiddet içeriklerinin varlığı da söz konusudur. Banu Güven'in *#LGBTİhaklarıinsanhaklarıdır* hashtagi ile Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'a cevap niteliğinde paylaştığı tweetine yapılan kullanıcı yorumları bunun en somut örneğidir. LGBTİ bireylerin haklarının olmadığına yönelik nefret dilinin kullanıldığı yorumlarda Müslüman olmayanların da ötekileştirildiği ve dışlandığı etnosantrik bir söylemin de üretildiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Banu Güven'in de sıklıkla cinsiyetçi söylemler ve homofobik saldırılar üzerinden dijital şiddeti deneyimlediğini söylemek mümkündür.

Faillerin/kullanıcıların siyasi gündem motivasyonu ile en çok mağdur ettiği gazetecilerden biri de Banu Avar'dır. Nitekim Banu Avar'ın hükümetin askeri ve siyasi politikalarına yönelik eleştirilerinden oluşan paylaşımları kendisinin aşağılanma, hakaret ve nefret söylemi ile karşılaşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Banu Avar söz konusu paylaşımları ile kullanıcılar tarafından Rus yanlısı olmakla itham edilmiş ve bağlantılı olarak milliyetçi tutumla ötekileştirildiği söylemlerin de hedefi olmuştur. Ayrıca bazı kullanıcı yorumlarında nefret dili kapsamında elen alınan “yaşlılık” söylemine sürekli bir vurgu yapıldığı ve bu yönde bir dijital şiddet uygulandığı dikkat çekmektedir.

Nefret söylemi şüphesiz ki çevrimiçi ortamda en sık karşılaşılan dijital şiddet davranışlarından biridir. Etnik gruplara, siyasi farklılıklara, dini ayrılıklara, cinsel yönelimlere ve cinsiyete karşı gerçekleştirilen nefret söylemi, gazeteci Şirin Payzın'ın sıklıkla mağduriyet yaşadığı dijital şiddet biçimi olmuştur. Şirin Payzın, özellikle Ayasofya'nın ibadete açılması ile ilgili paylaşmış olduğu tweeti ile milliyetçi tutum ve din içerikli ötekileştirmenin hedefi olmuştur. Bu kapsamda kullanıcı yorumları içerisinde ithamın da olduğu “PKK sevicisi, apocu, İslam düşmanı” gibi ifadeler ve ülkeden dışlayıcı söylemlerin varlığı dikkat çekmektedir.

Nihal Bengisu Karaca'nın ise siyasi duruşunun baskın söylem olarak kullanıldığı ve kullanıcı yorumlarının çoğunlukla bu söylemler etrafında şekillendiği dijital şiddet davranışlarına maruz kaldığı görülmektedir. Kullanıcıların sürekli geçmişe vurgu yaptığı yorumlarda sıklıkla “Gezi Parkı ve Kabataş yalanı” temalarına rastlanmaktadır. Nihal Bengisu Karaca bu temalar üzerinden “yalancı” olarak itham edilmiştir. Kullanıcıların ideolojik gündem motivasyonu ile gerçekleştirdiği dijital şiddet davranışları yorumlara itibara zarar verilmesi, hakaret, itham ve nefret dili olarak yansımıştır.

Bazı gazetecilerin dijital şiddet mağduriyetlerinin kullanıcıların etrafında birleştiği anahtar söylemi üzerinden gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda kodlama cetvelinde isim takma kategorisinde kodlanan ve dijital şiddet davranışı olarak nefret söylemini barındıran yorumlar içerisindeki “trol” ve “pelikan” nitelemeleri gazeteci Hilal Kaplan'ın iktidara yakınlığını sürekli vurgulayan anahtar söylemler olmuştur. Bununla birlikte Hilal Kaplan'ın *#ŞehitlerTepesiBoşDeğil*

hashtagli paylaşımı kullanıcıların öfkesi ile karşılaşmış ve yorumlara beddua/kötü dilekte bulunma davranışları olarak yansımıştır. Bununla birlikte yoğun olarak ideolojik gündem motivasyonu ile uygulandığı görülen dijital şiddet davranışları kullanıcı yorumlarına nefret söylemi, itham, itibarın zedelenmesi ve hakaret olarak yansımıştır.

Öte yandan takipçi sayısı fazla olmasına rağmen etkileşim oranı az olan gazeteci Ece Temelkuran'ın ezan paylaşımı dolayısıyla kullanıcıların yoğun saldırısına maruz kalmıştır. Kullanıcıların öfke motivasyonu gerçekleştirdiği dijital şiddet davranışı kendisinin “vatan haini, provokatör ve yalancı” söylemleri ile itham edilmesine ayrıca küfür ve hakarete maruz kalmasına neden olmuştur.

Takipçi sayısı ve etkileşim oranı ters orantılı olan kadın gazetecilerden biri de Ezgi Başaran'dır. Etkileşim oranı oldukça az olan Ezgi Başaran'ın tweetlerine yapılan yorumlar içerisinde kullanıcılar tarafından sıklıkla tekrarlanan bir söyleme rastlanmamıştır. Ancak değerlendirmeye alınan kullanıcı yorumları Ezgi Başaran'ın itham, hakaret, aşağılama, tehdit ve nefret dili davranışları ile dijital şiddete maruz kaldığını göstermektedir.

Kullanıcı yorumlarının genel bir değerlendirmesi yapıldığında ideolojik duruşları farklı olan gazetecilerin dijital şiddet mağduriyetlerinin çoğunlukla iktidara yakın olup olmamakla ilişkilendirildiği de görülmektedir. Şöyle ki muhalif olarak nitelendirilebilecek kadın gazetecilerin iktidar politikalarının eleştirisine yönelik tweetleri kendilerinin “vatan haini, pkk destekçisi, fetöcü, provokatör, islam düşmanı” yaftalamaları ile hedef gösterilmelerine sebep olmuştur. Bununla birlikte iktidara yakın gazeteci Hilal Kaplan yaptığı paylaşımlarla “trol, pelikan, saray yalakası” gibi ithamlara maruz kalmıştır. Önceleri iktidara yakınlığı ile bilinen fakat son dönemlerde hükümet politikalarını eleştiren Nihal Bengisu Karaca'nın ise muhalif kullanıcılar tarafından “Kabataş yalancısı” olarak; iktidar yakını olduğu düşünülen kullanıcılar tarafından ise saf değiştirmekle ve “fetöcü” olmakla itham edildiği görülmüştür. Bununla birlikte dijital şiddet faili olan kullanıcıların yorum yaptığı gazetecilere yönelik tutumları da kullanıcı profili ve kullanılan dilin ölçüsü ekseninde değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Örneğin Nevşin Mengü'nün paylaşımlarına yapılan yorumlarda kullanıcılar cinsel taciz, itibarsızlaştırma ve kadın

bedeninin metalaştırılması gibi ağır bir dile ve profile sahipken Hilal Kaplan'ın paylaşımlarına yapılan kullanıcı yorumlarındaki dil kendisinin kadın olma durumundan öte siyasi kimliği ile dijital şiddete maruz bırakıldığını göstermektedir. Bu bakımdan dijital şiddet faillerinin kullandığı dilin ölçüsü de ayrı bir araştırmaya konu olabilecek niteliktedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği bir alan ve kadını ikincil konuma iten her türlü eylemler bütünüdür. Kadına yönelik şiddet biçimleri, toplumların geçirdiği demografik, politik ve ekonomik değişiklikler ya da sosyal ve kültürel değişimlerle ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu değişimlerden biri yeni iletişim teknolojilerinin devreye girmesiyle yaşanmıştır.

Hiçbir olgunun toplumsal yapısından ayrı düşünülmemeyeceği görüşü temelinde kadına yönelik şiddetin de gelişen iletişim teknolojileri ile değişim ve dönüşüme uğradığını söylemek mümkündür. Değişen ve dönüşen şiddetin yeni yüzü olan dijital şiddet, dijital araçlar ve platformlar vasıtasıyla her geçen gün hızla büyüyen bir risk olarak kendini göstermektedir.

Dünya genelinde önemli dijital veriler sunan ve oldukça geniş kapsama sahip We Are Social 2021 Ocak Raporu verileri 7,83 milyar dünya nüfusunun yüzde 66'sının mobil telefon, yüzde 59,5'inin internet ve yüzde 53,6'sının da sosyal medya kullanıcısı olduğunu göstermektedir (Digital 2021, 2021). Oranlara bakıldığında dünya nüfusunun yarısından fazlasının internet kullanıcısı olması ve bu oranın her geçen gün artması, kullanıcıların yasadışı ve zararlı içeriğe maruz kalma riskini de artırmakta ve bunun kontrol altına alınması neredeyse imkansız hale gelmektedir. Dijital kullanım verileri ve kadına yönelik şiddet oranları göz önünde bulundurulduğunda dijital şiddetten en çok etkilenenlerin de kadınlar olabileceğini varsaymak yerinde olacaktır.

Elbette dijital şiddetin mağdur potansiyeli tüm yeni medya kullanıcılarıdır, bu bağlamda dijital şiddete maruz kalan taraf erkekler veya nefret söyleminin direkt muhatabı olan LGBTİ bireyler de olabilmektedir. Fakat dijital şiddetin de çevrimdışı şiddetin bir uzantısı olduğu ön kabulüyle kadınların dijital şiddet ile daha sık karşılaştığını söylemek yerinde olacaktır. Zira erkeklerin cinsiyetlerinden dolayı herhangi bir şiddet türünün öznesi olma ihtimali kadınlara göre azdır. Çevrimdışında

fiziksel şiddet, cinsel istismar, taciz, ısrarlı takip ve tehdit gibi pek çok şiddet türünü sıkça tecrübe eden kadınların çevrimiğinde de benzer şiddet türevlerine benzer sıklıkta maruz kaldığı ve kalacağı aşıkardır. Bu durumda erkek egemen yapının ötekisi konumuna itilen kadınların çevrimdışında olduğu kadar çevrimiçi alanlarda da güvenli bir ortama ihtiyaçları olduğunu söylemek gereklidir.

Dijital şiddetin görünür olmaması, mağdurları ve konunun taraflarınca bilinmemesi veya görmezden gelinmesi şüphesiz ki ataerkil yapının teknoloji üzerindeki hakimiyetini daha da perçinlemektedir. Bu varsayım doğrusalında, toplumsal cinsiyet temelinde ele alınan bu çalışma ile henüz üzerine tartışılmayan, sorunsallaştırılmayan ve ülkemizde henüz bir politika geliştirilmeyen kadına yönelik dijital şiddeti görünür kılarak konunun tüm tarafları üzerinde -dijital şiddeti deneyimleyenler, politika yapıcılar, sivil toplum kuruluşları, hizmet sağlayıcıları ve uygulama geliştiricileri- dijital şiddet farkındalığı oluşturulması amaçlanmıştır.

Kadına yönelik gerçekleştirilen geleneksel şiddetin yeni yüzü olan ve çevrimiçi ortamlardan beslenerek büyüyen, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten ve çevrimdışı şiddete dönüşmesi olası olan dijital şiddetin hangi şekillerde deneyimlendiğini, bu şiddetin mağdurlarının ne şekilde etkilendiğini, dijital şiddete karşı nasıl direnildiğini ve buna karşı nasıl mücadele edildiğini görünür kılmak son derece önemlidir. Bu düşünce temelinde yapılan bu çalışma ile kadın gazetecilerin dijital şiddet deneyimleri, dijital şiddet maruz kalma biçimleri, dijital şiddetin hangi motivasyonlarla uygulandığı ve Twitter ortamında dijital şiddetin ne şekilde gerçekleştiği araştırılmıştır.

Toplumsal cinsiyet ekseninde şekillenen ve kadına yönelik şiddetin kapsamlı bir şekilde ele alındığı bu çalışmanın temel anlayışlarından biri kadına yönelik şiddetin köklerinde ataerkil toplum yapısı olduğu düşüncesidir. Bu düşünce beraberinde feminist teori çatısı altında ele alınan çalışmanın kuramsal dayanağını radikal feminizm oluşturmaktadır. Nitekim radikal feminizm, kadına yönelik şiddetin temelinde ataerkil toplum yapısının olduğunu ve ataerkilliğin, kadınları kontrol altına almak ve onları ast konumunda tutmak için gerek ideolojik gerekse ekonomik ve fiziksel gücün kullanıldığı erkek merkezli bir sistem olduğunu savunmaktadır.

Radikal feminizm ve dijital şiddet arasındaki ilişkinin ortaya konulduğu bu çalışma ile elde edilen önemli sonuçlardan biri teknolojinin de eril bir yapıya sahip

olduğu gerçeğidir. Dijital şiddetin de ataerkil düzenin, cinsiyet rollerinin ve kadının üzerindeki hakimiyetin sürdürülmesi ve güçlendirilmesi isteğine aracılık ettiği görüşünden hareketle teknolojinin de bir cinsiyeti olduğunu ve radikal feminizm ile dijital şiddet arasındaki ilişkinin de ataerki sorunsalına işaret ettiğini söylemek gereklidir. Bu kapsamda incelenen yorumlardaki dijital şiddet içeriklerinin yüzde 70 oranında erkek kullanıcılara ait olması bu ilişkinin en somut kanıtlarından biridir.

Bu çalışma ile elde edilen önemli sonuçlardan biri de yeni medyanın şiddet ile olan ilişkisine dair çıktılarıdır. Öyle ki şiddetin detaylı bir biçimde ele alındığı çalışmanın birinci bölümünde medya ve şiddet ilişkisi çerçevesinde yapılan pek çok çalışmanın yoğunlukla televizyon özelinde gerçekleştirildiğine değinilmiştir. Bu noktada televizyonun yarı dolayimli etkileşim özelliği göz önünde bulundurulduğunda medya ve şiddet ilişkisinin, izleyicilerin /okuyucuların görece pasif olduğu bir etkileşim ortamında ele alındığının altını çizmek gerekmektedir. Ayrıca izleyicilerin/okuyucuların şiddete karşı edilgen bir konumda olduğunu ve yapılan çalışmaların da medyadaki şiddetin etkilerine yönelik araştırmalar genelinde çerçevelendiği görülmektedir.

Öte yandan yeni medya ve şiddet arasındaki ilişkinin dolayimli bir etkileşim ortamında gerçekleştirildiği yeni medyanın özellikleri ile birlikte düşünüldüğünde, yeni medyadaki şiddetin kullanıcılar tarafından yeniden üretilebilen bir olgu olduğu açık bir şekilde görülecektir. Nitekim etkileşimsellik özelliği temelinde katılımın esas olduğu yeni medyada kullanıcılar üretmiş oldukları içeriklerin aynı zamanda tüketicisi konumundadır. Geline nokta yeni medya ve şiddet ilişkisine dair elde edilen önemli sonuç, kullanıcıların şiddet üretimine aktif olarak katıldığı, bu bağlamda şiddetin üretkeci olduğu ve şiddetin yeniden üretilen bir olgu olduğudur.

Kadınların dijital şiddeti yeni medya ortamında farklı biçimlerde deneyimlediği varsayımıyla şekillenen bu çalışmanın örneklemini kadın gazeteciler oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçların varsayım ile örtüştüğü bu çalışmada kadın gazetecilerin sıklıkla maruz kaldığı dijital şiddet davranışlarının taciz, hakaret, itibarsızlaştırma, söylentiye maruz kalma, özel hayat ile ilgili bilgilerin manipülasyonu ve nefret söylemi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Twitter ortamında etkileşim oranının yüksek olması maruz kalınan dijital şiddetin oranını da artırmıştır. Sonuç olarak, gazetecilerin meslek gereklerini dijital kamusalda yerine getirmesine imkan

veren Twitter ortamında kadın gazeteciler, her geçen gün dijital şiddetin daha çok hedefi haline gelmektedir.

Bu sonuçlar beraberinde öncelikle kadına yönelik şiddetin henüz üzerine tartışılmayan ve herhangi bir politika geliştirilmeyen biçimi olan dijital şiddetin bilançosunu ortaya koymak için durum analizi çalışmalarına ağırlık vermek, bununla birlikte dijital şiddeti taraflarıyla birlikte ele alıp görünür kılmak, gerek politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları gerek medya gerekse hizmet sağlayıcıları ve uygulama geliştiricileri üzerinde farkındalık oluşturmak yapılacak çalışma ve araştırmaların öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır.

Kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi, şiddet mağduru kadınların ve kız çocuklarının korunması, onlara destek mekanizmalarının sağlanması ve hukuki olarak etkin bir soruşturmanın yürütülmesi adına İstanbul Sözleşmesi'nin sağlam bir teminat olduğu su götürmez bir gerçektir. Dijital şiddet faillerine halihazırda var olan birçok yasa ile yaptırım uygulanması söz konusu olsa da konunun kadın ve dijital şiddet özelinde ele alınması İstanbul Sözleşmesi'nin varlığı ile mümkündür. Dolayısıyla İstanbul Sözleşmesi'nin ülkemizde tekrar uygulamaya konulması, kadına yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve gerekli uygulamaların sağlanması noktasında önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Kanada, Avusturalya ve Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de kadın ve kız çocuklarına yönelik dijital şiddet özelinde yasa çıkarılması ve uygulamaya geçirilmesi son derece gereklidir.

Öte yandan dijital şiddet kavramsallaştırması noktasında tek bir terminolojide mutabık kalınması hem dijital şiddet eylemlerinin ve failin tespit edilmesi hem de alan yazının tüm araştırmalarına sağlıklı bir şekilde ulaşılması açısından elzemdir. Ayrıca internet hizmet sağlayıcılarının dijital şiddet faillerinin tespiti noktasında sistemsel düzenlemeler yapması ve bu konuda hem politika yapıcılar ile hem de sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde olması farkındalığın artırılmasında bir çözüm yöntemidir.

Dünya genelinde sosyal medya istatistikleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal ağlarda karşılaşılan dijital şiddete yönelik şikayet butonlarının daha aktif olması ve şikayetleri detaylı bir şekilde inceleyecek uzman bir grubun bulunması gerekmektedir. Ayrıca, sosyal ağlarda metin temelli içeriklerde yer alan küfür, şantaj, hakaret, taciz ve nefret içerikli yasaklı kelimelerin ilgili uygulama tarafından

oluşturulacak algoritmalar ile direkt silinmesi de dijital şiddetin yayılımının azaltılmasında etkili olabilecek yöntemlerden biridir.

Dijital şiddetin mağdurları tarafından sıkça deneyimlenmesine rağmen bunun farkında olunamaması en önemli sorunların başında gelmektedir. Bu noktada toplumun her kesiminin dijital şiddet konusunda bilgilendirilip farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Özellikle ilköğretimden başlayarak öğrencilere toplumsal cinsiyet ve yeni medya okuryazarlığı dersi kapsamında dijital şiddet eğitimi verilmeli; kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan kadınların farkındalıklarının artırılması noktasında ilgili kurum ve kuruluşlarca gerekli bilgilendirmeler yapılmalı; konunun taraflarından biri olan kolluk kuvvetlerine eğitim verilerek dijital şiddete karşı bilinçli ve dikkatli olmaları sağlanmalı ayrıca konu ile ilgili olarak tüm taraflar bilgilendirilmelidir. Bununla birlikte ulaşılabilirliğin daha hızlı ve etkin olması adına kadına yönelik dijital şiddetin farkındalığına ve bu konuda alınacak önlemlere yönelik medya ve yeni medyada ilgili bilgilendirici içeriklerin, kamu spotlarının sürekli dolaşımında olması gerekmektedir.

Yapılan bu araştırma kadın gazetecilerin Twitter platformu üzerindeki dijital şiddet deneyimlerini içerik analizi yöntemi ile inceleyen bir çalışmadır. Dolayısıyla bu çalışma yalnızca bir meslek grubunu ve belirli bir dönemi kapsadığından sınırlıdır. İlerleyen dönemlerde dijital şiddet üzerine yapılacak araştırmalarla dijital şiddet araştırmalarının çeşitlendirilmesi ve kapsamının genişletilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda durum tespiti noktasında farklı meslek gruplarında bulunan kadınların dijital şiddet deneyimleri, farkındalıkları ve dijital şiddetle mücadelelerine yönelik yapılacak nitel, nicel ve karma araştırmalara ihtiyaç vardır. Bununla birlikte dijital şiddetin muhatabı olan tüm aktörlerin dijital şiddet farkındalıklarına yönelik çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan sadece kadınların değil erkeklerin de dijital şiddet deneyimlerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte madun grupların dijital şiddet mağduriyetleri ve bununla başa çıkma yöntemlerinin cinsiyet ya da sosyal statü gibi değişkenler temelinde ele alınması, ayrıca bunun da kültürel çalışmalar bağlamında değerlendirilmesi, gelecek araştırmalara ışık tutacaktır.

Twitter’da analiz edilen yorumların yüzde 16’sının kadın kullanıcılara ait olması, hemcinsler arasındaki dijital şiddetin varlığına işaret etmektedir. Yorumlar

içerisinde kadın kullanıcıların taciz, küfür, aşağılama, hakaret etme ve nefret dili içeriklerine rastlanmakla birlikte kadın kullanıcılar tarafından cinsiyetçi söylem ve eril bir dil kullanarak kadın gazetecilere dijital şiddet uygulaması dikkat çekicidir. Bu bağlamda hemcinsler arasındaki dijital şiddet ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yeniden üretiminin, üzerine düşünülmesi ve araştırılması gereken önemli bir konu olduğunun altını çizmek gereklidir.

KAYNAKÇA

- Ackerly, B. A. (2001). Feminist theory: liberal. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 5499–5502. doi:10.1016/b0-08-043076-7/03946-2
- Adams, C. (2018). They go for gender first. *Journalism Practice*, 12:7, 850-869
https://www.researchgate.net/publication/319017802_They_Go_for_Gender_First_The_nature_and_effect_of_sexist_abuse_of_female_technology_journalists adresinden edinilmiştir.
- Aftab, P. (2015, August). What is cyberbullying, exactly. Stop Cyberbullying. Retrieved August 2, 2015 from
http://www.stopcyberbullying.org/what_is_cyberbullying_exactly.html adresinden edinilmiştir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2016). *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı (2016-2020)*,
<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı-2016-2020-icin-tiklayiniz.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Akıncı, V., Beril Z. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 20(5), 3348-3382.
- Alankuş, S. (2007). Neden kadın odaklı habercilik? Alankuş, S. (Der.), *Kadın odaklı habercilik* içinde, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Altınay, A. ve Arat, Y. (2008). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Punto Yayın.
- Anderson, P. (2007). What is web 2.0? Ideas, technologies and implications for education, *JISC Technology and Standards*,
<http://www.jisc.ac.uk/media/documents/techwatch/tsw0701b.pdf> adresinden edinilmiştir.

Arslantaş-Toktaş, S. vd. (2012). *Dijital gözetim; T.C. kimlik numarasından e-kimlik kartlarına yurttaşın sayısal bedenlenişi*. Alternatif Bilişim Derneği Yayınları. <http://ekitap.alternatifbilisim.org/turkiyede-dijital-gozetim.html> adresinden edinilmiştir.

Ayan, S. (2010). *Aile ve şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Bak, G. ve Eşidir, O. V. (2019). X kuşağında siber zorbalık: Nitel bir araştırma, *Social Sciences Studies Journal*, 5(36), 2913-2919. DOI:10.26449/ssj.1539.

Banu Avar'ın tweet içerikleri, <https://twitter.com/AvarBanu> adresinden edinilmiştir.

Banu Güven'in tweet içerikleri, <https://twitter.com/banuguven> adresinden edinilmiştir.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları*, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/558_1.pdf adresinden edinilmiştir.

Baştürk Akça, E. (2014). Dijital bölünme kavramı bağlamında Türkiye'de ortaokul öğrencilerinin internet ve sosyal ağ kullanımları: Gaziantep ili örneği. Alver, F. (Ed), *I. Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s.2-21). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Baştürk Akça, E. ve Ergül, S. (2019). Kitle iletişim çalışmaları alanında toplumsal cinsiyet çalışmalarının gelişimi; temel yaklaşımlar ve çalışmalar üzerinden bir çerçeve çizme çabası. Yavuz, Ş. (Der.) *Toplumsal cinsiyet ve medya temsilleri* içinde, İstanbul: Heyemola Yayınları.

Bayram, N. ve Sayılı, M. (2013). Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71 (1), 107-116, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9188/115161>.

- Bauman, S. (2015). Adult cyberbullying. *Cyberbullying, what counselors need to know*, içinde (s. 127-136). Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Beauvoir, S. (2019a). *İkinci cins-olgular ve efsaneler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Beauvoir, S. (2019b). *İkinci cins-yaşanmış deneyim*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Belsey, B. (2006). Cyberbullying: An Emerging Threat to the Always on Generation. <http://www.cyberbullying.ca> adresinden edinilmiştir.
- Berber, N. (2016). Kadına yönelik şiddet. F. Saygılıgil, (Der.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Berktaş, F. (2013). *Toplumsal cinsiyet çalışmaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Berktaş, F. (2010). *Tarihin cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet*. (K. Ay, Çeviri). İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı.
- Bilişli, Y. ve İşler, L. (2019). Medyada kadın temsiller. H. Çiftçi (Ed.), *Yeni medya halkla ilişkiler ve iletişim* içinde. Ankara: İksad Yayınevi.
- Binark, M. (2007). *Yeni medya çalışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2013). *Ayin karanlık yüzü: Yeni medya ve etik*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Binark, M. (2015). *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Binark, M. (2010). Nefret söyleminin yeni medya ortamında dolaşıma girmesi ve türetilmesi. T. Çomu (Der.). *Yeni medyada nefret söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Binark, M. ve Löker, K. (2011). *Sivil toplum örgütleri için bilişim rehberi*. Ankara: STGM.

Binark, M. ve Çomu, T. (2012). Sosyal medyanın nefret söylemi için kullanılması ifade özgürlüğü değildir!”, <https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/> adresinden edinilmiştir.

Binns, A. (2017). Fair game? Journalists' experiences of online abuse. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 6 (2), 183-206. https://www.researchgate.net/publication/318109160_Fair_game_Journalists'_experiences_of_abuse_online adresinden edinilmiştir.

Blackstone, A. (2003). Gender roles and society. In J. R. Miller, R. M. Lerner, & L. B. Schiamberg (Eds.), *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*, (pp. 335–338). Santa Barbara: ABC-Clio.

Boomsocial (2021). *Twitter basın-yayın gazeteciler sektörü hesapları*. <https://www.boomsocial.com/Twitter/UlkeAltSektor/turkey/basin-yayin/gazeteciler> adresinden edinilmiştir.

Bozkurt, V. (2003). “Yıkıcı Gemeinschaft”tan ‘Öteki’siz postmodern kabilelere: Sanal cemaatler. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 3(1), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iscguc/issue/25516/269124> adresinden edinilmiştir.

- Burton, P.&Mutongwizo, T. (2009). Inescapable violence: Cyber bullying and electronic violence against young people in South Africa. *Centre For Justice And Crime Prevention*, 8, 1-12.
- Burstow, B. (1992). *Radical feminist therapy: working in the context of violence*. California: SAGE Publications.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet belası*. (B. Ertür, Çeviren). İstanbul: Metis Yayınları.
- Can, H. (2006). Aristoteles'te katharsis kavramı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 63-72.
- Castells, M. (2008). *Ağ toplumunun yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cormode, G.& Krishnamurthy, B. (2008). Key Differences Between Web 1.0 and 2.0. *First Monday*, 13 (6), DOI: <https://doi.org/10.5210/fm.v13i6.2125>.
- Coronavirus: 'Revenge porn' surge hits helpline (2020). *BBC*. <https://www.bbc.com/news/stories-52413994> adresinden edinilmiştir.
- Council of Europe (2018). *Mapping study on cyberviolence*, <https://rm.coe.int/t-cy-mapping-study-on-cyberviolence-final/1680a1307c> adresinden edinilmiştir.
- Council of Europe (2011). Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e> adresinden edinilmiştir.
- Çakır, S. (2007). Medya ve şiddet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 43, 161-180.
- Çizmecı, E. (2014). Danah Boyd'da sosyal ağlar ve gençlik. M. Çakır (Ed.). *Yeni medyaya eleştirel yaklaşımlar*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

- Çomu, T. (2012). *Video paylaşım ağlarında nefret söylemi: YouTube örneği*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çomu, T. ve Binark, M. (2013). Yeni medya ortamlarında nefret söylemi. M. Çınar (Ed.). *Medya ve nefret söylemi*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Di Martino, V. (2002). Violence at the workplace: The global response, *Afr Newslett on Occup Health and Safety*, 12, 4–7.
- Dikmen, M. ve Tuncer, M. (2017). Akademisyenlerin siber zorbalığa yönelik algıları ve mücadele etme yöntemleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 675-686.
- Direk, Z. (2019). *İkinci Cinsiyet: Olgular ve Efsaneler*. (G. Savran Çeviren). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Di Stefano, C. (2015). Marxist feminism. M.T. Gibbons (Ed.). *The Encyclopedia of Political Thought*, <https://doi.org/10.1002/9781118474396.wbept0653>
- Donovan, J. (2014). *Feminist teori*, (A. Bora, M. Ağduk Gevrek ve F. Sayılan, Çeviri). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durna, T., Binark, M. ve Bayraktutan, G. (2019). *İletişim hakkı ve yeni medya tehditler ve olanaklar*. T. Durna (Ed.). Ankara: Um:ag Vakfı Yayınları.
- Ece Temelkuran'ın tweet içerikleri, <https://twitter.com/ETemelkuran> adresinden edinilmiştir.
- Ecevit, Y. (1998). Türkiye'de ücretli kadın emeğinin toplumsal cinsiyet temelinde analizi. *75 yılda kadınlar ve erkekler içinde* (s.267-284.). İstanbul: Tarih Vakfı.

- Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ekşi, H. ve Yaman, E. (2010). *Çocuk ve ergende şiddet; karma metodolojiye dayalı bir alan çalışması*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Erdoğan, İ. (1998). Gerbner'in ekme tezi ile anlattığı öyküler üzerine bir değerlendirme. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 1(2), 149-180.
- Erbaysal Filibeli, T. (2018). Kullanıcı türevli içerik ve yurttaş medyası: Haberin dönüşümü, sınırlar ve olanaklar. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 29, 453 – 469.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık, *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erkayhan, Ş. (2013). Küresel yerel ölçekte ağ kültürü ve sosyal medya. C. Bilgili ve G. Şener (Ed.). *Sosyal medya ve ağ toplumu: kültür, kimlik, siyaset* içinde. İstanbul: Reklam Yaratıcıları Derneği.
- Erkek şiddetinin grafiği (2019). Bianet. <https://bianet.org/1/142/219903-erkek-siddetinin-2019-grafigi> adresinden edinilmiştir.
- Erol, DD. (2014). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkiye yazılı basınında şiddet haberleri ve haber fotoğrafları. H. Kuruoğlu ve B. Aydın (Ed.). *Toplumsal cinsiyet ve medya* içinde. Detay Yayıncılık: Ankara.
- Erzurum, F. (2014). Televizyon ana haberlerinde kadınların temsil biçimleri. H. Kuruoğlu ve B. Aydın (Ed.). *Toplumsal cinsiyet ve medya* içinde. Detay Yayıncılık: Ankara.
- European Institute for Gender Equality (2017). Cyber violence against women and girls, <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls> adresinden edinilmiştir.

European Parliament's Committee on Women's Rights and Gender Equality (2018), *Cyber violence and hate speech online against women*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf) adresinden edinilmiştir.

European Union Agency for Fundamental Rights (2014). *Violence against women: an EU-wide survey*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance_en_0.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights, (2014). *Violence Against Women: an EU-Wide Survey, Results at a Glance*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_en.pdf adresinden edinilmiştir.

Ezgi Başaran'ın tweet içerikleri, <https://twitter.com/ezgibasaran> adresinden edinilmiştir.

Fascendini, F.& Fialová, K. (2011). Voices from digital spaces: Technology related violence against women, *Association for Progressive Communications (APC)*. https://www.apc.org/sites/default/files/APCWNSP_MDG3advocacypaper_full_2011_EN_0.pdf adresinden edinilmiştir.

Fawole, O. (2008). Economic violence to women and girls- is it receiving the necessary attention? *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3), 167-177.

Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği*, (Y. Salman, Çeviren). İstanbul: Payel Yayınları.

George, C. & Scerrii, J. (2007). Web 2.0 and user-generated content: Legal challenges in the new frontier, *journal of information. Law and Technology*, 2-22. https://warwick.ac.uk/fac/soc/law/elj/jilt/2007_2/george_scerri adresinden edinilmiştir.

George, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 1, 175-194.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. C. Güzel (Hazırlayan). Kırmızı Yayınları, İstanbul.

EVAW (2020). *Online abuse during COVID-19*. <https://www.endviolenceagainstwomen.org.uk/wp-content/uploads/Glitch-and-EVAW-The-Ripple-Effect-Online-abuse-during-COVID-19-Sept-2020.pdf> adresinden edinilmiştir.

Global Media Monitoring Project (2015). *'Who Makes the News'*. UK: World Association for Christian Communication. http://cdn.agilitycms.com/who-makes-the-news/Imported/reports_2015/global/gmmp_global_report_en.pdf adresinden edinilmiştir.

Gökçe, O. (2019). *Klasik ve nitel içerik analizi felsefe, yöntem ve uygulama*. Çizgi Kitabevi: Konya.

Hardaker, I. & McGlashan, M. (2016). Real men don't hate women: Twitter rape threats and group identity. *Journal of Pragmatics*, 91, 80-93. Doi: 10.1016/j.pragma.2015.11.005

Halder, D. & Jaishankar, K. (2009). *Cyber socializing and victimization of women*. *The Journal on Victimization*, 12(3), 5-26.

Hartmann, H. (2016). Marksizmle feminizmin mutsuz evliliği. G. Acar-Savran ve N. Tura Demiryontan (Der.). *Kadının görünmeyen emeği* içinde. İstanbul: Yordam Kitap.

Hiremath, B. K. & Kenchakkanavar, A. (2016). An alteration of the web 1.0, web 2.0 and web 3.0: A comparative study. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*, 2 (4), 705-710.

Hobart, M. (1996). Şiddet ve susku: Bir eylem siyasasına doğru. *Cogito*, 6-7, 54-64.

hooks, bell (1984). *Feminist theory from margin to center*. United States: South End Press.

hooks, bell (2012). *Feminizm herkes içindir, tutkulu politika*. E., Aydan, B., Kurt, Ş. Özgün, (A.Yıldırım, Çeviri). İstanbul: BGST Yayınları.

Huang, Y., Chou, C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26, 1581-1590.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü- HÜNEE (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi-ana-rapor.pdf> adresinden edinilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü- HÜNEE (2014). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırması özet rapor* <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/ozetraporurkceweb.pdf> adresinden edinilmiştir.

International Center for Research on Women (2018). *Technology-facilitated gender-based violence: What is it, and how do we measure it?* https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2018/07/ICRW_TFGBVMarketing_Brief_v8-Web.pdf adresinden edinilmiştir.

Internet Governance Forum (2015). *Online abuse and gender-based violence against women*, <http://www.intgovforum.org/cms/documents/best-practice-forums/623-bpf-online-abuse-and-gbv-against-women/file> adresinden edinilmiştir.

Işık, M. vd. (2010). *Televizyon ve çocuk*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

İspir, B. (2013). Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişimi. M. C. Öztürk (Ed.). *Dijital iletişim ve yeni medya* içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Jensen, R. (2021). Getting radical: Feminism, patriarchy, and the sexual-exploitation industries. *Dignity: A Journal of Analysis of Exploitation and Violence*, 6(2), DOI: 10.23860/dignity.2021.06.02.06.

Jatmiko, M. I., Syukron, M. & Mekarsari, Y. (2020). Covid-19, harassment and social media: A study of gender-based violence facilitated by technology during the pandemic. *The Journal of Society and Media*, 4(2), 319-347.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW), Resmi Gazete, 14 Ekim 1985, sayı:18898 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf> adresinden edinilmiştir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). *2008 mali yılı performans programı*. [http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/vjzSS+Kadinin Statüsü Genel Müdürlüğü 2008 PP.pdf](http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/vjzSS+Kadinin+Statusu+Genel+Mudurlugu+2008+PP.pdf) adresinden edinilmiştir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Komitesi (CEDAW) (2017). Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin 35 sayılı genel tavsiye. <https://kadinininsanhaklari.org/wpcontent/uploads/2018/08/CEDAW-General-Recommendation-35-%c3%a7eviri-Nazan-Moro%c4%9flu.pdf> adresinden edinilmiştir.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, F. Özbay, Çeviri). İstanbul: Metis Yayınları.

Kesim, S. ve Kar, A. (2003). Alternatif Bir Sosyalleşme Zemini Olarak Siber Alan ve Sanal Cemaatler. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 35 (3), 1-24.

- Kietzmann, J.H., Hermkens, K., McCarthy I.P. & S.Silvestre, B. (2011). Social media? get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 54 (3), 241-251.
- Kılıç, Z. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde kadın hareketine genel bir bakış. A. Bertay Hacımiraçoğlu (Der.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı: 325-346.
- Kowalski, R. & Limber, P. S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *J Adolescent Health*, 41, 22–30.
- Köknal, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: A study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 9, 372-392.
- Mackay, F. (2015). *Radical feminism feminist activism in movement*. UK: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/9781137363589.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akınhay ve D. Kömürçü (Çeviren). Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. C. Muhtaroglu (Çeviren). İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları.

- Miller, K. & Lewis, S. (2020). Journalists, harassment, and emotional labor: The case of women in on-air roles at US local television stations. *Journalism*. doi:10.1177/1464884919899016.
- Mohammadi, L. (2020). Cyber violence against young women during COVID-19. *COMeIN*,102, 2014-2226. <https://doi.org/10.7238/c.n102.2060>
- Moroğlu, N. (2018). Birleşmiş Milletlerden şiddetle mücadelede kararlı bir adım. <https://nazanmoroglu.com/wp-content/uploads/2018/11/CEDAW-Genel-Tavsiye-No.-35.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve toplum*. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yayınları.
- Muşmal, H. ve Gürbüz, İ. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri:Nitel, nicel ve karma tasarımlar için bir rehber*. Ş. Aslan (Ed.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Naik, U. & Shivalingaiah, D. (2008). Comparative study of web 1.0, web 2.0 and web 3.0. *6th International Caliber*, 28-29. DOI:[10.13140/2.1.2287.2961](https://doi.org/10.13140/2.1.2287.2961).
- Naiman, J. (1988). *Marksizm ve feminizm*. S. Özkal (Çeviren). İstanbul: Amaç Yayınevi.
- Nas, A. (2015). Kadına yönelik simgesel şiddet aracı olarak temizlik ürünleri reklamlarının eleştirel analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 24, 11-30.

Nevşin Mengü'nün tweet içerikleri, <https://twitter.com/nevsinmengu> adresinden edinilmiştir.

Nihal Bengisu Karaca'nın tweet içerikleri, <https://twitter.com/nibenka> adresinden edinilmiştir.

Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society, towards a new society*. England: Gower Publishing Company Limited.

O'Reilly, Tim (2005). *Web 2.0: Compact definition?* <http://radar.oreilly.com/2005/10/web-20-compact-definition.html> adresinden edinilmiştir.

Oskay, Ü. (2010). *Yıkanmak istemeyen çocuklar olalım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özdemir, E. (2016). Türkiye'de feminist hareket/örgütlenme tarihi. F. Saygılıgil (Der.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.

Özer, Ö. (2010). *Medyada şiddet kültürü-bu öyküde sen anlatılıyorsun*. İstanbul: Literatürk Yayınları.

Özkan, G. (2017). Kadına yönelik şiddet -aile içi şiddet ve konuya ilişkin uluslararası metinler üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 533–564.

Özsoy, A. (2019). Yerli televizyon dizilerinde farklılaşan toplumsal cinsiyet temsilleri üzerine bir tartışma. Ş. Yavuz (Der.). *Toplumsal cinsiyet ve medya temsilleri* içinde, İstanbul: Heyamola Yayınları.

Pain, P. & Chen, V. (2019). This reporter is so ugly, how can she appear on tv? *Journalism Practice*, 13(2), 140-158. doi: 10.1080/17512786.2017.1423236.

Patchin W. J. & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.

Patchin, Justin W. and Sameer Hinduja (2010). Cyberbullying and Self-Esteem. *Journal of School Health*, December 2010, Vol. 80, No. 12.

Pew Research Center (2017). *Online harassment 2017*, https://assets.pewresearch.org/wpcontent/uploads/sites/14/2017/07/10151519/PI_2017.07.11_Online-Harassment_FINAL.pdf adresinden edinilmiştir.

Polat, O. (2017). *Şiddet*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Quilt.AI and ICRW (2021). *Covid-19 and online violence in India: Digital intelligence report*. <https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2021/04/Ex-Summary-Online-Violence-during-Covid-in-India.pdf> adresinden edinilmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (2018). *İzleyici bildirimleri ve sektörel istatistikler*. <https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/Kamuoyu/2018yilinisanaayivatan-dasbildirimleriraporu.pdf> adresinden edinilmiştir.

Rai, S. K. (2017). Globalization and digital violence against women in new media. *International Journal of Applied Research*, 3(6), 961-966.

Sancar, S. (2014). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti, erkekler devlet kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sarışın, M. (2020). Medya sektöründe çalışan kadınların konumu ve yaşadıkları zorluklar: Ordu yerel medyasında çalışan kadınlar ve ulusal gazete künyelerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 16-29. DOI: 10.35333/mukatcad.2020.213.

Scott, J. W. (2010). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi. (D. Demirler ve F. Dinçer, Çeviri). *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar Dergisi*, 12, 112-138.

Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.

Singh, K. & Gulati, D. (2011). Technological march from web 1.0 to web 3.0: A comparative study. *Library Herald*, 49(2), 146-157.

Signorelli, N., Gerbner, G. & Morgan, M. (1995). Violence on television: The cultural indicators Project. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 39(2), 278-283.

Slonje, R., Smith, P. K., Frisén, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32.

Somersan, S. (1996). *Şiddetin iki yüzü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şirin Payzın'ın tweet içerikleri, <https://twitter.com/siring> adresinden edinilmiştir.

Sütçü, C. (2012). Sosyal medyaya girmeden önce bilinmesi gerekenler. D. Yengin (Ed.). *Yeni medya ve...* içinde, İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Şener, G. (2013). Sosyal medyada mahrem ilişkiler, gözetleme ve dijital şiddet. *Akademik Bilişim Konferansı*, Antalya.

Şener, G. vd. (2016). Medya ve toplumsal cinsiyet. F. Saygılıgil (Der.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.

Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği (2019). *Cinsiyetçi dijital şiddetle mücadele rehberi*. G. Şener vd. (Ed.). <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/cinsiyetci-dijital-siddetle-mucadele-rehberi.pdf> adresinden edinilmiştir.

- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 3(5), 163-175.
- Tekeli, Ş. (1998). Birinci ve ikinci dalga feminist hareketlerin karşılaştırmalı incelenmesi üzerine bir deneme. A. Berktaş Hacımırzaoğlu (Der.). *75 yılda kadınlar ve erkekler*, içinde (s.325-346). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Temur Şimşekcan, N. (2018). *Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin başka bir biçimi: Siber şiddet* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Thompson, J. B. (2008). *Medya ve modernite*. (S. Öztürk, Çeviri). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Tokgöz, O. (2015). *İletişim kuramlarına anlam vermek*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği (TBİD) (2021). *Türkiye’de dijital şiddet araştırması*. <https://dijitalsiddet.org/wp-content/uploads/2021/09/konda-rapor-8eylul.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Tong, R. (2018). *Feminist thought: A more comprehensive introduction*. Boulder, CO: Westview Press.
- Törenli, N. (2005). *Yeni medya, yeni iletişim ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Trend, D. (2007). *Medyada Şiddet Efsanesi*. (G. Bostancı, Çeviri). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuchman G. (2000). The symbolic annihilation of women by the mass media. In Crothers L., Lockhart C. (Eds), *Culture and politics*. New York: Palgrave Macmillan.

Turam, E. (1996). *TV'deki şiddetin çocuklara etkileri üzerine farklı bir bakış*. (Cogito 6-7). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları,

Turan, N., Polat, O., Karapirli, M.; Uysal, C.; Turan, S. G. (2011). The new violence type of the era: Cyber bullying among university students: Violence among university students. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, 17(1), 21-26. <https://doi.org/10.1016/j.npbr.2011.02.005>.

Türkçe Etimolojik Sözlük (2020). *Şiddet sözcüğünün etimolojisi*. <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/%C5%9Fiddet> adresinden edinilmiştir.

Türk Dil Kurumu (2020). *Şiddet sözcüğü*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.

Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi (TAEM) (2020). *Dünya ekonomik forumu küresel cinsiyet eşitsizliği endeksi*. https://elb.tmseveti.com/media/web_content/dunya-ekonomik-forumu-kuresel-cinsiyet-esitsizligi-endeksi-2020pdf None 8IMM.pdf adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). *İşgücü istatistikleri, Ocak 2020*. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33785> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). *Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması*. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33679> adresinden edinilmiştir.

Türkdoğan, O. ve Gökçe, O. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012). *Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve dışişleri komisyonu raporu*. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss380.pdf> adresinden edinilmiştir.

Uğur Tanrıöver, H. (2003). Türkiye’de Televizyon kültürü ve kadınlar. A. Yaraman (Der.). *Kadın yaşantıları içinde*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Uğur Tanrıöver, H. (2007). Medyada kadınların temsil biçimleri ve kadın hakları ihlalleri. S. Alankuş (Der.). *Kadın odaklı habercilik içinde*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları,

Uluocak, Ş. vd. (2014). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet*. Ankara: Paradigma Yayıncılık.

UNESCO (2020). *Online violence against women journalists: Aglobal snapshot of incidence and impacts*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375136> adresinden edinilmiştir.

United Nations (1994). *Declaration on the elimination of violence against women*. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/48/104 adresinden edinilmiştir.

United Nations (2010). *Report of the special rapporteur on the situation of human rights defenders, Margaret Sekaggya*. <https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/16session/A-HRC-16-44.pdf> adresinden edinilmiştir.

United Nations (2018). *Sustainable development goals, gender equality*. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/> adresinden edinilmiştir.

United Nations Human Rights (2017). *Convention on the elimination of all forms of discrimination against women.*

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/35&Lang=en adresinden edinilmiştir.

UNWomen (2013). *Ending violence against women and girls: Programming essentials, the united nations entity for gender, equality and the empowerment of women.*

<http://www.endvawnow.org/uploads/modules/pdf/1372349234.pdf> adresinden edinilmiştir.

UNWomen (2020). *Online and ICT-facilitated violence against women and girls during COVID-19.*

<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/brief-online-and-ict-facilitated-violence-against-women-and-girls-during-covid-19> adresinden edinilmiştir.

UNWomen (2020). *COVID-19 and violence against women and girls: Addressing the shadow pandemic.*

<https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-covid-19-and-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=640> adresinden edinilmiştir.

Urhan, B. (2016). Kadın emeği ve toplumsal cinsiyet. F. Saygılıgil (Der.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.

Uygun Aytemiz, B. (2016). Edebiyat ve toplumsal cinsiyet. F. Saygılıgil (Der.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* içinde. Ankara: Dipnot Yayınları.

Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito*, 6-7, 29-37.

van Dijk, J. (2006). *The network society.* http://www.forschungsnetzwerk.at/downloadpub/The_Network_Society-Jan_van_Dijk.pdf

- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Wang, J., Iannotti, R., Nansel, T. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368-375.
- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. (M. Çulhaoğlu, Çeviri). http://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2011/04/nefret_soylemi.pdf
- World Economic Forum (2020). *Global gender gap report*.<https://www.weforum.org/reports/gender-gap-2020-report-100-years-pay-equality> adresinden edinilmiştir.
- World Health Organization (WHO) (2002). *World Report on Violence and Health*. Switzerland: WHO Library Cataloguing.
- World Health Organization (2012). *World health statistics*. https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/EN_WHS2012_Full.pdf adresinden edinilmiştir.
- World Health Organization (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Italy: WHO Library Cataloguing.
- World Health Organization (2019). *World health statistics 2019: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/324835/9789241565707-eng.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Yalın, B., Onbaş, K. ve Karaoğlu, S. (2018). Sosyal medyada(n) psikolojik şiddet: Baskı, sömürü, tehdit olarak “paylaşma!” kültürü. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 73, 281-297.

Yanık, A. (2016). Yeni medya nedir ne değildir? *Journal of International Social Research*, 9(45), 898-910.

Yaylagül, L. (2016). *Kitle iletişim kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yazıcı, Ç. (2016). Felsefede toplumsal cinsiyet ve feminizm. F. Saygılıgil (Der.). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları içinde*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Yengin, D. (2012). Yeni medyaya eleştirel bir bakış. D. Yengin (Ed.) *Yeni medya ve...* içinde. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, E. (2019). *Sosyal medyada kadınlara yönelik dijital şiddet* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

We Are Social (2021). *Digital 2021*. <https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/> adresinden edinilmiştir.

We Are Social 2021 Ocak Ayı Türkiye Raporu (2021). <https://gamzenurluoglu.medium.com/15-maddede-t%C3%BCrkiye-nin-dijital-tablosu-we-are-social-2021-t%C3%BCrkiye-raporu-818061d64f5e> adresinden edinilmiştir.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> adresinden edinilmiştir.

Haber Kaynakları

Barış Çakan'ın babası: 'Ezana saygısızlık yapmayın' dediği için öldürüldü. *Gazete duvar*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/01/baris-cakanin->

[babasi-ezana-saygisizlik-yapmayin-dedigi-icin-olduruldu](#) adresinden edinilmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi'nde rektör protestosu: Polis üniversitenin kapısına kelepçe taktı. *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2021/01/04/bogazici-universitesi-nde-bulu-protestosu-kayyum-rektor-istemiyoruz> adresinden edinilmiştir.

Covid-19 sürecinde başlatılan yardım kampanyasına ilişkin haber. *BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-dunya-52088527> adresinden edinilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın LGBTİ bireylere yönelik söylemi. *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2019/07/02/video-diyanet-isleri-baskani-erbastan-lgbti-aciklamasi-yaradilisa-aykiri-sapkinlik> adresinden edinilmiştir.

Elazığ depremi sonrası sosyal medyada Cem Yılmaz'a tepki. *Takvim*. <https://www.takvim.com.tr/magazin/2020/01/26/elazig-depremi-sonrasi-sosyal-medyada-cem-yilmaza-tepki> adresinden edinilmiştir.

Elif Çakır başörtüsünü çıkardı. <https://www.odatv4.com/siyaset/elif-cakir-basortusunu-cikardi-206533> adresinden edinilmiştir.

Gazeteci Sedef Kabaş Tutuklandı. *DW*. <https://www.dw.com/tr/gazeteci-sedef-kaba%C5%9F-tutukland%C4%B1/a-60522183> adresinden edinilmiştir.

Gezi Parkı davasında karar açıklandı: Osman Kavala hakkında müebbet hapis! *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/gezi-parki-davasinda-karar-aciklandi-osman-kavala-hakkinda-muebbet-hapis-1929471> adresinden edinilmiştir.

İdlib'te 36 asker şehit oldu. *Haberler.com*. <https://www.haberler.com/guncel/son-dakika-idlib-den-kara-haber-9-askerimiz-12962409-haberi/> adresinden edinilmiştir.

Osman Kavala 'devletin anayasal düzenini cebir, şiddet kullanarak değiştirmeye teşebbüs' suçlamasıyla tutuklandı. *BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-51556990> adresinden edinilmiştir.

Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun milletvekilliği düştü. *Sözcü*.
<https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/omer-faruk-gergerlioglunun-milletvekilligi-dustu-6319214/> adresinden edinilmiştir.

Pınar Gültekin'in cansız bedeni bulundu. DW. <https://www.dw.com/tr/p%C4%B1nar-g%C3%BCltekinin-cans%C4%B1z-bedeni-bulundu/a-54251874> adresinden edinilmiştir.

Tuzla'da 28 yaşındaki avukat Dilara Yıldız, eski nişanlısı tarafından öldürüldü. NTV. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tuzlada-28-yasindaki-avukat-dilara-yildiz-eski-nisanlisi-tarafindan-olduruldu,nTeIBpk6HUeyaB90YkXnNA> adresinden edinilmiştir.

Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden çekildi. *Euronews*.
<https://tr.euronews.com/2021/03/20/turkiye-istanbul-sozlesmesi-nden-ayr-ld> adresinden edinilmiştir.

Kadın Gazetecilerin Biyografileri

Banu Avar hakkında, <https://www.banuavar.com.tr/hakkinda/> adresinden edinilmiştir.

Ece Temelkuran Kimdir? <https://www.idefix.com/yazar/ece-temelkuran/s=184487> adresinden edinilmiştir.

Ezgi Basaran, about <https://ezgibasaran.co/> adresinden edinilmiştir.

Hilal Kaplan, https://tr.wikipedia.org/wiki/Hil%C3%A2l_Kaplan adresinden edinilmiştir.

Nevşin Mengü, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nev%C5%9Fin_Meng%C3%BC adresinden edinilmiştir.

Nihal Bengisu Karaca, https://tr.wikipedia.org/wiki/Nihal_Bengisu_Karaca#cite_note-2 adresinden edinilmiştir.

Şirin Payzın Kimdir, <https://www.timeturk.com/sirin-payzin-kimdir/biyografi-802392> adresinden edinilmiştir.